67240
1417/11

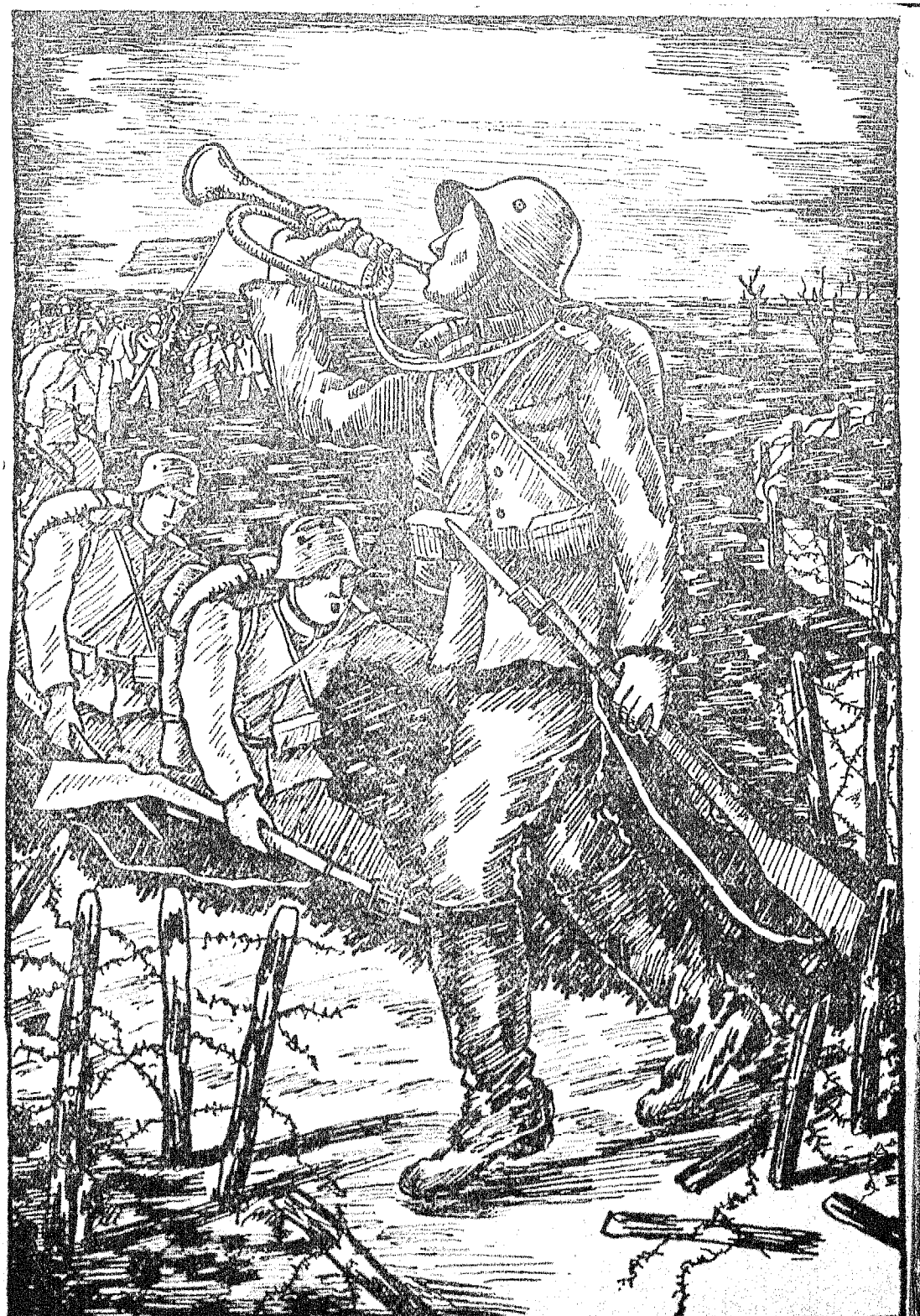

ИСТОРИЯТА НА РИЛЦИ

ИСТОРИЯТА НА РИЛЦИ

13. пехотенъ Рилски полкъ

ВЪ ВОЙНИТЪ ЗА ОБЕДИНЕНИЕ НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОДЪ

1912 - 1913. г. и 1915 - 1918. г.

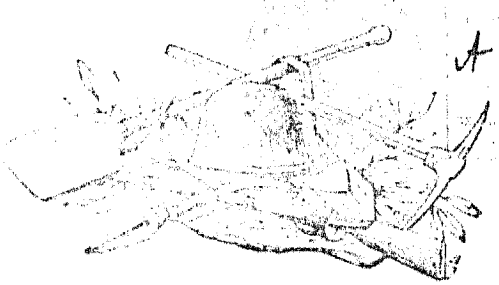

А Х 566
71 37

ИЗДАНИЕ НА 13. ПЕХОТНА РИЛСКА ДРУЖИНА ВЪ КЮСТЕНДИЛЪ.

III. ИЗДАНИЕ

КЮСТЕНДИЛЪ
1936.

Настоящата история на Рилци е написана отъ запасния полковникъ ТЕРЕКИЕВЪ ДОНЧО, който презъ свѣтовната война е билъ адютантъ на 13. пех. Рилски полкъ.

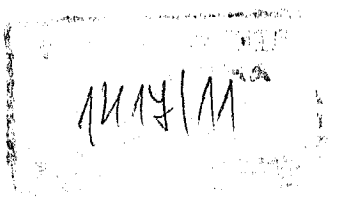

БУЛАИРЪ МАРШЪ

Кървава Заря вестява
Страшни боеве за мъсть,
Рилцитѣ сѫ вечъ готови
Смѣло в'бой да полетятъ.

Предъ стенитѣ Булаирски
Никой не е стѫпвалъ тамъ,
Само ние славно бихме
Анадолска страшна сгань.

Броненосци гърмятъ, трѣскатъ,
Рилцитѣ безъ страхъ вървятъ,
Тѣхъ гранатитѣ не стрѣскатъ,
Безпощадно врагъ трепятъ.

Бурно мѣтатъ се вълнитѣ
На Егей и Мрамора
И пригласятъ на борцитѣ
Гърмогласното „ура".

Вечерь свѣти съ пронектори,
За да види, где сме ний,
Ала винда си позора:
С'кръвь облѣни долини.

Анадолецъ съкрушени
В'свойтѣ крепости се скри,
Нивга нѣма да помисли
Да излѣзе срещу ни.

Капитанъ Андреевъ

НА РИЛЦИ.

„Отъ днеска нататъкъ българскиятъ родъ история има и става народъ".
(Ив. Вазовъ: *„Паисий).*

Въ 1762. г. прогърмѣ отъ Атонъ гласътъ на отецъ Паисий. И тръгна изъ тъмнитѣ дебри на българската земя *откровението на нашата история;* народътъ четѣше своята *александрия* и растѣше бързо неговиятъ духъ, който сто и десеть години по късно, въ 1872. год., създаде *екзархията.* И само четири години следъ последната дата пукна черешовото топче, и чу се гласътъ на великия Гладстонъ. Дойде освобождението и разкжсването на голѣмото, но още незакрепнало царство на българската култура — екзархията, обединяваща чрезъ езикъ, училище и черква българитѣ отъ *Тулча до Костуръ*... А не бѣше много отдавна, когато, малко преди кримската война, Ами Буе описваше нашитѣ овчари около Цариградъ, като *новъ народъ*. Създаде се — при небивало историческо ликуване и при бурно изразено огорчение отъ неправдата въ Берлинъ — *третото българско царство.* И то тръгна изъ пжтя на великитѣ завети: освобождението трѣбваше да бжде продължено, въпрѣки толкова труднитѣ балкански условия. Наскоро дойде съединението и ... Сливница, кждето нашитѣ западни съседи още тогава погребаха първата илюзия за балканско споразумение. Възхождаше славата на българския родъ, и Европа удивена гледаше, какъ изъ безкрайнитѣ пепелища на историческото забвение се ражда единъ смѣлъ борецъ за свобода и упоритъ радетель за миръ и благоденствие. Но историята още не бѣше станала *живо дѣло*, защото европейскиятъ духъ не можеше да разбере усилията на нашитѣ славни будители, които творѣха една нова цивилизация въ недрата на отоманската империя. И това дѣло дойде. То бѣ великата 1912. година, годината на кръстоносната война за освобождение. И за нея можемъ да повторимъ думитѣ на славния полски поетъ и изгнаникъ: *„Година паметна . . . ". (Ад. Мицкевичъ: Панъ Тадеушъ).* И чакъ тогава, сто и петдесеть години следъ вика на Отецъ Паисий, Европа даде, възторжена и смутена, своето *признание.* И каква отговорность носимъ ние, българитѣ, предъ идеята за миръ и човѣщина, и на какво основание ни обвиняватъ, че сме се възхищавали отъ бойнитѣ подвизи на нашия народъ и че не сме станали европейци, когато презъ цѣли вѣкове ние правихме кървава преграда срещу варварскитѣ напори отъ изтокъ, за да може Европа да изгради своята културна мощь? Когато тъкмо модерниятъ европеизъмъ е закърмилъ нашитѣ първи борци съ идеитѣ на свободата и демокрацията? Когато

същиятъ тоя европеизъмъ даде, нека го повторимъ, своето признание едва следъ *Лозенградъ, Люле-Бургазъ, Одринъ и Булаиръ*?! И какъвъ може да бѫде нашиятъ грѣхъ следъ онова, което стана между 1914. и 1918. години, и онова, което последва всеобщата война? ! . . .

* * *

Вдигнаха се чедата на Осогово и се понесоха на югъ къмъ *долна земя*, край Бѣло море. Да занесатъ свобода и братска утеха, да събератъ родни крайща. И ето ние четемъ въ тая книга за Царево село, Кочани, Щипъ, Плачковица, Струмица, Дойранъ, Кукушъ, Солунъ . . . Предъ нашитѣ очи е видението на оная могжща бронзова колона, която, настръхнала отъ ножоветѣ на 5,300 бойци, преваля Черната-скала, начело съ онова славно знаме. . . И Шуми Марица възвестява свобода на героична Македония. . . И по-нататъкъ, далече на югъ и юго-изтокъ . . . до *Булаиръ*: „*Напредъ и все напредъ*. . . ". А сетне, а сетне! . . Ние чрезъ тая книга сме заедно съ *желѣзнитѣ Рилци*, и тя ни води по всички бранни поля отъ Брѣгалница, Калиманци, до Вардаръ и Черна, и отъ Струма до Серетъ. . . И възхищаваме се отъ подвига и тръпнемъ предъ страданията на децата на Осогово, горди сме, че тѣ не дадоха нито единъ измѣнникъ, че никога не паднаха духомъ, че до край бѣха вѣрни на клетвата и останаха достойни носители, като потомци на Самуила, на неговата борческа непримиримость и слава. Защото—такъвъ жребий ни отреди сждбата: съ мечъ да разчистваме полето на нашето слово и нашия плугъ. Ето всичкитѣ ни войни бѣха за свобода, за родна черква, за бащинъ езикъ и за стопанска сигурность; следъ всѣка победа нашитѣ царе мждри и багатири, сж се връщали съ патриаршески корони и търговски договори. И кой би могълъ, напримѣръ, да разсѣче съ макаръ най-строгия логически анализъ величествения синтезъ на нашата история — *народъ и черква?* Или кжде другаде понятието за *народна черква* е било така блѣскаво завършено? А подъ черква въ оная епоха трѣбва да разбираме образование и просвѣта, т. е.—култура и цивилизация. Затова, въ ония далечни времена, кралетѣ на всесилни днесъ западни народи се кълнѣха върху великолепнитѣ паметници на тогавашната българска писменность. Но нека повторимъ: какво би станало съ всичкитѣ ни културни постижения, ако не бѣше коравата дѣсница на българския воинъ да стяжава и брани домъ и гробове, езикъ и вѣра? Да! Какво би останало отъ нашия малъкъ народъ тука, на тоя кървавъ и вѣковенъ кръстопжть, ако не бѣше толкова храбъръ и толкова търпеливъ, ако не бѣха вѣрни думитѣ на Пенчо Славейковъ:

Духъ, слово, помисълъ, плугъ и мечъ —
всичко е събрано въ една речь.

III

Богъ и България—?

И ние трѣбва да сме горди, че България е жива, макаръ и следъ нечуги страдания, макаръ и следъ седемвѣковно робство. А народъ, който е миналъ по нашия пжть, не може да нѣма отъ Бога дарена историческа мисия. И тя е борбата, която и днесъ продължава — борба за свобода и обединение. За успѣха на всѣко дѣло е потрѣбна вѣра, а изворътъ на вѣрата е въ традицията, въ споменитѣ за миналото, предавани отъ родъ на родъ. Страшното робство прекжсна за вѣкове нашата историческа традиция. Ето защо Вазовъ е казалъ за дѣлото на о. Паисий думитѣ, съ които почнахме. А будителитѣ, борцитѣ и героитѣ отъ епохата на кърджалиитѣ до последнитѣ войни включително запълниха съ подвига и кръвьта си голѣмата историческа празднота, която смущаваще духоветѣ на първенцитѣ отъ нашето възраждане. Днесъ вече не е така. Съвременниятъ историкъ има съ какво да осѣти мрака на тая бездна. Ние си имаме вече наша традиция, и книгитѣ за войнитѣ, които народътъ ни води съ невиждань поривъ и свещена саможертва, я укрепяватъ въ съзнанието на иднитѣ поколѣния.

Нека тѣ четатъ за славата на желѣзнитѣ Рилци; нека въ дълги зимни нощи, на топълъ заветъ край домашно огнище, старъ дѣдо *българецъ* да разправя на внуци и правнуци за славнитѣ борби... И нека примирената майка да шепне въ молитвитѣ си имената на тия, що паднаха. И да не жали, защото тѣ отминаха като древни герои — на огнени колесници, всрѣдъ вихъра на борбата за свобода. Съ тия спомени ние изграждаме нашия храмъ на мира, защото намъ свобода и права не дадоха! А храмъ безъ свобода, т. е. безъ любовь и безъ правда, не се строи. И нека други да се възхищаватъ, че на *западния фронтъ нищо ново нѣмало.* Та свѣтлината нали отъ изтокъ иде! Нашата съвѣсть нѣма грѣхове предъ Божията правда и човѣшкия миръ. Ние се надѣваме и чакаме, защото вѣрваме въ нашата звезда, въ нашата мисия: *свобода и човѣщина!*

Като сподѣляме съ читателитѣ на тая история горнитѣ мисли, които изникватъ въ съзнанието ни подъ бурния напоръ на славнитѣ спомени, събудени отъ прочитането ѝ, ние я препоржчваме най-горещо. Вѣрваме, че тя ще стигне до най-последната колиба на Осоговията, като свещена, *божигробска* икона.

Вѣчна слава на загиналитѣ Рилци!

Честь и похвала на енергичнитѣ имъ живи другари и приемници, които съ благородна ревность подеха и завършиха това достойно за името на желѣзнитѣ Рилци дѣло.

Кюстендилъ, 19. августъ, 1930. год.

Добри Даневъ

Часть I.

Формиране на 13. пех. Рилски полкъ

ФОРМИРАНЕ
на 13. пех. Рилски полкъ.

България въ своето петвѣковно робство бѣ изгубила връзка съ своето славно минало, което се крепѣше на силната войска на царь Крума, царь Симеона и други.

Българскиятъ народъ изпита ужаситѣ на двойното робство: политическо подъ турцитѣ и духовно подъ гърцитѣ.

Безправието и подтисничеството на българина, въ тази епоха, го накараха да потърси своето право на свободно сжществуване и въ тази му борба той излжчи отъ своята срѣда ония борци, първи доброволци, които даваха помежду си клетва за вѣрна служба на Родината.

Това бѣха четницитѣ — първитѣ български войници, които подъ воеводството на Ст. Караджата, Хаджи Димитъръ, Василъ Левски, Христо Ботевъ и още много други, не пожалиха своя животъ въ борбата за свобода на своя народъ.

Тѣзи самоотвержени синове на Отечеството ни бѣха проникнати отъ голѣмото съзнание за дългъ къмъ народъ и Родина и готовность за саможертва предъ олтаря на Отечеството и, безъ да имаха военната подготовка, съ вихренъ устремъ се понесоха въ борба съ вѣковния тиранинъ. И въ голѣмата си часть тѣ намѣриха своята смъртъ по роднитѣ балкани въ неравна борба. Но затова пъкъ тѣ нѣма да умратъ никога въ съзнанието и душата на българския народъ и винаги ще ни сочатъ пжтя на честна и преданна служба на своята Родина. Тѣ станаха изразители и носители на българския идеалъ — освобождението и обединението на българския народъ.

Отъ сжщия този народъ, готовъ всичко да даде за Отечеството си, въ 1877. г. се формираха въ Русия първитѣ опълченски дружини, които, малко обучени за военното изкуство, ги видѣхме рамо до рамо, да се сражаватъ, не полошо отъ редовната братска руска войска. Сжшитѣ тѣзи опълченски дружини трѣбва да ги считаме за родоначалници на българската войска въ III българско царство — на днешната българска армия.

Следъ освобождението на България отъ турското робство презъ 1878. г.—започна формирането на първитѣ български дружини, а въ последствие — полкове, бригади и дивизии.

Въ този строежъ на българската войска презъ това време бѣше дошелъ предъ да се формира и нашиятъ 13. пех. полкъ.

Съ указъ № 186 отъ 1886. г. на 1. септемврий полкътъ биде формиранъ подъ името „13. пехотенъ Рилски полкъ" — съ седалище гр. Кюстендилъ.

Единъ отъ най-хубавитѣ и паметни дни следъ формирането на полка, това е деньтъ, въ който той получи своето знаме — поднесено му лично отъ тогавашния князъ на България—Негово Височество Князъ Фердинандъ I.

На 19. октомврий 1891. год. преди 50 години въ хубавия дворъ — полкътъ бѣ построенъ около красивия аналой —окиченъ съ зеленина и разновидни оржжия.

Войници и началници, много граждани и селяни—празднично стъкмени, чакаха пристигането на Височайшия гостъ.

Следъ отдаването честь на Негово Височество, започна молебена, презъ време на който стана освещаването на знамето.

Знамето бѣше осветено и се пристжпи къмъ церемонията по заковаването му на дръжката.

Пръвъ пристжпи къмъ масата, гдето бѣха гвоздеитѣ и чукчето — Князътъ, който първи прикова 1 гвоздейче на знамето, последванъ отъ по-висшитѣ началници.

Следъ заковаване знамето Н. Височество Князътъ предаде знамето на командира на полка, който, колѣничилъ, го прие.

При предаването Князътъ произнесе следната речь:

„Господа офицери, подофицери и войници! У всички народи и въ всички времена е сжществувало и сжществува светиня, която олицетворява дълга, скжпиятъ идеалъ на юнака, подъ който се събиратъ храбритѣ синове на Отечеството, съ която ходятъ на бой, за която умиратъ и славата на която е по-скжпа отъ живота имъ.

Символътъ на тия святи начала, олицетворението на идеала, за който не може да не тупа българското сърдце, за който единъ животъ да се жертвува е малко — това е знамето на войсковата часть.

Излѣзли изъ развалинитѣ на миналото вие, Рилци, нѣмахте тази светиня, вие до днесъ нѣмахте тая драгоценность, която въ труднитѣ минути на изпитанията на тежката ви служба предъ лицето на врага, когато чувството на самосъхранението иска да вземе връхъ надъ чувството да дълга, вие нѣмахте емблемата на Княза и Отечеството — вие нѣмахте вашето знаме.

Водимъ отъ справедливото желание да възнаградя примѣрната Ви служба, днесъ Азъ, Вашиятъ Върховенъ Вождъ и Господарь, ви връчвамъ това знаме, което да ви закриля и винаги да вдъхва оная драгоценна сила на самоотверженостьта на дълга ви, за да покажете вредъ всѣкога, че вие сте храбри български синове, достойни защитници на Очечеството, Короната му, че вашитѣ доблестни сърдца тупатъ само за Вашия Господарь, за когото Вие знаете да живѣете, или да умирате подъ знамето си.

Нека това знаме ви води на чело съ Менъ за славни победи и ви показва пжтя на неунищожима честь и истинска воинска доблесть".

Отправенитѣ думи отъ Н. В. Княза къмъ Рилци, заседнали дълбоко въ душата имъ и въ последствие ние виждаме, че действително Рилци изпълниха дългътъ си къмъ Отече-

ството така, както бѣ имъ казано. Подъ шепота на сѫщото знаме, Рилци въ войнитѣ 1912-13. и 1915-18. години проявиха онея доблесть и готовность за саможертва, онова съзнание на дълга, които ги поставиха между първитѣ полкове на българската войска и съ право спечелиха името „Желѣзниятъ полкъ". Достатъчно е да си спомнимъ Булаиръ, Калиманци, Ени-Кьой, за да се убедимъ, че синоветѣ на Кюстендилския край сѫ се вдъхновявали винаги само отъ любовь къмъ Родината и вѣрна служба на Царя.

Въ своя полувѣковенъ животъ—(презъ 1936. година се навършватъ 50 години отъ формирането му) 13. пехотенъ Рилски полкъ изживѣ мирновременния си животъ въ работа и творчество като денонощно се работѣше въ казармата за подготовката на младежитѣ отъ Кюстендилската околия. Още въ мирно време, при всички сборове и маневри, Рилци се отличиха съ своята търпеливость, дисциплина и готовность за подвизи — но това, на което се готвѣше въ мирния животъ, ние видѣхме той да го проявява въ изобилие въ време на войнитѣ.

Българскиятъ народъ води две войни презъ 1912-13. и 1915-18. години за освобождението на братята-роби и обединението на всички българи къмъ майката Отечество.

Въ тѣзи войни живо участие взе и нашиятъ 13. пех. Рилски полкъ, който изнесе редъ победни боеве и увѣнча оржжието си съ слава.

Вдигнаха се чадата на Осогово и смѣло се понесоха къмъ Бѣлото море, за да занесатъ свободата на брата-робъ въ Македония.

Тръгнаха настръхнали съ своитѣ ножове, превалиха Черната скала, за да пребродятъ: Царево село, Кочани, Щипъ, Плачковица, Струмица, Дойранъ, Кукушъ, Солунъ, Одринъ и Булаиръ и на чело съ славното знаме на Рилци възвестиха свободата на Македония.

Наново тръгнаха презъ 1915. година, за да довършатъ почнатото дѣло за свободата на брата робъ по браннитѣ поля на Морава, Вардаръ, Черна, Струма, оросиха сѫщитѣ съ своята алена кръвь и пожънаха наредъ лаври и слава.

Възторгъ обзема душитѣ на всички при спомена за подвизитѣ и страданията на Рилци при изграждане на тази величава епопея—борба, и горди сме, че тѣ не дадоха нито единъ измѣнникъ и предатель. Тѣ до край изпълниха клетвата си къмъ Царя и Родината.

Единствено сега предъ насъ стои полковата светиня — знамето, безмълвенъ участникъ въ гигантскитѣ борби, което съ своя свѣтълъ образъ ни напомня за величавитѣ борби, изнесени отъ Рилци, и за дивно цвѣтиститѣ страници, записани отъ тѣхъ въ изграждане на новата военна история на България.

Полковото знаме има награда: „Орденъ за споменъ",

Часть II.

Балканската война

Причинитѣ и подготовката на войната ми срещу Турция.

Великитѣ сили, събрани въ гр. Берлинъ, разпокжсаха създадената по силата на Санъ-Стефанския договоръ Велика България. На 13. юлий 1878. г. тѣ подписаха така наречения Берлински договоръ, чрезъ който обрекоха една голѣма часть отъ българския народъ да пъшка отново подъ чуждо робство. Отъ този день народътъ ни, съзнавайки голѣмата несправедливость, извършена надъ него, живѣ съ надеждата и стремлението да постигне единъ день обединението на разпокжсанитѣ части отъ отечеството си.

Следъ освобождението българскиятъ народъ, макаръ че бѣше се отдалъ всецѣло на миренъ трудъ по всички отрасли на народното благосъстояние, не забравяше да мисли за поробенитѣ си братя, които бѣха останали да изнемогватъ подъ непоносимата турска власть. Систематичнитѣ изтрѣбления, на които бѣха подложени неговитѣ сънародници, населяващи Тракия и Македония, изпълваха винаги съ мжка и тжга душата му — обстоятелство, което го караше винаги да мисли, какъ и по какъвъ начинъ да подпомогне за тѣхното освобождение.

Изтезанията, на които бѣ подложено българското население въ Македония и Одринско, вследствие на упражнявания тероръ отъ страна на турската власть, не бѣха чужди и на самитѣ български правителства. Грижата на тия правителства, които редъ години управляваха страната, бѣ да се намѣрятъ миролюбиви срѣдства за запазване отъ изтребление българския народъ, населяващъ Турция. За постигане тая своя цель, тѣ действуваха предъ самата Турция, като не преставаха едновременно съ това да молятъ и Великитѣ сили да се застжпятъ предъ нея за прилагане чл. 23. отъ Берлинския договоръ, който даваше права и облекчение на българското население въ Македония. Всички тия молби, обаче, оставаха винаги неудовлетворявани, защото Турция много лукаво и хитро ги отклоняваше, като използуваше за това противоречивитѣ интереси, които Великитѣ сили поотдѣлно имаха спрямо нея.

Непоносимиятъ режимъ, наложенъ отъ турцитѣ надъ беззащитното българско население въ Тракия и Македония, не можа да сломи неговия мощенъ и борчески духъ. Това население, макаръ и много гонено и изтезавано, виждайки

безсилието на Великитѣ сили да му помогнатъ, реши на първо време да разчита само на себе си, за да си помогне. Макаръ и подхвърлено на редъ тежки изпитания, то въ скоро време се опомни, сплоти и успѣ да образува две мощни революционни организации. Задачитѣ на тия революционни организации, отъ които едната имаше седалището си вжтре, въ предѣлитѣ на Турция, а другата вънъ — въ България, бѣше да работятъ и се борятъ за освобождението на Македония и Одринско.

Гѣзи революционни организации започнаха да развиватъ особено усилена дѣятелность отъ 1893. год. и успѣха въ непродължително време да организиратъ почти цѣлото македонско население, както въ предѣлитѣ на Турция, така и тукъ въ България. Организираното веднажъ македонско население не се поколеба нито стресна отъ турскитѣ преследвания, а започна люта и неравна четническа борба съ редовната турска войска, съ една само цель — да извоюва свободата си.

Тия четнически борби, които най-усилено се изразиха въ възстанията презъ 1902. и 1903. год., освенъ че създадоха, отъ една страна, сериозни затруднения на Турската империя, но отъ друга, способствуваха да обърнатъ вниманието на Европа върху сжществуващия и неразрешенъ Македонски въпросъ. Следъ тия въстания Великитѣ сили се принудиха да обърнатъ вниманието на Турция за въвеждане реформи въ управлението на Македония, но тя, както всѣкога, така и този пжть, се задоволи само да обещае, безъ да изпълни обещанието си.

Въвеждането на младотурския режимъ — „Хуриета“ — презъ 1908. г. вдъхна голѣма надежда у измжченото българско население въ Македония, и то повѣрва, че ще получи известно облекчение на положението си. Обаче, не трѣбваше да се мине много време, за да се разбере, че турцитѣ си оставатъ сжщо такива, каквито сж били и по-преди. Отъ начало младотурцитѣ се заловиха да отоманизиратъ цѣлото население въ Македония, съ едничката цель да обезличатъ главно българския елементъ тамъ и, като убиятъ по такъвъ начинъ националното му чувство, да пресѣкатъ потатъкъ стремежа му къмъ освобождение.

Отчаянитѣ борби, които българското население продължаваше да води за своето освобождение и следъ обявяване на младотурския режимъ, не оставаха безъ отзвукъ и въ самата България. Тѣ влияеха твърде много на политическото положение въ страната. Всичко, що ставаше въ Македония, се приписваше въ вина на България, която за всичко бѣ държана отговорна и заплашвана отъ Турция. Съ тия си похвати Турция целѣше да отвлича европейското общественo мнение отъ истинското положение на нѣщата

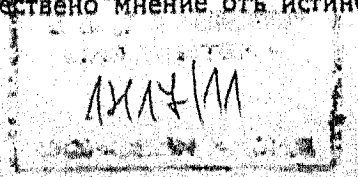

въ Македония, като съ това се стремѣше да доказва, че всички тия движения и недоволства на македонското население не сж резултатъ на лошо управление, а на подстрекателства, които идатъ изключително отъ страна на България.

Отъ друга страна пъкъ, самото това изтрѣбване, на което бѣха подложени българитѣ въ Македония, смущаваше духа на българския народъ отъ свободна България. У него, както и у правителството му, се сложи вече убеждението, което подсказваше, че, за да се помогне за освобождението на нашитѣ братя, живущи въ Тракия и Македония, на България се налага да води война противъ Турция. Отъ всички, обаче, се съзнаваше, че да се води една война отъ малката и слаба България съ силната Турска империя не би било лесна работа, а ще бжде едно дѣло, колкото трудно, толкова и рисковано за самата нея.

Осигуряването успѣха на една такава война, която би довела до разгромяването на Турската империя, правителството ни виждаше само въ съюзяването на всички балкански държави. Обаче, завистьта на нашитѣ съседи отъ напредъка, който наблюдаваха у насъ следъ освобождението, първоначално прѣчеше много на подобно разбирателство. Но въ подследствие, когато младотурскиятъ режимъ започна усилено да подготвя армията си и съ това явно да заплашва както тѣхъ, така и тѣхнитѣ сънародници, почвата за такова едно разбирателство бѣше по-лесна.

Схващайки така новосъздаденото положение, България първа взе инициативата въ ржцетѣ си за разбирателство съ съседитѣ, и ние виждаме въ началото на 1912. г. да започва осжществяването на Балканския съюзъ, първоначално между България и Сърбия, къмъ който се присъедини и Черногора, а впоследствие и Гърция. Преговоритѣ за това съюзяване продължиха доста дълго време; тѣ завършиха едва къмъ края на месецъ юний 1912. г., като имаха за резултатъ сключването редъ тайни договори и военни конвенции, чрезъ които балканскитѣ държавици се обвързваха взаимно помежду си за обща борба срещу Турция. Така създаденъ веднажъ съюзътъ, той напълно осигуряваше успѣха на една война противъ Турция.

Докато траяха, обаче, преговоритѣ по съюзяването, събитията въ Турция така се развиха, че правѣха войната отъ день на день все по наложителна, а даже и неизбѣжна. Турция по това време (1911—1912. г.) водѣше война съ Италия въ Африка, а въ самата Македония въстанията бѣха въ разгара си. Всички тия събития разклащаха изъ основи мощьта на Турската империя и много способствуваха за влизането на Балканския съюзъ въ война съ нея.

Турската власть, помрачена отъ събитията, които ставаха около нея, за да сплаши македонското население и го

принуди съ сила на покорство, предприе въ началото на юлий 1912. г. масови кланета надъ по-събуденото българско население въ Македония, като маскираше своето злодеяние съ търсене нѣкакво скрито оржжие. Въ тия кланета пострада една голѣма часть отъ българското население въ градоветѣ Щипъ и Кочани — обстоятелство, което покърти изъ дънъ душа българския народъ отъ свободна България. Тия печални събития дойдоха да допринесатъ още по-вече за изостряне създаденото и безъ това натегнато положение. Въ станалитѣ по този случай многобройни митинги почти въ всичкитѣ градове на Царството, нашиятъ народъ открито и недвусмислено заяви предъ цѣлия свѣтъ желанието и готовностьта си да води война за освобождението на своитѣ братя, намирящи се подъ турско робство.

Българското правителство, при горнитѣ и редъ други издевателства, систематично вършени отъ турската власть, не остана чуждо и равнодушно къмъ сждбата на своитѣ сънародници, живущи въ Македония. То протестира енергично предъ турското правителство и поиска отъ него да подобри положението на българитѣ въ Македония. Обаче, турското правителство, не отдавайки никакво значение на справедливитѣ български искания, както всѣкога, така и този пжть, се опита да отклони въпроса и, вмѣсто отговоръ, смѣтайки да ни уплаши, обяви на всеуслишание, че ще прави голѣми маневри около гр. Одринъ.

Тогава българското правителство счете момента за почване енергични действия спрямо Турция настжпилъ и, като взе съгласието на своитѣ съюзници, на 17. септемврий 1912. год. обяви мобилизация на войскитѣ си, която бѣ последвана и отъ тая на неговитѣ съюзници.

Така накратко казано, се редѣха събитията, които станаха причина да се дойде до война на балканскитѣ държави противъ Турция.

Мобилизацията на полка.

На 17. септемврий 1912. г. къмъ 12 часа по обѣдъ бѣше обявена мобилизацията на всичкитѣ въоржжени сили въ Царството. Вестьта за мобилизацията се разпространи съ свѣткавична бързина по цѣла България и въ едно скоро време проникна и въ най-отдалечената балканска колиба. Тази весть не изненада никого. Тя се очакваше въ продължение на цѣли тридесеть и петь години и за това се посрещна отъ цѣлия български народъ съ небивалъ ентусиазъмъ и въодушевение.

Радостьта, че най-после настжпва моментътъ да се помогне за освобождението на нашитѣ измжчени братя, нами-

ращи се подъ властьта на Турската империя, бѣше обша. Тя обхвана всички — отъ най-старитѣ побѣлѣли и прегърбени старци, до най-малкитѣ деца. Въодушевението и радостьта на българския народъ още повече порастнаха, когато той се научи, че заедно съ него мобилизиратъ и ще воюватъ и неговитѣ съседи: сърби, гърци и черногорци Балканскитѣ държавици си бѣха подали братски ржка за борба срещу общия имъ и вѣковенъ врагъ—турчина. Това обстоятелство дойде да затвърди и закрепи още повече вѣрата на нашия народъ въ щастливия и благополученъ край на предстоящата война, за която всички вѣрваха и се надѣваха, че ще доведе до осжществяването на народната мечта — освобождението на поробенитѣ ни братя, населяващи Македония и Одринско, а съ това и обединението на българския народъ.

Мобилизацията завари 13. Рилски пехотенъ полкъ на неговото постоянно мѣстоквартируване въ гр. Кюстендилъ. За обявяването ѝ той бѣше предизвестенъ отъ началника на 7. п. Рилска дивизия съ телеграма № 1501, която се по-

Полковникъ Мановъ Стефанъ, к-ръ на полка
презъ балканската и съюзническа войни.

лучи въ щаба на полка въ 6 часа и 25 минути сл. пл. на 17. септемврий. Веднага съ получаване на телеграмата, въ която се съобщаваше, че е обявена обща мобилизация и реквизиция, командиръть на полка, полковникъ Мановъ, даде бързи нареждания за събирание на офицеритѣ,

Въ 9 часа сл. пл. всички офицери се бѣха вече събрали въ кабинета на командира си и съ затаенъ дъхъ очакваха отъ него да имъ съобщи вестьта за мобилизацията, за която повечето отъ тѣхъ вече знаеха отъ мълвата, която съ свѣткавична бързина бѣше се разнесла по цѣлия градъ.

Въ това събрание, което ще остане паметно въ историята на полка, командирътъ, полковникъ Мановъ, съ преизпълнено отъ радость и вълнение сърдце, следъ като прочете на офицеритѣ телеграмата, поздрави ги съ обявяването на мобилизацията и имъ пожела успѣхъ въ трудното и славно дѣло, което тепърва имъ предстоеше. Вестьта за мобилизацията и благопожеланията на командира се посрещнаха отъ всички офицери съ голѣма радость и въодушевение — обстоятелство, което се четѣше по сияющитѣ имъ отъ вълнение и радость лица. Едно гърмогласно, продължително и величествено „ура“ за моментъ изпълни кабинета на командира, следъ което продължиха при голѣма радость и въодушевение взаимнитѣ поздравления и благопожелания между всички офицери.

Следъ тази малка и кратка манифестация, офицеритѣ получиха мобилизационнитѣ планове на частитѣ си, а едновременно съ това и последни указания и напжтствия отъ командира на полка по извършване на самата мобилизация. Следъ това тѣ се разотидоха по казарменитѣ помѣщения, гдето, при съобщаване вестьта за мобилизацията, бѣха посрещнати сжщо така и отъ войницитѣ съ голѣма радость и въодушевление, израза на които правѣха да ехтятъ въ къснитѣ вече вечерни часове всички ротни помѣщения, разтърсвани отъ продължителното и възторжено „ура“ — изразъ на общия ентусиазъмъ, който бѣ обхваналъ и завладѣлъ всички. За моментъ настана едно общо оживление, единъ кипежъ, който замѣни нощьта въ день. Всѣкой отъ началствуващитѣ лица бързаше да даде своитѣ нареждания въ свръзка съ разпредѣление на кадъра, съставяне разнитѣ списъци и разпредѣление на ротното имущество между частитѣ, които всѣка рота и команда трѣбваше да формира.

До деня на обявяване мобилизацията, мирновременната организация на полка се състоеше отъ щабъ на полка, две пехотни дружини отъ по четири роти, единъ картеченъ взводъ, музикантска команда, нестроева рота малка телефонна команда и полкови лазаретъ. Въ тази си организация той броеше всичко: 31 офицери, 3 чиновници, 76 подофицери, 2 кандидатъ-офицери и 935 долни чинове. Къмъ това число трѣбва да се прибави и 3. погранична рота, която се числѣше къмъ полка и охраняваше границата, въ съставъ: 5 офицери, 5 подофицери и 144 долни чинове. На полка, споредъ мобилизационния планъ, сега предстоеше да се развърне самъ той въ четири дружини, една картечна рота, теле-

фонна команда и единъ парковъ взводъ, като едновременно съ това формира и щабъ, две пехотни дружини, една картечна полурота, телефонна команда, нестроева рота, полкови лазаретъ и парковъ взводъ за 49. пех. полкъ, 2/13. допълняюща дружина отъ шесть роти и развръщането на 3. погранична рота въ дружина отъ 4 роти. За всички тия поддѣления още отъ по-рано бѣха съставени списъци, а на запаснитѣ съобщено, кой кѫде трѣбвало да се яви въ случай на мобилизация.

Хубавото есенно и топло утро на 18. септемврий завари полка въ една трѣскава деятелность. Още отъ ранни зори животътъ въ казармитѣ бѣше се съвършенно промѣнилъ. Настанала бѣше такава радость и оживление, като че полкътъ се приготовляваше не за война, а за нѣкаква сватба или весело тържество. Редица коли, следващи една задъ друга, още отъ сутриньта се движеха по главната улица за къмъ складоветѣ въ града, отгдето трѣбваше да се получи облѣклото и оржжието. Работата по изваждането му отъ складоветѣ така бѣше наредена, че, когато едни получаваха облѣкло, други получаваха оржжие — обстоятелство, което много спомагаше за бързото му изваждане и разпредѣление между частитѣ. Правѣха отрадно впечатление засмѣнитѣ и весели лица на много отъ ученицитѣ въ тукашната мжжка гимназия, които бѣха се впрѣгнали доброволно и тикаха пълнитѣ съ разни материали коли на пжть за казармитѣ въ помощь на войницитѣ, които инакъ трѣбваше да ги влачатъ сами.

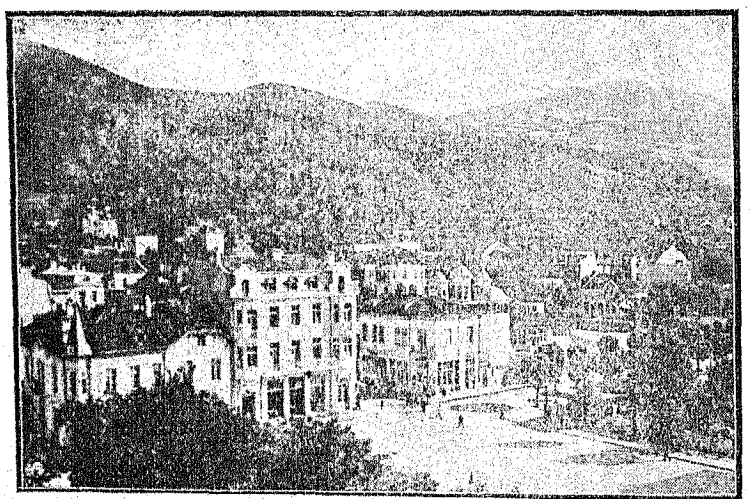

Общъ изгледъ на гр. Кюстендилъ

Къмъ обѣдъ градътъ Кюстендилъ, свидетель до тогава на честитѣ погранични престрелки и на страданията на съ-

народницитѣ ни отъ Македония, започна да се оживява съ пристигането на първитѣ партиди запасни. Малкото време отъ двадесеть и четири часа, съ което разполагаха запаснитѣ за уреждане на своитѣ домашни работи, бѣше вече изтекло. Простили се набързо съ своитѣ близки: бащи, майки, жени и невръстни деца, запаснитѣ сега бързаха за къмъ града— едни пеши, други съ коне и кола, а нѣкои, които идѣха отдалече—и съ желѣзницата, за да не закъснѣятъ и се явятъ, колкото е възможно по-скоро въ частитѣ си. Въ този день въ полка се явиха 3122 человѣка, които до вечерьта бѣха разпредѣлени по частитѣ, облѣчени, и можеше да се каже, вече напълно стъкмени.

Навалицата бѣше още по-голѣма въ последующитѣ два дни — 19. и 20. септемврий. Запаснитѣ на тълпи, окичени съ цвѣтя, начело съ народна музика: гайди, тъпани, кавали, цигулки и съ пѣсни прииждаха по разнитѣ пжтища и въ едно скоро време изпълниха града. Площадитѣ предъ казар-

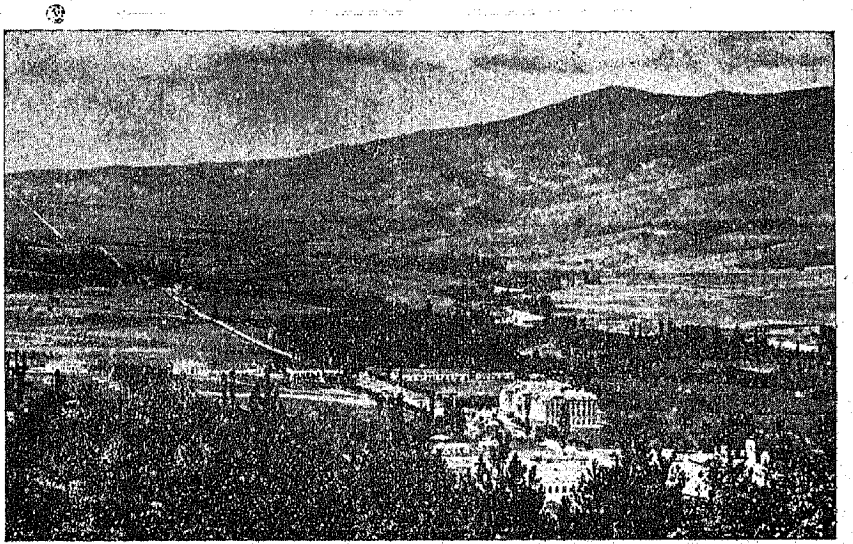

Казармитѣ на 13. пех. Рилски полкъ

мата и гимназията бѣха изпълнени съ запасни войници, които чакаха реда си да бждатъ приети и зачислени. Гледката въ това хубаво есенно време бѣше колкото мила, толкова и трогателна, особено при вида на много отъ запаснитѣ, които на пжть за частитѣ имъ бѣха следвани отъ тѣхнитѣ мили и близки. Съ весели и засмѣни лица запаснитѣ навлизаха въ двора на казармитѣ при особенъ ентусиазъмъ, изразенъ въ едно гърмогласно и величествено „ура", което правѣше да ехти цѣлиятъ градъ. На всѣка крачка изъ града, освенъ запаснитѣ войници, се срѣщаха върволица отъ коне и кола,

карани отъ стопанитѣ имъ, между които множество жени и деца, за да ги представятъ на реквизиционнитѣ комисии. Съ една дума, всички бързаха да изпълнятъ часъ по-скоро дълга, къмъ който ги зовеше Родината.

Въ казармитѣ на полка, въ първитѣ дни на мобилизацията, работата по приемането на запаснитѣ, медицинското имъ преглеждане, разквартируването и обучението имъ, продължаваше въ пълния си разгаръ. Правѣше впечатление голѣмиятъ напливъ и бързото явяване на запаснитѣ още въ първитѣ два дни отъ обявяване на мобилизацията, а така сѫщо и тѣхния ертусиазъмъ, борчески духъ и голѣмото въодушевение, отъ което бѣха всички обзети. На 19. септември се явиха въ полка нози 2809 человѣка, на 20. — 1970, така че на третия день отъ мобилизацията полкътъ бѣше вече напълно мобилизиранъ, а 1. и 2. дружини напълно стъкмени и снабдени съ всчко необходимо, готови да тръгнатъ въ походъ.

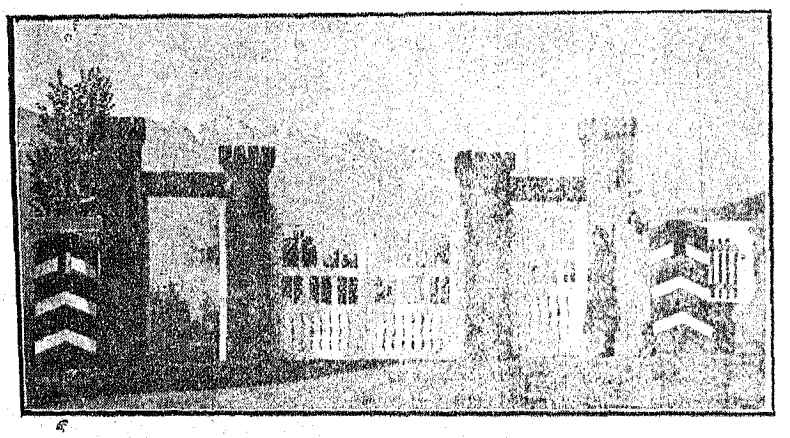

Входни врати на казарменния дворъ

Едновременно съ попълването на разнитѣ поддѣления на полка съ хора, ставаше попълването му по щата за военно време и съ коне, реквизирани отъ населението, понеже обозътъ на полка бѣше товаренъ, а съ такъвъ голѣмъ брой коне полкътъ не разполагаше отъ мирно време. Само за обоза на парковия взводъ се предвиждаха коли, които полкътъ си бѣ приготвилъ още отъ мирно време. Може да се каже, че на четвъртия день отъ мобилизацията полкътъ бѣше попълненъ и съ коне, а съ това и обозътъ му напълно организиранъ и готовъ вече за походъ.

На 23. септември полкътъ бѣше вече окончателно мобилизиранъ. Неговиятъ съставъ броеше: 48 офицери, 4 лѣкари, 4 чиновници, 4984 долни чинове и 557 коня. При непрекѫснатата денонощна работа и усиленъ трудъ бѣше завър-

шено вече обличането на хората и стъкмяването имъ съ оржжие, снаряжение, бойни припаси, неприкосновенъ ранцевъ запасъ и др. Не бѣше изпуснато изпредвидъ и добрата прогонка на облѣклото и обущата на хората, а така сжщо и амуницията на конетѣ, съ които бѣха направени нѣколко близки, малки походи въ упражнение и свикване съ всевъзможчитѣ товари кухни, патронни сандъци, палатки и др.

Мобилизация въ Кюстендилъ

Къмъ сжщия този день полкътъ бѣше успѣлъ да мобилизира и дветѣ дружини отъ 49. полкъ, които бѣха снабдени съ необходимото облѣкло, снаряжение, въоржжение и др.

ЗАМИНАВАНЕТО НА ПОЛКА въ охрана и подкрепа на границата.

До обявяването на мобилизацията, охраната на границата отъ върха Патарица до около два километра източно отъ поста Черната скала се изпълняваше отъ 3. погранична рота, която се числѣше къмъ полка и се комплектуваше съ войници и офицери отъ него. Тази рота, съ обявяването на моби-

лизацията, вжтре въ двадесеть и четири часа се попълни съ опълченци и запасни войници, преимуществено отъ общинитѣ до пограничната зона и се развърна въ дружина, въ съставъ около 1140 души. Този малъкъ съставъ на едно такова голѣмо протежение по границата съ усилени на мѣста постове отъ 8—15 человѣка и нѣколко застави отъ по 20—30 человѣка съвсемъ не бѣше достатъченъ да може да охранява границата, да задържа евентуалния частиченъ напоръ на противника, а съ това и да прикрива мобилизацията и съсрѣдоточението на нашитѣ части къмъ границата. Ето защо, на полка бѣше дадена задача още въ първитѣ дни на мобилизацията и вѣроятностьта на война съ Турция да изпрати части въ подкрепа на пограничнитѣ постове и застави, а самъ той последователно следъ мобилизирането си да се съсрѣдоточи съ сжщата цель близо до границата при селото Гърляно, на шосето Кюстендилъ — поста Деве-багъръ.

По силата на тия нареждания, още на 19. септемврий 1. рота получи заповѣдь да замине къмъ границата и заеме Бегъ-бунаръ. Ротата, безъ особена нѣкаква церемония при изпращането, при голѣмъ ентусиазъмъ, въ 4 ч. сл. пл. тръгна на пжть и, като пренощува вечерьта северно отъ селото Богословъ, на следния день къмъ 10 ч. пр. пл. пристигна и постави една застава на Бегъ-бунаръ, къмъ която се присъединиха находящитѣ се тукъ около 24 человѣка, запасни войници и опълченци.

На следния день, 20. септемврий, въ 8 часа пр. пладне се отправиха на пжть за границата и останалитѣ роти отъ 1. дружина. Още отъ града се отдѣлиха единъ взводъ отъ 3. рота, който отиде да заеме Предѣлъ (на Новоселската рѣка), и цѣлата 2. рота, която въ една полурота зае върха Лисецъ, съ другата върха Арамия. Останалитѣ три взвода отъ 3. рота и цѣлата 4. рота съ придаденитѣ къмъ тѣхъ две картечници, заминаха по шосето къмъ с. Гърляно и къмъ обѣдъ пристигнаха и се разположиха на бивакъ при селото Вратца. При сжщото село пристигна и се разположи на бивакъ на следния день къмъ $10^1/_2$ ч. пр. пл. и 2. дружина отъ полка съ придаденитѣ ѝ две картечници.

На 23. септемврий отъ полка се отдѣлиха всички части, които бѣше формиралъ, и той вече почна да функционира самостоятелно. На този день рано сутриньта замина, за да се присъедини къмъ другитѣ две дружини отъ полка, и 3. дружина съ знамето и музикантския хоръ, а следъ пладне, въ 2 часа — и 4. дружина, нестроевата рота, телефонната команда, полковиятъ лазаретъ и щабътъ на полка. Така че на днешния день цѣлиятъ полкъ, съ изключение на парковия взводъ, който замина за селото Долна-Гращица, бѣше вече събранъ северно отъ шосето Кюстендилъ — Егри-паланка при селото Вратца.

Ротитѣ, разположени на бивакъ подъ палатки, започнаха отъ 24. септемврий сутриньта редовни строеви занятия за подтягане по сгжстения и разсипания строй, по стражевата и патрулна служби, бойни стрелби и др., а въ днитѣ, когато времето бѣ лошо, се произвеждаха словесни занятия по уставитѣ, четене беседи и др. Така преминаваше времето до 4. октомврий вечерьта, до когато полкътъ бѣше на този бивакъ. Презъ това време станаха следнитѣ промѣни въ полка: на 27. септемврий се присъедини къмъ него една планинска батарея отъ 2. пл. артилерийски полкъ. Находяща се при Бегъ бунаръ 1. рота отъ полка на 29. септемврий бѣ смѣнена отъ 3 дружина отъ 26. п. Пернишки полкъ и сжщия день къмъ 1 ч. сл. пл. се присъедини къмъ полка. На този день сл. пл. се прибра къмъ ротата си и взводътъ отъ 3. рота, който охраняваше Предѣлъ (на Новоселската рѣка).

Едновременно съ усиленитѣ занятия за подтягане на хората, които се произвеждаха презъ дѣлничнитѣ дни, за поддържане войнствения духъ въ хората и за по-весело и забавно прекарване на времето, въ праздничнитѣ и свободни отъ занятия дни бѣше предвидено да се устройватъ на бивака и малки забави и тържества. Такова тържество бѣше устроено на 30. септемврий по случай предаването знамето на новоназначения знаменосецъ. Отъ $9^1/_2$ ч. пр. пл. на този день полкътъ въ пълния си съставъ бѣше построенъ на бивака, гдето се отслужи молебенъ за здравето и дългоденствието на Негово Величество Царя и за преуспѣване на българското оржжие въ предстоящата борба. Следъ свършване на молебена, командирътъ на полка, полковникъ Мановъ, държа речь, въ която съ силни и прочувствени думи описа страданията на нашитѣ сънародници, намиращи се подъ турска власть, като изтъкна, че е дошелъ моментътъ за тѣхното освобождение чрезъ кървавата разплата, която всѣки моментъ ни вече предстои съ нашия петвѣковенъ врагъ—турчина. Речьта си командирътъ на полка завърши съ пожелание за здраве и дългоденствие на Негово Величество Царя и успѣхъ на българското оржжие, както и на това на нашитѣ съюзници, които пожелания бѣха съпроводени съ гърмогласно и възторжено „ура" отъ всички войници на полка, а така сжщо и отъ онова на множеството на присжствуващи селяни и граждани, дошли, като недѣленъ день, да се видятъ съ своитѣ близки. Накрай тържеството завърши съ предаването на знамето на старшия подофицеръ отъ 3. рота Христо Георгиевъ, като единъ отъ достойнитѣ, примѣрнитѣ и заслужили подофицери отъ полка.

Времето, промѣнливо—нѣколко дни добро, а навремени мъгливо и дъждовно, течеше бързо. Рилци, насѣдали вечерь на приказки около бивачнитѣ огньове, съ трепетно отъ вълнение сърдце и нетърпение очакваха деня, когато ще могатъ

Знамето на 13. пехотенъ Рилски полкъ

да се разправятъ съ вѣковния врагъ и изтръгнатъ съ цената на своята кръвь свободата на поробенитѣ си братя, живущи отвъдъ Осоговската планина — въ Македония. Мѣркитѣ, които се вземаха за постоянната боева готовность на частитѣ за посрѣщане на всѣкаква изненада, потвърждаваха слуховетѣ за скорошното обявяване на войната.

На 1. октомврий, въ връзка съ сведенията, че на днешно число турцитѣ се готвятъ да ни обявятъ война и нахълтатъ презъ границата ни, станеха причина да се дадатъ бързи разпореждания за усилване на нашитѣ погранични войски съ изпращането на части въ тѣхна поддръжка. По този случай се даде заповѣдь на 3. дружина отъ 26. п. Пернишки полкъ, находяща се на Бегъ бунаръ, да заеме върха Шапка, а на 3. рота отъ полка—да заеме Ранинската позиция, като изпраща патрули по посока на граничнитѣ постове Жеравино, Жедилово и Деве-багъръ. Ротата зае горната позиция къмъ 6 ч. 20 м. сл. пл. и остана тамъ до къмъ 6 ч. сл. пл. на следния день, 2. октомврий, когато бѣ смѣнена отъ 4. рота, а тя отиде и зае къмъ 7 ч сл. пл. Скакавишката позиция. Все въ свръзка съ сжщитѣ сведения бѣше дадена заповѣдь на 2. ескадронъ отъ 5. коненъ полкъ, находящъ се при Гърляно, да влѣзе въ тѣсна връзка съ пограничнитѣ войски, като изпраща непрекжснато резезди къмъ пограничнитѣ постове въ участъка Деве-багъръ—Жедилово. На 2. октомврий за действие къмъ полка се присъедини и 3. отдѣление отъ 7. полски артилерийски полкъ.

Слуховетѣ за обявяването на войната отъ день на день ставаха все по настойчиви. Ежедневно започнаха да пристигатъ и сръбскитѣ полкове отъ Тимошката дивизия, която, споредъ както се носѣше слухъ, щѣла да действува съвмѣстно съ нашата 7. п. Рилска дивизия. Бѣха вече пристигнали 13., 14. и 15. пехотни полкове отъ тази дивизия, които се бѣха разположили на бивакъ на мѣстностьта „Сѣнокосъ" въ съседство съ полка и по цѣлото протежение на шосето къмъ гр. Кюстендилъ.

Въ полка бѣше вече получено съобщението, споредъ което 7. п. Рилска дивизия и сръбската Тимошка дивизия въ предстоящитѣ военни действия срещу Турция ще образуватъ II. съюзническа армия, подъ началството на генерала отъ сръбската армия Степановичъ. Тази смѣсена армия трѣбваше да действува въ съседство съ главната сръбска армия, на която бѣ предопредѣлено да настжпи въ Македония. Първоначалната задача на смѣсената армия бѣше да прикрива ст. София отъ къмъ Горна-Джумая, като действува: Тимошката дивизия отъ върха Султанъ тепе и западно отъ него съ посока къмъ Егри-паланка, а нашата (7. п. Рилска)

дивизия—източно отъ този връхъ до селото Пастра (близко до Рилския манастиръ) съ посоки къмъ гр. Джумая и Царево-село.

На 4. октомврий много рано сутриньта последва заповѣдь за смѣняването на нашитѣ 2., 3. и 4. роти отъ частитѣ на Тимошката Дивизия. Къмъ 12 часа срѣдъ нощь смѣната бѣше вече свършена, и ротитѣ бѣха се прибрали на бивака при полка. Сжщиятъ день къмъ 8 часа сл. пл. последва заповѣдь по полка, основана на такава отъ бригадата, споредъ която той въ пълния си съставъ много рано сутриньта на утрешно число, 5. октомврий, трѣбваше да се отправи на пжть за Кадинъ-мостъ.

ОБЯВЯВАНЕ НА ВОЙНАТА.

Походътъ на полкъ Кадинъ мостъ—Турската граница —Царево село.

Деньтъ 5. октомврий ще остане паметенъ въ историята на българския народъ. На този день бѣше обявена войната на Турция. При тържествения звънъ на всички църкевни камбани въ гр. Стара—Загора, гдето пребиваваше нашата главна квартира, на този день, Негово Величество Царьтъ отъ владишкия тронъ на църквата „Св. Богородица", посрѣдъ хиляденъ народъ, прочелъ съ ясенъ, високъ и войнственъ гласъ следния манифестъ за обявяване на войната, отправенъ къмъ българския народъ:

МАНИФЕСТЪ

КЪМЪ БЪЛГАРСКИЯ НАРОДЪ.

Б ъ л г а р и,

Въ продължение на 25—годишното Ми царуване, азъ съмъ дирилъ винаги въ мирна културна работа напредъка, щастието и славата на България. И въ тази посока Азъ желаехъ да вървя постоянно българскиятъ народъ. Провидението, обаче, е сждило инакъ. Настана моментъ, когато българското племе е повикано да напустне благодатьта на мира и да прибѣгне къмъ оржжието за постигане на една велика задача.

Отвждъ Рила и Родопитѣ наши братя по кръвь и по вѣра не бѣха честити и до днесъ, тридесеть и петь години следъ нашето освобождение, да се сдобиятъ съ сносенъ човѣшки животъ. Всички усилия, направени за достигането на тази цель, както отъ Великитѣ сили, така и отъ българското правителство, не създадоха условия, при които тия християни да се радватъ на човѣшки права и свободи. Сълзитѣ на балканския робъ, воплитѣ на милионното християнско население, не можаха да не покъртятъ нашитѣ сърдца, сърдцата на тѣхни сънародници и едновѣрци, които дължимъ свободата и миренъ животъ на една велика християнска освободителка.

И българскиятъ народъ си спомня пророческото слово на царя Освободителя: „Святото дѣло трѣбва да се доведе до край". Нашето миролюбие се изчерпа. За да помогнемъ на угнетеното християнско население въ

Турция, никакво друго срѣдство не ни остава, освенъ да се обърнемъ къмъ оржжието. Само съ това срѣдство ние виждаме, че ще можемъ да му спечелимъ закрила на живота и имота. Анархията въ Турско заплаши и нашия държавенъ животъ. Следъ клането̀та въ Щипъ и Кочани, намѣсто да се даде на страдалцитѣ правда и удовлетворение, каквито ние искаме, турското правителство заповѣда мобилизация на своитѣ въоржжени сили. Така се извика на тежко изпитание нашето дълго търпение. Хуманнитѣ християнски чувства, свещенниятъ дългъ да се помага на братя, когато ги застрашава изгрѣбление, честьта и достоинството на България Ми наложиха повелителния дългъ да повикамъ подъ знамената приготвенитѣ за отбрана на отечеството синове.

Нашето дѣло е право, велико и свято. Съ смирено упование въ закрилата и помощьта на Всевишния, възвестявамъ на българския народъ, че войната за човѣшки права на християнитѣ въ Турция е обявена. Повелявамъ на храбрата българска войска да навлѣзе въ турскитѣ предѣли!

Редомъ и наедно съ насъ ще воюватъ противъ общия неприятель за сжщата цель войскитѣ на сдруженитѣ съ България балкански държави: Сърбия, Гърция и Черна гора. И въ тая борба на кръста противъ полумесеца, на свободата срещу тиранията ние имаме симпатиитѣ на всички ония, които обичатъ правдата и напредъка. Силенъ съ тия симпатии, нека юначниятъ български войникъ си спомня геройскитѣ дѣла на своитѣ бащи и дѣди и доблестьта на своитѣ учители — руси освободители и нека лети отъ победа къмъ победа.

Напредъ! Богъ е съ насъ!

Издаденъ въ ст. София на 5. октомврий, 1912. год.

На първообразното съ собствената на Негово Величество Царя ржка написано:

„Фердинандъ".

Манифестътъ, напечатанъ въ хиляди екземпляри, бѣше още отъ раннитѣ зори на 5. октомврий пръснатъ по всичкитѣ градове, села и паланки на Царството. Той бѣше посрещнатъ съ небивалъ ентусиазъмъ, въодушевение и одобрение отъ цѣлия български народъ. Вестьта за обявяването на войната подействува успокоително на народа ни, който виждаше въ този тържественъ и сждбоносенъ актъ първата крачка къмъ разплата съ петвѣковния ни врагъ и надежда за освобождението на поробенитѣ ни братя, находящи се отвждъ границитѣ ни въ Тракия и Македония.

Едновременно съ издаването на манифеста отъ страна на Негово Величество бѣше отправена и следната знаменателна заповѣдь къмъ армията, която бѣ изпратена отъ бригадата за прочитане между частитѣ:

ВИСОЧАЙША ЗАПОВѢДЬ

по

ДЕЙСТВУЮЩАТА АРМИЯ

№ 115.

гр. Стара-Загора, 5. октомврий, 1912. год.

Офицери, подофицери и войници,

Нечуванитѣ страдания на нашитѣ сънародници въ съседната отоманска империя, които отдавна терзаеха сърдцата ни, предизвикаха справедливо негодуване на нашия народъ. Следъ като се изчерпаха всичкитѣ мирни срѣдства, за да се подобри, доколкото е възможно животътъ на тѣзи мжченици, наши братя по кръвь и вѣра, Ние, вѣрни изразители на народнитѣ тежнения, не можахме да останемъ безучастни къмъ воплитѣ имъ и, подпомогнати отъ нашия възлюбленъ народъ, заповѣдваме на нашата храбра армия да премине границата и да встжпи въ борба съ вѣковния врагъ. Офицери, подофицери и войници! Нашето дѣло е свято и человѣколюбиво. Въ тѣзи сждбоносни минути на нашето възлюбено отечество, Ние сме увѣрени, че всичкитѣ чинове отъ армията ще се проникнатъ отъ важностьта на тѣхната зацача и ще оправдаятъ надеждитѣ, които народътъ възлага на тѣхъ. Офицери, подофицери и войници! Напредъ съ помощьта на кръста и оржжието!

Нека Богъ на правдата да подкрепи дѣсницата ни!

На първообразното съ собствената на Негово Величество ржка написано:

„Фердинандъ"

Прочетена предъ войницитѣ, тази заповѣдь дойде да сгрѣе и възпламени още повече тѣхнитѣ сърдца и да ги накара да се почувствуватъ горди за великата задача, която въ този тържественъ часъ имъ възлагаше Върховниятъ вождъ на армията и отечеството.

Въ полка телеграмата за обявяването на войната се получи отъ бригадата въ 2½ часа преди пладне на 5. октомврий. Покрай съобщението за обявяването на войната се даваше заповѣдь на полка за отправянето му къмъ Кадинъ мостъ, както гласѣше и заповѣдьта отъ вчерашно число.

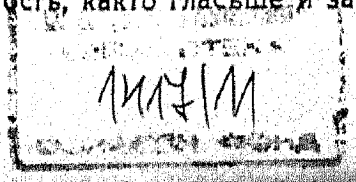

Голѣма мрачина и тишина царуваше на бивака въ м
мента, когато Рилци въ ранните зори на 5. октомврий, б
подаване на сигналъ, бѣха разбудени, за да се приготв
за походъ. Мълвата, че войната е вече об'явена, бързо се р
пространи между войниците, които при особенъ ентусиазъ
и вълнение се поздравиха единъ други и бързаха да
берать палаткитѣ си. Не по-малъкъ бѣше ентусиазъмът
въодушевлението и между офицеритѣ, които на групички
озарени отъ радость лица, бързаха да си отправятъ при
ствия и благопожелания за победи надъ врага. Едно об
раздвижване и въодушевление бѣше обхванало всички оф
цери и войници, които съ нетърпение очакваха да чуя
отъ устата на командира вестьта за об'явяването на война

Точно въ 3½ часа пр. пл. полкътъ въ пълния си бое
съставъ бѣше построенъ на бивака съ фронтъ къмъ шосе
Кюстендилъ — Егри Паланка, близо до хановетѣ „Широк
животъ", въ очакване на командира. Веднага съ пристиг
нето си, командирътъ на полка, полковникъ Мановъ, с
единъ ясенъ и внушителенъ гласъ поздрави войницитѣ с
об'явяването на войната и, като очерта въ една кратка с
та и патриотична речь историческата задача, която въ то
сждбоносенъ моментъ се възлага на армията, пожела
всички чинове отъ полка блѣскави победи въ тази откр
вече борба съ вѣковната турска империя. Бурно, възторж
но и нескончаемо „ура", изблицъ на силно душевно наст
ение, се изтръгна изъ юначнитѣ гърди на Рилци при посл
нитѣ благопожелания на командира, което разтърси окол
та мѣстность и се понесе далечъ по балканскитѣ урви и
чукари, за да ги чуе и затрепери врагътъ.

Въ 5 часа пр. пл. полкътъ въ походенъ редъ се отпр
ви по шосето на пжть за гр. Кюстендилъ. Въ мрачината, въ
страни отъ шосето, се забелязваха да се мѣркатъ силуетитѣ
на сръбскитѣ войници отъ Тимошката дивизия, която се бѣ
разположила на биваци по двѣтѣ страни на шосето, кое
отъ с. Враца до Кюстендилъ представляваше единъ грама
денъ военен лагеръ, Бѣше почнало да се развиделява, ко
гато полкътъ пристигна въ гр. Кюстендилъ и се разполо
за малка почивка въ двора на казармитѣ си.

Научило за заминаването на полка, населението отъ гр
да и околнитѣ близки села се бѣ стекло масово да изпрат
своитѣ мили и близки. Тукъ бѣха на своя редъ майки, бащи
невѣсти, малки братчета, сестри и невръстни деца. Всичко
искаше да види за последенъ пжть, може би, своитѣ мили
да ги цѣлуне и изпрати. Следъ малка почивка Рилци, обк
чени съ цвѣтя, съ вѣнци на гърдитѣ и пушкитѣ си, къмъ 7
часа пр. пл. напустнаха двора на казармитѣ на пжть по ш
сето за гр. Дупница. Изправени, горди, и съ весели лица
въпрѣки тежкия си товаръ, тѣ крачеха бодри, начело на му

зиката, която свирѣше воинствени маршове, посрѣдъ оглушително „ура“ на хилядното множество изпращачи. Хиляди последни благопожелания за победи и щастливо завръщане, съпроводени съ сълзи отъ умиление, особено отъ по-старитѣ, се изтъргваха отъ душитѣ на много изпращачи. Стжпвайки здраво и самоувѣрено на земята, Рилци отъ време на време се отдѣляха отъ редицитѣ си за последни прегръдки и цѣлувки съ своитѣ мили и близки—картина, колкото мила, толкова и трогателна. Една голѣма часть отъ изпращачитѣ следваше на едно далечно разстояние отъ града колоната по шосето, не желаейки така скоро да се раздѣли съ милитѣ си, а може би и единствени рожби. Скоро, обаче, колоната на полка се изгуби въ далечината на шосето, изпратена за последенъ пжть съ въздишка, ржкомахания на кърлички и мощно и величествено „ура“. По сжщия начинъ полкътъ бѣ посрѣщанъ и изпращанъ по пжтя си отъ излѣзлитѣ на шосето множество селяни и селянки отъ близкитѣ села.

За предстоящитѣ действия въ войната срещу Турция, нашата 7. п. Рилска дивизия се командуваше отъ генералъ-майоръ Тодоровъ. Тя бѣше въ съставъ три пехотни бригади съ придаденитѣ къмъ нея артилерия, кавалерия, пионери и др. спомагателни войски. Въ нашата 1. п. бригада, командувана отъ полковникъ Миговъ, влизаха освенъ полка и 26. п. Пернишки полкъ съ придаденитѣ и две планински батареи отъ 2. пл. арт. полкъ и едно полско отдѣление отъ 7. с. с. арт. полкъ. Въ 2. п. бригада влизаха 14. и 22. п. полкове, а въ 3.—49. и 50. полкове, формирани при мобилизацията.

На днешния день, 5. октомврий, първиятъ отъ обявяването на войната, на дивизията бѣше заповѣдано да настжпи и завладѣе града Горна-Джумая и Царево-село. Рано сутринь-та 2. и 3. пех. бригади и две дружини отъ 26. п. Пернишки полкъ бѣха вече настжпили и завладѣли: 2. бригада на полковникъ Чилингировъ—Царево-село. 3. на генералъ-майоръ Георгиевъ—Горна-Джумая, а двѣтѣ дружини отъ 26. п. Пернишки полкъ, подъ командата на полковникъ Зафировъ — пограничната линия въ участъка отъ поста Сива Кобила до поста Щърби връхъ. На Рилци за този день бѣше заповѣдано да се съсрѣдоточатъ като резервъ на дивизията при Кадинъ мостъ, а на останалитѣ две дружини отъ 26. п. Пернишки полкъ, като такъвъ—при селото Недѣлкова Гращица.

Движейки се усилено, полкътъ въ 11. часа пр. пл. пристигна при Кадинъ мостъ. Тукъ командиръ̀тъ на полка поздрави войницитѣ съ радостната весть — превземанието на Царево-село. Громко и нескончаемо „ура“ съпроводи думитѣ на командира. Ентусиазъмътъ и радостьта на Рилци бѣха стигнали вече до своя връхъ. До 4 ч. сл. пл. полкътъ остана на почивка тукъ, а следъ това, по заповѣдь, продължи по-

хода си и къмъ 7½ ч. сл. пл. пристигна при Ваксевскитѣ ханчета, гдето се разположи на бивакъ за пренощуване. 4. дружина на майоръ Мариновъ остана да съпровожда и прикрива скорострелното отдѣление отъ 7. полски артилерийски полкъ и по тази причина закъснѣ и къмъ 9. ч. сл. пл. се установи на бивака по височинитѣ северно отъ с. Еремия.

Походътъ на днешния день бѣше доста трудень — отъ една страна, че хората не бѣха се още втегнали, а отъ друга, по причина на лошия и планински пѫть и честитѣ задръжки. Движението на колоната често пѫти бѣше възпрепятствувано и задържано отъ многото обози и паркови взводове на действуващата напредъ 2. пех. бригада. Тѣ бѣха просто заприщили тѣсния и стръменъ балкански пѫть и не даваха възможность лесно да става движението по него.

До 9. часа пр. пл. на 6. октомврий полкътъ бѣше на бивака си при Ваксевскитѣ ханове. Понеже нѣмаше разпореждане за тръгване, още съ расъмване бѣха поставени казанигѣ за приготовление на обѣдната храна. Къмъ 9½ ч. пр. пл. полкътъ получи устна заповѣдь отъ командира на бригадата да се отправи веднага за границата при поста Черната скала. Набързо се развали бивака, като се разсипаха и казанитѣ и въ 9½ часа полкътъ съ придадената му 7. планинска батарея отъ 2. пл. артилерийски полкъ се отправи въ походъ.

Походътъ, по причина на дъждовното време и много лошия тѣсенъ пѫть, който минава по долината на рѣката Рѣчица, бѣше доста труденъ. Трудностьта му се още повече увеличаваше отъ честитѣ задръжки и спирания отъ натрупалитѣ се много обози по долината на рѣката. Къмъ обѣдъ полкътъ пристигна при село Църварица и следъ една голѣма почивка въ 2 ч. сл. пл. потегли за къмъ Черната скала.

Съ наближаването къмъ границата започнаха да се чуватъ вече топовнитѣ гърмежи отъ къмъ южна посока, които съ възкачването къмъ билото ставаха все по-ясни и по-ясни. Всичко това подействува като електрически токъ на войнишката душа, а особено срещата на границата на една група отъ около 20 души пленници — турци, конвоирани отъ опълченци, които бѣха предметъ на особена радость и възклицание отъ всички чинове на полка, които въ тѣхно лице виждаха потвърждението за нанесената победа надъ врага и закрепване на вѣрата и надеждата въ щастливия изходъ отъ току-що начеващата се война.

Особено трогателенъ бѣше моментътъ, когато къмъ 3¾ ч. сл. пл. полкътъ преминаваше пограничната линия. Тукъ при особенъ ентусиазъмъ, громко и нескончаемо „ура" съ развѣто знаме и народния химъ „Шуми Марица", ротитѣ, коленичейки, съ снети шапки и пушки на молитва, цѣлу-

ваха потопената въ кръвь братска земя. Посрѣдь кратитѣ и патриотични слова на ротнитѣ и дружинни командири, дълго време се разнасяше ехото на величественото войнишко „ура", което отлиташе като поздравъ къмъ югъ, за да ободри и насърдчи братята на поробената злочеста земя.

Въ 5 часа сл пл. 1., 2. и 3. дружини съ придружаващата ги една планинска батарея се разположиха на бивакъ въ турска територия—южно отъ митницата и турския постъ Черната скала. Правѣше впечатление, че всичко бѣше изоставено въ пъленъ редъ въ турската казарма, което свидетелствуваше за изненадата и паническото бѣгство на турскитѣ войници и тѣхния пограниченъ офицеръ, вещитѣ на когото висѣха по стенитѣ на стаята му, включително и джебния му часовникъ.

Полкътъ замръкна на бивака, като взе всички мѣрки за охраната си. Войницитѣ не вечеряха топла храна, понеже нѣмаше възможность да имъ се приготви такава. 4. дружина, която и този день придружаваше полското артилерийско отдѣление, пристигна и се разположи на бивака едва къмъ 10½ часа вечерьта.

Утрото на 7. октомврий завари полка на сжщия бивакъ. Въ този день бѣше разформирана пограничната дружина, отъ която по младитѣ набори бѣха дадени и разпредѣлени войници между ротитѣ Въ 2. часа сл. пл. 1. дружина на майоръ Софкаровъ съ картечната рота, по заповѣдь, тръгна въ походъ съ всички мѣрки на охранение, за да заеме височината при селото Драмча, съ цель да охранява бригадата, разположена на бивака при Черната скала. Настжпвайки къмъ горното село, дружината срѣщаше по пжтя си множество разхвърляни пушки, патрони, раници и др. военни вещи—свидетели за безредното отстжпление на турцитѣ. По пжтя си тя бѣше посрещната и приветствувана отъ мѣстнитѣ жители, които съ поставяне на кръсть ржцетѣ на гърдитѣ си изразяваха покорность—навикъ, вкорененъ имъ отъ робството. Къмъ 5½ часа сл. пл. дружината постави 4. рота въ наблюдателна застава на височината югозападно отъ село Драмча, а тя съ останалитѣ роти и картечната рота се отегли задъ височината, гдето прекара нощьта въ пълна боева готовность. Останалитѣ дружини отъ полка прекараха деня на бивака си при Черната скала, охранявани презъ нощьта отъ 5. рота.

На разсъмване на 8. октомврий започнаха да се чуватъ откъмъ югозападна посока отъ началото рѣдки топовни гърмежи, които къмъ 8. часа пр. пл зачестиха и се превърнаха въ артилерийска канонада. Това обстоятелство сбезпокои охраняващата 1. дружина и тя въ свързка съ това и донесенията, които получи отъ курие и, че турски аскеръ и башибозукъ е преминалъ рѣката Брѣгалница и се направлява къмъ дружината, за по-сигурна и надежна отбрана на бри-

гадата, по инициативата на дружинния си командиръ, се привдигна напредъ и зае по-изгодна позиция по хребета на дѣсния брѣгъ на рѣката Брѣгалница, южно отъ линията Драмча—Тодоровци. Презъ цѣлата нощь дружината бодърствуваше на позицията, безъ да настжпи срещу нея нѣкакъвъ противникъ. Останалитѣ дружини прекараха този день на сжщия бивакъ въ боева готовность, охранявани за презъ нощьта съ близко вънкашно охранение отъ 6. рота.

До къмъ 4 часа сл. пл. на 9. октомврий полкътъ почиваше на бивака си при Черната скала. Къмъ това време той получи заповѣдь да настжпи и се установи на бивакъ на 2 клм. североизточно отъ Царево село. Полкътъ, безъ 1. дружина, съ придаденитѣ му две планински батареи, въ 4. и 40 м. сл. пл. се оправи на пжть и къмъ 6. ч. сл. пл. пристигна на опредѣленото му мѣсто, като се установи на бивакъ задъ върха Острецъ при турскитѣ казарми, гдето и остана да пренощува.

1. дружина отъ полка въ 9 часа пр. пл. на този день настжпи за подкрепа на частитѣ отъ 14. и 22. пех. полкове, които водѣха бой при Калиманци, и вечерьта, безъ да вземе участие въ боя, понеже не се оказа нужда, по заповѣдь на командира на 14. п. полкъ, които бѣше началникъ на цѣлия боенъ участъкъ, се установи да нощува югозападно отъ върха 1152 въ една близка гориста лъхчина.

На 10. октомврий въ 9 ч. пр. пл. полкътъ напустна бивака при Царево село и се отправи по шосето на пжть за гр. Кочани, охраняванъ презъ време на движението отъ 2. дружина. Походътъ по причина на проливния дъждъ, който започна да вали къмъ обѣдъ, придруженъ и съ студенъ, буенъ западенъ вѣтъръ, бѣше доста тежъкъ. Измокрени до коститѣ и потънали въ каль, Рилци се движеха доста бавно. Лошото време налагаше да се правятъ и чести почивки на всѣки половинъ часъ Въпрѣки всички тия несгоди, Рилци, подъ тежестьта на товара си, крачеха смѣло напредъ и къмъ 4 ч. сл. пл. пристигнаха и се установиха на бивакъ при Баньо-чука планина, въ подножието на върха 1152, близо до шосето—мѣсто, гдето имъ бѣ опредѣлено, за да пренощуватъ. Веднага съ пристигането се построиха палаткитѣ и се наклади хоголѣми огньове за изсушване на хората, доста измокрени и изкаляни отъ днешния походъ.

Днешниятъ буренъ и дъждовенъ день се замѣни съ една ясна лунна, но доста студена нощь, която позволяваше да се виждатъ силуетитѣ на близкитѣ върхове, по които предстоеха тепърва да се водятъ сражения Насѣдали близо край бивачнитѣ огньове, до късно презъ нощьта Рилци чуваха ехото отъ тънтежитѣ на топовнитѣ гърмежи, произходящи отъ сражението, което 26. п. Пернишки полкъ продължаваше още да води по съседнитѣ висоти. Всички бѣха убе-

дени, че скоро и на тѣхъ имъ предстои среща съ противника — обстоятелство, което ги държеше въ напрежение и трепетно очакване, понеже не се знаеше, какво ще имъ донесе утрешният день.

На днешния день 1. дружина, по заповѣдь на командира на 14. п. Македонски полкъ, полковникъ Михайловъ, много рано сутриньта зае позиция съ 1. и 4. роти на височината западно отъ Меркеза на Калиманското поле. Вечерьта по причина на ожесточения бой, който 26. пех. Пернишки полкъ водѣше въ дѣсно—по височитѣ при Цера, тази дружина, по заповѣдь отъ дивизията зае и съ останалитѣ две роти и придадената й картечна рота позиция при 1. и 4. роти за охрана на нашитѣ части, които се намираха още назадъ.

Смѣлиятъ патрулъ за свръзка.

(9. октомврий 1912. год.).

Мраченъ и неприветенъ есененъ день. Слънцето правѣше усилия да прорѣже тежкитѣ облаци и огрѣе градъ Кочани, когато 15. рота отъ 13. пех. Рилски полкъ се готвѣше да го атакува. Рилци тръпнатъ отъ спомена за опожарения нѣкога градъ и съ устремъ се понасятъ напредъ. Едва стигнали на 400 крачки отъ източната окрайнина на града, ротата е изненадана отъ пушеченъ и картеченъ огънь отъ посока на турскитѣ казарми и е принудена да спре временно и се окопае.

Началникътъ на патрула за връзка съ дѣсната рота е редникътъ Теофилъ Христовъ отъ село Селишенъ долъ—Радомирско. Той забелязва, че ротата е спрѣла, проникнатъ отъ съзнание и дългъ, решава да помогне, като обходи казармитѣ отъ западъ и се яви въ тилъ на защитницитѣ—турци.

Четири войнишки силуети бързо отминаватъ къмъ указаната посока и незабелязано се промъкватъ до оградата на казармитѣ. Въ мигъ откриватъ силенъ огънь по противника. Смѣлиятъ редникъ Христовъ, изправенъ предъ вратитѣ на казармитѣ като гигантъ, изрева на турски: „Предайте се защото сте заобиколени".

Защитницитѣ сж въ ужасъ отъ неочакваното и дръзко появяване на нашитѣ смѣлчаци, тѣ хвърлятъ оржжието си и една часть се спасява съ бѣгство, а другата се предава.

Следъ малко редникътъ Христовъ съ своитѣ другари е господарь на турскитѣ казарми възнагражденъ за смѣлия подвигъ съ богата плячка—32 пленници и една картечница.

Така единъ викъ и единъ самоотверженъ жестъ на редника Христовъ спечелиха победата за ротата. Кочани е въ ржцетѣ на Рилци.

За проявената храбрость и съобразителность гърдитѣ на героитѣ бѣха заслужено окичени съ знака за ордена за храбрость.

Боятъ при Кочани.

(11. октомврий).

На 10. октомврий къмъ 9½ часа сл. пл. командирътъ на полка извика дружиннитѣ командири, на които съобщи, че на полка, споредъ получената устна заповѣдь отъ командира на бригадата, предстои на утрешно число, 2 часа пр. пл., да настжпи къмъ гр. Кочани, съ цель да завладѣе този градъ. По тази причина войницитѣ бѣха разбудени въ срѣдъ нощь и, следъ като закусиха топла чорба и прибраха меснитѣ порции за обѣдъ, построиха се на бивака, готови вече за походъ.

За действие на днешния день полкътъ, безъ 1. дружина, съ придаденитѣ му две полски скорострелни артилерийски отдѣления и една планинска батарея, влизаше въ отряда на командира на 2. бригада, полковникъ Чилингировъ, и съставляваше централната колона на този отрядъ, командувана отъ бригадния командиръ, полковникъ Митовъ. Тази колона трѣбваше да настжпи по шосето Царево село — с. Якимово — за гр. Кочани, съ цель да завладѣе този градъ. Въ дѣсно отъ нея бѣше опредѣлено да настжпи 1. дружина отъ 26. п. Пернишки полкъ по пжтя с. Калиманци—Цера съ цель да влѣзе въ съприкосновение съ отряда на полковникъ Зафировъ, който действуваше въ дѣсно при Повиенъ, и да съдействува на настжплението му. Въ лѣво отъ централната колона (полка) трѣбваше да настжпятъ 1. и 3. дружина отъ 14. п. Македонски полкъ, съставляващи лѣвата колона, по пжтя Виница—Леска, съ задача да съдействуватъ за завладяването на гр. Кочани, като атакуватъ противника въ флангъ и тилъ.

На 11. октомврий, въ 2 ч. пр. пл., полкътъ, за изпълнение на възложената му задача, тръгна отъ бивака въ следния редъ: най-напредъ следваше челния отрядъ — 7. рота на капитанъ Димовъ, а следъ нея—останалитѣ три роти отъ 2. дружина на подполковникъ Жабински съ придадената му и една планинска скорострелна батарея, като авангардъ. Следъ авангарда се движеха главнитѣ сили на колоната, която имаше въ главата си 3. дружина на подполковникъ Каролевъ, а следъ нея въ последователенъ редъ 1. полско с. с.

артилерийско отдѣление на майоръ Бараковъ, 4. дружина на майоръ Мариновъ и 2. полско с. с. артилерийско отдѣление на майоръ Подгоровъ. За 1. дружина на майоръ Софкаровъ, която бѣше тази нощь въ охранение напредъ, като предни постове, бѣше опредѣлено да влѣзе въ състава на колоната най-отзадъ, следъ като я отмине авангардътъ.

Походътъ на полка бѣше доста труденъ и отекчителенъ понеже се извършваше въ едно студено и дъждовно време въ една мрачна и непрогледна нощь, която не позволяваше да се види освенъ на една-две крачки напредъ и въ страни. Движението на самата колона често бѣше спирано, за да се даде възможность на частитѣ отъ 14. п. Македонски полкъ, които прежния день бѣха водили бой по Баньо-чука планина, да се оттеглятъ назадъ. Движението се замедляваше и отъ неясността за разположението на турцитѣ, за които нѣмаше положителни сведения. За тѣхъ се знаеше само, че сж се оттеглили къмъ висотитѣ около гр. Кочани, гдето се предполагаше и да се завърже боятъ. Тѣхнитѣ сили, споредъ сведенията, съ които се разполагаше, се изчисляваха на около 10—12 табура съ една полска скорострелна батарея.

Презъ всичкото време, докато траеше нощьта, се чуваше стрелба въ дѣсно, произходеща отъ боя, който водѣше колоната на полковникъ Зафировъ съ турцитѣ. Макаръ че бѣше вече почнало да се разсъмва, падналата гжста мъгла не позволяваше да се види, какво става напредъ по посока, отгдето се очакваше появяването на турцитѣ. Предвидъ на неясното положение за силитѣ и разположението на противника, главнитѣ сили на колоната се спрѣха на изхода на дефилето по шосето за гр. Кочани, а авангардътъ продължи движението по посока на висотитѣ западно отъ рѣка Брѣгалница и къмъ 6½ часа пр. пл. спрѣ, източно отъ рѣката, за да се ориентира.

Мѣстността, на която предстоеше да се развие боятъ, е много пресѣчена. Тя се прорѣзва отъ редъ успоредни високи хребети, между които се включватъ дълбоки долини. Тия хребети се спускатъ съ посока отъ северъ къмъ югъ и представляватъ добри последователни позиции за отбраняващия. По срѣдата на находящата се тукъ Кочанска котловина протича рѣка Брѣгалница, двата брѣга на която рѣка сж обсѣяни съ обширни оризища (чалтъци), напояването на които правѣше цѣлата околна мѣстность блатиста, тинеста и много мжчнопроходима. Рѣката Брѣгалница, която пресича полесражението отъ североизтокъ къмъ югозападъ, бѣше дълбока около 80 см. и можеше да се преминава въ бродъ. Затруднение по преминаването на рѣката и тинестата околна мѣстность срещна артилерията, която трѣбваше да се движи само по моста източно отъ града и бродоветѣ около него.

Въ 7 часа пр. пл. се вдигна мъглата. Изпратенитѣ напредъ патрули отъ челната (7. рота) можаха да открияТъ, че турцитѣ заематъ хребета, който се включва между рѣката Брѣгалница и притока й — рѣка Витоша. Този хребетъ представлява единъ грамаденъ масивъ съ посока отъ северъ къмъ югъ, прорѣзанъ съ много дълбоки и стръмни долини, които завършватъ до дѣсния брѣгъ на рѣка Брѣгалница. Тази позиция командува цѣлата околна мѣстность, но, понеже бѣше съвършенно гола и незасѣяна, позволяваше да се вижда и най-малкото движение по нея.

Следъ като се ориентира отчасти, командиръТъ на 2. дружина, подполковникъ Жабински, реши да заеме височитѣ, находещи се западно отъ рѣката Брѣгалница, за което съ раздигването на мъглата даде заповѣдь на челната 7. рота да заеме височата източно отъ селото Оризари, а на 5. рота—хребета южно отъ тази висота. Планинската батарея на капитанъ Кировъ получи заповѣдь да остане на височата източно отъ р. Брѣгалница съ прикритие 8. рота, а 6. рота бѣ оставена въ поддръжка непосрѣдствено задъ 7. рота.

Бѣше около 8 часа пр. пл., когато 7. рота на капитанъ Димовъ се развърна въ боенъ редъ, и веригитѣ й преминаха на отсрещния брѣгъ на р. Брѣгалница. Въ това време отъ височитѣ, къмъ които се направляваха взводоветѣ на тази рота, се откри силенъ огънь отъ противника. Ротата успѣ безъ загуби да залегне бързо въ оризенитѣ чалтици по дѣсния брѣгъ на р. Брѣгалница и отъ тамъ откри огънь по неприятелската позиция. Следъ нѣколко минути откъмъ височитѣ на селото Якимово се появиха нови групи отъ неприятелски войници, по сведения — башибозукъ, които бързо залегнаха и откриха огънь въ флангъ на бойния редъ на дружината да измѣни фронта на 5. рота, която веднага получи заповѣдь и зае позиция на хребета северно отъ селото Якимово съ фронтъ срещу този неочаквано появилъ се противникъ.

Понеже огъньтъ на противника откъмъ лѣвия флангъ се много засили, по заповѣдь на дружинния командиръ се развърна къмъ този флангъ и поддръжката—6. рота на капитанъ Марковъ Сотиръ, съ цель да застави съ огъня си противника да очисти позицията, отъ която той нанасяше чувствителни загуби на дружината и възпрепятствуваше на понататъшното й настжпление. Въ момента, когато 6. рота се развръщаше въ боенъ редъ и по взводно излизаше на опредѣлената й позиция къмъ нашия лѣви флангъ, 5. рота на капитанъ Тодоровъ Пеню не можа да издържи фланговия огънь на противника и, напущайки по взводно позициятa си, бързо се смъкна назадъ въ близкия уврагъ. Отстжплението на тази рота продължи до находещата се по назадъ лъхчина, гдето, по настойчивостьта на командира на ротата и другитѣ началствуващи лица, тя наново се устрои и зае позиция на височата въ началото на сжщата лъхчина.

Това обстоятелство повлия и на нѣкои отъ взводоветѣ на 6. рота, които сѫщо се отдръпнаха назадъ, а най-много на 7. рота, която до този моментъ остояваше храбро на позициитѣ си по дѣсния брѣгъ на р. Брѣгалница. Взводоветѣ на тази рота, особено 3. и 4., силно обстрелвани отъ фронта, а съ отстѫплението на 5. рота и въ флангъ и тилъ, бѣха заставени да отстѫпятъ и се оттеглятъ на лѣвия брѣгъ на р. Брѣгалница, гдето не много следъ това се събра и цѣлата рота.

Къмъ това време изпратената още въ началото на боя по заповѣдь на командира на полка за подкрепата на авангарда 3. дружина на подполковникъ Каролевъ бѣше се развърнала въ боенъ редъ въ дѣсно отъ 2. дружина, задъ височината „Черния камъкъ", а 4. дружина на майоръ Мариновъ, по заповѣдь на командира на полка, се развърна въ боенъ редъ въ лѣво отъ авангардната (2. дружина). Когато ставаше всичко това, къмъ 9 часа пр. пл. планинската батерея на капитанъ Кировъ, която бѣше на позиция южно отъ височината (кота 400), югоизточно отъ с. Исти-баня, откри огънь по противника—обстоятелство, което значително облекчи положението на бойния редъ на полка, който бѣше започналъ стремително да настѫпва къмъ неприятелската позиция.

По-нататъкъ, при развитието на боя, действията на дружинитѣ и отдѣлнитѣ роти не следваше своята последователность по причина, че съ полка въ командно отношение разполагаха и командиритѣ на 1. и 2. бригади, които въ всѣки моментъ на боя даваха разни заповѣди на ротитѣ, които по причина на това се бѣха доста размѣсили. Това обстоятелство стана причина, щото цѣлиятъ полкъ да влѣзе въ бойна часть въ една линия, безъ да останатъ свободни части за поддръжка.

Удължаването фланговетѣ на 2. дружина и огъньтъ на планинската батарея значително облегчиха положението на тази дружина. Устроила се на лѣвия брѣгъ на рѣката Брѣгалница, тя енергично настѫпи напредъ, като имаше на дѣсния си флангъ 5. рота, въ лѣво отъ нея—8. рота, още повъ лѣво—7. рота, а на лѣвия флангъ—6. рота. Въ този боенъ редъ дружината бързо премина рѣката Брѣгалница и къмъ 12 ч. по обѣдъ зае височитѣ западно отъ рѣката. Стремителното настѫпление, както на 2. дружина, така и на останалитѣ две (3 и 4.), действуващи въ дѣсно и лѣво отъ нея, се поддържаше отъ планинската батарея на капитанъ Кировъ и 1 скорострелно артилерийско отдѣление на майоръ Бараковъ, което по заповѣдь на командира на бригадата, полковникъ Митовъ, бѣше излѣзло и заело позиция въ началото само съ 7. батарея, а въ последствие съ 2. и 1., на 2 клм. отъ моста на р. Брѣгалница, западно отъ селото Якимово. Огъньтъ на това артилерийско отдѣление принуди въ скоро време неприятелската батарея да нама-

ли огъня си, а не следъ много време и да замлъкне, което обстоятелство до голѣма степень облегчи и по-нататъшното настжпление на дружинитѣ.

Следъ като подготви по-нататъшното си настжпление съ огънь, 2. дружина започна стремително да настжпва къмъ височитѣ западно отъ рѣката Брѣгалница. Турцитѣ на групи заемаха тия височи и, понеже не можаха да отстоятъ на напора на ротитѣ, започнаха последователно да напущатъ позициитѣ си, като използуваха при последователното си отстжпление успоредницитѣ една задъ друга височи, които временно заемаха за отбрана. Настжпвайки смѣло напредъ, къмъ 1 ч. сл. пл. дружината зае двувърхата височина, издигаща се източно отъ селото Устранъ долъ, гдето завладѣ цѣлия изоставенъ бивакъ на единъ турски таборъ, на който разхвърляни въ безпорядъкъ се намѣриха множество дрехи, провизии, бойни запаси, багажи и разни други военни материяли, свидетелствуващи за паническото и безредно отстжпление на противника.

Дружината, следъ като остави 5. рота на хребета източно отъ селото Витоша за преследване на противника, който отстжпваше отъ селата Пресѣка, Преждово и Вранянци за къмъ гр. Кочани, съ останалитѣ три роти (6, 7. и 8.) настжпи за преследване отстжпващия противникъ къмъ гр. Кочани. Въ последствие, по заповѣдь на командира на полка, 7. и 8. роти се спрѣха и установиха на позиция на височината 550, находеща се североизточно отъ гр. Кочани, гдето къмъ 10 часа вечерьта се прибра и 5. рота, а 6. рота продължи настжплението си до височитѣ западно отъ града и тамъ остана на позиция до 11 часа сл. пл., къмъ което време получи заповѣдь и се прибра въ града, съ назначение да охранява разнитѣ складове и пази реда въ него. Къмъ полунощь въ града се прибра и 7. рота, която се установи при казармитѣ въ изоставения турски бивакъ. Тукъ, съ разрешението на началницитѣ, войницитѣ се снабдиха отъ турския вещеви складъ съ множество вещи отъ облѣклото и снаряжението, които бѣха съвършенно нови и отъ които тѣ чувствуваха голѣма нужда.

Действията на 3. дружина на подполковникъ Каролевъ въ днешния бой се развиха така: въ началото още, докато 2. дружина произвеждаше своята рекогносцировка и не бѣше още преминала рѣката Брѣгалница, командирътъ на 3. дружина, която се намираше близо задъ дѣсния флангъ на 2. дружина, дочу къмъ $7\frac{1}{2}$ часа пр. пл. изстрели, които идѣха отъ югозападна посока. Малко следъ това той забеляза да се разпръсва въ разни посоки стоящиятъ въ взводна колона на 1 клм. източно отъ моста на Брѣгалница ескадронъ отъ 5. коненъ полкъ. Въ негова помощь той вед-

нага изпрати единъ взводъ отъ 12. рота на капитанъ Райковъ, който въ 8 часа пр. пл. зае височината, находеща се непосрѣдствено до шосето северно отъ с. Якимово.

Къмъ сѫщото време командирътъ на дружината получи донесения отъ единъ отъ изпратенитѣ напредъ и въ страни патраули, че две неприятелски роти се спущатъ въ флангъ и тилъ на 2. дружина отъ височитѣ, находящи се на $1\frac{1}{2}$ клм. североизточно отъ мѣстонахождението на неговата дружина. Тогава той развѝ дружината си въ боенъ редъ въ дѣсно отъ 2. дружина, като изпрати 9. и 10. роти въ бойна часть съ посока неприятелскитѣ роти, а 11. и 12. роти остави задъ тѣхъ въ поддръжка.

9. и 10. роти отъ 3. дружина започнаха енергично да настѫпватъ въ момента, когато ротитѣ отъ 2. дружина бѣха се оттеглили малко отъ първоначалнитѣ си позиции при рѣката Брѣгалница. Това обстоятелство принуди командира на дружината, и той изпрати още единъ взводъ отъ 12. рота на лѣвия флангъ на бойното разположение при изпратения отъ по-рано взводъ отъ сѫщата рота, съ цель тия два взвода да съдействуватъ въ флангъ срещу турския башибозукъ, който повидимому енергично настѫпваше срещу лѣвия флангъ на авангардната (2. дружина).

При енергичното си настѫпление 9. рота на капитанъ Мицлевъ подпомогна ротитѣ отъ 2. дружина, които сѫщо така настѫпиха напредъ. Въ този моментъ командирътъ на 3. дружина заповѣда на 9. рота да не се увлича въ настѫпление съ ротитѣ отъ 2 дружина, а да настѫпи на северъ, като едновременно съ това насочи и 10. рота въ дѣсно отъ 9. съ посока височитѣ северозападно отъ с. Исти-баня, съ цель да осигури дѣсния флангъ на полка. Когато командирътъ на 9. рота получи заповѣдь да насочи къмъ скалистата височина северозападно отъ селото Исти-баня, той прикрито по лъхчинитѣ, излѣзе съ ротата си на височината, която се издига непосрѣдствено източно отъ това село. Отъ тази височина взводоветѣ на ротата обстрелѣха неприятелскитѣ части, които заемаха склоноветѣ на височитѣ, които се издигатъ между селата Исти-баня и Витоша. Оттукъ ротата, по заповѣдь на командира на полка, се насочи стремително къмъ долината на р. Брѣгалница и следъ като я премина и претърси селото Исти-баня, се насочи безспирно къмъ височината северозападно отъ това село.

По причина на стръмнината и на безостановочното движение, командирътъ на 9. рота излѣзе на височината къмъ $2\frac{1}{2}$ часа сл. пл. и то само съ 20—25 человѣка; останалитѣ войници отъ ротата, вследствие на голѣмата умора, достигнаха върха и се присъединиха къмъ ротата чакъ къмъ $3\frac{1}{2}$ ч. сл. пл. На склоноветѣ на височината, близо до върха, заемаха позиция около 30 неприятелски войници, часть отъ които

бѣха избити, други пленени, а само малка часть сполучи да избѣга. Отъ този върхъ ротата се явяваше въ тилъ и флънгъ на турцитѣ, които водѣха бой въ дѣсно съ двете дружини отъ 26. п. Пернишки полкъ по склоноветѣ на Повиевъ. Това обстоятелство бѣше оценено отъ командира на 3. дружина, подполковникъ Каролевъ, който бѣше на върха, и той реши повече да не настжпва на северъ, понеже оттукъ достигаше цельта си и, като взема съ отдѣлни взводове и отдѣления важнитѣ въ съседство съ височата пунктове, не позволяваше на противника да отстжпва къмъ Кочани, а тия отъ него, които се опитваха да сторятъ това, биваха унищожавани. На тази позиция 9. рота залови 5 коня, натоварени съ патрони, 13 пленика и около 40 пушки.

Въ 4 часа сл. пл. на позицията пристигна и 10. рота на капитанъ Георгиевъ Сава, само съ два взвода. Останалитѣ два, по заповѣдь на командира на бригадата, бѣха останали северо-източно отъ гр. Кочани за охрана на щаба на бригадата — между града и селото Устранъ долъ. 3. дружина съ една и половина роти остана на тази позиция до 7 ч. сл. пл., по което време частитѣ отъ 26. п. Пернишки полкъ бѣха завладѣли вече срещуположнитѣ височи. Тогава дружината се сне отъ позицията и се отправи за гр. Кочани, гдето пристигна въ 10 ч. сл. пл. Веднага съ пристигането 9. рота бѣ върната назадъ и зае съ стражеви застави охраната на бивака въ града въ източна посока, между шосето и височата 550, а полуротата отъ 10. рота остана на бивакъ въ турскитѣ палатки до казармитѣ въ караулъ за охрана на военнитѣ складове, находящи се въ града.

Въ днешния бой 12. рота на капитанъ Райковъ, която съ два взвода въ началото на боя бѣше се развила въ боенъ редъ на височата северно отъ с. Якимово, близо до шосето, следъ настжпването на 2. и 3. дружини получи заповѣдь отъ к-ра на дружината да остане въ прикритие на планинската батарея, която бѣше на около единъ клм. задъ нея. Когато тази рота събра взводоветѣ си и се отправи да заеме мѣстото си при батареята, тя намѣри тамъ други части и, отправлявайки се да се присъедини къмъ дружината си, получи заповѣдь отъ командира на бригадата, предадена й отъ началникъ щаба на бригадата, майоръ Живковъ, да настжпи къмъ дървения мостъ на р. Брѣгалница съ посока на гр. Кочани. Къмъ сжщото това време и 11. рота на поручикъ Карановъ получи заповѣдь лично отъ командира на полка да се насочи къмъ селото Оризари, така че 3. дружина остана да действува, както видѣхме, само съ 9. и 10. роти. Това се наложи, по причина на образувалия се голѣмъ промеждутъкъ между настжпващитѣ напредъ 2. и 3. дружини.

11. и 12. роти настжпиха самостоятелно: първата—къмъ височитѣ на Устранъ долъ, а втората—по посока на с. Ори-

зари. При преминаването по долината на р. Брѣгалница, тия роти претърпѣха загуби отъ неприятелската артилерия, които не бѣха значителни, благодарение на нейната неточна стрелба и на обстоятелството, че снарядитѣ ѝ се забиваха въ тинестата почва и не можеха да експлодиратъ. На височитѣ западно отъ с. Устранъ долъ 11. рота, по заповѣдь на командира, се установи и остана тамъ като полкова поддръжка, къмъ която се придаде знамето и музикантския хоръ. Ротата се окопа и остана на височината два километра източно отъ гр. Кочани до къмъ $5\frac{1}{2}$ часа пр. пл. на следния день, следъ което се прибра на бивака при турскитѣ казарми въ града.

Когато 12. рота се приближи къмъ долината на селото Оризари, тя не страдаше вече отъ огъня на противника. Слабитѣ тукъ-таме изстрели показваха, че противникътъ въ по-голѣмата си часть се е оттеглилъ по посока на гр. Кочани. Тукъ ротата бѣше посрещната отъ изплашенитѣ селяни, които съ стомни въ ржка и хлѣбъ тичаха гологлави между войницитѣ и съ сълзи отъ радость и умиление изразяваха признателностьта си, като цѣлуваха ржцетѣ и дрехитѣ имъ. Следъ едно малко престояване тукъ, ротата се насочи къмъ града и въ скоро време се приближи къмъ окрайнината му. Тържественията звонъ на църковнитѣ камбани даваше да се разбере, че турцитѣ сж напустнали града. Отъ отстрожность, въ града влѣзна първоначално единъ взводъ, който малко следъ това бѣ последванъ и отъ останалитѣ взводове на ротата. Гражданитѣ на тълпи, начело на единъ отъ свещеницитѣ въ църковни одежди, посрещнаха войницитѣ, като изразяваха радостьта си съ прегръщания, цѣлувки и поднасяне разни подаръци, между които и тютюнъ, бира, конякъ и др. Ротата, като първа влизаща въ града, бѣ предметъ на особена внимателность и любезность отъ страна на гражданството. Тя съ мжка си пробиваше пжть между ентусиазираното население, което искаше съ всѣкиго да се цѣлуне и прегърне. Въ скоро време ротата, която вследствие на тази велика радость бѣше се пръснала между гражданството, се устрои и потегли за градския затворъ, гдето, по желанието на гражданството, освободи затворенитѣ тамъ отъ турцитѣ двама свещеници и много интелигентни граждани, съ цель да бждатъ въ сжщия този день избити. Бързото завземане на града отъ ротата спаси тия хора отъ явна гибель—обстоятелство, което още повече увеличи радостьта и признателностьта на населението му. Въ 6 часа сл. пл. ротата зае за охрана северните хребети, находещи се непосрѣдствено до града и остана тамъ до следния день сутриньта, когато се прибра при другитѣ роти отъ полка въ града.

4. дружина на майоръ Мариновъ въ начало
се завърза боя на авангардната (2) дружина, бѣ
кова поддръжка. Въ 8 часа пр. пл., когато наша
рия излѣзе на позиция, отъ нея се отдѣлиха 1
капитанъ Минковъ за прикритие на артилерийск
ление на майоръ Бараковъ, а 13. рота на капита
—за такова на артилерийското отдѣление на ма
горовъ. Съ останалитѣ 14. и 15. роти тази друж
8½ часа пр. пл., по заповѣдь на командира на п
ковникъ Мановъ, се разви въ боенъ редъ въ л
дружина.

16. рота на капитанъ Минковъ остана при
артилерийското отдѣление до свършването на боя
та на капитанъ Тилевъ—до 10 часа пр. пл. Къмъ
ме тази рота получи заповѣдь отъ командира на 2
полковникъ Чилингировъ, да се развие въ боенъ
настжпи по посока на селото Оризари. Ротата на
оказаната посока и въ скоро време зае висотитѣ
брѣгъ на рѣката Брѣгалница, отгдето откри огъ
приятелскитѣ части, заели позиция изъ оризищата
сотитѣ, разположени на отсрещния брѣгъ на тази
се мина много време, когато взводоветѣ на тази
крепяйки се единъ другъ, се привдигнаха стреми
предъ и, като прегазиха рѣката, отблъснаха про
заеха позициитѣ му.

Когато ротата въ стремително си настжпле
стна къмъ шосето за гр. Кочани и достигна моста
сето и навлѣзе въ лозята, тукъ намѣри музикант
манда на полка и знамето и, понеже последното
охрана, ротата остана тамъ до пристигането на др
Не мина много време и на сжщото мѣсто пристиг
на капитанъ Лѣсковъ отъ 26. п. Пернишки полкъ,
капитанъ Тилевъ предаде знамето, като за това
чилъ заповѣдь отъ началника на дивизията, а сам
ротата си настжпи напредъ и навлѣзе въ селото
Следъ като ротата премина това село, по заповѣ
мандира на полка се събра и като полкова поддр
стжпи къмъ висотитѣ, находящи се източно отъ гр
Когато наближи тия висоти, по причина, че по тѣ
дѣше бой, тя наново се развърна въ боенъ редъ
жавайки града, получи заповѣдь отъ командира
чрезъ адютанта му поручикъ Заховъ, да премине
завладѣе висотитѣ, находещи се западно отъ него
набързо премина презъ града и, като завладѣ
при Влашкитѣ гробища, остана тамъ и прекара
като се самоокопа и взе всички мѣрки за охранат

14. рота на капитанъ Бадински се развърна в
редъ въ лѣво отъ 2. дружина съ посока на селото

4. дружина на майоръ Мариновъ въ началото, когато се завърза боя на авангардната (2) дружина, бѣше въ полкова поддръжка. Въ 8 часа пр. пл., когато нашата артилерия излѣзе на позиция, отъ нея се отдѣлиха 16. рота на капитанъ Минковъ за прикритие на артилерийското отдѣление на майоръ Бараковъ, а 13. рота на капитанъ Тилевъ —за такова на артилерийското отдѣление на майоръ Подгоровъ. Съ останалитѣ 14. и 15. роти тази дружина къмъ $8^1/_2$ часа пр. пл., по заповѣдь на командира на полка, полковникъ Мановъ, се развви въ боенъ редъ въ лѣво отъ 2. дружина.

16. рота на капитанъ Минковъ остана прикритие на артилерийското отдѣление до свършването на боя, а 13. рота на капитанъ Тилевъ—до 10 часа пр. пл. Къмъ това време тази рота получи заповѣдь отъ командира на 2. бригада, полковникъ Чилингировъ, да се развие въ боенъ редъ и да настжпи по посока на селото Оризари. Ротата настжпи въ оказаната посока и въ скоро време зае висотитѣ на лѣвия брѣгъ на рѣката Брѣгалница, отгдето откри огънь по непиятелскитѣ части, заели позиция изъ оризищата и по висотитѣ, разположени на отсрещния брѣгъ на тази рѣка. Не се мина много време, когато взводоветѣ на тази рота, подкрепяйки се единъ другъ, се привдигнаха стремително напредъ и, като прегазиха рѣката, отблъснаха противника и заеха позициитѣ му.

Когато ротата въ стремително си настжпление се спустна къмъ шосето за гр. Кочани и достигна моста на шосето и навлѣзе въ лозята, тукъ намѣри музикантската команда на полка и знамето и, понеже последното нѣмаше охрана, ротата остана тамъ до пристигането на друга часть. Не мина много време и на сжщото мѣсто пристигна ротата на капитанъ Лѣсковъ отъ 26. п. Пернишки полкъ, на когото капитанъ Тилевъ предаде знамето, като за това бѣ получилъ заповѣдь отъ началника на дивизията, а самъ той съ ротата си настжпи напредъ и навлѣзе въ селото Оризари. Следъ като ротата премина това село, по заповѣдь на командира на полка се събра и като полкова поддръжка настжпи къмъ висотитѣ, находящи се източно отъ гр. Кочани. Когато наближи тия висоти, по причина, че по тѣхъ се водѣше бой, тя наново се развърна въ боенъ редъ и, наближавайки града, получи заповѣдь отъ командира на полка чрезъ адютанта му поручикъ Заховъ, да премине града и завладѣе висотитѣ, находещи се западно отъ него. Ротата набързо премина презъ града и, като завладѣ висотитѣ при Влашкитѣ гробища, остана тамъ и прекара нощьта, като се самоокопа и взе всички мѣрки за охраната си.

14. рота на капитанъ Бадински се развърна въ боенъ редъ въ лѣво отъ 2. дружина съ посока на селото Оризари.

По причина, че предъ фронта ѝ се оказаха да настжпватъ въ сжщата посока и 7. и 11. роти, тя се насочи само съ 2. и 4. взводове къмъ това село, а съ 1. и 3. — село Исти баня. Когато 1. и 2. взводове минаха рѣката Брѣгалница и огледаха селото Исти баня, ротата се събра и цѣлата настжпи къмъ селото Оризари. При настжпването си и приближаването къмъ това село, ротата прави престрелка съ малки неприятелски групички, които се виждаха да отстжпватъ и се направляватъ къмъ гр. Кочани. Ротата премина селата Оризари и Витоша и при с. Устранъ долъ въ походенъ редъ се насочи къмъ височитѣ североизточно отъ града, гдето по причина на настжпването на нощьта, се установи на почивка съ мѣрки на охранение.

15. рота на поручикъ Тръпка още въ началото при развръщането на 4. дружина получи заповѣдь да следва по посока на града, като полкова поддръжка. Къмъ нея бѣха придадени музикантската команда и полковото знаме. Когато въ лѣво и въ дѣсно частитѣ настжпваха напредъ, ротата се насочи по указаната ѝ посока и, като достигна висситѣ на изтокъ отъ р. Брѣгалница, по заповѣдь на командира на полка се пръсна въ верига въ интервала между 13. рота, която настжпваше въ лѣво и 6. — въ дѣсно. Тукъ тя, по заповѣдь на бригадния командиръ, като остави знамето и музиката на взвода и подпоручика отъ 6. рота Лазовъ, настжпи къмъ селото Оризари, обстрелвана презъ всичкото време отъ неприятелската артилерия. Когато ротата започна да се приближава до селото, тя остави първия си взводъ за прикритие на картечната рота на капитанъ Стоилковъ, а съ останалитѣ три взвода настжпи и зае височитѣ предъ него. Малко следъ това тя настжпи наново, премина селото и следъ една малка почивка и привеждането си въ редъ, по заповѣдь на командира на дружината, майоръ Мариновъ, настжпи къмъ града и къмъ 5 ч. сл. пл. зае позиция на единъ отъ близкитѣ хребети, североизточно отъ него.

1. дружина на майоръ Софкаровъ остана въ този день въ маневрени войски на дивизията. Презъ време на боя 4. рота бѣ изпратена по посока на село Виница съ цель да го прегърси, а останалитѣ три роти въ 1 ч. сл. пл. преминаха р. Брѣгалница и настжпиха къмъ гр. Кочани, за да пресѣкатъ пжтя на турското отстжпление. При настжплението си дружината мина първоначално южно отъ с. Оризари, а впоследствие и презъ гр. Кочани и се установи на позиция на 2. клм. западно отъ него, гдето остана и да пренощува. 4. рота на подпоручикъ Василъ Атанасовъ, следъ като огледа селото Виница и не намѣри въ него противникъ, на връщане за присъединението си къмъ дружината, понеже тя бѣше доста напредъ, замръкна и остана да нощува на позиция по височитѣ северозападно отъ моста на р. Брѣгалница.

Към 6 часа [illegible] Прославикът, съвършено [illegible] Мюнг [illegible] се поическо бѣгство по шосето Кулата — Петрич. Частите ѝ [illegible] по единично и по групи отстъпват през Рилския манастир към Рождевишъ и Струмяни. Една голѣма часть отъ ротитѣ на полкъ останаха да пощурмуватъ на билкѣ при възвратитѣ въ гърдата, а по-голѣма часть отъ тѣхъ — на позиция при висотитѣ около него, като въпиха вѣрни до огрѣване и потрѣбване всѣкакви изнемощи. До късно вечерь нѣколко се водѣше престрелка съ отстѣлващия трупъ и отдѣлни озвѣрѣлски войници, които при отстѫпването си, като заблудени, се натъкваха на нашитѣ охранителни части.

Не срещайки никакво особено силно съпротивление отъ турцитѣ, полкътъ въ боя на днешния день даде загуби: 12 убити нѣколко чинове, а ранени: командирътъ на 8. рота, капитанъ Димитровъ, и 42 долни чинове. Турцитѣ въ паническото си отстѫпление изоставиха на полесражението цѣлата си поиска скорострелна батарея (4 орждия съ 8 зарядни ракли) и около 100 души убити войници, а между това и множество палатки, пушки, патрони, шанцовъ инструментъ, облѣкло, снаряжение и др. Само отъ полка бѣха заловени въ плѣнъ [illegible] офицеръ и 92 войници, а като трофеи — нѣколко [illegible] коня съ бойни припаси, пушки, патрони и др. военни материали.

Така се завърши днешнията бой, въ който Рилци за първи пѫть въ тази война получиха своето бойно кръщение. При свѣтото енергично и почти безспирно настѫпление тѣ не дадоха възможность на турцитѣ да се опомнятъ и да използуватъ множество добри и удобни позиции, а ги сбъркаха въ бѣгство и сравнително въ скоро време завладѣха града. Падането на гр. Кочани зарадва много и населението отъ Кюстендилския край, което още въ началото на войната живѣеше съ страхъ, като какъвъ ще бѫде резултатътъ отъ първитѣ стълкновения съ врага.

На днешния день бѣше спечелена още една голѣма победа надъ врага въ Тракия. Нашитѣ победоносни войски отъ III. българска армия следъ двудневни упорити боеве бѣха завладѣли крепостьта Лозенградъ. На днешния великъ за България день българскиятъ националенъ флагъ се развѣваше гордо на тази отъ голѣмо значение крепость, за която реорганизаторътъ на турската армия, Голцъ паша, при полагане основния ѝ камъкъ, бѣше казалъ, че тя не ще може да бѫде завладѣна за по-малко отъ три месеца и то само отъ пруски войски.

Победата при Лозенградъ се разнесе съ свѣткавична бързина по цѣла България и въ скоро време премина границитѣ ѝ, като очуди и удиви цѣлия тогавашенъ цивилизованъ свѣтъ. На днешния день ликуваше цѣлиятъ български на-

родъ, който съ затаенъ дъхъ следѣше, какво ще направятъ синовегѣ му тамъ долу по Тракийскитѣ и Македонски бойни полета. Опиянень отъ радость, той ликуваше и се гордѣеше сега отъ храбростьта на неговитѣ синове, които прославиха името му и това на цѣлата победоносна армия. Радостьта и въодушевението на Рилци не бѣха по-малки, когато тѣ се научиха за тази важна и отъ голѣмо значение за изхода на войната победа. Новината, посрещната съ едно гърмогласно и възторжено „ура", поздигна още повече тѣхния духъ, като имъ вдъхна вѣра въ сигурната победа надъ врага, който бѣгаше и предъ тѣхъ въ паника, като дирѣше въ това своето спасение.

ДЕЙСТВИЯТА НА ПОЛКА
при преследване на турцитѣ къмъ югъ по посока на гр. Солунъ.

(14.—30. октомврий).

Утрото на 12. октомврий завари по голѣмата часть отъ полка пръснатъ по ротно на позиция въ околноститѣ на гр. Кочани. Последва заповѣдь за прибирането му въ града, което продължи до къмъ 2 часа следъ обѣдъ. Още преди пладне се получи заповѣдь отъ бригадата да се изпратятъ отъ полка две дружини въ охрана на линията на селата Облешево — Генчиловци, а други две роти — за заемане в. Керазли съ цель да охраняватъ пѫтищата, които водятъ отъ Радовишъ и Пехчево презъ Плачковица планина за Кочанското поле.

За заемане позиция и охрана на линията на селата Облешево—Генчиловци, командирътъ на полка назначи 3. и 4. дружини подъ общата команда на командира на 3. дружина, подполковникъ Каролевъ. По причина на късното прибиране на ротитѣ, дружинитѣ съ придадената имъ една полска батарея на майоръ Венедиковъ тръгнаха по шосето за гр. Щипъ едва къмъ 5 ч. сл. пл. Когато тѣ пристигнаха при селото Облешево, бѣше се вече стъмнило. Следъ оглеждането на селото, предъ видъ неизвестността на положението за презъ нощьта се взеха мѣрки за охрана напредъ и задъ селото. На това мѣсто отрядътъ остана до 16. октомврий къмъ обѣдъ, което време се използува за укрепяване на околнитѣ позиции, за която цель бѣха изпратени на 13. октомврий и пионери.

На върха Керазли бѣха изпратени 5. и 8. роти подъ общата команда на командира на 5. рота капитанъ Тодоровъ Пеню. Ротитѣ тръгнаха въ 6½ часа сл. пл. и къмъ 2 ч. пр. пл. на 13. октомврий пристигнаха въ селото Зърновци. Тукъ тѣ останаха да почиватъ до къмъ 8 часа пр. пл., следъ което продължиха похода си и къмъ 1½ часа сл. пл. въ едно лошо време, при проливенъ дъждъ, примѣсенъ съ градъ, пристигнаха на върха Керазли и се разположиха на бивакъ при Чаталъ чешме, като взеха всички мѣрки за охраната си.

1. дружина, 6. и 7. роти отъ 2. дружина и щабътъ на полка останаха до 16. октомврий въ гр. Кочани. 7. рота по заповѣдь още на 12. октомврий обходи бойното поле и прибра труповетѣ на убититѣ, които на 14. октомврий тържествено бѣха погребани въ църковния дворъ на Кочанската черква.

На 16. октомврий, въ 9½ часа пр. пл., полкътъ (1. дружина) въ състава на главнитѣ сили на бригадата, а 6. и 7. роти като прикритие, първата на домакинския обозъ, а втората на парковия взводъ, настжпи по шосето за гр. Щипъ. Въ 11. ч. пр. пл. къмъ колоната при село Облешево се присъединиха и изпратенитѣ въ охрана при това село 3. и 4. дружини отъ полка. По шосето въ голѣмъ безпорядъкъ бѣха разхвърлени и изоставени множество багажи, орждия, зарядни ракли, пълни съ гранати и разни други войнишки принадлежности, свидетелствуващи за паническото бѣгство на турцитѣ. Много отъ тия разхвърляни вещи прѣчеха на движението и ставаше нужда да се изпращатъ напредъ команди за разчистване на пжтя.

Въ гр. Щипъ колоната пристигна въ 6. ч. сл. пл. Научило се за пристигането на български войски, населението масово бѣше се стекло съ фенери отъ дветѣ страни на шосето при входа на града и главната улица и съ гърмогласно „ура“ приветствуваше частитѣ, като изказваше радостьта си за своето освобождение отъ турското робство. Сълзи отъ радость и умиление се забелязваха по лицата на войницитѣ и на голѣма часть отъ гражданитѣ—посрещачи. За пренощуване полкътъ се разположи на бивакъ около казармитѣ, а самитѣ тѣ бѣха отредени за пренощуване на 14. п. сръбски полкъ, който се бѣ присъединилъ къмъ колоната на бригадата при влизането ѝ въ града.

До 15. октомврий вечерьта 5. и 8. роти останаха на бивака си при върха Керазли. Когато полкътъ на 16. октомврий настжпи къмъ градъ Щипъ, въ 11½ ч. пр. пл. на този день капитанъ Тодоровъ получи заповѣдь отъ бригадния командиръ да настжпи съ 5. и 8. роти, като странично прикритие на бригадата къмъ гр. Радовишъ, съ задача да завладѣе този градъ и влѣзе въ свръзка съ 1. бригада въ гр. Щипъ и съ 2.—къмъ гр. Пехчево.

Ротитѣ настжпиха отъ върха Керазли въ 12½ ч. сл. пл. Движението, охранявано отъ 3. и 4. взводове на 5. рота, се извършваше по югозападнитѣ разклонения на Плачковица-планина. Отъ върха Керазли къмъ Радовишъ води една пжтека, която постепенно и съ доста голѣма стръмнина се спуща къмъ югъ. Мѣстностьта, на мѣста гола, а на мѣста обрасла съ дребна и голѣма гора, стѣсняваше движението на колоната, която на много мѣста се протичаше при движението по билото на планината. Движейки се предпазливо, ротитѣ къмъ 8 ч. сл. пл. достигнаха на така наречената висота „Бука", находяща се между върха 1000 и селото Коджали, и тукъ се спрѣха, за да пренощуватъ.

Споредъ добититѣ сведения отъ мѣстнитѣ жители, въ гр. Радовишъ се намирали около 200 души турски войници съ едно планинско орждие. Самото население по тия мѣста се състоеше отъ турци, враждебно настроени срещу насъ и снабдени отъ турската власть още отъ мирно време съ оржжие, за да се бранятъ срещу българскитѣ комити, които намираха прибѣжище по тия скрити непристжпни мѣста. Всичко това налагаше една голѣма острожность и предпазливость на ротитѣ, на които бѣ възложено да действуватъ въ този край.

За предпазване отъ изненади, ротитѣ заеха позиция на висотата „Бука" въ следния редъ: 5. рота източно отъ пжтя, който води за селото Коджали, а 8. рота—западно отъ него. Набързо се построиха стрелкови трапчета, въ които ротитѣ останаха да пренощуватъ, охранявани напредъ и въ страни презъ нощьта съ часови и секрети. Сгушени въ тия малки окопчета, войницитѣ, вследствие на влажното, студено и вѣтровито време, въ по-голѣмата си часть останаха будни презъ цѣлата нощь.

За да изпълни задачата си и заеме на време гр. Радовишъ, командирътъ на 5. рота, капитанъ Тодоровъ, заповѣда много рано сутринята на 17. октомврий да се приготвятъ хората за походъ. Въ 5 часа пр. пл. ротитѣ подъ прикритието на два взвода отъ 8. рота тръгнаха въ походъ, направлявайки се по пжтеката за с. Коджали. Когато патраулитѣ наближиха гората предъ селото, по тѣхъ се откри огънь, който все повече и повече се учестяваше. Това стана причина да се повърнатъ ротитѣ по заповѣдь на старитѣ си мѣста, гдето останаха да чакатъ разясняване на обстановката до сутринята. Когато добре се разсъмна, забелязаха се групи отъ хора (башибозукъ) около 200 человѣка да излизатъ отъ селото и се настаняватъ въ направенитѣ окопи въ северозападната му окрайнина.

Въ 7½ часа командирътъ на 8. рота, поручикъ Самоковлийски (по прѣкоръ за едни Влашуняка, а за други малкиятъ Самоковлийски, за разлика отъ братовчедъ му, старият

Самоковлийски, който е бил [illegible] получи заповѣдь да настани 1. взвод [illegible] надолу отъ селото Кодчали. Увлеченъ въ [illegible] рота се опрѣдѣляше за настаняване на 5. рота [illegible] Тодоровъ Пеню.

8. рота влѣзла отъ 5. и 8. на [illegible] въ вечерта, а 1. и 2. — въ ротния [illegible]. Взводовѣтѣ отъ бойната часть скоро заели опрѣдѣлените имъ [illegible] и открили огънь по противника, който се намиралъ на около 1000 крачки предъ тѣхъ, непосрѣдственно въ [illegible] окрайнина на селото Кодчали. Когато [illegible] 1. взводъ, който е образувалъ часть отъ бойната часть и въ гърба на ротата се появила [illegible] башибозукъ около 20 души, затова тѣ сжщо бѣ принуденъ да отстжпи и се прикрие въ [illegible] Когато се водѣше престрелката съ башибозука отъ фронта въ дѣсно на около два километра се забелязаха да се виждатъ други две групи башибозукъ около 200 человѣка, съ цель да обхванатъ фланга и се явятъ въ тилъ. Срещу тѣхъ командирътъ на ротата противопостави 1. взводъ отъ поддръжката, който откри огънь по тѣхъ. Бѣше се завързала престрелка отъ фронта и фланга, която продължи близо до 9½ часа пр. пл.

Когато командирътъ на 5. рота видѣ, че положението се влошава и, боейки се да не бжде обграденъ въ планината, даде заповѣдь за последователно отстжпление на ротитѣ къмъ върха 1000. Тази заповѣдь стигна само до взводоветѣ отъ поддръжката на 8 рота, но не бѣше предадена на ротния командиръ, който се намираше при взводоветѣ отъ бойната часть.

Когато командирътъ на 8. рота, поручикъ Самоковлийски, забеляза отстжплението на 5. рота, която въ действителность трѣбваше да настжпи още въ началото на боя въ лѣво отъ него, той предположи, че положението въ лѣво отъ него се е доста влошило, за да предизвика отстжплението на тази рота, вследствие на което даде заповѣдь на ротата си да се оттегли на старата си позиция—върха „Бука". На тази позиция се намираше само единъ взводъ отъ 5 рота, а останалитѣ три бѣха отстжпили по посока на върха Керязли.

При последователното си отстжпление 8. рота зае върха 1,000, на който се намираше и командирътъ на 5. рота. Последниятъ очерта положението за много лошо и, като даде заповѣдь на поручикъ Самоковлийски, последователно съ задръжки на противника да се оттегля къмъ върха Керязли, самъ той се отправи по посока на гореказания връхъ да достигне останалитѣ три взвода отъ ротата си. Въ действителность тия взводове бѣха обзети отъ паника и можаха да се задържатъ едва чакъ къмъ върха Керязли, когато пристигна командирътъ на ротата. Часть отъ тѣхъ бѣше се пръснала доста на далечъ и, достигнала въ тилъ, разправяше за ужаси, каквито въ действителность не сжществуваха.

Башибозукътъ преследва 8. рота на около 1—2 клм. северно отъ върха 1000, следъ което преустанови преследването. Ротата къмъ 4 ч. сл. пл. пристигна на върха Керазли и зае окопитѣ, които бѣше направила тукъ на 15. октомврий при почивката си. Не се мина много време и при тази рота дойде капитанъ Тодоровъ, чиято часть бѣше заела позиция по̀ въ дѣсно, и заповѣда на поручикъ Самоковлийски да събере ротата си и следва задъ 5. рота на пѫть за гр. Щипъ. Къмъ 4 часа сл. пл. ротитѣ тръгнаха въ походъ и въ 9 ч. сл. пл. се установиха на бивакъ североизточно отъ с. Припечене. На следния день, 18. октомврий, ротитѣ много рано сутриньта се отправиха на пѫть за гр. Щипъ, гдето пристигнаха къмъ 7 часа пр. пл.

Въ този бой дветѣ роти имаха загуби 1 убитъ, 5 ранени и 9 безследно изчезнали войници.

За всичко това, което се случи съ дветѣ роти, капитанъ Тодоровъ Пеню бѣше донесълъ на командира на бригадата съ три донесения, въ които се споменуваше за силенъ натискъ на противника, придруженъ съ 1 планинско орждие, което въ действителность никжде не се чу да стреля въ престрелката, която се водѣше съ башибозука. Гористата и мжчнопроходима мѣстность, тѣсниятъ фронтъ за действие по билото, чувствителностьта на хората при появянето на отдѣлни групи башибозукъ изъ гжсталацитѣ и невъзможностьта всичко да се огледа и разузнае, станаха причина за преувеличаване опасностьта и да се всѣе онази паника, последствията на която зле се отразиха за по-нататъшнитѣ действия на цѣлата бригада.

Въ свръзка съ тия тревожни донесения, по заповѣдь отъ бригадата се изпратиха още сжщия день 4. дружина на майоръ Мариновъ съ една планинска батерея по пѫтя за къмъ гр. Радовишъ, съ цель да се разузнае въ тази посока, като влѣзе въ връзка съ капитанъ Тодоровъ, а 1. дружина на майоръ Софкаровъ съ картечната рота, къмъ когото се присъедини и к-ра на 2. дружина, подполковникъ Жабински, съ придаденитѣ му 100 гранични войници, се отправи за върха 1000, съ задача да атакува въ флангъ настжпващия противникъ откъмъ Радовишъ за върха Керазли.

4. дружина тръгна отъ гр. Щипъ въ 11 ч. пр. пл. на 17. октомврий и къмъ 5. ч. сл. пл. достигна до висотитѣ североизточно отъ селото Шопури, гдето и остана да пренощува. А 1. дружина тръгна по пѫтя за Шашавария—Кошово—Почивало—върха 1000 въ 8½ ч. сл. пл. сжщия день и на 18. октомврий 1. ч. пр. пл. зае висотитѣ югоизточно отъ с. Шашавария и тамъ остана да нощува.

Когато въ дивизията се получиха отъ бригадата препратенитѣ тревожни донесения на капитанъ Тодоровъ Пеню, тамъ смѣтнаха, че по билото на югозападнитѣ разкло-

нения на Плачковица планина настжпватъ отъ гр. Радовишъ за Кочани силни непріятелски части, вследствие на което се даде заповѣдь на 1. бригада, находяща се въ гр. Шипъ, на 18. октомврий да се отправи обратно за гр. Кочани.

Въ полка заповѣдьта отъ бригадата се получи въ 6 ч. пр. пл. на 18. октомврий. Войницитѣ, вследствие на много студеното време, бѣха се разбудили много рано сутриньта и, насѣдали около бивачнитѣ огньове, водѣха тихи обезпокоителни разговори за случката съ гореказанитѣ две роти. Въ 7. часа пр. пл. състоящата се на лице 3. дружина на подполковникъ Каролевъ бѣше строена на бивака и въ 7½ ч. пр. пл. потегли, като авангардъ на бригадата по пжтя Щипъ — Кочани съ обща задача за отряда — да се атакува въ флангъ противника, който настжпва отъ гр. Радовишъ за гр. Кочани. Дружината се движеше усилено съ малки почивки и съ голѣма такава само отъ половинъ часъ при селото Облешево. При това село се срещнаха войници отъ 5. и 8. роти, които разправяха за разбиването имъ отъ силенъ противникъ при върха Керазли. Следъ единъ труденъ и уморителенъ походъ около 55 километра, взети за 12 часа, 3. дружина стигна селото Виница и се разположи на бивакъ, като взе всички мѣрки за охрана на колоната, която се установи въ селото Оризари.

На този день 1. дружина много рано сутриньта продължи пжтя си къмъ с. Почивало, гдето следъ малка схватка съ башибозука се отправи по заповѣдь къмъ селото Пернарли, кждето къмъ 5½ ч. сл. пл. пристигна и се разположи на бивакъ, като взе всички мѣрки за охраната си. 4. дружина, едва що наближила гр. Радовишъ, получи заповѣдь да се върне и следва следъ 1. дружина, обстоятелство, което тя веднага изпълни и нощува на този день при село Кошово.

Другитѣ роти въ този день бѣха сжщо пръснати: 6. рота нощува въ с. Соколарци, като прикритие на парковия взводъ; 7. рота остана въ гр. Щипъ за предаване на комендантската служба на останалитѣ тамъ сръбски части; 5. и 8. роти, като прикритие на обоза, останаха да тръгнатъ следъ полка и нощуваха въ с. Соколарци, а 12. рота отъ 3. дружина нощува като наблюдателна застава въ с. Зърновци.

На 19. октомврий, 5 ч. сл. пл., командирътъ на полка получи заповѣдь отъ бригадата да тръгне като авангардъ на сжщата и следва по пжтя с. Виница—с. Градецъ—Плачковица планина—Богчалж-Бойну—Еникьой—Сарж-гьолъ и по-нататъкъ на пжть за гр. Струмица. На лице отъ полка бѣше само 3. дружина безъ 12. рота и присъединилата се къмъ тази дружина при с. Виница 7. рота.

3. дружина съ 7. рота тръгнаха отъ бивака въ 7. ч. сл. пл., охранявани отъ челенъ отрядъ—9. рота. Още въ нача-

лото на движението завалѣ силенъ дъждъ, който постепенно се превърна въ ужасна буря и правѣше по-нататъшното движение въ планината невъзможно. Това стана причина да се преустанови движението, и полкътъ да спре въ с. Градецъ, гдето остана и да пренощува. Другитѣ части отъ полка останаха и този день пръснати по разни пунктове, както ще видимъ по-долу.

Въ 6 ч. пр., 1. дружина продължи движението си и презъ върха 1285, следъ единъ много труденъ и изморителенъ походъ презъ Плачковица-планина, пристигна и се установи за нощуване въ селото Кулогазлж. По пжтя къмъ тази дружина се присъединиха часть отъ пръстналитѣ се войници отъ 7. и 8. роти. 4. дружина, която нощува въ селото Кошово, въ 6 часа пр. пл., се спустна направо къмъ изнурителенъ походъ, къмъ полунощь стигна въ с. Моянци и тукъ остана да нощува.

5., 6. и 8. роти на пжть за Кочани останаха да нощуватъ: 5. рота въ с. Виница, а 6. и 8.—въ селото Оризари. 12. рота, макаръ че бѣше получила заповѣдь да се присъедини къмъ полка при с. Градецъ, не можа да стори това, по причина късното получаване на заповѣдьта и проливния дъждъ, който продължаваше да вали презъ цѣлата нощь. Тази рота остана да нощува и този день въ с. Зърновци.

На 20. октомврий бригадата имаше заповѣдь да настжпи, да атакува турцитѣ на Плачковица-планина и да завладѣе градоветѣ Струмица и Радовишъ. Полкътъ, споредъ заповѣдьта на бригадата, влизаше въ лѣвата колона въ съставъ две дружини, една планинска батарея и една пионерна рота съ заповѣдь да тръгне отъ с. Градецъ въ 4. ч. пр. пл. и с. Подерешъ и пжтя Радовишъ—Петричъ, гдето да влѣзе въ връзка съ съседнитѣ колони.

Понеже приданенитѣ къмъ полка една батарея и една пионерна рота не дойдоха до опредѣленото за тръгване време, полкътъ въ съставъ само 3. дружина и 7. рота тръгна въ походъ въ 5 ч. пр. пл. по гореказания пжть, като се охраняваше презъ време на движението отъ авангарда (9. рота). Походътъ бѣше доста изморителенъ, понеже се извършваше въ една много стръмна мѣстность. Стръмнината, макаръ че не бѣше по-дълга отъ 4 клм., се взема отъ хората въ разстояние на цѣли 3 часа. Следъ като дружината се изкачи презъ урвата, на хората се даде почивка, която продължи отъ 8. ч. пр. пл. до 1. ч. сл. пл. по причина, че бѣ получена заповѣдь отъ бригадата да се чака пристигането на батареята и пионерната рота, които и следъ толкова чакане пакъ не пристигнаха.

Следъ 5-часово безполезно чакане, полкътъ (3. дружина) къмъ 1 ч. сл. пл. продължи марша си въ една силна снѣжна виелица въ планината, която всѣки моментъ все

повече и повече отегчаваше войницитѣ и правѣше движението доста трудно, а на мѣста даже и невъзможно. Съ много усилия въ това лошо врѣме презъ многото стръмни урви полкътъ, безъ да срещне нѣкакъвъ противникъ, въ 8. ч. сл. пл. стигна въ с. Еникьой и тукъ остана да нощува, като се разположи на квартири. Полкътъ тукъ завари пристигналитѣ отъ по рано 12. рота на капитанъ Райковъ и командира на 2. дружина подполковникъ Жабински съ около 50 души войници отъ 5. и 8. роти.

1. дружина на този день получи въ 3. ч. сл. пл. заповѣдь да се присъедини къмъ полка, като настжпи по пжтя Радовишъ—Струмица, но, понеже бѣше вече късно, тя остана да нощува въ селото Кулогазлж. 4. дружина отъ с. Моянци продължи движението си, мина презъ гр. Кочани и къмъ 4. ч. сл. пл. бѣше пристигнала въ с. Винице, гдето остана и да нощува. 8. рота нощува въ Градецъ, а 6. рота като прикритие на парковия взводъ, остана да нощува по върховетѣ на Плачковица планина.

На 21. октомврий полкътъ настжпи въ две колони. Ѣлната колона въ съставъ 7. и 10 роти—по пжтя Еникьой —Шахинъ Ташъ — Дурутли — Подерешъ, а другата колона въ съставъ: 9., 11. и 12. роти — по пжтя Еникьой — Чешлянци — Амза Махле — Асалии. Първата колона остана да нощува въ с. Подерешъ, а втората — въ с. Асалии. Въ селото Подерешъ къмъ 7. и 10. роти се присъединиха очакванитѣ планинска батарея и пионерната рота.

Къмъ 6 ч. сл пл. откъмъ южната страна на селото се откри огънь отъ башибозукъ, който скоро бѣ пръснатъ отъ 7. рота. Въ последствие се разбра, че огъньтъ е отправенъ по нашия разездъ, находещъ се южно отъ селото. За охрана на колоната за презъ нощьта 10. рота постави на по важнитѣ изходи на селото застави, които презъ цѣлата нощь не бѣха обезпокоявани отъ никакъвъ противникъ.

За присъединяването си къмъ полка 1. дружина, съгласно получената заповѣдь на вчерашното число отъ бригадата, тръгна отъ селото Кулогазлж въ $7^1/_2$ часа преди пладне на 21. октомврий, като следваше по пжтя отъ Кулогазлж—презъ село Раклишъ, и оттамъ по шосето Радовишъ—Струмица. Дружината се охраняваше отъ 3. рота и два разезда отъ 5. конни полкъ, следващи сжщата посока. Когато охраняващата 3. рота на капитанъ Рачевъ достигна на линията на селото Дукатино—Покрачево, патраулитѣ ѝ се натъкнаха на неприятелска верига въ съставъ отъ редовни войници и башибозукъ. Това стана къмъ $12^1/_2$ часа сл. пл. Авангардната рота се развърна първоначално въ равнината въ страни и по пжтя Радовишъ—Струмица, а въ последствие се оттегли на хребета северозападно отъ селото Дукатино. Турцитѣ заеха набързо гористия хребетъ източно отъ това село

По заповѣдь на дружинния командиръ, веднага се развърнаха въ дѣсно отъ 3. рота 1., картечната и 2. рота, а 4. рота застана отзадъ въ дружинна поддръжка. Завърза се доста ожесточенъ бой, който продължи до смръкване. Турцитѣ се опитаха да обхванатъ двата фланга на дружината, но обхватътъ имъ бѣ парализиранъ на лѣвия флангъ отъ 4. рота на поручикъ Самоковлийски Димитъръ и отъ картечната рота на капитанъ Стоилковъ, заемаща позиция между 3. и 1. роти, които съ точния си и силенъ огънь пръснаха турцитѣ и ги принудиха да се оттеглятъ северно отъ селата Злево и Покрайчево. На дѣсния флангъ турцитѣ срещнаха силенъ отпоръ отъ 2. рота на капитанъ Пеневъ Тодоръ и бѣха принудени сѫщо да отстѫпятъ.

Командирътъ на дружината майоръ Сефкарсвъ, предвидъ настѫпването на нощьта, отъ една страна, а отъ друга, като оценяваше, че дружината му е излѣзла доста напредъ отъ полка, къмъ който имаше заповѣдь да се присъедини, реши да се оттегли и пренощува въ близкото село Калугерица. Когато взема това решение, получи се нова заповѣдь отъ бригадата, която бѣше пристигнала въ село Орѣховица, и която бѣше уведомена за днешния бой — да се присъедини къмъ полка.

Отеглянето на дружината стана подъ прикритието на 4. рота, която бѣше заела гребена между селата Калугерица и Поповица. Най-напредъ се оттеглиха отъ бойната линия 2. и 3. роти подъ прикритието на картечната рота, а най-после 1. рота, прикривана отъ 4. Турцитѣ се опитаха да настѫпятъ, но, посрещнати отъ упоритостьта на 4. рота, изгубиха всѣкакво желание повече да напредватъ.

Когато добре се стъмни и не се виждаше повече никаква следа отъ турцитѣ, 4. рота се прибра на бивака при дружината и реши да пренощува, предъ видъ настѫпване на нощьта, като оставаше да се присъедини къмъ полка на следния день сутриньта.

Дружината прекара нощьта съ всички мѣрки на охранение, необезпокоявана повече отъ никакъвъ противникъ. Въ днешния бой тя даде загуби 3 долни чинове убити и 11 ранени.

На днешния день 5., 6. и 8. роти пристигнаха въ с. Подерешъ, така че 2. дружина, която следъ боя при гр. Кочани бѣше пръсната, сега успѣ вече да се събере и действува въ своята цѣлость. 4. дружина на майоръ Мариновъ на този день тръгна отъ селото Виница въ 7 ч. пр. пл. и презъ селата: Липецъ, Блатецъ и Еникьой въ 8 часа сл. пл. пристигна въ селото Смилянци, гдето остана да пренощува.

На 23. октомврий бригадата получи заповѣдь да настѫпи и завладѣе гр. Струмица. Полкътъ въ съставъ само 2. дружини и 10. рота съ придаденитѣ му една планинска ба-

тарея и една пионерна рота трѣбваше да настжпи като авангардъ на лѣвата колона на бригадата по пжтя с. Подерешъ—гр. Струмица и, като прогони башибозука, който още заемаше височитѣ южно отъ Подерешъ, да завладѣе гореспоменатия градъ. 9., 10. и 12. роти отъ 3. дружина, които се направляваха къмъ селото Асарлии още отъ вчерашното число, не бѣха още пристигнали и се присъединили къмъ полка. Въ дѣсно отъ полка, по дѣсния брѣгъ на р. Струмица, настжпваше 14. п. сръбски полкъ, който съставляваше дѣсната колона.

Полкътъ тръгна отъ с. Подерешъ въ 8½ ч. п. пл., като имаше въ челенъ отрядъ 8. рота, а въ лѣво странично прикритие 7. рота, на която бѣ възложено да очисти отъ башибозукъ района по пжтя на движението и въ селата Подерешъ, Араклж и Покрайчево. Тази рота на пжтя си не срещна противникъ и въ последствие се присъедини къмъ полка. Когато 8. рота наближи с. Злево, по изпратенитѣ отъ нея шесть патраула се откри огънь отъ башибозука. Ротата веднага се развърна въ боенъ редъ и завърза бой. За усилването ѝ въ лѣво се развърна и 5. рота, като едновременно съ това излѣзе на позиция и едно отъ планинскитѣ орждия. Огъньтъ на това орждие пръсна скоро башибозука, и той отстжпи. Въ резултатъ на този кратъкъ бой 8. рота даде загуби двама души ранени войници.

Бѣше около 2 ч. сл. пл., когато бѣ завладѣно и очистено отъ башибозука селото Сушево. Оттукъ нататъкъ полкътъ, къмъ когото се бѣше вече присъединила и 3. дружина (9., 11. и 12. роти) продължи движението си въ походна колона по посока на селото Пиперево. Когато стигна въ това село по заповѣдь на бригадния командиръ се изпратиха отбранителни застави: 7. рота въ с. Робово, 6. рота въ с. Муртино и 5. рота въ с. Три-води. Останалитѣ роти се отправиха за с. Куклишъ, но по причина на побъркване пжтя за това село, стигнаха въ с. Балдевци и тамъ останоха да нощуватъ.

1. дружина на този день, по заповѣдь на бригадния командиръ, въ 7½ ч. пр пл. настжпи въ боенъ редъ отъ селото Калугерица и зае вчерашнитѣ си позиции при с. Дукатино и къмъ 7. ч. сп. пл. се разположи на бивакъ при с. Василево. При това село къмъ полунощь пристигна и се разположи на бивакъ и 4. дружина.

На 23. октомврий всички части отъ полка останоха по мѣстата си, гдето бѣха нощували на вчерашно число. На този день се предадоха 1 турски офицеръ и 16 войници, които бѣха обезоржжени. Само 6. рота на капитанъ Марковъ Сотиръ има слаба престрелка съ башибозукъ, който бѣше прогоненъ. На сжщата рота се предадоха 50 души

турски войници. Много отъ околнитѣ села бѣха обезоржжени безъ инциденти.

До 10 часа пр. пл. на 24. октомврий частитѣ отъ полка останаха на мѣстата, до които бѣха достигнали на вчерашния день вечерьта. Къмъ това врѣме полкътъ получи заповѣдь отъ бригадата да събере всички дружини и заедно съ една дружина отъ 26. п. Пернишки полкъ, като главни сили на бригадата, да настжпи за с. Раброво. Следъ като се събраха пръснатитѣ роти отъ 2. дружина въ с. Куклишъ, полкътъ въ съставъ 2. и 3. дружини и планинската батарея потеглиха отъ това село и къмъ 8 ч. сл. пл. пристигна при с. Раброво и тукъ се разположи на бивакъ, за да пренощува. 1. и 4. дружини, картечната рота, една планинска батарея и една пионерна рота тръгнаха самостоятелно отъ с. Василево по шосето Струмица—Дойранъ и къмъ 8½ ч. вечерьта се установиха при бивака на полка въ с. Раброво. На следния день, 25. октомврий, полкътъ продължи движението си и въ 4½ часа сл. пл. влѣзе въ гр. Дойранъ, който бѣше напуснатъ отъ турцитѣ. Споредъ донесението на командира на ескадрона и гр. Кукушъ бѣше сжщо изпразненъ отъ турцитѣ. Въ гр. Дойранъ полкътъ се разположи на квартири и остана тамъ презъ цѣлия день на 26. октомврий. Времето на стоенето се използва за почивка и изсушване на облѣклото, което бѣ съвършенно измокрено отъ проливния дъждъ който валѣ презъ време на похода на прежния день.

На 27. октомврий, по заповѣдь на бригадния командиръ, полкътъ въ съставъ 2., 3. и 4. дружини и една планинска батарея тръгна въ 3 ч. пр. пл. отъ гр. Дойранъ, като авангардъ на бригадата по пжтя Дойранъ—Хърсово—Кукушъ—Сарж гьолъ—Хасанъ Абасъ. Въ гр. Дойранъ бѣ оставена за гарнизонъ само 12. рота на капитанъ Райковъ. Походътъ се извършваше въ една мрачна нощь при проливенъ дъждъ, който измокри хората до коститѣ. Движението, по причина на лошото време, дъжда и много лошия и разкалянъ пжть, бѣше доста трудно и уморително. При селото Сарж гьолъ се изпрати 7. рота да заеме охрана на линията на височинитѣ (коти 400 и 304), а къмъ 11 ч. вечертьта полкътъ се разположи на много тѣсни квартири въ малкото село Хасанъ Абасъ. 7. рота на капитанъ Димовъ зае късно презъ нощьта линията на охранението, като остана цѣлата нощь на открито при проливния дъждъ, студъ и вѣтъръ, но необезпокоявана отъ никакъвъ противникъ.

На следния день, 28. октомврий, бригадата трѣбваше да настжпи къмъ върха Пърнаръ (кота 400), да го заеме и атакува върха Даудъ баба. Бригадата трѣбваше да се движи въ сжщия редъ, както на вчерашния день, т. е. 2., 3. и 4. дружини отъ полка въ авангардъ, а 1. дружина въ главнитѣ сили на колоната. Авангардътъ (полка) тръгна въ 3 ч.

пр. пл. Макаръ че бѣше взетъ единъ отъ мѣстнитѣ жители за водачъ, но по причина на мрачната и непрогледна нощь и лошото време отъ проливния дъждъ, пжтьтъ бѣше побърканъ, и хората, мокри виръ вода, бѣха принудени да газятъ на нѣколко мѣста рѣката Галикъ, за да стигнатъ до селото Хамбаръ кьой. При това село се получи отъ началника на дивизията, генералъ Тодоровъ, заповѣдь да се продължава движението безспирно, за да се стигне въ гр. Солунъ.

При с. Камара се дадоха нѣколко изтрела по колоната отъ башибозукъ, който бѣше прогоненъ отъ 13. рота. При по натагъшното движение до гр. Солунъ полкътъ не срещна никакъвъ противникъ. При наближаване на града стана известно, че турцитѣ сж предали града на гърцитѣ, които сж се настанили въ него, безъ да сж водили нѣкакъвъ бой, било край него, или близко въ околностьта му. Въ 6 ч. сл. пл. бригадата влѣзна въ града, но бѣше принудена да чака по улицитѣ му до настаняването ѝ по квартири. Войницитѣ бѣха настанени по квартиритѣ чакъ къмъ полунощь съвършенно измокрени отъ силния дъждъ, който още продължаваше да вали. Понеже гърцитѣ оспорваха правото ни да останемъ въ града туку-що се бѣха настанили хората по квартиритѣ си, получи се заповѣдь отъ началника на дивизията да напустнемъ града, но скоро следъ това тази заповѣдь бѣше отмѣнена.

Цѣлиятъ день 29. октомврий полкътъ прекара по квартиритѣ си въ града — обстоятелство, което даде възможность на хората да се изсушатъ, почистятъ и отпочинатъ. За пръвъ пжть отъ започването на войната следъ толкова уморителни походи и боеве, хората се почуствуваха като у дома си, по причина на добрия и радушенъ приемъ, който тѣ срѣщнаха отъ българското население на града.

Рано сутриньта на 29. октомврий 2. дружина получи заповѣдь и се отправи за селото Киречкьой, гдето трѣбваше да се установи на квартири. По пжтя за горното село тя бѣше срѣщната отъ Негово Ц. Височество Престолонаследника Князъ Борисъ Търновски, придружаванъ отъ братъ му Н. Ц. В. Князъ Кирилъ Преславски. По заповѣдь на престонаследника, дружината се върна обратно и влѣзна тържествено начело на Тѣхни Ц. Височества въ гр. Солунъ.

Почивката на полка въ околностьта на гр. Солунъ и превозването му по море за Деде Агачъ.

На 31. октомврий 4 ч. сл. пл. полкътъ по заповѣдь отъ бригадата, напустна гр. Солунъ и се отправи за чифлика Седесъ, находещъ се наоколо 15 клм. източно отъ града. Той пристигна въ 9 ч. сл. пл. и се разположи една часть на квартири, а останалата на бивакъ. Предъ видъ на тѣсното разположение, въ Седесъ остана само 4. дружина, щабътъ на полка и нестроевата рота, а останалитѣ дружини на следния день, 1. ноемврий, заминаха въ близкитѣ села и се разположиха: 1. дружина въ с. Василика, а 2. и 3. — въ Седескитѣ бани. За по-удобно разположение въ горнитѣ бани, 11. рота отъ 3. дружина отиде въ близкия чифликъ Маджарли. Въ тия квартирни пунктове дружинитѣ останаха до 7. ноемврий вечерьта. Презъ това време хората имаха възможность да си отпочинатъ, да приведатъ въ редъ оржжието и снаряжението, да се изператъ и да се изкжпятъ. Къмъ края на почивката започнаха да се произвеждатъ и строеви занятия, които имаха за цель подтягането на хората за предстоящитѣ действия.

На 6. ноемврий 4. дружина замина за гр. Солунъ, за да поеме охраната на желѣзопжтната линия Солунъ — Кукушъ. Нейното мѣсто въ Седесъ се зае отъ щаба на 3. дружина съ 10. и 11. роти.

На 7. ноемврий командирътъ на полка получи нареждане отъ дивизията, съ което му се заповѣдваше да се отправи съ полка на утрешно число за гр. Солунъ, гдето ще получи заповѣдь за по-натагъшни действия. Веднага се изпрати заповѣдь на кра на 4. дружина да се прибере съ дружината си въ Солунъ, а останалитѣ дружини — да се събератъ въ Седесъ на утрешно число рано сутриньта, отгдето ще се потегли за гр. Солунъ.

На 8. ноемврий въ 8 ч. пр. пл. полкътъ тръгна отъ Седесъ за Солунъ Съ пристигането си въ града, получи се заповѣдь отъ бригадата да се разположи временно на квартири. Самото разполагане по квартиритѣ стана доста трудно по причина, че тѣ бѣха вече заети отъ други части. Мина доста време въ чакане по улицитѣ на дъжда, който доста измокри хората, догдето едва следъ три часа можаха всички да се прибератъ на сушина. Не се мина много време отъ настаняването по квартири, ето че последва нова заповѣдь — полкътъ да се отправи на пристанището за натоварването му на параходи. Заповѣдьта веднага бѣ изпълнена и къмъ 3 ч. сл. пл. полкътъ бѣше вече на пристанището, готовъ за натоварване. Товарението, предвидъ него-

товността на параходитѣ, които вече въ 9 ч. сл. пл. Това обстоятелство взехме добре предвидь за намокряне отъ дъжда, тъй като доста време трѣбваше да чакатъ на открито на пристанището.

Товарението започна най-напредъ съ обозитѣ, а следъ това се почна разпределението и натоварването и на хората, което продължи цѣла нощь, а за една часть и на следния день сутринта. Полкътъ бѣ натоваренъ на гръцкитѣ параходи Гърция, София, Варвара, Елпись, Ермуполисъ и Станимакосъ при голѣми неудобства, както за хората, така и за добитъка. Следъ натоварването параходитѣ се оттеглиха на около единъ километъръ отъ брѣга и тукъ останаха до 14. ноември, понеже не бѣха се снабдили съ нужднитѣ имъ за пътуването припаси. Това положение бѣше едно отъ най-тягостнитѣ по причина, че липсваше сладка и добра вода за пиене, а трѣбваше да се пие много лоша солена вода, която способствуваше за отслабване на хората и за не малко измършяване и на добитъка.

Следъ твърде голѣмитѣ неудобства на параходитѣ, по причина на слабата храна — само кашкавалъ, маслини и сирене въ продължение на петь дни — и тѣсното разположение на войницитѣ по палубитѣ, коридоритѣ и хамбаритѣ на параходитѣ, натъпкани като сардели, изложени при това и на студа и вѣтъра, най после, на 14. ноември, 10 ч. пр. пл., параходитѣ дигнаха котва и потеглиха на пжть за Деде-Агачъ.

Морето бѣше тихо и, въпрѣки тѣсното разположение на хората, пжтуването бѣше много приятно. Особено силно впечатление правѣше на войницитѣ морето, което за пръвъ пжть виждаха по-голѣмата часть отъ нашитѣ войници. При весело настроение, пѣсни, шеги и закачки премина времето на пжтуването, и на 15. ноември къмъ обѣдъ полкътъ пристигна въ пристанището Деде-Агачъ, гдето параходитѣ пустнаха котва на около 3 километра отъ пристанището, навжтре въ морето.

Следъ около два часа престояване въ параходитѣ, започна последователното разтоварване на хората и обоза, което по причина на недостатъчнитѣ мауни (голѣми лодки) и бурята, която се бѣше появила въ морето, продължи до 17. ноември късно следъ пладне. Хората слѣзнаха отъ параходитѣ доста слаби и изтощени, защото не бѣха получили топла храна цѣли 11 дни. Въ сжщото лошо положение бѣха и конетѣ: едва можеха да се дзижатъ. Съ последователното разтоваряне, войницитѣ се настаняваха въ отреденитѣ имъ квартири въ Деде Агачъ, гдето се привеждаха въ редъ и оставаха да почиватъ.

Походътъ на полка къмъ Малградъ (Малгара).

(19. ноември 1912.—20. януарий 1913. г.)

Въ началото на месецъ ноември, когато полкътъ почиваше въ околноститѣ на гр. Солунъ, нашитѣ 1. и 3. армии, действуващи въ Тракия, при своя победоносенъ маршъ къмъ югъ бѣха вече достигнали до Чаталджанскитѣ позиции и се готвѣха, съгласно получената заповѣдь отъ нашето Главно командуване, да ги атакуватъ. Самата атака се извърши на 4. и 5. ноември и, понеже не успѣ, по заповѣдь горнитѣ наши армии се оттеглиха на 5. срещу 6. ноември на първоначалнитѣ си позиции, отгдето започнаха атаката, въ готовность да посрещнатъ едно турско контра настжпление.

Въ свръзка съ този неуспѣхъ и сведенията, че въ Галиполи сж стоварени около 15,000 турски войници отъ Мала Азия съ назначение да настжпятъ въ тила на нашитѣ армии при Чаталджа и да снематъ обсадата на гр. Одринъ, нашето Главно командуване взе решение да прехвърли по-голѣмата часть отъ войскитѣ ни, действуващи въ Македония и Западна Тракия, на източния—Тракийски театъръ, съ цель да осигури, отъ една страна достигнатитѣ до сега успѣхи, а отъ друга да попрѣчи на едно турско настжпление отъ Галиполския полуостровъ въ тила на армията ни.

По тази причина нашата (7. дивизия), 2. дивизия и Македоно-одринското опълчение на 6. ноември получиха заповѣдь да се съсрѣдоточатъ последователно на Тракийския операционенъ театъръ. Началникътъ на 7. дивизия, генералъ Тодоровъ, на 8. ноември получи допълнителна заповѣдь да започне превозката на дивизията, която квартируваше въ Солунъ и околноститѣ му, за Деде-Агачъ, като само 1. бригада се превезе съ параходи по море, а останалитѣ 2. и 3. бригади съ придаденитѣ артилерийски части и инженерни войски да се отправятъ на пжть за горепоменатия театъръ по сухо, като използуватъ и желѣзницата до Деде Агачъ и Димотика, споредъ даденитѣ имъ за цельта маршрути.

Въ изпълнение на горнитѣ нареждания, 1. бригада, както видѣхме, бѣше пристигнала вече въ гр. Деде Агачъ и остана тукъ на почивка до 18. ноември вечерьта. Отъ гр. Деде Агачъ, полкътъ, макаръ и не до тамъ отпочиналъ отъ изнурителното пжтуване съ параходитѣ, на 19. ноември рано сутриньта се отправи на пжть за крайния пунктъ на съсрѣдоточието си. Въ своя походъ къмъ този пунктъ полкътъ на 19. ноември вечерьта нощува въ гр. Фере, на 20. XI.—1. дружина — въ с. Теке, 2. и 3. дружини — въ с. Бедекли, а 4. дружина — въ с. Кьопекли. На 21. XI. — въ гр. Со-

флу, гдето остана на почивка на следния день, 22. XI. На 23. XI. продължи движението си и сжщия день вечерьта нощува: 1., 2. и 3. дружини въ селото Салтъкьой, а 4. дружина — въ с. Асаръ Бейли. На 24. XI. — 1. и 4. дружини въ Прангикьой, а 2. и 3. — въ Арнауткьой. Въ горнитѣ села полкътъ остана да нощува и на 25. XI. На 26. XI. движението бѣше продължено и сжщия день вечерьта 1., 3. и 4. дружини нощуваха въ с. Залъвкьой, а 2. дружина—въ с. Еникой. На 27. XI. 2., 3. и 4. дружини пристигнаха и се установиха въ Павлово, а 1. дружина — въ с. Аерли.

Въ горнитѣ пунктове полкътъ остана на почивка до 6. декемврий вечерьта. Движението до тукъ, по причина на лошитѣ пжтища, дъждовното, студено и мъгливо време, бѣше доста уморително. Умората се още повече чувствуваше отъ обстоятелството, че за нощуване хората трѣбваше да се подслоняватъ въ тѣсни квартири по липса на голѣми села по пжтя на движението. Времето въ първитѣ дни отъ почивката тукъ се използува отъ войницитѣ за почистване облѣклото и оржжието, а въ последствие се започнаха и строеви занятия за подтягане. На 29. ноемврий къмъ полка се присъедини и оставената въ гр. Дойранъ да изпълнява комендантската служба 12. рота на капитанъ Райковъ.

На 3. декемврий за попълване на полка бѣха пристигнали 425 млади войници отъ 36. наборъ, които сжщия день по равно бѣха разпредѣлени въ всичкитѣ роти. Сжщитѣ тия млади войници на 6. декемврий, по заповѣдь на бригадата, бѣха изпратени по желѣзницата въ гр. Чорлу, за попълване на 6. п. Бдинска дивизия.

Малкото време на стоянката въ Павлово мина незабелязано. Рилци, покрай ежедневната работа въ занаятия и привеждането си въ редъ, почувствуваха особена радость и облегчение въ деня 21. ноемврий, въ който имъ се съобщи, презъ време на похода, за сключеното примирие.

Още на 11. ноемврий на Чаталджанскитѣ позиции, близо при Хадемкьой, бѣха се явили турски пратеници, които молѣха за спиране на военнитѣ действия и незабавно започване на преговори за примирие и сключване на окончателенъ миръ. Посрещнати отъ нашитѣ делегати, турцитѣ на този день бѣха уведомени, че България е съгласна да спре военнитѣ действия и да започне преговори за примирие. На 14. ноемврий при желѣзопжтния мостъ при Бакчишкьой се състоя първата среща между нашитѣ и турскитѣ делегати. Тукъ, въ единъ турски вагонъ, започнаха преговоритѣ за условията на самото примирие.

Следъ шестдневни срещи и преговори на 21. ноемврий бѣ сключено примирието, по силата на което военнитѣ действия между двете страни се прекратяваха отъ 20. ноемврий 7. ч. сл. пл. Постановленията на примирието задължаваха и

дветѣ воюващи страни да изпратятъ делегати въ гр. Лондонъ, гдето бѣ опрѣделена да се състои конференцията, която трѣбваше да изработи условията на окончателенъ миръ. Дветѣ воюващи страни, обаче, си запазваха правото да започнатъ военни действия, ако интереситѣ имъ изискваха това, но само при условие, че тази отъ странитѣ, която пожелае да наруши примирието, е длъжна четири дена порано да уведоми противната за намѣрението си. Това обстоятелство, разбира се, налагаше на нашата армия да бжде готова, предъ видъ недовѣрието, което изобщо хранѣше българскиятъ народъ спрямо турцитѣ, които можеха въ всѣко време, следъ като се подготвятъ, да пожелаятъ да нарушатъ примирието, което се и подозираше и което може би бѣше и тѣхната крайна цель.

Новината за сключване на примирието полкътъ, както се каза по-горе, научи въ гр. Софлу на 21. ноември. Изпитвайки силно чувство на гордость, като победители, Рилци до късно презъ нощьта въ квартиритѣ си размѣняха мисли при най-весело настроение за съобщението имъ днесъ важно и радостно събитие. Отъ този день въ тѣхното въображение се рисуваше вече свършека на войната и завръщането имъ по домоветѣ, гдето съ нетърпение ги очакваха тѣхнитѣ мили и близки. По случай сключеното примирие Негово Величество Царьтъ бѣ отправилъ следната заповѣдь къмъ армията:

ВИСОЧАЙША ЗАПОВѢДЬ

по

ДЕЙСТВУЮЩАТА АРМИЯ

№ 35

гр. Лозенградъ, 29. ноември 1912. година.

Офицери, подофицери и войници,

Съ сключването на примирието първиятъ периодъ отъ войната съ Турция се свърши. Като се повръщамъ къмъ недавното минало, не мога съ чувство на особена гордость и признателность да не си спомня за славнитѣ дѣла, които Вие извършихте. България на вѣчни времена ще пази паметьта на падналитѣ герои, Ваши братя, а на Васъ, останали между живитѣ храбреци, настоящето и бждещитѣ поколѣния ще извиятъ лаврови вѣнци. Сега възползувайте се отъ почивката, за да се приготвите за нови усилия, въ какъвто случай не

се съмнявамъ, че Вие ще покриете Вашитѣ знамена съ още нови неувехаеми победни вѣнци.

На първообразното съ собствената на Негово Величество ржка написано:

„Фердинандъ".

Клаузитѣ на примирието, както видѣхме, бѣха такива, че налагаха пълна острожность и боева готовность за избѣгване на всѣкакви изненади. За това тия отъ частитѣ, които бѣха на позициитѣ при Чаталджа, продължиха укрепяването и усъвършенствуването имъ, а тия, които бѣха на пжть, като полка, продължиха похода си до крайнитѣ пунктове на своето съсрѣдоточение, гдето трѣбваше да взематъ мѣрки за укрепяването и охраненията си.

По тази именно причина полкътъ на 6. декемврий въ 7½ ч. сл. пл. получи заповѣдь отъ бригадата да се приготви и на следния день да се отправи на пжть за Малграда (Малгара), крайния пунктъ на неговото съсрѣдотечение. На 7. декемврий рано сутриньта полкътъ напустна Павлово и въ своя походъ къмъ опредѣления му по-горе краенъ пунктъ нощува сжщия день вечерьта: 1. дружина въ с. Талишманъ, 2. и 3. — въ Айреболъ, а 4. — въ Кара Бурчакъ. На 8. декемврий — 1. дружина — въ Дуганларъ, а 2., 3. и 4. — въ Козъ Юрукъ чифликъ. На 9. декемврий 1. дружина — въ Козъ Юрукъ, а 2., 3. и 4. — въ с. Сакчия, а на 10. декемврий въ 3. ч. 40 м. сл. пл. полкътъ въ пълния си съставъ пристигна и се установи на квартири въ гр. Малградъ.

Полкътъ въ охрана квартирния районъ на бригадата въ участъка рѣката Саянъ дере—Ганосъ.

Следъ пристигането си въ гр. Малградъ и установяването на квартира, полкътъ влѣзе въ състава на формираната IV. армия, подъ командата на генералъ майоръ Ковачевъ. Тази армия, чието назначение бѣше да се противопостави на едно турско настжпление откъмъ Галиполския полуостровъ, бѣше въ съставъ: 2. пех. Тракийска дивизия, нашата 7. пех. Рилска дивизия, 1., 2. и 3. бригади отъ Македоно-одринското опълчение, Сборната конна бригада (3. и 6. конни полкове) и 1., 2. и 4. конни полкове отъ кавалерийската дивизия — всичко 55 дружини, 62 картечници, 23 полски и 16 планински батереи и 23 ескадрона.

За охрана квартирния районъ на бригадата, полкътъ на 11. декемврий 4¼ ч. сл. пл. получи заповѣдь да изпрати

две отъ своитѣ дружини, които да заематъ съ наблюдателни застави линията въ участъка отъ лѣвия брѣгъ на рѣката Саянъ дере до Ганосъ на Мряморното море. Задачата на тия дружини, като авангардъ на бригадата, между другото, бѣше и да укрепятъ височитѣ, находещи се въ района на участъцитѣ имъ.

За избѣгване на стълкновения съ турцитѣ, които срещу дадения участъкъ на полка за охрана имаха части, разположени на противоположната страна на лѣвия брѣгъ на р. Кавакъ, още при примирието бѣше опредѣлена една гранична линия (наречена демаркационна), която въ участъка, даденъ на полка за охрана, въ по-голѣмата си часть, следваше по горното течение на рѣката Кавакъ. Тази линия, докато траеше примирието, никоя отъ двете противоположни страни нѣмаше право да преминава.

Въ изпълнение на горната заповѣдь по бригадата, командирътъ на полка, полковникъ Мановъ, назначи 2. и 4. дружини отъ полка подъ общата команда на подполковникъ Жабински съ придаденитѣ имъ картечна рота и телефонната команда отъ полка, една планинска нескорострелна батарея и единъ ескадронъ конница отъ 3. коненъ полкъ. Назначенитѣ части тръгнаха за заемане на охранителната линия на 12. декемврий 8½ ч. сл. пл. и вечерьта 2. дружина съ картечната рота и телефонната команда нощуваха въ с. Емяроли, а 4. дружина — въ с. Калайджи. На следния день, 13. декемврий, рано сутриньта тѣ продължиха похода си и, като смѣниха охранителнитѣ части отъ Кържалийския отрядъ, заеха линията въ следния редъ:

2. дружина зае пѣсната половина отъ участъка, включавящъ се отъ рѣката Саянъ дере до селото Юрюцъ (Юрдекъ), като постави наблюдателни застави отъ 5. и 6. роти въ селата Аячъ, Алиманъ и Юрдекъ, а 7. и 8. роти — въ резервъ въ селото Бунакъ (Пелембергъ). На следния день, 14. XII., 8. рота отиде въ с. Саклж, гдето се намираше картечната рота и остана тамъ, като прикритие на нея.

4. дружина зае лѣвата половина на участъка отъ с. Юрдекъ до Ганосъ, като постави наблюдателни застави отъ 13. и 15. роти въ селата Яякьой, Мусала, Миленкьой, Ганосъ и върха 728. Въ резервъ на този участъкъ бѣха оставени въ селото Кастамболъ 14. и 16. роти, които въ последствие се премѣстиха: 14. рота въ селото Бунакъ при 7. рота отъ 2. дружина, а 16. рота, — въ с. Булгуръ съ два взвода отъ 13. рота.

Батареята бѣше разположена въ селото Паламудъ съ прикритие единъ взводъ отъ 16. рота, а ескадронътъ остави по единъ постъ въ селата: Яякьой, Юрдекъ и Саклж. Началникътъ на цѣлия участъкъ — командирътъ на 2. дружина,

подполковникъ Жабински, съ щаба си остана въ с. Бунакъ (Пелембергъ), като се свърза съ заставитѣ и резерва на 4. дружина въ Булгуръ чрезъ телефонъ.

Въ гр. Малградъ останаха да квартируватъ 1. и 3. дружини, нестроевата рота и музикантската команда, които използуваха заминаването на 2. и 4. дружини и заеха квартиритѣ имъ за по-удобно разположение и изборъ на по-добри квартири. Още отъ 13. декемврий тия дружини, наредъ съ изпълнение на гарнизонната, домакинска и други служби, започнаха ежедневно сутринь и следъ пладне да произвеждатъ строеви занятия. Началствующитѣ лица отъ дружинитѣ, които бѣха въ охранение, както и тия, които бѣха по-назадъ, често правѣха обиколки по охранителната линия и даваха инструкции за охраната, размѣствания на частитѣ и начинитѣ за действие въ случай на стълкновение съ противника.

Времето, доста влажно и студено, ставаше отъ день на день все по-лошо и по-лошо. Започна да вали дъждъ, който се превръщаше въ тия балкански чукари често и на снѣжни виелици. Тягостьта отъ лошото време се особено чувствуваше отъ войницитѣ отъ охранителната линия, разположени въ землянки и въ малки, неудобни и полусъборени бедни населени пунктове, въ по-голѣмата си часть напустнати отъ населението.

Днитѣ се нижеха единъ по единъ все така скучни и неопредѣлени по причина на дългото протакане на преговоритѣ за сключване на мира въ Лондонъ, които, по всичко изглеждаше, че нѣма скоро да се свършатъ. Слуховетѣ, че турцитѣ нѣматъ сериозни намѣрения да сключатъ миръ, а само протакатъ преговоритѣ съ цель да се подготвятъ наново да воюватъ, отъ день на день ставаха все по-настойчиви и по-достовѣрни. Не бѣше се минало много време отъ както бѣха започнали да се пръскатъ горнитѣ слухове, ето че се получи и официално потвърждение на тѣхъ. Главнокомандуващиятъ бѣше отправилъ следната заповѣдь по армията, която трѣбваше да се доведе до знанието и да се разясни предъ всички офицери и войници:

Заповѣдь

по

ДЕЙСТВУВАЩАТА АРМИЯ

№ 68.

гр. Лозенградъ, 13. декември 1912. год.

Офицери, подофицери и войници,

Отъ хода на преговоритѣ за мира става явно, че противникътъ не желае да остжпи нито педя отъ зе-

мята, която нашето победоносно оржжие зае. Той иска съ единъ замахъ на перото да унищожи онова, което вие заедно съ падналитѣ Ваши братя, храбреци, спечелихте. Героитѣ надъ Селиолу, Кърклисе, Бунаръ-Хисаръ, Люле-Бургасъ и Чаталджа ще оставятъ ли тая подигравка съ славното българско воинство да мине безнаказано?! Прочее, пригответе се за нови победи и съ вашето неудържимо „напредъ" докажете отново на противника и на цѣлия свѣтъ, че българското отечество заслужава по голѣмо уважение!

(Подп.) Помощникъ Главнокомандуващия,

отъ Генералния щабъ Генералъ-лейтенантъ

САВОВЪ

Все по сжщия случай бѣше оправена и следната заповѣдь отъ началника на дивизията да се прочете и обясни предъ всички роти, батареи, ескадрони и команди отъ дивизията.

Заповѣдь

по

7. ПЕХ. РИЛСКА ДИВИЗИЯ

№ 99.

гр. Деде Агачъ, 14. декември 1912. год.

§ 2.

Храбри Рилци,

Нашитѣ вѣковни врагове пакъ не прекланятъ глава предъ вашето оржжие, което имъ изнесе страшни поражения. Тѣ искатъ, вижда се, още веднажъ да си опитатъ щастието, но трѣбва да знаятъ, че ще срещнатъ вашитѣ ножове. Напрегнете всички сили и накарайте този вѣроломенъ неприятель да признае нашето право надъ земитѣ, които завладѣхме съ нашето оржжие. Бждете готови да изпълнимъ волята на Нашия Господарь, за да увѣнчаемъ нашето оржжие съ нови победи. Напредъ, Рилци, Богъ е съ насъ!

(Под.) Началникъ на дивизията,

Генералъ майоръ ТОДОРОВЪ.

Не оставаше вече за никого съмнение, че прекжсването на преговоритѣ въ Лондонъ се очаква всѣки день. Това ново обстоятелство налагаше да се вематъ бързи мѣрки за довършване укрепяването на избранитѣ вече позиции, на които на първо време можеше да се наложи да бжде срещнатъ врагътъ.

2. и 4. дружини бѣха смѣнени на 19. декемврий отъ охранителната линия отъ 1. и 3. дружини и на 21. декемврий бѣха се завърнали и установили въ Малградъ на почивка, гдето се извършваше усилено подтягането на хората и попълването на всички хранителни и бойни запаси.

На 21. декемврий на нашата (1. бригада) се даваше новъ участъкъ за охрана — отъ рѣката Саянъ дере до селото Шедели включително. 26. пех. Пернишки полкъ излизаше отъ състава на бригадата и оставаше въ разпореждане на дивизията, като вмѣсто него се придаваше 22. п. Тракийски полкъ, съ който полкътъ образуваше 1. бригада. Къмъ сжщата бѣха придадени 4 скорострелни планински батареи отъ 2. планински артилерийски полкъ, една пионерна рота и единъ взводъ конница отъ 5. коненъ полкъ.

Новиятъ участъкъ, споредъ заповѣдьта по бригадата, трѣбваше да се заеме отъ 22. п. Тракийски полкъ, а досегашниятъ такъвъ, който се заемаше отъ 1. и 3. дружини отъ полка, трѣбваше да се заеме отъ 2. п. Тракийска дивизия. За това се направиха отъ командира на полка разпореждания на 22 декемврий до 1. и 3. дружини, щомъ бждатъ смѣнени съ частитѣ отъ 2. п Тракийска дивизия, да се разположатъ: 1. въ с. Чеменъ дере, а 3. въ с. Балабанджикъ.

По този случай по бригадата се издаде заповѣдь за заемане на позицията, която се изпълни само отъ 22. п. Тракийски полкъ, който зае новия участъкъ, а относително пунктоветѣ, които трѣбваше да заематъ 2. и 4. дружини отъ полка, заповѣдьта се временно отложи, понеже последнитѣ бѣха заети отъ други части. По тази причина тия дружини останаха до втора заповѣдь на почивка въ Малградъ.

На 23. XII. 1. и 3. дружини бѣха смѣнени отъ 9. п. Пловдивски полкъ и по силата на по-раншнитѣ разпореждания се установиха: 1. дружина съ картечната рота—въ с. Чеменъ дере, а 3. дружина — въ с. Балабанджикъ. Въ тия села тия дружини останаха до 6. януарий вечерьта. 1. дружина, заедно съ картечната рота, презъ това време укрепяваха върха 469, като охраняваха и посокитѣ отъ селото Елуджа и по рѣката Саянъ дере, а 3. дружина изпрати 9. рота на Хубро планина, гдето се укрепи и, като прикритие на поставената тамъ на позиция батарея, продължаваше да охранява посокитѣ, водещи отъ селата Шедели и Кисели.

Времето, влажно, студено и дъждовно, вървѣше доста мудно. Животътъ отъ день на день ставаше по отегчи-

ение, че прекъсване-
ния всѣки день. Това
мать опрѣи мѣрки за
тѣ нови позиции, на
ланини да бѫде сре-

а 19. декемврий отъ
ски и на 21. декем-
ий Малградъ на по-
ятието на хората
бойни запаси.
бригада) се даваше
Самъ дере до се-
ящия полкъ изли-
ще въ разпореждане
пѣшия 22. п. Тра-
ящия 1. бригада.
остроенъ пионерски
полкъ, една пионер-
ченъ полкъ.
ата по бригадата,
ски полкъ, в доса-
1. и 3 дружини отъ
Тракийска дивизия.
я полка разпорежи-
щомъ бѫдатъ
дивизия, да се раз-
с. Балабанлижикъ.
ане заповѣдь за за-
мо отъ 22. п. Тра-
я относително пуш-
и 4. дружини отъ
тоняме послѣднитѣ
ящия тъя дружини
въ Малградъ.
ени отъ 9 п. Плов-
тѣ. разпорежданията
ата — въ с. Чеменъ
ъ. Въ тия села тия
. 1 дружина, завед-
укрепчаваха върха
ото Елуджа и по
9. рота на Хубро
ие на поставените
ли охраняна по-
ели.
о, въръщше доста
ваше по отечи-

теленъ и скученъ. Бѣха преминали въ почивка и праздницитѣ Рождество Христово и Новата година, на които войницитѣ получиха подобрена храна и, макаръ далечъ отъ своитѣ близки, не забравиха да се почистятъ и подтегнагъ и да направятъ всичко, което бѣше възможно за по-весело да ги прекаратъ. Слуховетѣ за вѣроятно прекжсване на преговоритѣ въ Лондонъ, които за известно време бѣха затихнали, започнаха отново да се носятъ между войницитѣ и да се обсжждатъ. Голѣма жажда за новини се чувствуваше въ това мжчително, тягостно и въ напрегнато очакване време. Единствено развлѣчение бѣха писмата, които войницитѣ получаваха отъ своитѣ близки, а така сжщо и вестницитѣ, които войницитѣ, събрани на групички, често обичаха да коментиратъ.

Къмъ края на м. декемврий и началото на месецъ януарий времето стана много лошо. Честитѣ дъждове, които превалявaха до тогава, се превърнаха веднага въ снѣжни вилици, които направиха живота на частитѣ отъ охраната доста тежъкъ. Липсата на добро и топло облѣкло и обуща въ това влажно и много студено време се отразяваше зле и доста изтощи хората, които бѣха принудени да стоятъ по балканскитѣ чукари и въ недобри и влажни землянки. Въпрѣки всичко това, Рилци стоически и безропотно изпълняваха службата на преднитѣ постове, съзнавайки и ценейки високо дългътъ, който имъ се налагаше и къмъ който ги зовѣха жизненитѣ интереси на родината.

На 6. януарий по случай праздника „Богоявление“, въ гр. Малградъ се произведе църковенъ парадъ, на който присжтствуваха стоещитѣ тукъ на почивка 2. и 4. дружини отъ полка. Парада приемаше командуващиятъ армията, генералъ майоръ Ковачевъ, които и лично награди съ знака на военния орденъ за храбрость всички отличили се въ боевetѣ войници отъ тия дружини. Следъ пладне се привършваше приготовлението за заминаване на дружинитѣ на следния день въ охранение, понеже бѣше получена заповѣдь за смѣна на 22. п. Тракийски полкъ.

Рано сутриньта на 7. януарий 2. и 4. дружини напустнаха гр. Малградъ на пжть да заематъ мѣстата си. Щабътъ на полка замина и се разположи временно въ селото Алмалж, гдето по заповѣдь къмъ 1. ч. сл. пл. въ този день пристигна и 3. дружина отъ полка и смѣни стоещата тукъ дружина отъ 22. п. Тракийски полкъ, а 1. дружина замина за с. Байрамичъ, гдето сжщо смѣни 2. дружина отъ 22. Тракийски полкъ, като взе всички мѣрки за охраната си.

На 8. януарий 2. и 4. дружини смѣниха дружинитѣ отъ 22. Тракийски полкъ и заеха линията на охранението въ следното положение: два взвода отъ 7. рота и два отъ 8. рота, всичко две стражеви застави, се разположиха южно и

югоизточно отъ селото Урша въ землянки съ 4—6 стражеви поста. Останалитѣ по два взвода отъ тия роти се разположиха като главенъ караулъ въ самото село Урша 5. и 6. роти отъ тази дружина се разположиха на квартири въ селото Кисели и останаха тамъ, като резервъ на преднитѣ постове.

4. дружина само съ три роти, понеже 13. рота остана въ Малградъ да изпълнява комендантската служба, зае съ по една стражева застава отъ 14 и 15. роти линията южно отъ селото Елуджа. Заставитѣ, всичко две, се разположиха сжщо въ землянки южно отъ селото, като всѣка една отъ тѣхъ постави по 4. поста. Останалитѣ по два взвода отъ тия роти образуваха главенъ караулъ и се разположиха въ селото Елуджа. 16. рота, като резервъ на преднитѣ постове, остана на квартири въ селото Чакалъ.

Днитѣ 9., 10. и 11. януарий преминаха въ работа по укрепяване на позициитѣ, въпрѣки проливния дъждъ, който продължаваше да вали презъ тия дни. Командирътъ на полка самъ обиколи линията на охранението, като даде навсѣкжде нужднитѣ инструкции по охраната и отбраната ѝ.

На 12. януарий късно вечерьта се получи съобщение отъ бригадата за смѣната на турския кабинетъ и идването на власть на Махмудъ Шевкетъ паша. Всичко това подсказваше, че се има голѣма вѣроятность да се подновятъ военнитѣ действия. Въ свръзка съ това се дадоха нареждания за пълната боева готовность на частитѣ, които въ най-скоро време трѣбваше да се снабдятъ съ всичко необходимо.

Събитията, за които ставаше дума въ съобщението на бригадата, бѣха станали на 10. януарий. На този день въ единъ превратъ, извършенъ въ Цариградъ, бѣше убитъ тогавашниятъ министъръ на войната Назъмъ паша и властьта се загради отъ младотурцитѣ, които смѣтаха старото правителство, което обяви и води войната, за много отстжпчиво. Младотурцитѣ извършиха превратa съ цель да продължатъ войната и още съ идването си на власть заявиха публично, че идатъ да спасятъ честьта на турската империя, както въ никакъвъ случай нѣма да позволятъ да се подпише единъ позоренъ и съсипателенъ миръ за отечеството имъ.

Всички тия важни събития налагаха голѣма осторожность, затова и последующитѣ дни преминаха въ усилено укрепяване на позициитѣ, находящи се по охранителната линия, както и тия по-назадъ по Хубро планина и Кушконакъ-планина, за гдето се изпращаха на работа и роти отъ полка.

Все въ свръзка съ горнитѣ тревожни съобщения, 3. дружина на 15. януарий се премѣсти въ селото Кисели (Клисалж), а щабътъ на полка—въ с. Байрамичъ. Възъ основа на получените заповѣди отъ бригадата командирътъ

на полка, полковникъ Мановъ, на 16. януарий отдаде заповѣдь по полка, въ която, като съобщаваше, че Шукри паша тъкмялъ да излѣзе отъ Одринската крепость, съ цель да нападне въ тилъ нашитѣ армии при Чаталджа, като се съедини и съ настжпващитѣ турски войски отъ Галиполския полуостровъ, заповѣдваше частитѣ да бждатъ готови, за да могатъ да заематъ мѣстата си, както следва: участъкътъ отъ селото Елуджа до източно отъ селото Урша — отъ 4. дружина; участъкътъ въ дѣсно отъ 4. дружина до самото село Урша — отъ 3. дружина, а тоя отъ селото Урша на дѣсно до селото Шедели — отъ 2. дружина. 1. дружина съ щаба на полка останаха въ селото Байрамичъ.

По-нататъкъ въ заповѣдьта се даваха обстойни указания и нареждания за готовностьта на частитѣ и мѣркитѣ по охраната, за да не бждатъ изложени на изненади.

На 17. януарий къмъ $5^1/_2$ ч. сл. пл. командиртъ на полка получи телеграма отъ бригадата, въ която му се съобщаваше, че преговоритѣ за миръ въ Лондонъ сж прекжснати и, ако протоколътъ за примирието бжде спазенъ, военнитѣ действия ще започнатъ на 21. януарий, 7. часа сл. пладне. По този случай всички части бѣха предупредени да вематъ мѣрки, за да не бждатъ изненадани, понеже се предполагаше, че турцитѣ могатъ да ни нападнатъ, безъ да дочакатъ четиридневния срокъ, какъвто се предвиждаше въ протокола за примирието.

По случай предстоящето подновяване на военнитѣ действия, Главнокомандуващиятъ бѣше отправилъ следната знаменателна заповѣдь по армията, която трѣбваше да се прочете и разтълкува предъ всички войници:

Заповѣдь

по

ДЕЙСТВУЮЩАТА АРМИЯ

№ 91

гр. Димотика, 17. януарий 1913. година.

Офицери, подофицери и войници,

Отъ воденитѣ досега преговори за мира се установи, че турцитѣ сж искали само да печелятъ време и да ни залъгватъ; обаче, въ това тѣ жестоко се измамиха. Намъ сжщо трѣбваше време да привлѣчемъ Македонскитѣ си войски и тѣзи, оставени въ Северна България, за да формираме нова многохилядна армия, да си починатъ останалитѣ армии и, най-главно, да си складираме нуждитѣ хранителни и фуражни припаси. Сега,

когато отново сме напълно готови и то повече отъ тогава, когато почнахме войната, когато въ Лондонъ турскитѣ комисари отказаха да ни дадатъ границитѣ, които по право на войната, като на победители, ни се следватъ, тогава, въ такъвъ случай, какво трѣбва да направимъ?

За да съкрушимъ окончателно вслята на противника, трѣбва отново да го сразимъ и разпръснемъ неговитѣ набързо събрани и необучени пълчища, да го повалимъ на земята и тамъ, на бойното поле, да му диктуваме условията за мира.

Офицери, подофицери и войници!

Ще допустнете ли врагътъ да се настани отново въ земитѣ, напоени съ кръвьта на вашитѣ доблестни другари? Помнете добре, че духоветѣ на падналитѣ борци при Селиолу, Петра, Лозенградъ, Кочани, Мехомия, Бунаръ-Хисаръ, Люле-Бургасъ, Чаталджа и Одринъ гледатъ на васъ отъ висинитѣ небесни. Нашитѣ бащи, майки, жени и деца ще ли ни допуснатъ да се завърнемъ по домоветѣ си, догдето не прогонимъ противника отвъдъ моретата? Догдето не го изгонимъ отъ стария нашъ домъ, въ който той 500 години е смукалъ кръвьта на нашето племе? Тѣ сж въ правото си да ни кажатъ: за васъ нѣма мѣсто тукъ!

Прочее, напредъ всички съ помощьта на Всевишния и оржжието къмъ нови още по-славни дѣла!

(Подп.) Помощникъ Главнокомандуващия,

отъ Генералния щабъ Генералъ-лейтенантъ

САВОВЪ

Новината за започване на военнитѣ действия не уплаши храбритѣ и изпитани въ досегашната борба Рилци. Напротивъ, тѣ започнаха усилено да се подготовляватъ, за да смачкатъ турцитѣ и веднажъ за винаги да сломятъ тѣхното вѣроломство. Последующитѣ дни до 20. януарий вечерьта, които се отличаваха съ своята суха студь, преминаха въ довършване укрепяването на бойнитѣ и хранителни запаси.

Възобновяване на военнитѣ действия.

Деньтъ 21. януарий, когато изтичаше срокътъ на примирието и въ който день вечерьта трѣбваше да започнатъ военнитѣ действия, премина въ трепетно очакване. Въ 2 ч. пр. пл. командирътъ на полка получи заповѣдь отъ бригадата за започване на военнитѣ действия и възъ основа на нея издаде заповѣдь по полка, която въ общи черти се заключаваше въ следното:

Следъ като уведомяваше частитѣ, че турцитѣ заематъ селата Коджа Чешме и Кавакъ, както и висотитѣ по лѣвия брѣгъ на рѣчата Кавакъ, командирътъ на полка съобщаваше, че нашата бригада е получила заповѣдь, на днешния день вечерьта (21 януарий) да се приближи незабелязано отъ неприятеля до демаркационната линия и презъ нощьта, като си подготви и осигури преминаването на рѣката Кавакъ, на 22. януарий сутриньта да настжпи въ участъка: моста югоизточно отъ селото Урша — устието на рѣката Саянъ дере и завладѣе върха Сериянъ (кота 385).

Бригадата трѣбваше да настжпи въ две колони: дѣсната колона подъ командата на командира на полка, полковникъ Мановъ, въ съставъ 1, 2. и 3. дружини, картечната рота, три батареи отъ 2. планински артилерийски полкъ и единъ взводъ отъ 1. пионерна дружина — по посока на с. Кисели — върха Сериянъ, като атакува този връхъ откъмъ западна и северозападна посока. Лѣвата колона, 22. п. Тракийски полкъ, имаше заповѣдь да настжпи въ лѣво отъ полка, въ сжщата посока, съ задача да атакува сжщия връхъ откъмъ източна и североизточна посока.

Въ лѣво отъ бригадата бѣше опредѣлено да действува 2. пех. Тракийска дивизия въ участъка: устието на рѣката Саянъ дере — с. Гьолчукъ съ посока върха 341, а въ дѣсно — 3. бригада отъ нашата дивизия, която още вечерьта на 21. януарий трѣбваше да завладѣе селото Коджа-чешме и рида отъ това село до Шедели, като на 22. януарий сутриньта настжпи едновременно съ нашата бригада по посока на каменния мостъ при устието на рѣката Кавакъ за селото Кавакъ.

На дружиннитѣ командири на 1., 2. и 3. дружини, безъ 4., която се назначаваше да действува съ 22. п. Тракийски полкъ, командирътъ на полка освенъ въ нареждания, които даваше въ заповѣдьта за действията имъ, самъ лично имъ указа мѣстата, гдето трѣбваше да преминатъ рѣката Кавакъ. 1. дружина съ придаденитѣ ѝ 1. планинска батарея и взводъ пионери трѣбваше да премине първа рѣката Кавакъ, а подъ нейното прикритие да преминатъ останалитѣ 2. и 3. дружини, картечната рота и дветѣ планински батареи. Тръгването на дружинитѣ отъ мѣстото на стоянката

ачъ къмъ пунктовѣ, което трѣбваше да се премине рѣката Кавакъ, бѣ опредѣлено за 7 ч. сл. пл. на 21. януарий, но въ послѣдствие сѫщое отмѣнено за 2 ч. пр. пл. на 22. януарий. На 21. срещу 22. януарий заваля проливенъ дъждъ, който наводни цѣлата околность по долината на рѣката Кавакъ и причини прииждането ѝ. Водитѣ на тази дълбока и съ тинесто дъно рѣка завлѣкоха започнатитѣ и на привършване мостове и съ това причиниха за известно време голѣма трудность по преминаването ѝ.

По тази причина тръгването на полка наново се отложи за 5 ч. пр. пл. на 22. януарий. Къмъ $5\frac{1}{2}$ ч. пр. пл. полкътъ тръгна къмъ височината югоизточно отъ Урша, гдето се предполагаше да мине рѣката, но по причина на тъмнината и дълбоката каль се движеше много бавно и едва на разсъмване пристигна на гореказаната височина, при всичко че разстоянието до тази височина не бѣше повече отъ $2\frac{1}{2}$ километра. Когато полкътъ се готвѣше да премине рѣката, получи устна заповѣдь отъ бригадния командиръ да се върне на старитѣ си мѣста, по причина невъзможностьта да се премине рѣката Кавакъ. Това бѣше къмъ $8\frac{1}{2}$ ч. пр. пл. на 22. януарий, къмъ което време започна да се развръща 3. бригада отъ дивизията, назначена да действува въ дѣсно отъ нашата бригада.

Къмъ 10 ч. пр. пл. на сѫщия този день полкътъ бѣше се завърналъ по мѣстата си. Къмъ $5\frac{1}{2}$ ч. сл. пл. съ картечната рота и придаденитѣ му три планински батареи, той по заповѣдь отъ бригадата, се отправи наново къмъ пункта, гдето бѣше му опредѣлено да мине рѣката, и пристигна тамъ въ $6\frac{1}{2}$ ч. сл. пл. Къмъ $7\frac{1}{2}$ ч. сл. пл. командиръть на полка получи нова заповѣдь отъ бригадния командиръ да се отправи назадъ въ с. Урша, гдето остава като маневренни войски на дивизията.

Тия по заповѣдь движения на полка на два пѫти до р. Кавакъ и обратно доста смутиха нашитѣ настѫпающи части отъ 3. бригада, които действуваха въ дѣсно. Частитѣ на тази бригада въ този день, 22. януарий настѫпваха съ посока каменния мостъ при устието на р. Кавакъ. Турцитѣ още на 21. януарий бѣха напустнали с. Коджа чешме, находещо се на около 8 клм. отъ дѣсния брѣгъ на р. Кавакъ, и то бѣше рано сутриньта заето отъ преднитѣ постове на тази бригада. Слабитѣ турски части, по сведения около единъ табуръ съ една планинска батарея, разположени по височитѣ на селото Кавакъ, находещо се на отсрещния (лѣвия) брѣгъ на рѣката, не дадоха нѣкакъвъ серизенъ отпоръ. Настѫплението на тази бригада се малко забави отъ неприятелската батарея, която започна да стреля, щомъ забележи настѫпающитѣ части отъ тази бригада, които се движеха по равната като длань мѣстность покрай Сароския заливъ. Мѣстностьта

южно и югоизточно отъ селата Дорканъ, Коджа-чешме и Урша, по която именно се извършваше нашето, а главно на 3. бригада настжпление, е равна. По лѣвия брѣгъ на рѣката Кавакъ се издигатъ значителни висоти, които способствуватъ за сериозна и упорита отбрана, каквато турцитѣ не указаха.

По сведенията, които получаваше щабътъ на 3. бригада чрезъ прехващане на турскитѣ разговори по телефона въ време на настжплението, се виждаше, че тѣ не бѣха организирали добре и съ достатъчно сили отбраната на горепоменатата рѣка. Затова още на 22. януарий следъ пладне турската рота, оставена на позиция по дѣсния брѣгъ на рѣката Кавакъ предъ каменния мостъ, бѣше отблъсната и часть отъ ротата на поручикъ Черкезовъ отъ 49. п. полкъ бѣше преминала къмъ $9^1/_2$ ч. сл. пл. на лѣвия брѣгъ на рѣката. При оттеглянето си, турцитѣ бѣха успѣли да повредятъ каменния мостъ при устието на рѣката, но, понеже повредата не бѣ голѣма, тя скоро бѣ поправена и по този мостъ попосле премина и артилерията. Късно следъ пладне въ този день се забелязваше ясно оттеглянето на турски части на групички и натоварени коне по посока на с. Ексемилъ и понататъкъ, къмъ вжтрешностьта на Галипрлския полуостровъ.

Въ периода, когато настжпваше 3. бригада, полкътъ, както видѣхме по-горе, се бѣше оттеглилъ, като маневренни войски на дивизията, при с. Урша съ 2 и 3. дружини, а за запазване лѣвия флангъ на 3. бригада бѣше изпратена напредъ 1. дружина съ планинската батарея, която се разположи задъ висотата югоизточно отъ с. Урша. Въ това положение полкътъ остана до къмъ $8^1/_2$ ч. пр. пл. на 23. януарий, следъ което се приближи къмъ р. Кавакъ и застана като маневренни войски задъ 3. бригада. Къмъ това време тази бригада, чиито предни части бѣха преминали по-рано рѣката Кавакъ, бѣше се приближила съ последнитѣ си части и преминаваше моста. Преди да премине рѣката, полкътъ получи заповѣдь, че отново влиза въ състава на бригадата и съ заповѣдь да премине рѣката, като се разположи на бивакъ задъ югозападнитѣ висоти на селото Ексемилъ. При моста полкътъ чака отъ $2^1/_2$ до $5^1/_2$ часа сл. пл., догде преминатъ последнитѣ пехотни и артилерийски части на 3. бригада, следъ което къмъ 6 ч. сл. пл. премина рѣката по моста и се отправи за с. Ексемилъ. На пжть за горното село къмъ него се присъедини и 1. дружина, която по заповѣдь бѣше по-рано преминала рѣката по-горе по новопостроения мостъ и чакаше на срещуположния брѣгъ срещу каменния мостъ, по който бѣше преминалъ полкътъ.

При с. Ексемилъ полкътъ пристигна въ 11 ч. сл. пл. и се разположи на бивакъ, безъ да прави палатки, задъ висотитѣ югозападно отъ селото, съ заповѣдь на следния день да смѣни 50. пех. полкъ, който заемаше охранението по ви-

сотитѣ на западъ отъ с. Ексемилъ. На бивака полкътъ завари 4. дружина отъ полка, която този день, като странично прикритие на лѣвата колона — 22. п. Тракийски полкъ, бѣше преминала рѣката по построения мостъ на р. Кавакъ, срещу селото Елуджа, безъ да срещне по пжтя си нѣкакъвъ

Изгледъ на с. Ексемилъ.

противникъ. Войницитѣ въ този день не получиха топла храна по причина, че се очакваше бой, за което кухнитѣ бѣха оставени доста назадъ. Тѣ прекараха студената и ясна нощь на открито, повече будни, въ очакване, какъ ще се развиятъ действията на утрешния день.

Рано сутриньта на 24. януарий полкътъ тръгна по пжтя, който води отъ селото Ексемилъ за Булаиръ да смѣни отъ позицията частитѣ отъ 50. п. полкъ. Когато полкътъ стигна до Острата могила (Севри топе), която се намира на междуселския пжть Ескемилъ — Булаиръ, той преустанови движението, за да заеме дадения му участъкъ, който се простираше отъ тази могила на дѣсно до Сароския заливъ. Участъкътъ въ лѣво отъ горепоменатата могила до брѣга на Мряморното море, се даваше за охрана и отбрана на 22. пех. Тракийски полкъ.

За отбрана на този участъкъ командиръть на полка назначи въ предна линия (бойна часть) 1., 2. и 4. дружини съ картечната рота, а 3. дружина — задъ тѣхъ, въ центъра, за поддръжка. Дружинитѣ заеха участъка въ следния редъ: на дѣсния флангъ — 4. дружина, центъра — 1. дружина съ картечната рота, а лѣвия флангъ до могилата (Севри тепе) — 2. дружина. 3. дружина се разположи задъ центъра въ една лъхчина. Въ участъка на полка се даваха за подкрепа

6 полски скорострелни батареи отъ 7. полски скорострелен артилерийски полкъ, които се разположиха близо и непосрѣдствено до отбранителната линия на полка. Цѣлиятъ този участъкъ отъ позицията, нареченъ дѣсенъ участъкъ, оставаше подъ командата на к-ра на полка, полковникъ Мановъ.

Късно следъ пладне въ този день дружинитѣ бѣха вече заели даденитѣ имъ участъци и започнаха да ги укрепяватъ. Съзнавайки нуждата отъ добре организирани позиции, на които се предполагаше да бѫде срещнатъ врага, Рилци продължиха работата по укрепяването си близо до къмъ полунощь, понеже не знаеха, какво ще имъ донесе идниятъ день. Турцитѣ, по сведения, разположени при Булаиръ, не предприеха нищо, както презъ деня, така и презъ цѣлата нощь и съ това дадоха възможность за спокойна работа по укрепяването, което на мѣста, по причина на каменистата почва, се извършваше доста трудно.

На следния день, 25. януарий, къмъ $8^1/_2$ часа пр. пл. командиръть на полка заповѣда на 4. дружина да заеме съ две роти така наречената „Пресѣчена могила", находеща се на 2 километра югозападно предъ позицията, близо до Сароския заливъ. Дружината, безъ да срещне нѣкаква съпротива отъ турцитѣ, зае въ $9^1/_2$ ч. пр. пл. въпросната могила съ 15. и 16. роти въ бойната часть, а 13. и 14. — въ поддръжка. Когато ротитѣ заеха тази могила, по тѣхъ се откри артилерийски огънь отъ Булаирскитѣ укрепления и отъ турскитѣ броненосци, находещи се въ Мраморното море, а така сѫщо и пехотенъ огънь отъ изпратенитѣ въ рекогносцировка и спешили се турски разезди.

Пратенитѣ въ подкрепа на тази дружина две полски скорострелни батареи къмъ 10 ч. пр. пл. излѣзоха на позиция къмъ 11. ч. пр. пл. задъ могилата и съ огъня си скоро прогониха турскитѣ разезди, като сполучиха да запалятъ и единъ кварталъ отъ гр. Булаиръ. Артилерийскиятъ двубой между нашитѣ две батареи и неприятелската артилерия отъ Булаирскитѣ укрепления продължи близо до къмъ 5 ч. сл. пл. Неприятелската артилерия отъ параходитѣ въ Мраморното море отъ своя страна продължаваше да обстрелва до къмъ 3. ч. сл. пл. както позицията, по която хвърлили около 93 снаряди, а така сѫщо и по останалитѣ части отъ дивизията, разположени на почивка около селото Ексемилъ.

Късно следъ пладне на този день командиръть на бригадата, полковникъ Митовъ, обиколи позицията на полка и, следъ като направи оценка относително разположението на частитѣ, даде лично заповѣдь на к-ра на 4. дружина, майоръ Мариновъ, да се оттегли съ батареитѣ отъ пресѣчената могила и застане съ дружината си задъ полка въ бригадна поддръжка, а батареитѣ да заематъ старитѣ си позиции. Тази заповѣдь дружината изпълни къмъ 8. ч. сл. пл., като се

разположи при щаба на полка, гдето остана и да пренощува. На пресѣчената могила бѣ оставенъ 1. взводъ отъ 13. рота на поручикъ Тавалички, а мѣстото на 4. дружина, което тя заемаше въ бойната часть преди да настжпи за заемане на могилата, се зае отъ 3. дружина съ 11. и 12. роти, като 9. и 10. роти останаха отзадъ за полкова поддръжка.

Боятъ при Булаиръ.

(26. януарий 1913. година)

Мѣстностьта, на която се разигра бсятъ на днешно число, се включва между селото Ексемилъ и гр. Булаиръ на Галиполския полуостровъ. Отъ селото Ексемилъ постепенно се издига една висока планинска верига, която се простира въ западна посока близо до гр. Булаиръ. Тази планинска верига раздѣля Галиполския полуостровъ на две половини, —северна, граничаща съ Сароския заливъ и южна—съ Мряморно море. Най-високата точка на тази планинска верига е върхътъ „Байракъ тепе". Отъ тази планинска верига се спущатъ множество хребети съ стръмни скатове, както въ северозападна и северна посока къмъ Сароския заливъ, така и въ южна и югозападна посока къмъ Мряморно море.

На около 1½ километра отъ върха „Байракъ тепе" въ западна посока и около 200 метра южно отъ гребена на планинската верига се издига една остра могила — „Севри тепе"—единъ прекрасенъ наблюдателенъ пунктъ, отгдето можеше да се наблюдава цѣлата мѣстность, особено къмъ участъка на полка, понеже въ югозападна посока отъ „Севри тепе" се издига единъ хребетъ, който стѣснява обзора, а отъ друга страна, способствува на противника по подстжпитѣ му да се доближи прикрито до позицията.

Острата могила „Севри тепе" се намира на срѣдата на позицията на бригадата, и участъкътъ отъ нея въ дѣсно до Сароския заливъ бѣ даденъ за отбрана на полка, а въ лѣво отъ нея, до Мраморното море—на 22. пех. Тракийски полкъ. Тази отбранителна линия се простираше по склоноветѣ, които се спускатъ и постепенно снишаватъ отъ могилата „Севри тепе" въ северозападна посока къмъ Сароския заливъ и въ югоизточна такава до Мряморно море. Широчината на Галиполския полуостровъ на тази линия е 8 километра, но понеже пространството отъ 3 клм. при Мряморното море не бѣше заето, като много открито и равно, то оставаше за отбрана само една линия отъ около 5 километра.

Цѣлата почти мѣстность на позицията както въ тила така и предъ фронта бѣше обрасла съ пърнаръ на височина отъ 50 см. до 1½ метра, който прѣчеше на движението, но

ставя и да преноси
ъ I. завдъ отъ
ето на 3. дружина,
ди да нестжпи за
ина съ 11. и 12. роти,
лкова поддръжка.

ир ъ.

ина)

бемъ на днешно чи-
ль и гр. Булаиръ на
Ексемилъ постепенно
а, която се простира
ръ. Тази планинска
ъ на две половини,
ни и южна — съ Мря-
ки планинска верига
нска верига се спу-
катове, както въ се-
роския заливъ, така
Мраморно море.
а „Байракъ тепе" въ
жно отъ гребена на
ра могила — „Севри
ъ пунктъ, отгдето
ость, особено къмъ
дна посока отъ „Се-
ето стѣснява обзора,
противника по под-
позицията.
мира на срѣдата на
отъ нея въ дѣсно до
на полка, а въ лѣво
ск. Тракийски полкъ,
ше по склоноветѣ,
ватъ отъ могилата
къмъ Сароския за-
рно море. Широчи-
зи линия е 8 кило-
клм. при Мрамор-
откритото и ревно, то
около 5 километра.
ята както въ тила
ърнеръ на височина
на движението, но

и спомагаше за скрито движение на отдѣлни хора и команди. Въ участъка на полка въ лѣво отъ шосето Ексемилъ —Булаиръ и на около 700—800 метра предъ позицията се намираше чифлика Куру, състоящъ се отъ нѣколко каменни здания, околната мѣстность на когото бѣше залесена съ черничеви дървета, а предъ тоя на 22. п. Тракийски полкъ се намираха чифлицитѣ Доганъ Асланъ и Червеният чифликъ, околната мѣстность на които бѣше гола и разорана на мѣста за посѣви.

Въ тила на позицията, на около $3\frac{1}{2}$ километра е селото Ексемилъ съ около 200 каменни и доста голѣми и удобни кжщи; то бѣше населено съ гърци. Поради разположението си, това село, като изложено на огъня на турската боева флота, не можеше да послужи за прикритие, затова и частитѣ не прибѣгваха къмъ него, а бѣха се разположили въ околноститѣ му. Отъ това село водятъ два селски пжтища въ югозападна посока къмъ позицията: единиятъ по билото на планинската верига презъ върха „Байракъ тепе", който, като прикритъ, можеше да се използува, а другиятъ —по склоноветѣ, обърнати къмъ Мряморното море, който се обстрелваше отъ параходитѣ и не можеше да се използува. Тия пжтища не бѣха дотамъ удобни, а особено въ дъждовно време. Най удобенъ пжть въ всѣко време и прикритъ отъ противника бѣше шосето, което води отъ с. Кавакъ за гр. Галиполи. Това шосе минава презъ участъка на полка и бѣше удобно за скрито движение отъ турската боева флота, която маневрираше въ Мряморното море, а така сжщо и за удобно движение на обозитѣ и артилерията къмъ позицията и обратно къмъ тила.

Мѣстностьта предъ самия участъкъ на полка е слабо вълниста и на мѣста покрита съ низъкъ храстъ—пърнеръ. По пресѣчена е мѣстностьта, граничаща съ Сароския заливъ, гдето се срѣщатъ дълбоки, стръмни и скелисти долове, които даватъ възможность за промъкване незабелязано на отдѣлни стрелци и малки команди.

Утрото на 26. януарий завари частитѣ отъ полка на позицията, готови да посрещнатъ врага, понеже още отъ вечерьта на прежния день се носѣше слухъ, че на днешния день се очаква нападение откъмъ Булаиръ. Участъкътъ на полка бѣше приведенъ въ отбранително положение, доколкото позволяваше мѣстностьта, така че на мѣста окопитѣ достигаха цѣлъ ръстъ—къмъ дѣсния флангъ, въ центъра — на колѣне, а къмъ лѣвия флангъ имаше роти, които едва бѣха успѣли да си направятъ стрелкови трапчета.

Участъкътъ на полка се заемаше—дѣсниятъ флангъ отъ шосето Ексемилъ — Булаиръ до Сароския заливъ, отъ 3. дружина на подполковникъ Каролевъ; центърътъ отъ сжщото шосе въ лѣво до подножието на хребета, който се спуща

отъ „Севри тепе“ къмъ северозападъ — отъ 1. дружина на майоръ Софкаровъ съ картечната рота на капитанъ Стоилковъ, а лѣвиятъ флангъ, включващъ се въ лѣво отъ лѣвия флангъ на 1. дружина до могилата „Севри тепе“, се заемаше отъ 2. дружина на подполковникъ Жабински. Въ полкова поддръжка задъ дѣсния флангъ бѣха разположени 9. и 10 роти отъ 3. дружина.

Щабъ офицеритѣ отъ 13. пехотенъ Рилски полкъ на Булаиръ.

Скорострелнитѣ батареи отъ 7.с. с. артилерийски полкъ, придадени въ подкрепа на полка за усиляне отбраната на полковия участъкъ, бѣха разположени: 1. батарея — задъ 3. дружина, 2., 7. и 8. батареи — задъ 1. дружина, а 4. и 5. батареи — задъ фланговетѣ на 2. дружина.

4. дружина отъ полка на майоръ Мариновъ рано сутриньта на днешния день бѣше се отправила къмъ върха „Байракъ тепе“, гдето ѝ бѣ опредѣлено да се разположи, като поддръжка на бригадата.

Рилци много рано сутриньта на днешния день бѣха се разбудили и разшавали по окопитѣ едно отъ студа, който не позволяваше да се спи, а отъ друга страна по предчувствие, че на днешния день има да се случи нѣщо важно и сждбоносно. Понеже бѣше още доста тъмно, не се забелязваше нищо откъмъ страната на противника, за който се имаше сведение, че се намира нѣйде въ околноститѣ на гр. Булаиръ.

Сведенията, съ които разполагаше щабътъ на дивизията, гласѣха, че въ околността на Булаиръ сж съсрѣдото-

чени две турски дивизии, които, подпомогнати съ артилерия, ще настжпятъ на днешния день и ни атакуватъ на заетитѣ отъ насъ позиции. Освенъ това се имаше свещения за опита на турцитѣ да направятъ десантъ при Инже-Бурну въ тила ни, за което още на вчерашния день вечерьта бѣха изпратени 1. и 2. дружини отъ 49. полкъ съ картечната рота и две планински батареи къмъ застрашения пунктъ (висотата кота 241).

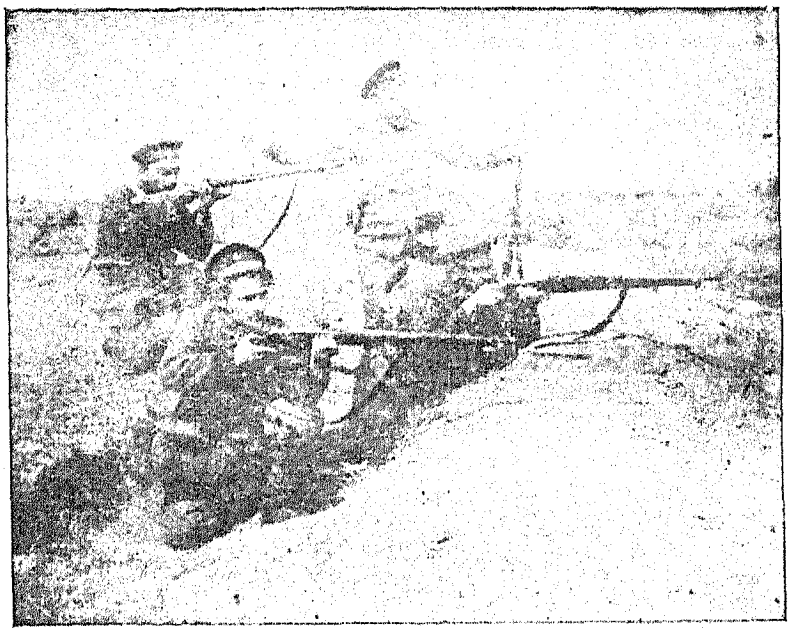

Четирмата доброволци въ полка на Булаиръ.

Началникътъ на дивизията, генералъ Тодоровъ, оценявайки слабостьта на нашитѣ части при натискъ отъ много по силенъ противникъ, поиска още на 25. една бригада въ помощь отъ командуващи армията, генералъ Ковачевъ, която въ боя на днешния день не можа да пристигне. Дивизията, следователно, остана въ този критически за нея день да разчита само на подкрепата на свободната 4. дружина отъ 49. п. полкъ на майоръ Мариновъ, която почиваше при Ексемилъ, и на тритѣ дружини отъ 50. п. полкъ, разположени на около $2^1/_2$ километра задъ позицията, понеже на една отъ дружинитѣ на този полкъ (4.) бѣше дадена заповѣдь да охранява висотитѣ надъ с. Ексемилъ, а 3. дружина отъ 49. п. полкъ бѣше получила за този день заповѣдь да охранява морския брѣгъ при висотата (кота 140) при устието на рѣката Кавакъ-дере.

За да може да се види по-добре и нагледно онази гигантска борба, която Рилци проявиха въ днешния съдбоносенъ и отъ голѣмо значение по своитѣ последствия бой, ние ще го опишемъ така, както той се разигра още отъ началото, като започнемъ отъ дѣсния флангъ, т. е. отъ частитѣ, които бѣха разположени на позиция непосрѣдствено до Сароския заливъ, за да свършимъ последователно съ тия на лѣвия флангъ, които граничеха съ островърхата могила „Севри тепе“ и съ тия на 4. дружина отъ полка, действуваща като маневрени войски на бригадата на лѣвия флангъ въ участъка на 22. п. Тракийски полкъ.

Сароски заливъ

На 26. януарий въ 6 ч. пр. пл. командирътъ на I. взв отъ 13. рота, подпоручикъ Тавалички, който още отъ вчерашния день вечерьта бѣше оставенъ съ взвода си въ наблюдателна застава на пресѣчената могила, находеща се на два километра предъ дѣсния флангъ на полка въ югозападна посока, забеляза, че предъ фронта на могилата настжпватъ около 20—30 души турски кавалеристи въ верига. Съ вихровъ огънь на взвода тия кавалеристи бѣха пръснати, но скоро следъ това се явиха нови, които сжщо бѣха отблъснати. Появяването на все нови и нови неприятелски разезди

трая въ продължение на половинъ часъ, но винаги тѣ бѣха отблъснати съ огънь и бѣха принудени да отстжпятъ и се прикриватъ задъ могилата, находеща се близо до Сароския заливъ.

Въ $6^1/_2$ часа пр. пл. предъ взвода на 13. рота се забеляза да настжпва вече неприятелска пехотна верига. Не се мина много време и тази малка въ началото верига се увеличи съ прииждането на нови турски пехотни части, които настжпваха откъмъ лозята и които се изчисляваха приблизително на около два табура съ единъ ескадронъ кавалерия. Бѣше около 7 часа пр. пл, когато една турска батарея откри огънь по взвода и въ едно скоро време изсипа върху него около 100 шрапнели. Войницитѣ, насмивайки се на този огънь, който не имъ нанасяше поражение, продължаваха да обстрелватъ съ точенъ вихровъ огънь неприятелскитѣ вериги, на които не позволяваха така леко да напредватъ.

Положението на взвода отъ 13 рота започна да става критическо къмъ $7^1/_2$ ч. пр. пл, когато гжсти неприятелски части се насочиха срещу него и откъмъ фланговетѣ, съ цель да го обхванатъ. Подпоручикъ Тавалички съ едно безподобно себеотрицание сновѣше непрекжснато между войницитѣ, окуражавайки ги да се държатъ смѣло на позицията, като имъ даваше надежда, че скоро ще имъ дойде отзадъ помощь. Тежкото положение на взвода донѣкжде се облекчаваше отъ помощьта, която му оказваше нашата артилерия съ огъня си, насоченъ по настжпающитѣ турски части. Точниятъ шрапнеленъ огънь на нашитѣ артилеристи слисваше турцитѣ и ги принуждаваше, макаръ и временно, да се задържатъ по долинитѣ изъ лозята, както и да бѣгатъ и се прикриватъ задъ могилата при залива.

Когато подпоручикъ Тавалички видѣ, че съ своя взводъ не ще може да задържи многочисления противникъ, още повече, че и патронитѣ на хората наближаваха да се привършатъ, той прати на два пжти хора отъ взвода си до най-близката наша часть да иска да му се прати бърза помощь и патрони. До идването на такава, хората отъ взвода, начело на своитѣ началници, удвоиха енергията си и, въпрѣки ожесточения неприятелски пушеченъ, картеченъ и шрапнеленъ огънь, отстояваха храбро и самоотвержено по мѣстата си.

Виждайки тежкото положение на взвода отъ 13. рота, командирътъ на 11. рота, поручикъ Карановъ Любенъ, безъ да чака заповѣдь, по своя лична инициатива, взема 1. и 2. взводове отъ ротата си и съ тѣхъ къмъ $7^1/_2$ ч. пр. пл. настжпи къмъ пресѣчената могила въ помощь на подпоручикъ Тавалички. На пжть къмъ могилата той срещна войникъ отъ взвода на подпор. Тавалички, който му съобщи, че е изпратенъ да иска помощь, понеже турцитѣ усилено на-

стжпватъ. Къмъ 8½ ч. пр. пл. взводоветѣ пристигнаха на могилата и 1. рота на подпоручикъ Калайджиевъ, зае въ дѣсно отъ тази на 13. рота, а 2., на подпоручикъ Юрданъ Васевъ, — въ лѣво отъ него. Помощьта ободри защитницитѣ на могилата, и тѣ, заедно съ пристигналитѣ взводове, откриха, ожесточенъ огънь по противника, който правѣше вече опити да обгради позицията. Бѣше се завързала една борба на животъ и смъртъ, която отъ наша страна не можа да продължи много, понеже започнаха да се чуватъ викове: „дайте патрони", които въ всички бѣха вече привършени. Къмъ това време и други турски части въ съставъ около четири табора се развръщаха въ равнината, заемайки посока въ флангъ на нашата защитница отъ пресѣчната могила.

Силниятъ напоръ на турцитѣ и липсата на патрони принуди защитницитѣ на могилата да отстжпятъ. Въ 9 ч. пр. пладне, следъ тричасовата героична борба, взводоветѣ започнаха да се оттеглятъ въ пъленъ редъ, като тия отъ 11. рота заеха старитѣ си мѣста за по-нататъшна упорита отбрана, а взводътъ на подпоручикъ Тавалички се оттегли задъ позицията на полка на пжть да се присъедини къмъ дружината си. Къмъ това време бѣше паднала вече гжста мъгла, която покри цѣлата почти позиция, съ изключение само на дѣсния флангъ отъ участъка на полка. Мъглата, която не позволяваше нищо да се види на повече отъ една крачка, позволи на противника безнаказано да се доближи къмъ участъка на 22. п. Тракийски полкъ и тоя на лѣвия флангъ на 100 крачки до окопитѣ, а на нѣкои мѣста и по-близо.

Къмъ 11. ч. пр. пл. турцитѣ заеха напустнатата отъ насъ пресѣчена могила предъ дѣсния ни флангъ и оттамъ започнаха силно да обстрелватъ съ картеченъ и артилерийски огънь нашитѣ части отъ този флангъ. За усилване на позицията веднага се даде заповѣдь на 10. рота, която бѣше въ полкова поддържка, да влѣзе въ бойния редъ за усилване на дружината си, а предъ видъ критическото положение, въ което се намираше боятъ, се предаде отъ командира на полка до дружиннитѣ командири да се държатъ упорно на заеманитѣ позиции, отъ които крачка назадъ нѣма да се отстжпва.

Отъ 11¼ ч. пр. пл. боятъ започна ежеминутно все повече и повече да се ожесточава. Къмъ това време турцитѣ въ гжсти маси се бѣха доближили на близко разстояние до лѣвия флангъ на бригадата (22. п. Тракийски полкъ) и предъ тоя на полка. Турцитѣ настжпваха енергично, прикрити отъ гжстата мжгла, която само отъ време на време се прояснявaше, носейки се на вълни, които обгръщаха височитѣ и дълбокитѣ долини. Въ този мракъ, който не позволяваше нищо да се види, за да може човѣкъ да се ориентира, се чуваше

само едно ужасно боботене отъ стрелбата на пехотния огънь и отъ тоя на нашата артилерия, която непрекжснато стреляше повече на посоки по настжпващия противникъ. Огъньтъ на нашитѣ части се сливаше съ тоя на турцитѣ, които при настжплението си бѣха подкрепени и отъ ожесточения огънь на тѣхната полска планинска и крепостна артилерия отъ Булаиръ, както и отъ морската такава на тѣхния флотъ, грамаднитѣ снаряди на която издигаха нависоко цѣли стълбове отъ камъни и пръсть, които съ голѣмъ трѣсъкъ се изсипваха върху нашитѣ защитници на позицията. Бѣше настаналъ такъвъ адъ, който просто не може да се опише. Положението, въ което се намираше ожесточената борба, която се водѣше отъ двѣтѣ страни, бѣше така сериозно, че никой не можеше да каже нито да предполага, кжде именно ще се наклони успѣха.

Въ тази ужасна борба Рилци твърдо и непоколебимо стояха на позициитѣ си срещу адския огънь на турцитѣ, готови до единъ да измратъ, но да не остжпятъ нито крачка отъ мѣстата си. Тѣ нито за моментъ оставаха длъжни на противника, когото непрекжснато косѣха съ своя точенъ вихровъ огънь и не му дадоха ни крачка да напредне особено къмъ дѣсния флангъ повече отъ напустнатата отъ насъ могила, за което имъ благоприятствуваше и обстоятелство, че къмъ този флангъ не бѣше паднала никаква мъгла. Времето тягостно и мжчително, вървѣше бавно. Наближаваше обѣдъ. Положението предъ лѣвия участъкъ на бригадата (22. п. Тракийски полкъ) и центъра (лѣвия флангъ на 2. дружина отъ полка) започна да става критическо. Настжплението на турцитѣ къмъ тази часть отъ позицията, прикрито отъ гжстата мъгла, бѣше извънмѣрно стремително, може да се каже почти бѣсно. Тѣ бѣха успѣли да отблъснатъ нѣкои отъ частитѣ на 22. п. Тракийски полкъ и да заематъ чифлика Доганъ Асланъ. Въ центъра — дѣсния флангъ на 22. п. Тракийски полкъ и лѣвия на нашата 2. дружина, точно предъ фронта на островърхата могила „Севри тепе", тѣ бѣха се доближили на 60—70 крачки отъ окопитѣ и бѣха успѣли на близко разстояние, на хребета, да изкаратъ картечници, които косѣха нашитѣ редове. Въпрѣки това, Рилци съ безподобенъ героизъмъ и себеотрицание отстояваха твърдо на позициитѣ си.

Виждайки това тежко и критическо положение, командирътъ на бригадата, полковникъ Митовъ, който стоеше твърдъ и неустрашимъ въ първата линия наредъ съ борцитѣ отъ веригитѣ, прати бърза заповѣдь на командира на полка, полковникъ Мановъ, да настжпи съ дѣсния си флангъ напредъ, като вземе и една отъ близкостоящитѣ батареи да го придружава. Бѣше 12 часа по обѣдъ, когато бѣ получена горната заповѣдь. Командирътъ на полка даде веднага

бърза заповѣдь на командиритѣ на 1. и 3. дружини да започнатъ немедлено да настжпватъ съ посока къмъ пресѣчената могила, като съобщи на последния, че при настжплението ще го придружава 1. скорострелна батарея на майоръ Венедиковъ. Едновременно съ това бѣше изпратена напредъ за действие съ дружината си единствената полкова поддръжка — 9. рота, така че полкътъ остана безъ поддръжка.

Настжплението на двѣтѣ дружини започна къмъ 1. ч. сл. пл. То се ржководѣше лично отъ командира на полка, полковникъ Мановъ, и бѣше поддържано отъ убийствения огънь на нашитѣ 1., 2., 8. и 7. полски с. с. батареи отъ 7. полски скорострелевъ артилерийски полкъ. При настжплението 3. дружина имаше на дѣсния си флангъ непосрѣдственно до Сароския заливъ 12. рота на капитанъ Райковъ, въ лѣво отъ нея — 10. рота на капитанъ Георгиевъ, а още по въ лѣво—11. рота на поручикъ Карановъ. 9. рота на капитанъ Мициевъ следваше задъ дѣсния флангъ въ поддръжка. 1. дружина имаше въ предна линия на дѣсния си флангъ 4. рота на капитанъ Самоковлийски Димитъръ (нареченъ голѣмия Самоковлийски), а въ лѣво отъ нея—3 рота на капитанъ Рачевъ, задъ която следваше въ поддръжка 2. рота на капитанъ Пеневъ Тодоръ.

Когато турцитѣ забелязаха настжплението на нашитѣ роти, откриха по тѣхъ убийственъ пушеченъ, картеченъ и артилерийски огънь. Всичко това нито стрѣсна, нито поколеба за моментъ храбритѣ и упорити въ борбата Рилци. Тѣ настжпиха енергично напредъ, като се спираха отъ време на време за малко да си отдъхнатъ. Настжплението къмъ дѣсния флангъ се поддържаше отъ 1. батарея на майоръ Венедиковъ която съ точната си превъзходна стрелба застави неприятелскитѣ си батареи въ скоро време да замлъкнатъ, като не по малка заслуга оказваха и батареитѣ: 2. на майоръ Коджовъ, 7. на поручикъ Койчевъ и 8. на капитанъ Христовъ, които съ ожесточената си и точна стрелба нанасяха голѣми загуби въ турскитѣ редове.

При настжплението, което приличаше на една непрекжсната и стихийна вълна, се забелязваше едно надпреварване на войницитѣ и едно съревнование между началствующитѣ лица, кой да стигне пръвъ до позицията на турцитѣ. Съ наближаването до противника, една отъ полуротитѣ на 9. рота, която бѣше въ поддръжка къмъ дѣсния флангъ, се влѣ въ веригата; сжщо стана и къмъ лѣвия флангъ на 1. дружина, гдето 2. рота се разви въ боенъ редъ въ лѣво отъ 3. рота. Настжплението на дружинитѣ се поддържаше и отъ картечния взводъ (2 картечници) на подпоручикъ Митрушевъ, който настжпи по заповѣдь на командира на полка въ срѣдата между 1. и 3. дружини. Този картеченъ взводъ съ своето умѣло и решително действие и последователно

заемане на удобни позиции много спомагаше за напредването на взводоветѣ отъ веригитѣ.

Турцитѣ се държеха упорито на позициитѣ си. Тѣ дочакаха нашигѣ вериги да се доближатъ до тѣхъ на десетина крачки, а нѣкжде и по-близо. Презъ всичкото това време тѣ стреляха съ ожесточенъ огънь по нашитѣ редове, но, благодарение, че стрелбата имъ не бѣше точна (куршумитѣ хвърчаха надъ главитѣ на хората), и загубитѣ, които причиняваха, не бѣха така голѣми. Въ увлѣчението си напредъ нашитѣ войници, съ наближаването на турската позиция, спряха на много мѣста прави, безъ да се прикриватъ. Тѣ просто вървѣха смѣло напредъ съ едно презрение къмъ смъртьта, която по всичко изглеждаше, че никакъ не ги плаши. Когато нашитѣ храбри Рилци дойдоха съвсемъ близко до позицията и видѣха турцитѣ, съ които ги дѣлѣха само нѣколко минути да се срещнатъ гърди съ гърди, тѣхното въодушевление дойде до своята забрава. Тукъ старшиятъ подофицеръ отъ 2. взводъ на 10 рота, Георги Стоевъ, на чело на взвода си, пѣейки народния химнъ „Шуми Марица", въ момента, когато като разяренъ лъвъ бѣше се затекълъ да се нахвърли къмъ неприятелската позиция, падна мъртавъ, пронизанъ въ черепа отъ неприятелски куршумъ. Сѫщата участь сполетѣ и офицерския кандидатъ на 3. взводъ отъ сѫщата рота Стаменко Драевъ, който съ извадена сабя въ момента на предвождане взвода си съ „ура" къмъ позицията на турцитѣ се търколи сѫщо така убитъ отъ куршумъ въ главата. И двамата смѣли и неустрашими борци, които навсѣкжде се отличаваха съ своята храбрость и самопожертвувателность, паднаха тукъ съ горди чела, като засвидетелствуваха своята безгранична и честна служба предъ олтаря на своята родина. Убиването на тия двама доблестни взводни командири не отчая войницитѣ отъ тѣхнитѣ взводове. Напротивъ, тѣ още повече се разяриха и като лъвове се нахвърлиха съ още по-голѣмо ожесточение къмъ позицията, къмъ която стремително въ този моментъ съ викъ „ура" се бѣха понесли и съседнитѣ роти отъ дветѣ дружини.

Турцитѣ въ своята залисия, обладани и отъ страхъ предъ неудражимия устремъ на нашитѣ войници, не успѣха и да турятъ ножоветѣ на пушкитѣ си. Нѣкои отъ тѣхъ, вкаменени отъ страхъ и ужасъ, дочакаха прави на позицията смъртьта си, а по-голѣмата часть хукнаха въ паническо бѣгство да се прикриватъ по доловетѣ изъ лозята и къмъ тия на залива. Въ 2 часа и 15 минути пресѣчената могила заедно съ околната мѣстность бѣше вече въ наши ржце, овѣнчана надлъжъ по цѣлото протежение отъ шосето за Галиполи до Сароския заливъ съ ротитѣ отъ 1. и 3. дружини. Съ своя точенъ и убийственъ огънь Рилци покосяваха всички турци, които бѣха плъзнали на близко разстояние предъ

позицията да дирятъ спасение чрезъ бѣгството си. Тия отъ тѣхъ, които бѣха заварени на позицията, биваха набучавни отъ войницитѣ на ножоветѣ съ думитѣ: „Нечешъ да подпишешъ миро, а!“. Повече отъ 300 трупа, отъ които нѣколко на офицери, можаха да се преброятъ вечерьта при прекратяването на боя; тѣ бѣха пръснати надлъжъ и наширъ по цѣлата позиция.

Когато дружинитѣ заеха неприятелската позиция, тѣ се намираха въ не дотамъ благоприятно положение, понеже едно, че бѣха доста отдалечени отъ общото бойно разположение на бригадата, но отъ друга страна полкътъ не разполагаше съ никакви поддръжки. На поисканата помощь отъ командира на полка за всѣки случай отъ бригадата бѣ изпратена първоначално една дружина отъ 50. п. полкъ, която застана задъ срѣдата на 1. дружина, а въ последствие пристигнаха и две нескорострелни батареи, които не взеха участие въ боя.

Група офицери отъ 13. пехотенъ Рилски полкъ на Булаиръ.

Турцитѣ, следъ като малко се опомниха, се опитаха наново да напреднатъ, но въ голѣмата си часть бѣха отбити съ огънь. Само една часть отъ тѣхъ бѣше използувала подстжпитѣ до Сароския заливъ и оттамъ обстрелваше въ флангъ нашето разположение, което бѣше твърде обезпокоително и ни причиняваше загуби. Една турска батарея

бѣше се доближила доста наблизо до една отъ близкитѣ могили на залива, но едва бѣше се разтоварила и открила огънь, бѣ заставена отъ изнесения напредъ единъ взводъ отъ батареята на майоръ Венедиксъ да замлъкне и да се оттегли, безъ да може да спаси едно отъ орждията, което остана въ наши ржце. Този артилерийски взводъ скоро следъ това насочи огъня си по турскитѣ части, които обстрелваха въ флангъ позицията, прогони ги и съ това доста облегчи и подобри положението къмъ дѣсния флангъ.

Боятъ въ дѣсния флангъ на полка продължи до къмъ 6. ч. сл. пл., къмъ което време постепенно замлъкнаха единъ по единъ топовнитѣ гърмежи, а така сжщо и пушченитѣ такива на единичнитѣ турски стрелци, скитащи се още по увразитѣ и долинитѣ изъ Булаирскитѣ лозя. Ротитѣ останаха да нощуватъ на позицията, като продължиха окопаването си, готови да посрещнатъ едно ново нападение откъмъ страна на врага.

Блѣскавата победа, която полкътъ съ дѣсния си флангъ нанесе на турцитѣ въ единъ отъ най-важнитѣ и критически моменти за бригадата, бѣше тутакси оценена отъ бригадния командиръ, полковникъ Митовъ, който не закъснѣ да похвали полка съ следващитѣ кжси, но съдържателни редове, отправени до командира на полка, полковникъ Мановъ! „Задържете се на заетото положение. Благодарение на вашето настжпление моралътъ на всички се повдигна и общото положение стана отлично". И действително, ударътъ, който полкътъ съ дѣсния си флангъ нанесе на лѣвия такъвъ на турцитѣ въ единъ отъ най-ужаснитѣ и критически моменти на боя, всѣ такава паника въ турскитѣ редове, която не закъснѣ да се предаде къмъ центъра и дѣсния му флангъ и скоро следъ това да повлѣче и отстжплението му и отъ тази часть на фронта на бригадата, което обстоятелство спаси положението и реши изхода на цѣлия днескашенъ бой.

Въ центъра на бойното разположение на полка бѣха останали 1. рота на капитанъ Касаповъ съ единъ взводъ, 2 картечници, подъ командата на капитанъ Стоилковъ, а на лѣвия флангъ — цѣлата 2. дружина на подполковникъ Жабински, която имаше на дѣсния си флангъ 7. рота на капитанъ Димовъ, въ лѣво отъ нея, въ центъра—8. рота на капитанъ Самоковлийски Димитъръ (нареченъ малкия Самоковлийски), а още по въ лѣво, на лѣвия флангъ на дружината, 6. рота на капитанъ Марковъ Сотиръ. Въ поддръжка задъ дѣсния флангъ на дружинитѣ бѣше 5. рота на капитанъ Тодоровъ Пеню.

Гжстата мъгла, която бѣше покрила къмъ 10 ч. пр. пл. цѣлата позиция на тия наши части, позволи на турцитѣ да се доближатъ до окопитѣ на около 100—150 крачки. Само

отъ време на време при привдигането ѝ можеха да се забелязватъ гѫститѣ маси на турцитѣ, силата на които се опредѣляше на около три табура, насочени срѣщу центъра. Отъ 12 часа по обѣдъ турцитѣ съ своитѣ силни вериги, подкрепени отъ сѫщо такива сгѫстени части, започнаха да правятъ силенъ натискъ на позицията ни, подкрепени и отъ тѣхната артилерия, излѣзла на позиция на хребета, който се спуща отъ нашата позиция въ югозападна посока къмъ върха (кота 127) и по-нататъкъ, къмъ Булаиръ. Започна се ожесточенъ бой, екота на който наподобаваше ревътъ на едно развълнувано море.

Боятъ отъ минута на минута ставаше все по-ожесточенъ и по-ожесточенъ. Нашитѣ войници стреляха непрекѫснато съ честъ огънь по неприятелскитѣ стрелци, силуетитѣ на които само отъ време на време се виждаха при привдигането на мъглата. Пехотниятъ огънь, както и тоя на нашата артилерия, бѣше повече на посока по причина на гѫстата и непрогледна мъгла. Благодарение на тази мъгла, турцитѣ къмъ 1 ч. сл. пл. бѣха успѣли да се приближатъ до предния пунктъ на 8. рота и да го заематъ. Този пунктъ се заемаше отъ взводния подофицеръ на 3. взводъ Лазовъ и спомагаше да се обстрелва мъртвото пространство предъ позицията.

Когато турцитѣ се добраха до този отъ голѣмо значение за отбраната преденъ пунктъ, тѣ изкараха на него и картечницитѣ и започнаха усилено да обстрелватъ продолно позицията на 7. рота, положението на която ставаше критическо. Схващайки затруднителното положение на дружината си, подполковникъ Жабински даде заповѣдь наново да се заеме този пунктъ. Опититѣ, които взводниятъ подофицеръ Лазовъ направи на два пѫти да си възвърне пункта обратно, не можаха да успѣятъ. Положението на ротитѣ отъ минута на минута ставаше все по-обезпокоително и по-обезпокоително. За да се противопостави съ по-голѣма сила на бѣсния напоръ на турцитѣ, които отъ мъглата не се виждаха, а се чуваше рева на тѣхното „юрушъ“, командирътъ на 2. дружина, подполковникъ Жабински, даде заповѣдь на поддръжката, 5. рота на капитанъ Тодоровъ Пеню, да излѣзе на линията на веригитѣ. Ротата веднага излѣзе на предната линия и зае приготвенитѣ отъ по-рано окопи между 6. и 8. роти. Едновременно съ това той даде заповѣдь на командира на 8. рота да си възвърне чрезъ контръ атака изгубения преденъ пунктъ.

Къмъ $2^1/_2$ ч. сл. пл. боятъ бѣше вече въ най-голѣмия си разгаръ. 1. рота на капитанъ Касаповъ и двѣтѣ картечници подъ командата на капитанъ Стоилковъ съ своя честъ и буйственъ огънь не позволяваха на противника да напредне къмъ чифлика „Кору“. Тѣ разпръскваха съ огъня си

турскитѣ вериги, които отъ време на време се забелязваха въ мъглата, че искатъ да се промъкнатъ въ чифлика. Дветѣ наши картечници непрекжснато обстрелваха въ флангъ и всички турски сгжстени части, които бѣха плъзнали по хребета съ фронтъ къмъ 2. дружина и които се забелязваха при проясняване на мъглата.

Командирътъ на 2. дружина, подполковникъ Жабински, виждайки застрашителното положение предъ фронта на дружината му отъ напора на турцитѣ, ни за минута не се разколеба. Обхождайки твърдо и самоувѣрено веригитѣ на ротитѣ, той даде изрична заповѣдь на войницитѣ, че нито крачка назадъ нѣма да се отстжпва и че удърътъ съ ножъ ще се посрещне на тази позиция. „Който отстжпи, казваше той, ще бжде застрелянъ, а който ме види да отстжпвамъ, той да ме застреля"! На безпокойствието на артилериститѣ, които се боеха за орждията си, той отговаряше: „Ни помисъль за отстжпление. Противникътъ, за да стигне до орждията ви, трѣбва да мине презъ труповетѣ на дружината ми"! Въ момента на това тягостно и мжчително време, въ което минутитѣ изглеждаха на цѣли часове, нѣкой изъ редоветѣ на 8. рота извика: „По петь на ножъ, ура!" Този възгласъ бѣ подетъ отъ цѣлата боева линия на дружината, съпроводенъ отъ единъ непрекжснатъ ожесточенъ вихровъ огънь, който за известно време слиса доста врага. Тутакси се забеляза едно оживление въ редоветѣ на войницитѣ, които изказваха настойчиво желание на командира на дружината да излѣзатъ отъ окопитѣ и атакуватъ врага, но по съображения, които налагаше боятъ, не имъ се позволи.

Командирътъ на 8. рота, капитанъ Самоковлийски (малкиятъ), въ изпълнение заповѣдьта на командира на дружината—да облегчи положението на 7. рота, която много страдаше отъ фланговия огънь на противника, съ два взвода отъ ротата си атакува турцитѣ и въ 3 ч. 40 м. сл. пл. зае хребета и се затвърди на него. Турцитѣ не дочакаха удара, а се оттеглиха на съседния гребенъ, далечъ отъ първия на около 200 крачки, преследвани при отеглянето си съ огънь.

Въ 4 ч. 40 м. сл. пл. мъглата започна да се вдига. Едно мощно и величествено „ура" се разнесе продължително по цѣлата позиция при вида на турцитѣ, които, претърпѣли неуспѣхъ при своя силенъ напоръ да взематъ позициитѣ ни, бѣха започнали вече да се оттеглятъ. Опиянени отъ възторгъ и настръхнали за отплата, войницитѣ прави отъ окопитѣ стреляха по отстжпващитѣ турци, които блуждаеха като замаяни изъ храститѣ и долчинкитѣ да дирятъ спасението си. Артилериститѣ набързо изтикаха орждията на гребена и съ своя ураганенъ огънь косѣха турскитѣ редове. Турцитѣ на тълпи се надпреварваха въ бѣгството си, давайки грамадни

загуби, понеже рѣдко пехотенъ куршумъ или шрапнеленъ такъвъ отиваше напраздно.

Преследването на турцитѣ само съ огънь продължи до къмъ 5 ч. сл. пл. Съ настжпването на нощьта боятъ постепенно се прекрати. Турцитѣ къмъ това време бѣха вече отстжпили въ пъленъ безпорядъкъ къмъ Булаирскитѣ висоти. Ротитѣ останаха въ боенъ редъ да нощуватъ на позициитѣ си, охранявани отъ часови и секрети презъ цѣлата нощь. Изпратенитѣ патрули напредъ по посока на противника за събиране сведения за него, чрезъ оглеждане на цѣлото бойно поле предъ позицията, донесоха, че предъ участъка на дружината сж преброили, до колкото сж могли да отидатъ напредъ и то въ тъмнината, около 346 трупа, отъ които 9 на турски офицери. Само на височината, която на три пжти атакува 8. рота, отстояща на 60 крачки предъ позицията, бѣха пребросни 48 трупа, отъ които 3 на офицери. По цѣлото протежение по хребета къмъ върха (кота 127), по който се оттегляха турцитѣ при бѣгството, се виждаха много разхвърляни въ разни посоки трупове, които не можаха да се преброятъ. По цѣлото бойно поле бѣха разхвърляни въ голѣмъ безпорядъкъ множество пушки, сандъци съ патрони, снаряди, кирки, лопати и всевъзможни други материали отъ офицерско и войнишко облѣкло и снаряжение, които не можаха точно да се преброятъ.

Така славно завърши победата на Рилци и въ центъра, благодарение на тѣхния високъ моралъ, ентусиазъмъ и себеотрицание—до единъ да измратъ, но да останатъ като гранитна скала на позицията, при която заставиха противника да си строши главата, да се преклони предъ тѣхната безподобна храбрость и да отстжпи.

За да завършимъ описанието на това ужасно и безподобно по своята жестокость и кръвопролитие сражение, остава да разгледаме и действията на 4. дружина отъ полка, която, по стеченията на обстоятелствата, като поддръжка на бригадата, трѣбваше да действува на лѣвия флангъ на сжщата въ участъка на 22. пех. Тракийски полкъ.

Лѣвиятъ участъкъ на бригадата се заемаше отъ 1., 2. и 3. дружини отъ 22. пех. Тракийски полкъ. Срещу този участъкъ турцитѣ бѣха насочили по-голѣмата часть отъ силитѣ си, около 12 табура, снабдени съ картечници и артилерия, което обстоятелство даваше да се разбере, че тѣ тукъ бѣха решили да нанесатъ главния си ударъ. Силата на тази голѣма турска маса се попълваше и подкрепяше отъ боевата флота на турцитѣ, която имаше добро поле за действие, каквото представляваше позицията на 22. пех. Тракийски полкъ съ открититѣ скатове, обърнати къмъ Мряморното море.

Турцитѣ, възползувани отъ мъглата, се бѣха доближи-

ли много близо до окопитѣ на тракийци и къмъ 10 ч. пр. пл. започнаха непрекжснатитѣ си атаки. Тракийци не можаха да издържатъ силния напоръ на турцитѣ и къмъ $11^1/_2$ ч. пр. пл. напустнаха позициитѣ си, съ което дадоха възможность на турцитѣ да заематъ чифлика Доганъ Асланъ. Това застрашително положение къмъ този флангъ наложи да се изпратятъ въ помощь на тракийци 4. дружина отъ 49. п. полкъ, а така сжщо и 4. дружина отъ полка.

4. дужина отъ полка на майоръ Мариновъ въ 10 ч. пр. пл., водена донѣкжде лично отъ бригадния командиръ, полковникъ Митовъ, се насочи къмъ чифлика Доганъ Асланъ, гдето боятъ, по всичко изглеждаше, е въ пълния си разгаръ. Дружинага настжпваше, като имаше на дѣсния си флангъ 15. рота на капитанъ Минчевъ Стоянъ, въ лѣво отъ нея — 13. рота на капитанъ Тилевъ, а отзадъ въ поддръжка—14. и 16. роти на капитанитѣ Бадински и Минковъ.

Въ $10^1/_2$ ч. пр. пл., когато ротитѣ отъ дружината достигнаха на около $1^1/_2$ клм. североизточно отъ чифлика, се натъкнаха на части отъ 22. п. Тракийски полкъ, които подъ натиска на противника отстжпваха, преследвани отъ турцитѣ. По причина на гжстата мжгла, не можеше точно да се опредѣли и обхване силата на отстжпающитѣ части и тѣхното направление. Въ мъглата се прозираха само силуетитѣ имъ, като се чуваха ясно гласоветѣ на началствующитѣ лица, които се мжчеха да ги възлиратъ.

Моментътъ бѣше извънредно критически. По заповѣдь на дружинния командиръ, войницитѣ турнаха ножоветѣ на пушкитѣ си и съ мощно и величествено „ура" се понесоха смѣло напредъ. Въ устрема си напредъ нашитѣ роти успѣха да увлѣкатъ съ себе си и пръснатитѣ части отъ 22. п. Тракийски полкъ. Подпоручикътъ отъ 15. рота Трънка, по заповѣдь на дружинния си командиръ, бѣше оставенъ на една отъ чукитѣ на фланга да възпира отстжпающитѣ. Тукъ той успѣ да спре и организира две роти и, когато всичко се понесе напредъ, унесенъ въ вихъра на боя, и той настжпи съ взвода си по посока на чифлика.

Съ редъ мжчителни спускове и качвания по успоредницитѣ единъ на други хребети, нашата 4. дружина къмъ $12^1/_2$ ч., при енергичното си настжпление, бѣше се насочила съ 14., 15. и 16. роти северно отъ чифлика Доганъ Асланъ, а съ 13. рота—южно отъ него. Започна се една ожесточена борба, която продължи непрекжснато до $2^1/_2$ часа сл. пл. и въ която взеха живо участие и дружината отъ 49. п. полкъ на майоръ Маринковъ, както и успѣлитѣ да се организиратъ роти отъ 1., 2. и 3. дружини на 22. Тракийски полкъ. Борбата бѣше достигнала до върха на своето ожесточение. Войницитѣ се биеха съ ножове, съ приклади, съ камъни, а даже имаше схватки съ турцитѣ и гуша за гуша. Долината

предъ чифлика бѣше препълнена съ голѣма грамада турски трупове. Които отъ турцитѣ бѣха се отървали отъ ножа, биваха избивани отъ разяренитѣ войници съ куршуми. Въ тази ожесточена и кръвопролитна борба бѣше раненъ тежко въ гърдитѣ фелдфебелътъ на 13. рота Ставри Софрониевъ, въ момента когато съ извадена сабля начело на взвода на офицерския кандидатъ Пашински бѣше се нахвърлилъ съ думитѣ „напредъ" на една група неприятелски войници, която скоро бѣше до кракъ унищожена.

Турцитѣ, следъ като бѣха отбити отъ чифлика Доганъ Асланъ, доста вече разколебани, отстжпиха на срещуположнитѣ хребети, преследвани отъ ожесточения сгънь на ротитѣ и тоя на нашата артилерия. Обхванати отъ всички страни и отъ другитѣ наши части, действуващи въ лѣво и въ дѣсно, тѣ въ паническо бѣгство продължиха отстжплението си, като плъзнаха на тълпи по хребетитѣ западно отъ чифлика, гдето послаха цѣлото пространство по оранитѣ ниви съ купища трупове.

Преследването на турцитѣ по петитѣ продължи до хребета предъ чифлика. По-нататъкъ преследването се ограничи само съ огънь, понеже бѣше рискувано да се отива понапредъ, защото се имаше опастность отъ огъня на нашитѣ части отъ центъра и дѣсния флангъ. До 6 сл. пл. нашата 4. дружина остана на позиция предъ чифлика съ 13., 15. и 16. роти. Взводътъ на подпоручикъ Тръпка, 14. рота и единъ взводъ отъ 16. рота въ своето енергично настжпление бѣха излѣзли въ дѣсно на хребета, който се спуща отъ могилата „Севри тепе" къмъ висотата (кота 127), гдето бѣха заели и позиция.

Когато се вече стъмни, 13., 15. и 16. роти се прибраха при 14. рота, гдето 14. и 16. роти заеха позиция и започнаха да се окопаватъ, а 13. и 15. роти останаха задъ тѣхъ въ поддръжка. Презъ нощьта ротитѣ, следъ като влѣзоха въ връзка въ дѣсно съ 4. дружина отъ 22. п. Тракийски полкъ при могилата „Севри тепе", а въ лѣво съ 4. дружина отъ 49. п. полкъ, останаха да се уреждатъ на позицията, охранявани напредъ съ часови и секрети.

Зрелището около чифлика следъ боя бѣше едно отъ най-потресающитѣ. Пространството въ чифлика и на едно близко разстояние предъ него изглеждаше като да не е било тукъ сражение, а да е било касапница на хора. Противникътъ бѣше осѣялъ това мѣсто съ купища отъ убити, умиращи ранени, които само при чифлика наброяваха около 500 души, вънъ отъ тия, които бѣха пръстнати на по-далечнитѣ ридове западно отъ него. Вънъ отъ това и тукъ въ голѣмъ безпорядъкъ бѣха разхвърляни множество пушки па-

трони, картечни ленти, една картечница, разни принадлежности отъ снаряжението, одеала, убити коне и разни други материали.

Така славно завърши този кървопролитенъ бой, който не безъ право Рилци сж опредѣлили сега като праздникъ на полка. Въ днешния бой всички войници и офицери отъ полка, като се почне отъ най-малкия до най-голѣмия, се показаха истински храбреци, които като разярени лъвове летѣха въ боя, за да смажатъ вѣковния врагъ.

Въ днешното ужасно по своята жестокость и кървопролитие сражение паднаха едни отъ най-храбритѣ и самоотвержени чинове на полка, имената на които на вѣчни времена ще останатъ да сочатъ на иднитѣ поколѣния славата и героизъма на тия, които далечъ отъ своята родина, тамъ при тѣснинитѣ на усамотения Галиполски полуостровъ, оставиха коститѣ за благото на своята родина и за вѣчната прослава на Рилци.

Отъ полка презъ течението на боя бѣха убити 30 долни чинове и 133 ранени, между които и офицерскиятъ кандидатъ отъ 7. рота Бучковъ, който на пжть къмъ превързочнитѣ пунктове почина.

Братска могила на Булаиръ.

Като трофеи отъ турцитѣ бѣха взети само отъ полка следнитѣ материали: едно планинско орждие система Щнайдеръ, една картечница „Максимъ", 101 маузерови пушки, 100 сандъка съ патрони и множество други всевъзможни войнишки и офицерски принадлежности и материали. Само

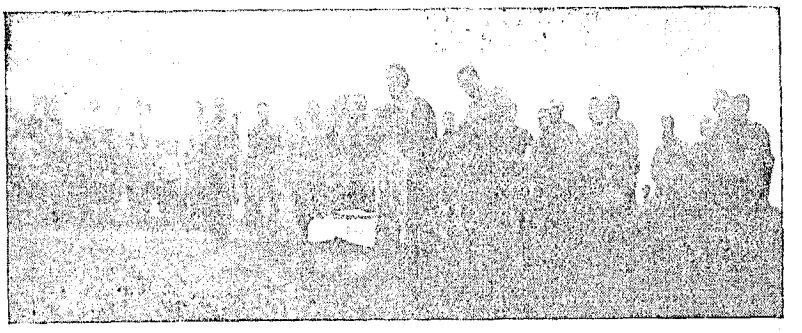

Панихида и молебенъ следъ булаирския бой.

предъ фронта на полка на близко разстояние, безъ да сж пресмѣтнати загубитѣ на турцитѣ по далечъ, се намѣриха труповетѣ на 9 турски офицери и на около 800 души войници. Споредъ турски източници, излѣзли следъ войната, загубитѣ имъ въ този день сж възлизали на около 12,000 человѣка.

Важностьта и голѣмия успѣхъ, който нашитѣ войски зарегистрираха на днешния день, се вижда и отъ обстоятелството, че споредъ излѣзлитѣ описания за този бой отъ турска страна, срещу насъ е действувалъ Галиполскиятъ армейски корпусъ на генералъ Фахри паша въ съставъ: срещу лѣвия участъкъ на бригадата — 22. пех. Тракийски полкъ— цѣлата 27. пехотна турска дивизия, състояща се отъ 73., 79. и 80. пехотни полкове и 2 стрелковъ таборъ, съ задача да обходи лѣвия флангъ на нашата бригада, а срещу дѣсния участъкъ на бригадата, отъ могилата „Севри тепе" до Сароския заливъ — участъка на нашия полкъ — цѣлата Мюретебска дивизия, въ съставъ: 8. и 9. стрелкови полкове, редифския полкъ Трапезундъ и табора Сома, съ задача да улесни чрезъ фронтални действия обхода на 27. пех. дивизия.

Задачата на този корпусъ е била да действува срещу нашитѣ части съ фронтъ по посока на селото Ексемилъ въ свръзка съ X. турски корпусъ, който на този день рано сутриньта е трѣбвало да направи десантъ при Шаркьой въ тила ни, да напредне по посока на с. Ексемилъ — пунктъ, гдето е трѣбвало тия два корпуса да се съединятъ. Този добре замисленъ и скроенъ планъ за действие отъ страна на турцитѣ не можа да се осжществи. Турската Галиполска армия, както видѣхме, бѣ разбита отъ Рилци, а десантътъ

при Шаркьой излѣзе несполучливъ, понеже до 1 ч. сл. пл. на 26. януарий успѣ да слѣзе на брѣга само една турска рота доброволци отъ Смирна, а чакъ на 27. вечерьта около 8 табура, които бѣха разбити отъ Македоно-одринското опълчение и принудени съ голѣми загуби въ убити и издавени да се оттеглятъ на параходитѣ си въ морето.

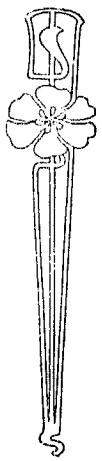

амо отъ полка
системе Щнай-
зерови пушки,
и всевъзможни
атериали. Само

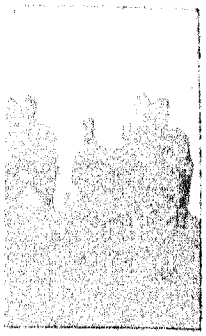

й бой.

ле, безъ да сж
, се намѣриха
души войници.
бната, загубитѣ
2,000 человѣка.
ашитѣ войски
отъ обстоятел-
този бой отъ
иполскиятъ ар-
ставъ: срещу
ийски полкъ—
се отъ 73., 79.
съ задача да
срещу дѣсния
тепе" до Са-
— цѣлата Мю-
ни полкове, ре-
съ задача да
27. пех. дивизия,
йствува срещу
о Ексемилъ въ
день рано су-
Шаркьой въ
илъ — пунктъ,
единятъ. Този
ье отъ страна
ата Галиполска
а десантътъ

ДЕЙСТВИЯТА НА ПОЛКА
следъ Булаирския бой.

Времето отъ 27. януарий до 30. сѫщи, въ който день полкътъ бѣше смѣненъ отъ 49. пех. полкъ, се прекара въ привеждане въ редъ, усилване на позициитѣ и попълване на всички бойни запаси. Турцитѣ, които бѣха отстѫпили въ безпорядъкъ къмъ Булаиръ, по всичко изглеждаше, бѣха така смачкани, че повече не вдигнаха глава, макаръ че нашитѣ части стояха на щрекъ по позициитѣ въ готовность да имъ нанесатъ новъ и още по-страшенъ ударъ.

Следъ смѣната отъ позициитѣ, полкътъ се оттегли на бивакъ въ лъхчинитѣ при щаба на бригадата, гдето остана на почивка до 5. февруарий. Дружинитѣ, разположени подъ палатки, които бѣха недостатъчни, отиваха ежедневно по редъ да работятъ по укрепяването на главната позиция. На 5. февруарий 3. и 4. дружини смѣниха 26. п. Пернишки полкъ отъ позицията и останаха въ охрана и отбраната ѝ до 8 февруарий, въ който день бѣха смѣнени отъ 1. и 2. дружини отъ полка.

Времето, студено, дъждовно и вѣтровито, вървѣше доста мудно. Прекарваше се доста скучно, както по позициитѣ, така и подъ палаткитѣ и землянкитѣ, които отъ силния вѣ-

Землянка на Булаиръ.

търъ започнаха често да се събарятъ. На 11. февруарий застѫпиха отново на позицията 1. и 2. дружини, които смѣниха 3. и 4. Отъ този день времето почна да се влошава, да става още по-студено и да вали снѣгъ. Памятни ще останатъ

нощьта и деньтъ 17. февруарий, които прекараха Рилци на Галиполския полуостровъ. На този день Рилци имаха за противникъ природната стихия, каквато споредъ разказитѣ на мѣстнитѣ жители тукъ, не е била запомняна отъ години. Бѣше се появила снѣжна буря, която бѣше достигнала до максимума на своята сила. Слабитѣ палатки на Рилци, не можайки да устоятъ на нея, изчезваха една по една, отвличани и заравяни изъ снѣжнитѣ прѣспи. Бѣше настаналъ такъвъ ужасенъ адъ, който не позволяваше просто да се погледне и който засипваше всичко. Грозната и ужасна фъртуна за моментъ възцари мъртва тишина по цѣлия бивакъ на полка, по който не се мѣркаше никаква жива душа.

За огънь не можеше и да се помисли, едно че не бѣше възможно да се запали, а отъ друга страна липсваха всѣкакви дърва по тази гола и обрасла само съ търнаци мѣстность. Булаирскитѣ герои, свити подъ сивитѣ платнища, които бѣха се сковали отъ студъ, съ безподобенъ стоицизъмъ отстояваха на това грозно и незапомнено отъ тѣхъ изпитание, което бѣше по-ужасно и отъ най-свирепия и кървопролитенъ бой. Много отъ ротитѣ намѣриха сили въ себе си и започнаха да играятъ вихрово хоро, само да не замръзнатъ съвършенно, макаръ че шинелитѣ имъ бѣха замръзнали и станали на кокалъ. Топла храна не се говѣше, а при това хората нѣмаха и никакъвъ хлѣбъ при себе си. Следъ пладне, като изъ невидѣлица, се показаха конярите, които съ конетѣ си идѣха да донесатъ хлѣбъ на своитѣ другари. При тази грозна виелица тия достойни за уважение храбреци бѣха се подпжтили отъ едно разстояние повече отъ 15 клм. само и само да изпълнятъ своя свещенъ дългъ и нахранятъ своитѣ сжщо както тѣхъ измръзнали другари.

На следния день, 18. февруарий, се констатира, че отъ полка сж замръзнали 5. офицери и 190 войници, отъ които единъ починалъ. За да се дадѣше възможность на хората да се съвзематъ, сжщия день се изпратиха по три роти отъ 3. и 4. дружини въ с. Ексемилъ за разполагане по квартири, макаръ че това село бѣше препълнено отъ стеклитѣ се тукъ да намѣрятъ прибежище части отъ 22. и 49. полкове. На 19. февруарий нашитѣ 1. и 2. дружини, които съ стоицизъмъ отстояха по постоветѣ си на позицията въ време на бурята, бѣха смѣнени отъ една дружина отъ 49. п. полкъ и сжщия день се отправиха за с Ексемилъ.

На 20. февруарий времето значително се поправи. Частитѣ отъ полка постепенно се прибираха на бивака при позицията и започнаха посмѣнно да се редуватъ въ охрана на самата позиция. Вземаха се мѣрки за направата на землянки съ материалъ, донесенъ отъ с. Урша и съ такъвъ отъ горитѣ при рѣката Кавакъ-дере, които дружинитѣ сѣчеха и посмѣнно донасяха на позицията.

Въ усилена работа по постройката на землянки за хората, подъ ржководството на пионеритѣ и посмѣнно охраняване на позицията, премина времето до 11. мартъ, когато се съобщи, че нашата II. армия е предприела атаката на Одринската крепость. По този случай нашата бригада бѣше

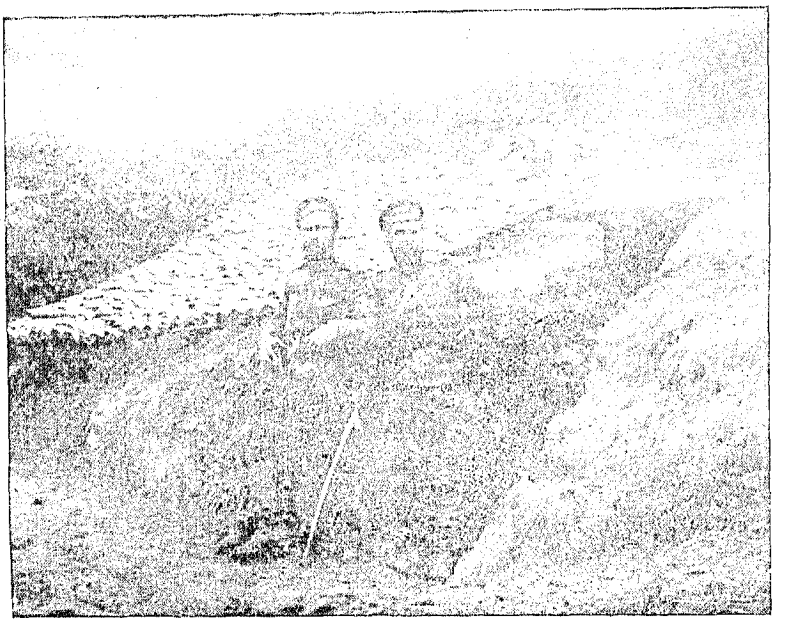

Землянка на Булаиръ.

получила заповѣдь да се държи бдително на позицията и при удобенъ случай и то само по заповѣдь, да премине въ настжпление, и то само съ преднитѣ си части.

На 13. мартъ въ 11. пр. пл. се получи събщение въ полка което гласѣше, че на днешно число нашата победоносна II. армия подъ командата на генералъ Ивановъ, следъ една ожесточена борба, е превзела Одринската крепость. Тази радостна новина бързо се съобщи на войницитѣ, въ редоветѣ на които предизвика голѣма и неописуема радость. Падането на Одринската желѣзна твърдина се смѣташе отъ всички като едно важно събитие, което обнадежди всички въ близкия вече край на самата война. Въ $4^1/_2$ ч. сл. пл. началникътъ на дивизията дойде при полка и го поздрави съ падането на Одринъ. Едно бурно, гърмогласно и величествено „ура“ се изтръгна изъ желѣзнитѣ гърди на Рилци и оттекна къмъ Мряморно море и Булаиръ, като накара турцитѣ като попарени да се сгушатъ по своитѣ позиции

на този день, засрамени отъ своето поражение. Съ падането на Одринъ тѣ разбраха вече, че по-нататъшнитѣ имъ усилия нѣматъ шансъ за успѣхъ и затова и повече не проявиха нѣкакви сериозни действия. На 17. мартъ, по едно взаимно споразумение, нашитѣ и тѣхни санитари обиколиха мѣстностьта предъ позициитѣ, за да погребатъ изоставенитѣ и започнали вече да се разлагатъ тѣхни трупове.

На 24. мартъ нашата дивизия бѣше смѣнена отъ 2. п. Тракийска дивизия. Полкътъ, следъ като сдаде позициитѣ на 39. п. Солунски полкъ, се отправи въ 2 ч. с.л. пл. за селото

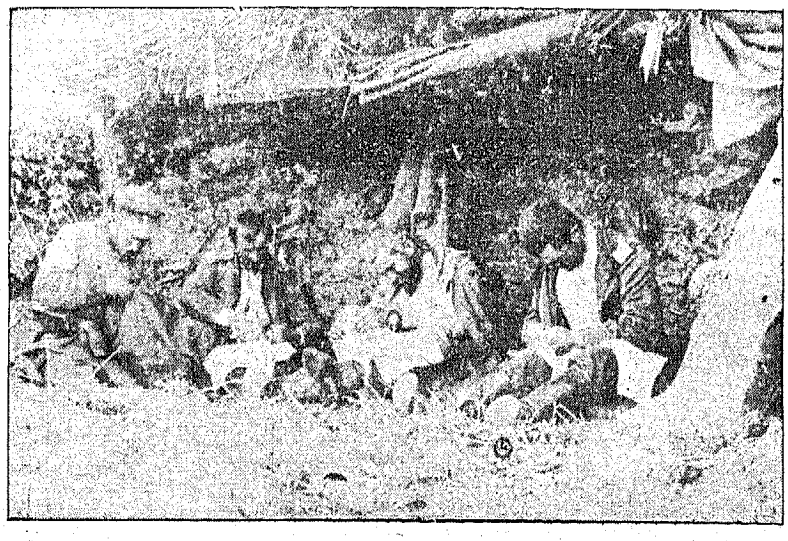

Борба съ „вѫтрешни врагове".

Коджа чешме, гдето пристигна къмъ 11½ ч. пр. пл. на 25. мартъ и се разположи на 2 километра югоизточно отъ горепоменатото село на бивакъ. Първитѣ дни отъ стоенето на този бивакъ се използуваха за устройство на бивака, а въ последствие ежедневно започнаха да се произвеждатъ занаятия за подтягане, които до известна степень разнообразяваха скучния и еднообразенъ биваченъ животъ.

Сключване на второто примирие.

Въ 11 ч. пр. пл. на 1. априлъ се получи отъ бригадата телеграма, съ която се съобщаваше, че военнитѣ действия съ турцитѣ отъ дчесъ, 12 часа по обѣдъ, се прекратяватъ. Тази радостна новина се съобщи веднага на войницитѣ и се посрещна отъ тѣхъ съ голѣма радость и облекчение. Всички си отдъхнаха, като че се сне единъ голѣмъ и тежъкъ товаръ отъ плещитѣ имъ. Тази радостна новина дойде въ единъ моментъ, когато и природата се бѣше вече пробудила отъ своя дълбокъ зименъ сънь. Изгледитѣ, че скоро може да се сключи мира, зарадваха много измжчената войчишка душа. Войницитѣ съ весели и засмѣни лица, насѣдали около бивачнитѣ огньове, бѣха се унесли въ сладки мечти за роднитѣ мѣста, гдето следъ сключването на мира ги очакваше толкова много изостанала полска и домашна работа. Въ весело настроение преминаха и великденскитѣ празници, презъ които войницитѣ получиха подобрена храна и които макаръ далечъ отъ роднитѣ огнища, се отпраз-

Първото раздаване ордени на отличили се въ Булаирския бой.

днуваха съ литургия и парадъ на войскитѣ посрѣдъ забавителни игри, пѣсни и хора по бивацитѣ презъ всичкото време на траенето имъ. На тия праздници съ подобающа тържественость бѣха раздадени и орденитѣ за храбрость на отличилитѣ се чинове презъ време на Булаирския бой.

Бѣхме въ началото на месецъ май. Времето, макаръ и разнообразявано, течеше мудно и се прекарваше доста скуч-

но. Примирието се продължаваше все съ нови и нови срокове, а миръть въ Лондонъ още не бѣше подписанъ. Войницитѣ всѣки новъ день черпѣха новини отъ така наречената „обозна агенция", сключваха мира, но въ сжщность още нѣмаше нищо. Тѣхнитѣ разговори по бивацитѣ се въртѣха все около преговоритѣ, които се водѣха въ Лондонъ. Пролѣтьта съ своето хубаво и приятно време по тия мѣста увеличаваше и безъ това тжгата на войницитѣ. Раззелененатa околна мѣстность ежечасно имъ напомняше за тѣхнитѣ изоставени ниви, които по това време се нуждаеха наймного отъ тѣхнитѣ работни ржце. Всѣкидневнитѣ занятия и забавитѣ, които се устройваха, донѣкжде способствуваха за убиване на скуката, но, въпрѣки това, дългото очакване, кога ще се сключи миръть, въ свръзка съ разнитѣ слухове, които се разнасяха по бивацитѣ, правѣха войницитѣ отъ день на день все по-нетърпеливи.

Парадъ на полка на Георгьовдень при с. Урша.

Отъ писмата и вестницитѣ, които тѣ получаваха, ставаше явно, че нашитѣ съюзници искаха да присвоятъ и заграбятъ за себе си голѣма часть отъ ония чисто български земи, за които се обяви войната. Съ една дума, тѣ искатъ нова подѣлба на завладянитѣ земи, т. е. ревизиране на договоритѣ, които бѣхме сключили преди започването на войната. Вънъ отъ всичко това, като се прибавяха и неоснователнитѣ претенции на Ромъния, която искаше да ѝ се отстжпи Силистра, ставаше ясно, че и да се сключи миръть съ Турция, не сж изключени нови изненади, които никой не можеше да предвиди.

Наближаваше вече и срѣдата на месецъ май. Рилци, разположени на сжщия бивакъ, прекарваха времето си съ сжщата монотонность. Скуката отъ седенето на едно мѣсто и неизвестностьта, какво има да стане, измжчваше войнишката душа, въпрѣки разнообразяването на времето съ занятия, разходки и всевъзможни забави. Вѣроятностьта за една война съ нашитѣ съюзници ставаше отъ день на день

все по-настойчива и почти неизбѣжна. По всичко изглеждаше, че ние не така лесно ще можемъ да се разберемъ съ нашитѣ съюзници, като се вземаше предъ видъ и обстоятелството, че тѣ бѣха окупирали всички ония мѣста, за които изявяваха претенции. Всичко това, разбира се, не можеше да не трови войнишката душа при мисъльта за

Столовата на 4. дружина на бивака при с. Урша.

направенитѣ усилия и даденитѣ жертви по Македонскитѣ и Тракийски бойни полета, които жертви въ такъвъ случай биха отишли напраздно. Въпрѣки всичко това, Рилци не паднаха духомъ. Тѣ безропотно и съ търпение очакваха отъ день на день, какъ ще се развиятъ по-нататъкъ събитията въ готовность да ги посрещнатъ.

oooooooo

Заминаването на полка за Македония.

Непримиримостьта на нашитѣ съюзници отъ день на день все повече затягаше положението и го правѣше безизходно. Тѣ открито заявяваха, че не признаватъ скрепенитѣ съ подписа имъ договори и настояваха за ревизията имъ. България, разбира се, не можеше да се съгласи да отстжпи на съюзницитѣ признатитѣ ѝ по договора чисти български

земи. Тя продължаваше да настоява на договоритѣ, възъ основа на които прие да води тази освободителна война. Схващайки опастностьта отъ създаденото положение, тя реши да започне отправлянето на часть отъ войскитѣ си въ Македония въ очакване разрешението на спора, повдигнатъ отъ нейнитѣ съюзници.

Съгласно това решение на правителството въ свръзка съ нашето главно командуване, полкътъ на 15. май къмъ 12 часа по обѣдъ получи заповѣдь отъ бригадата на следния день да се отправи за пристанището Кара Чалж, гдето една часть ще се пренесе съ параходи до пристанището Кавала, а другата часть, въ която бѣ опредѣлено да влѣзатъ обозитѣ и парковия взводъ, трѣбваше да се отправи по сухо презъ Кешанъ — Ипсала — Фере за Деде Агачъ. Отъ Кавала до гр. Драма полкътъ трѣбваше да следва по обикновенъ пжть, а отъ този градъ нататъкъ — по желѣзницата за Демиръ Хисаръ, къмъ който пунктъ трѣбваше да се направлява и обоза, следъ като се натовари на трена въ

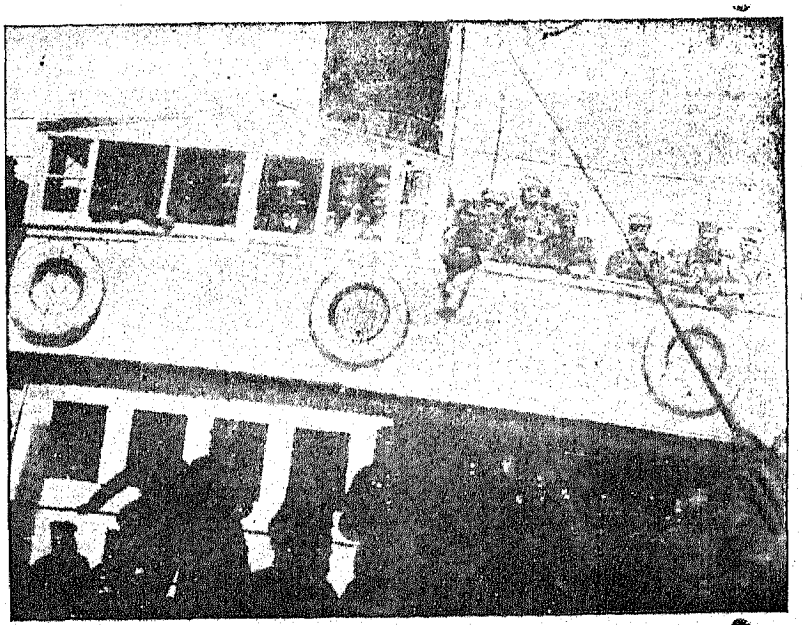

Тръгване съ параходъ отъ с. Кара-Чалж.

Деде Агачъ. Веднага съ получаване на горната заповѣдь се дадоха отъ командира на полка инструкции на дружиннитѣ командири и командира на нестроевата рота, капитанъ Рясковъ, въ духа на заповѣдьта, която трѣбваше да се приведе въ изпълнение на следующия день.

Рано сутриньта на 16. май полкътъ се отправи за пристанището Кара Чалж, гдето пристигна къмъ 9 ч. пр. пл. За натоварването на полка навѫтре отъ самото пристанище се бѣше установилъ на котва българскиятъ параходъ „Борисъ". Товаренето започна къмъ $3^1/_2$ ч. сл. пл., къмъ което време бѣше вече утихнала бурята. Най-напредъ бѣха натоварени конетѣ, а следъ тѣхъ хората, които се пренасяха до парахода съ две мауни (голѣми лодки) и едно катерче. На този параходъ можаха да се натоварятъ само 1. дружина, 5. рота и щаба на бригадата. Самото товарене продължи до 8 ч. сл. пл., а къмъ 9. ч. 45 минути сл. пл. параходътъ „Борисъ" потегли въ открито море на пѫть за Кавала.

Останалитѣ дружини отъ полка (2., 3. и 4.), Щабътъ на полка, картечната рота и музикантската команда започнаха да се товарятъ на 17. май въ $5^1/_2$ ч. пр. пл. на пристигналия за цельта български параходъ „Варна". Товаренето бѣ привършено къмъ 11 ч. пр. пл. и къмъ обѣдъ параходътъ се отправи на пѫть за Кавала. Кухнитѣ на ротитѣ, за които бѣ последвала заповѣдь да не се товарятъ на параходитѣ, се изпратиха по сухо за Деде Агачъ, отъ който пунктъ трѣбваше да се натоварятъ на желѣзницата на пѫть за Демиръ Хисаръ. Изключение се направи само за кухнитѣ на ротитѣ отъ 1. дружина, които, когато се получи заповѣдьта, бѣха вече натоварени съ дружината си на парахода „Борисъ".

Общъ изгледъ на гр. Кавала.

При потеглянето на параходитѣ отъ пристанището Кара Чалж Рилци за последенъ пѫть бѣха устремили погледитѣ си къмъ Галиполския полуостровъ, тамъ, гдето на вѣчни времена оставаха много отъ тѣхнитѣ другари. Отивайки

на пѫть къмъ една неопредѣленость за сѫдбата си, тѣ отнасяха съ себе си споменитѣ за великитѣ и славни дѣла на своитѣ загинали тукъ другари, които дълбоко бѣха съхранили въ своята память, за да ги предадатъ на подрастващитѣ поколѣния и на тѣхнитѣ мили и близки. На Рилци бѣше известно, че тѣ не отиватъ сега по домоветѣ си, гдето въ миренъ трудъ и ползотворна работа трѣбваше да се радватъ отъ плодоветѣ на тѣхнитѣ грамадни усилия и жертви. Тѣ отиваха сега въ Македония, гдето трѣбваше сега да се противопоставятъ на една нова опастность, която този пѫть идѣше отъ довчерашнитѣ наши съюзници, които явно бѣха вече показали враждебностьта си да ни ограбятъ.

Така славно и величествено завърши освободителната война, която бѣхме предприели за освобождението на нашитѣ сънародници, намиращи се подъ турското робство. Рилци съ своята безгранична храбрость, самопожертвеность, възвишенъ и пламененъ патриотизъмъ, не малко допринесоха за разгромяването на вѣковната турска империя.

Часть III.

Войната съ съюзницитѣ

1913. год.

Прегледъ на събитията, които ни доведоха до войната съ съюзницитѣ.

Блѣскавитѣ победи, които нашата армия спечели по Тракийскитѣ и Македонски бойни полета, очудиха цѣлия свѣтъ и имаха за резултатъ победата надъ великата турска империя, която въ продължение само на единъ месецъ отъ обявяването на войната бѣше принудена да проси унизително миръ. Това обстоятелство, вмѣсто да зарадва нашитѣ съюзници, поради още тогавашна завистъ и злоба въ тѣхъ, тѣ съсрѣдоточваха всичкото си внимание и лоши замисли, какъ и по какъвъ начинъ да ни ограбятъ. Тѣ не можаха да се помирятъ съ мисъльта, че България следъ тази победоносна война се много разширява и засилва и, като смѣтаха, че тя става вече опасна за самитѣ тѣхъ, решиха да поискатъ отъ нея повече отъ онова, което имъ се следваше да получатъ и което бѣ предвидено въ договоритѣ, сключени преди започването на войната. За да обезпечататъ своитѣ лоши замисли, сърбитѣ и гърцитѣ, още следъ първитѣ наши блѣстящи успѣхи въ Тракия, завързаха помежду си тѣсно и интимно приятелство, което въ последствие превърнаха въ съюзъ, който имаше едничката цель, да ни лиши отъ всички ония придобивки, които бѣхме спечелили съ цената на многото жертви, пролѣли кръвьта си по Македонскитѣ и тракийски бойни полета.

Завистьта и алчностьта, отъ която бѣха обладани нашитѣ съюзници, спечелили евтина слава на плещитѣ на българския народъ, се особено засили следъ подписването на първото примирие, сключено на 21. ноември 1912. год. Прекарали леко войната съ слабия противникъ въ Македония, тѣ останаха тамъ въ бездействие и постепенно разширяваха окупацията си. Следъ изтеглянето на нашата 7. пех. Рилска дивизия отъ Македония и нейното заминаване за Галиполския полуостровъ, тѣ използуваха това положение и се разшириха — сърбитѣ по цѣла Македония, а гърцитѣ, които въ началото на войната бѣха окупирали само града Солунъ и близката му околность, започнаха да проникватъ и въ Западна Тракия — съ скритата цель, и еднитѣ и другитѣ, да задържатъ за себе си тия окупирани мѣста.

Всичко това се вършеше презъ времето, когато нашата армия храбро оставаше на позициитѣ си при Чаталджа, Булаиръ и Одринъ, а презъ периода на примирието висѣше и търпѣше несгодитѣ по върховетѣ и чукаритѣ на тия позиции, въ готовность, разбира се, да посрещне врага, въ случай че не успѣятъ преговоритѣ, които така дълго време се водѣха за сключването на мира въ Лондонъ.

Българското население въ Македония отъ началото на войната посрещна нашитѣ съюзници съ голѣма радость, като освободители. Не мина много време, обаче, и то се напълно разочарова. Сърбитѣ следъ завладяването на Македония, прогониха всички български власти, установени измежду мѣстното население тамъ, и настаниха на тѣхно мѣсто свои такива. Тѣ предприеха гонение срещу всичко българско и не се стесняваха да затварятъ българскитѣ училища и черкви и да изгонватъ оттамъ българскитѣ учители и свещеници. Изобщо, тѣ бѣха запретили да се произнася думата „българинъ". Установявайки чисто сръбска общинска власть въ българскитѣ окрайнини, тѣ гонѣха явна цель да създадатъ едно ново положение при окончателното ликвидиране на въпроса за разграничаване на българскитѣ области, каквото смѣтаха да наложатъ.

Тѣхнитѣ вестници, като по даденъ знакъ, започнаха да пишатъ и подготвятъ обществото за задържане на всички окупирани отъ сръбското оржжие области, и да пишатъ, че градоветѣ, като Битоля, Велесъ, Прилепъ, Охридъ и др., не могатъ да принадлежатъ другимо, освенъ на Сърбия. Сжщитѣ проповѣдваха, че естествената граница между България и Сърбия съставлявали рѣкитѣ: Вардаръ, Брѣгалница и Злеговска. Горното поддържаха и тѣхнитѣ представители, намиращи се въ чужбина, които не се стѣсняваха да заявяватъ открито, че Битолско, Кичевско и Прилепско трѣбва непремѣнно да принадлежатъ на Сърбия.

Сжщитѣ похвати бѣха усвоили и гърцитѣ, които бързаха да разпространятъ своята окупация въ цѣла Западна Тракия. Тамъ тѣ наводниха областьта съ свои чети, съставени отъ андарти, които, използвайки малкитѣ паланки, населени съ гъркомани, открито проповѣдваха, че тѣзи мѣста принадлежатъ и ще си останатъ за винаги само на Гърция.

Всички тѣзи домогвания на нашитѣ съюзници се схващаха, като отъ българското правителство, така и отъ главното ни командуване, обаче моментътъ бѣше такъвъ, че се дирѣше изходъ по миролюбивъ начинъ за уреждане споветѣ и разногласията. Една обтегнатость въ отношенията между съюзницитѣ на периода, когато не бѣ свършена войната съ Турция, би окуражила тази последнята и би станала причина за пропадане на общата съюзнишка акция.

Въ началото сърбитѣ, за да прикриятъ своитѣ планове по отношение терора, упражняванъ въ Македония, отдаваха всичко това на отдѣлни шовинистически кржгове. Въ периода, обаче, на воденитѣ преговори въ Лондонъ, когато разбраха, че не ще могатъ да получатъ изходъ на Адриатическо море, какъвто никой не би и обещавалъ, насочиха стрелитѣ си вече открито и официално да искатъ компенсации въ територия отъ насъ за дадената ни помощь при обсадата

на Одринъ. Договоритѣ ни съ Сърбия предвиждаше да си помагаме взаимно, ако се наложи това, но за такава помощь, указана взаимно, не се предвиждаше никаква териториална компенсация. Сърбитѣ започнаха, както чрезъ пресата си, така и по официаленъ редъ, чрезъ своитѣ представители у насъ и въ чужбина, да настояватъ за ревизия на сключения помежду ни съюзнически договоръ. Споредъ този договоръ всичкитѣ земи източно и южно отъ линията Егри-Паланка — Охридско езеро се признаваха за български и безъ всѣкакъвъ споръ оставаха въ владение на България, а тѣзи северно и западно отъ Егри-Паланка — на Сърбия. Спорна, споредъ сърбитѣ, оставаше зоната между горнитѣ две линии, въ която зона влизаха градоветѣ Скопие, Тетово, Дебъръ и Струга, макаръ че и тѣ бѣха населени изключително съ българи. За тази така наречена „спорна зона" се предоставяше въ договора да се произнесе рускиятъ царь, като арбитъръ, и то следъ свършване на войната.

Положението, вследствие предявенитѣ искания отъ сърбитѣ, се особенно изостри и влоши следъ сключването на мира въ Лондонъ—17. май 1913. год., споредъ който Турция остжпваше на съюзницитѣ всичката територия западно отъ линията Мидия — Еносъ, съ изключение на Албания. Отъ този моментъ настжпи най-критическия периодъ, когато предстоеше разпредѣлението на отстжпенитѣ територии, въпросъ, съ който, ако се бѣше занимала конференцията въ Лондонъ, не щѣше да се дойде до въоржженъ конфликтъ между съюзницитѣ и пропадането на самия Балкански съюзъ.

Сърбия продължаваше да настоява за ревизия на договора, съ цель да получи нови територии отъ насъ, а Гърция, отъ своя страна, съ която не бѣхме уговорили точно бждещитѣ граници, заяви, че Солунъ трѣбва да й принадлежи — искане, на което България не можеше да се съгласи, понеже, както една голѣма часть отъ града, а така сжщо и цѣлата му околность, бѣше населена изключително отъ българи. Виждайки, че изостреностьта на положението не предвещава нищо добро, нашето главно командуване веднага, следъ падането на крепостьта Одринъ, започна по части да прехвърля войскитѣ си въ Македония, а следъ сключването на мира съ Турция въ Лондонъ, то даде заповѣдь на цѣлата почти българска армия да се пренесе отъ Тракия въ Македония, като една часть съсрѣдоточи и срещу старата сърбско-българска граница. Последното обстоятелство се налагаше, понеже сърбитѣ открито заплашваха съ навлизане въ София, докато още нашитѣ войски сж въ Тракия.

Напраздно останаха всичкитѣ усилия на нашето правителство за изглаждане по миролюбивъ начинъ на възникналия споръ между съюзницитѣ. Решени наведнъжъ да ни ограбятъ, за което бѣха сключили и договоръ на 19. май

1913. год., тѣ намираха момента сега за най-удобенъ, когато разчитаха, че съ малко усилия и жертви ще могатъ да ни наложатъ съ сила волята си, понеже ни считаха, както бѣше и въ действителность, за доста уморени и умаломощени. Положението още повече се влоши по причина на руската дипломация, която не бързаше да се намѣси въ спора съ съюзницитѣ.

Рускиятъ царь, който споредъ договора бѣше опредѣленъ за арбитъръ, се намѣси, но бѣше вече доста късно. Той покани Сърбия и България да се отнесатъ до него за разрешенне на спора, като въ сѫщото време ги предупреди, че този отъ тѣхъ, който предизвика войната, ще тегли всички лоши последствия отъ тази си лоша постѫпка. Въ последствие рускиятъ царь, въ отговоръ на нашето искане да се произнесе въ единъ кѫсъ срокъ по спора ни съ съюзницитѣ, се отказа отъ своята намѣса, като съ този отказъ пропадна и възможностьта за мирното изглеждане на спора.

Нашитѣ войски на фронта напраздно очакваха миролюбивото разрешение на повдигнатия конфликтъ съ съюзницитѣ. Отъ вестницитѣ, които жадно четѣха по позициитѣ, ставаше явно, че се отива къмъ нова война. Това обстоятелство будѣше недоволство въ тѣхъ, което се четѣше по тѣхнитѣ лица. Тѣ бѣха съ отпадналъ духъ и доста изморени вследствие на войната съ Турция и отъ дългото и отегчително висене по позициитѣ срещу новитѣ противници въ лицето на довчерашнитѣ наши съюзници.

Нашето Главно командуване виждаше, че пѫтьтъ за миролюбиво изглаждане на спора е вече затворенъ. То съзнаваше вредното влияние, което имаше за дисциплината на войскитѣ това дълго и нескончаемо пропължение на спора. Затова то, за да повдигне духа на войскитѣ, отъ една страна, а отъ друга, за да сплаши противницитѣ ни, като спомогне и на самата наша дипломация за по-бързото разрешение на спора, заповѣда на II. и IV. армии да настѫпятъ на 16. юний презъ нощьта и нападнатъ сръбскитѣ и гръцки позиции.

Съ това се тури началото на нещастната за насъ война съ съюзницитѣ, въ която последователно се намѣсиха Турция, която използува благоприятния случай да си възвърне изгубенитѣ провинции, отнети ѝ споредъ Лондонския договоръ, а едновременно съ нея и Ромъния, която, недоволна че доброволното ѝ отстѫпихме гр. Силистра, използва случая да заграби нови области отъ България. Така България бѣше принудена да се бие сама съ всички балкански държави.

удобенъ, когато
могатъ да
ваха, както бѣ
умаломощени.
ина на руската
въ спора съ

бѣше опредѣ-
доста късно.
тъ до него за
ги предупре-
ата, ще тегли
постжпка. Въ
нашето искане
ора ни съ съюз-
ъ този отказъ
ждане на спора.
очакваха миро-
ктъ съ съюз-
по позициитѣ,
. Това обстоя-
се четѣше по
доста изморе-
ългото и отег-
противници въ

е, че пжтьтъ за
воренъ. То съз-
исциплината на
кение на спора.
отъ една стра-
ни, като спо-
бързото разре-
да настжпятъ
скитѣ и гръцки

га за насъ вой-
ю се намѣсиха
ей да си възвър-
Лондонския до-
ята, недоволна
, използва слу-
Така България
ички балкански

Походъ на полка къмъ Македония.

Както видѣхме, полкътъ, по заповѣдь на бригадата, започна да се товари на 16. май на българскитѣ параходи „Борисъ“ и „Варна“ и на 17. напустна пристанището Кара Чалж на пжть за Кавала.

Пжтуването на полка по морето бѣше много приятно. Параходътъ „Борисъ“ съ 1. дружина, 5. рота и щаба на бригадата пристигна на Кавалското пристанище въ $10^1/_2$ ч. пр. пл. на 17. априлъ. Разтоварването, което започна най напредъ съ хората и после конетѣ, бѣше привършено къмъ $12^1|_2$ ч. сл. пл. въ този день. Параходътъ „Варна“, който носѣше останалитѣ части на полка, пристигна на Кавалското пристанище въ 6 ч. 15 м. пр. пл. на 18. априлъ. Самото разтоварване на хората и конетѣ бѣше привършено къмъ $11^1|_2$ ч. пр. пл. сжщия день. Полкътъ въ пълния си съставъ безъ обозитѣ, които следваха по сухо къмъ пункта на съсрѣдоточението, се разположи на бивакъ вънъ отъ града при изхода на шосето за гр. Драма.

На днешния день полкътъ бѣше поздравенъ отъ командира на бригадата съ сключването на мира и прекратяването на военнитѣ действия съ Турция. По този случай бѣха отправени следнитѣ заповѣди отъ Негово Величество Царя и военния министъръ къмъ армията:

ВИСОЧАЙША ЗАПОВѢДЬ

по

ДЕЙСТВУЮЩАТА АРМИЯ

№ 79

гр. Адрианополъ, 18. май 1913. година.

Офицери, подофицери и войници,

Нечуванитѣ страдания на нашитѣ сънародници въ съседната Отоманска империя, които отдавна терзаеха сърдцата ни, предизвикаха великата борба за освобождаване на поробенитѣ още наши братя.

Офицери, подофицери и войници,

Вие оправдахте съ Вашитѣ действия презъ тази война напълно надеждитѣ на Отечеството и Моята несъкрушима вѣра въ Васъ. Като буенъ пленински по-

токъ се устремихте по Одринскитѣ и Македонскитѣ полета и нищо не бѣше въ състояние да спре Вашия порывъ. Нито непрестаннитѣ дъждове, нито непроходимокалнитѣ пжтища, нито неизбѣжнитѣ лишения отъ облѣкло и обувки, храна и покривъ презъ лютата зима —нищо не Ви попрѣчи. За Васъ нѣмаше умора, за да вървите напредъ и напредъ. Като орли се нахвърлихте вие на вѣковния врагъ, когото окончателно сломихте и вие покрихте съ неуведанма слава Българското оржжие и възкресихте славнитѣ времена на Крума, Асена и Самуила.

Офицери, подофицери и войници,

Цѣлиятъ свѣтъ гледа съ благоговѣйно удивление на нашето триумфално победоносно шествие, и всички бързатъ да ни изкажатъ своитѣ симпатии, като на победители. Българското име е днесъ въ цѣлъ свѣтъ синонимъ на победитель, на чудовищенъ герой. Нашето приятелство и дружба търсятъ всички днесъ.

Като сподѣлямъ тази Моя радость и благородна гордость съ своитѣ славни сътрудници, отъ генерала до последния редникъ отъ нашата армия, Азъ имъ благодаря за нечуванитѣ подвизи, за героийското самопожертвуване и се надѣя, че тѣ ше намѣрятъ у себе си, ако потрѣбва, още по голѣми физически и морални сили, за да оправдаятъ всички Мои и на Отечеството надежди. Нека бждемъ готови за всичко, за да възвисимъ българското име до недосегаемъ пиедесталъ.

Офицери, подофицери и войници,

Мирътъ съ Турция е вече подписанъ, и вие въ скоро време ще си отидете по домоветѣ, увѣнчани съ ореола на победители, за да се предадете наново на мирна и ползотворна дейность за преуспѣване и процъвтяване на Нова България, но не забравяйте, че за това е необходима една мощна армия, която да гарантира мирното развитие на народа, промишлеността, търговията и културата.

Да живѣе България, да живѣе храбрата българска армия, ура!!!

Тази заповѣдь заповѣдвамъ да се прочете въ всички роти, ескадрони, батареи и команди.

На първообразната съ собствената на Негово Величество ржка написано:

„Фердинандъ“

Заповѣдь

по

ДЕЙСТВУЮЩАТА АРМИЯ

№ 233.

гр. Одринъ, 18. май 1913. год.

Офицери, подофицери и войници,

Обявявамъ по Действующата Армия следната телеграма, получена отъ Министъра на войната по случай подписването на мира:

„По случай подписването на мира, днесъ 17. того, моля Ви да предадете на г. г. офицеритѣ и долнитѣ чинове отъ действующата армия, храбритѣ и доблестни борци въ достопаметната освободителна война, отъ моя страна и отъ страна на всички чинове отъ тила на армията най-сърдечни честитявания и благопожелания. По тоя случай ние всички идемъ да признаемъ, че отъ тая освободителна война чиноветѣ отъ храбрата наша действующа армия отъ генерала до редника — всички до единъ изпълниха своя свещенъ дългъ къмъ Короната и Отечеството съ безпримѣрна доблесть и самопожертвуване и написаха нови златни страници въ нашата военна история, които ще останатъ паметни на вѣчни времена. Нека Всевишният винаги да бди надъ нашата храбра армия, за да печели и въ бждеще още по славни победи надъ враговетѣ ни.

Подписалъ: Министъръ на Войната,

Генералъ-лейтенантъ

НИКИФОРОВЪ

Вестьта за сключването на мира въ Лондонъ се посрещна отъ Рилци съ голѣмъ ентусиазъмъ и въодушевление. Тѣ се почувствуваха горди, че наредъ съ другитѣ части отъ армията сж допринесли много за общата победа надъ Турция. На днешно число въ 9 ч. пр. пл., по случай Тезоименния день на Царя, се отслужи молебенъ и парадъ на войскитѣ, на който присжтствуваха две роти отъ пристигналата по-рано 1. дружина на полка. Въ 4 ч. сл. пл. една полурота съ полковото знаме и музикантския хоръ присжтствуваха на тържеството, устроено по случай даването клетва отъ младитѣ войници на 2. пех. полкъ на 1. Сѣрска бригада предъ свещенното знаме на полка. До вечерьта Рилци

прекараха на сѫщия бивакъ въ весело настроение и въ приготовление за похода, който имъ предстоеше на следния день.

На следния день, 19. май въ 5 ч. пр. пл., полкътъ се отправи на походъ за гр. Драма, гдето пристигна въ 8 ч. сл. пл. и къмъ 9 ч. сл. пл. се разположи на бивакъ въ околностьта на гарата. По причина на голѣмата горещина и голѣмото разстояние (около 47 клм.) походътъ бѣше много труденъ и уморителенъ. Деньтъ 20. май се прекара въ почивка на сѫщия бивакъ, като се използува времето въ почистване на облѣклото и оржжието и въ приготовление за превозването по желѣзницата, което предстоеше на следния день.

Товаренето на полка по желѣзницата започна много рано сутриньта на 21. май. Най-напредъ се натовари 1. дружина, 5. и 6. роти и музикантския хоръ, съставляващи първия ешалонъ, който потеглиха въ 8 ч. 22 м. пр. пл. Въ втория ешалонъ влизаше 3. дружина съ 7. и 8. роти и потегли отъ гарата въ 11. ч. пр. пл., а всички останали образуваха третия (последния) ешалонъ и потеглиха въ 8 ч. 20 м. сл. пл. Споредъ получената заповѣдь отъ бригадата полкътъ трѣбваше да се превози по желѣзницата до Дойранъ, а оттамъ по шосето за гр. Струмица, което разстояние бѣ опредѣлено да се вземе за два дни.

На 22. май полкътъ пристигна въ гр. Дойранъ и къмъ 8 ч. сл. пл. се установи на бивакъ на деветия километъръ по шосето за Струмица. Тукъ къмъ полка се присъедини и часть отъ домакинския му обозъ. На следния день, 23. май, полкътъ продължи марша си, като нощува въ този день при с. Куклишъ, гдето остана на бивакъ до 25. май. На 26. май тръгна въ походъ и нощува сѫщия день вечерьта при с. Дукатино, на 27. вечерьта—западно отъ гр. Радовишъ, а на 28. вечерьта при рѣката Дринъ.

На бивака при горната рѣка полкътъ остана до 9. юний вечерьта по причина на появилитѣ се нѣколко холерни случаи. Бързитѣ и ефикасни мѣрки, които бѣха взети следъ констатиране на болестьта, спомогнаха бързо за намаляването и прекратяването ѝ, вследствие на което полкътъ можа да продължи марша си. На 10. юний въ $2^1/_2$ ч. пр. пл. той потегли на пжть и сѫщия день вечерьта нощува: една часть при с. Кошово, а другата—при с. Почивало. На другия день, 11. юний, нощува пръснато при селата Понесли, Кьопекчели, Джумали и Калаузли, а на следния день, 14. юний, нощува въ района на селата Раковче и Кучино. За по удобно разположение въ всѣко отношение полкътъ на 15. юний въ $9^1/_2$ ч. сп. пл. се премѣсти на бивакъ при с. Теранци, гдето остана на биваци, пръснатъ по дружинно по причина на появилитѣ се нови случаи отъ опасната и много заразителна болесть, холера.

ЗАПОЧВАНЕ НА ВОЕННИТѢ ДЕЙСТВИЯ.

Боеветѣ при Злетовската рѣка.

(17. и 18. юний 1913. год.)

На 16. юний къмъ обѣдъ на бивака при с. Теранци командирътъ на полка, полковникъ Маџовъ, получи заповѣдь отъ дивизията, съ която, като се съобщаваше, че на утрешно число, 17., въ 3. ч. пр. пл. започватъ военнитѣ действия съ съюзницитѣ, заповѣдваше се на полка веднага да тръгне за с. Върбица, пунктъ, отгдето той трѣбваше да вземе изходното си положение преди начеването на самитѣ военни действия. Тази новина дойде да тури най-после край на дългото и мжчително очакване, причинено отъ неотстжпчивостьта на довчерашнитѣ ни съюзници.

Съ получаването на заповѣдьта командирътъ на полка повика при себе си дружиннитѣ командири, на които, следъ като прочете заповѣдьта по дивизията, даде заповѣдь за отправлението на дружинитѣ, подъ общата команда на подполковникъ Каролевъ, къмъ пункта на съсрѣдоточението, а самъ той съ щаба си се отправи за селото Соколарци при бригадния командиръ, отъ когото, споредъ заповѣдьта по дивизията, трѣбваше да получи по-нататъшни инструкции. Въ 1. ч. сл. пл. дружинитѣ напуснаха бивака и, отправлявайки се по посока на р. Брѣгалница, по пжтя получиха заповѣдь да се спратъ при селото Облешево. Въ това село дружинитѣ пристигнаха къмъ 3. ч. сл. пл. и останаха тамъ на почивка до 5. ч. сл. пл., прикрити отъ сърбитѣ между кжщитѣ и дърветата на селото. Следъ почивката дружинитѣ, по заповѣдь, продължиха пжтя си за селото Соколарци, гдето пристигнаха въ 7. ч. сл. пл.

На почивката при с. Соколарци командирътъ на полка съобщи на дружиннитѣ командири, че нашата дивизия на утрешно число, 17. юний, 3 ч. пр. пл., има заповѣдь да настжпи отъ Злетовската рѣка, да атакува сърбитѣ и завладѣе височината (кота 550) северно отъ селото Тахонъ. За изпълнение на тази си задача дивизията се раздѣляше на три колони: дѣсна — 26. п. Пернишки полкъ съ задача да завладѣе височината при с. Дойнъкъ; срѣдна — 13. п. Рилски полкъ съ придаденитѣ му 3. полски и 1 планинска батареи и половинъ взводъ пионери да завладѣе самата височина (кота 550), главния обектъ на дивизията, и лѣва колона — 22. п. Тракийски полкъ, на която се възлагаше да заеме върха (кота 650) западно отъ с. Углярци.

Сърбитѣ заемаха линията отъ върха Султанъ тепе до дѣсния брѣгъ на рѣкитѣ Злетовска и Брѣгалница въ южна посока до Валандово. Тѣ бѣха укрепили на време всички

висоти по дѣсния брѣгъ на горепоменатитѣ рѣки, обстоятелство, което показваше, че бѣха съ твърдото намѣрение да не ни остжпватъ нищо отъ укопиранитѣ територии, за задържането на които бѣха се приготвили да ни се противопоставятъ и съ оржжие.

Мѣстностьта, на която предстояха да се развиятъ действията на дивизията, се огражда откъмъ изтокъ съ Злетовската рѣка, на западъ съ висотитѣ 550 и 650, на северъ отъ притока на Злетовската рѣка, вливащъ се на 2 километра северно отъ селото Лепопелци, и откъмъ югъ съ Кочанската котловина. Всичката мѣстность, която се включава въ посоченитѣ по-горе граници, е доста пресѣчена, но, въпрѣки това, е достжпна по всички направления.

Картечница на позиция.

Въ района, опредѣленъ за действие на дивизията, сърбитѣ бѣха заели съ сжстени части всички висоти и хребети, находящи се по дѣсния брѣгъ на Злетовската рѣка и притока ѝ, като се охраняваха съ постове по долината на самата рѣка, която служеше като граница между нашитѣ и тѣхнитѣ войски. Споредъ събранитѣ сведения, тѣ съ своята Шумадийска дивизия, I. позивъ, заемаха, висотитѣ северно отъ притока на Злетовската рѣка, при самия притокъ на

която бѣ разположенъ тѣхниятъ 19. п. полкъ, а хребета при височата (кота 550) и селото Гойновци се заемаше отъ Дринската дивизия, I. позивъ, отъ която 5. пех. полкъ се намираше на върха (кота 550) и хребета между селата Пестришно и Трохане.

При селото Соколарци полкътъ остана на почивка до къмъ полунощь. Оттукъ въ походенъ редъ, охраняванъ отъ авангардъ — 1. дружина съ придаденитѣ й една планинска батарея и полурота пионери, се отправи къмъ Злетовската рѣка. Въ $1^1|_2$ ч. пр. пл. на 17. юний полкътъ пристигна близо до рѣката и се установи на почивка при източнитѣ склонове на височата между селата Върбица и Лепопелци, изходенъ пунктъ, отъ гдето трѣбваше да почне настжплението си. Въ $2^1|_2$ ч. пр. пл. командирътъ на бригадата, полковникъ Митовъ, въ присжтствието на командира на полка, даде устна заповѣдь, на командира на 1. дружина, майоръ Софкаровъ, да настжпи 3. ч. пр. пл. съ дружината си, да премине Злетовската рѣка и, като отблъсне сръбскитѣ части, които заемаха височитѣ по дѣсния (срещуположния) брѣгъ на рѣката, да се окопае и затвърди на тѣхъ и чака тамъ втора заповѣдь за по нататъшното настжпление.

Преди да се започне самото развръщане и настжпление на дружината, войницитѣ бѣха предупредени да пазятъ пълна тишина, за да може съ изненада и безъ всѣкакъвъ шумъ да бждатъ унищожени сръбскитѣ постове, находящи се въ охрана надлъжъ по протежението на рѣката. Въ 3. ч. пр. пл. на 17. юний 1. дружина се развърна въ боенъ редъ, като имаше въ бойна часть 1. и 2. роти, а 3. и 4. — отзадъ, въ дружинна поддръжка. Ротитѣ отъ бойната часть при пълна тишина съ намалени разстояния помежду имъ, охранявани отъ гжста верига патрули се направляваха по хребета, находящъ се между двата притока на Злетовската рѣка северно отъ селото Лезово. Преди самото развръщане на дружината излѣзе на позиция планинската батарея на майоръ Ракаровъ, съ цель, въ случай на нужда, да подкрепи съ огъня си преминаването на дружината презъ Злетовската рѣка.

Сръбскитѣ секрети, поставени въ градинитѣ около рѣката, щомъ забелязаха бързото настжпление на ротитѣ отъ 1. дружина, веднага откриха огънь по тѣхъ, който веднага се поде и отъ тѣхната застава находеща се на близката височина. Нашитѣ войници не отговориха на този огънь, а съ стремително настжпление и на ножъ успѣха въ скоро време да преминатъ рѣката и да заематъ окопитѣ на сърбитѣ, находещи се на височата. Намиращата се тукъ една тѣхна рота се пръсна по разни направления, а една часть бѣ заловена, обезоржжена и изпратена назадъ. Съ заемане на височата 1. дружина пристжпи къмъ окопаването си, а

2. дружина къмъ това време продължи бойния редъ на полка въ дѣсно, като изпрати 5. и 6. роти въ бойна часть, а 7. и 8. следваха отзадъ въ поддръжка. 3. дружина и картечната рота при първоначалното развръщане на полка останаха въ полкова поддръжка, а 4. дружина бѣ оставена въ разпореждането на командира на бригадата.

Следъ развръщането си 2. дружина въ скоро време отби предъ фронта си сръбскитѣ постове и застави, и успѣ да плени около 30 сръбски войници отъ 19. п. полкъ на Шумадийската дивизия, I позивъ. Сърбитѣ, находещи се на хребета, остжпиха по посока на селата Пуздерци и Дарабинци, като заемаха последователно при остжплението си редъ позиции, отъ които съ огънь се опитваха да спратъ по-нататъшното напредване на дружината.

Къмъ 6½ ч. пр. пл. сърбитѣ бѣха навсѣкжде отбити предъ фронта на полка отъ преднитѣ имъ позиции. Тѣ бѣха преследвани съ огънь отъ дружинитѣ и отъ тоя на планинската батарея, която бѣше промѣнила позицията си и излѣзла на такава на хребета северно отъ с. Лезово. Къмъ това време командирътъ на полка заповѣда на дружинитѣ да на настжпятъ въ сжщия редъ съ фронтъ срещу височината (кота 550), находеща се югозападно отъ селото Пестришно.

2. дружина на подполковникъ Жабински настжпи къмъ височината (кота 550), като имаше въ бойна часть на дѣсния флангъ 8. рота, а въ лѣво отъ нея — 5. останалитѣ 6. и 7. роти следваха първоначално въ дружинна поддръжка задъ 8. рота. Когато веригитѣ на дружината наближиха на линията на селата Пестришно и Торхане, по тѣхъ се откри ожесточенъ огънь отъ сърбитѣ, които заемаха съ предни части хребета североизточно отъ височината (кота 550). Това обстоятелство принуди дружиния командиръ да усили бойния редъ на дружината съ 6. рота, която се развърна между 5. и 8. роти. Дружината по-нататъкъ продължи настжплението си, въпрѣки силния огънь на сърбитѣ, и ги принуди да напустнатъ хребета и отстжпятъ по посока на височината (кота 550). За прогонването имъ отъ позициитѣ стана нужда да бждатъ атакувани отъ 8. рота на поручикъ Самоковлийски, която рота, следъ като завладѣ върха западно отъ с. Пестришино, на два пжти отблъсква опита имъ да си възвърнатъ изгубената позиция. Сжщо така чрезъ атака на ножъ бѣ взета позицията на сърбитѣ и отъ 5. рота на капитанъ Тодоровъ Пеню, при която атака бѣха заловени нѣколко сръбски войника отъ 5. пех. полкъ и множество офицерски багажи, патронни сандъци, палатки и разни други материали. Следъ като зае позицията на сърбитѣ, дружината набързо се устрои и откри честъ огънь по остжпающитѣ къмъ върха 550, както и по тия, които заемаха позиция на хребета южно отъ селото Куково.

1. дружина на майоръ Софкаровъ при последователното си настжпление, поддържана и отъ картечната рота (4 картечници) на капитанъ Стоилковъ, успѣ да се доближи на около 1200 крачки отъ върха 550. Отъ тази позиция тя откри силенъ огънь срещу сърбитѣ на върха 550. На този върхъ сърбитѣ бѣха построили доста добри окопи, отъ които непрекжснато и съ ожесточенъ огънь обстрелваха нашитѣ редове. Особено силенъ бѣше огъньтъ на неприятелскитѣ картечници, които доста умѣло бѣха маскирани на позицията си при върха. Нашата картечна рота, въпрѣки чувствителнитѣ загуби, които търпѣше отъ противника, не му оставаше длъжна. Къмъ обѣдъ тя промѣни позицията си и зае такава между 1. и 2. дружини и оттукъ съ своя точенъ и непреривенъ огънь почна да нанася чувствителни загуби на неприятелскитѣ вериги и картечници, заели позиция на самия върхъ.

Наближаваше 2. ч. сл пл. Положението на полка отъ минута на минута ставаше все по-обезпокоително. Сърбитѣ, загнѣздени въ своитѣ солидни окопи, съ своя ожесточенъ пехотенъ, картеченъ и артилерийски огънь причиняваха доста голѣми загуби въ нашитѣ редове на тази открита като длань мѣстность, при липса и на окопи, каквито немислимо бѣ да се направятъ презъ течението на ожесточения бой. При всичкитѣ усилия, които се правѣха отъ дружинитѣ, понататъкъ къмъ позицията на сърбитѣ не можеше да се напредне. Къмъ това време ясно се забелязваше пристигането на нови подкрепления на сърбитѣ въ съставъ около единъ пехотенъ полкъ и две полски батареи, отъ които около две дружини и една батарея се насочиха къмъ върха (кота 550), а другитѣ две дружини и останалата батарея се развиха въ боенъ редъ и започнаха да настжпватъ по хребета южно отъ селото Куково.

Положението на нашата 2. дружина, находеща се на дѣсния флангъ на бойното разположение на полка, почна да става доста обезпокоително отъ фланговия огънь на неприятелската батарея, която бѣше излѣзла на позиция южно отъ с. Куково. По-нататъшното настжпление на тази дружина бѣше невъзможно. Това тягостно положение стана причина да се иска отъ бригадния командиръ помощь три дружини отъ 26. п. Пернишки полкъ и да се приближи нашата 4. дружина къмъ бойната часть, която по заповѣдь на командира на полка се развърна къмъ застрашения дѣсенъ флангъ. Скоро стана известно, че идещитѣ въ наша помощь 2., 3. и 4. дружини отъ 26. п. Пернишки полкъ, по причина на силния напоръ, който е почналъ противникътъ срещу фронта му, е принудилъ командира на този полкъ да повърне назадъ двете си дружини (2. и 3.), така че полкътъ за този день остана да разчита само на 4. дружина

на този полкъ, която пристигна късно вечерьта и не можа да вземе участие въ боя.

Отъ 3½ ч. сл. пл. до вечерьта боятъ продължаваше съ най-голѣмото си ожесточение. Чуваше се едно само буботене отъ сливащитѣ се пехотни, картечни и артилерийски гърмежи, безъ повече да може да се напредне. Въ този ожесточенъ бой, който намаляваше нашитѣ редове въ убити и ранени, въ числото на които и доста началствующитѣ лица—офицери и подофицери, взе участие и 3. дружина на подполковникъ Каролевъ, която по заповѣдь на командира на полка бѣше се развърнала въ лѣво отъ 1. дружина съ фронтъ къмъ височата 550; така че цѣлиятъ полкъ въ една линия заемаше единъ фронтъ отъ единъ до единъ и половина километра безъ полкова поддръжка.

Въ тази ожесточена борба, която продължаваше до настжпването на нощьта, взема участие и картечната рота, която промѣни наново позицията си и, като насочи огъня си по настжпающитѣ неприятелски части срещу фронта на 2. дружина, доста спомогна за възпирането на неприятелского настжпление. Презъ течението на бя доста сполучливо действуваха и придаденитѣ къмъ полка две полски батареи, които бѣха заели позиция задъ хребета южно отъ с. Торхане, една отъ които, тази на капитанъ Радоевъ, бѣше изнесла две роти отъ орждията си на самата линия на веригитѣ и съ своя огънь нанасяше чувствителни загуби на сърбитѣ, които принуди на нѣколко пжти да се отдръпватъ назадъ. Доста сполучливо стреляше и планинската батарея на майоръ Ракаровъ, заела позиция на около 1300 крачки източно отъ височата 550. Тази батарея съ точната си и ефикасна стрелба доста разстрои противника и го принуди да намали значително огъня си.

Къмъ 8½ ч. сл. пл. съ настжпването на нощьта боятъ постепенно се пракрати. Замлъкнаха единъ по единъ топовнитѣ, а следъ тѣхъ пушечнитѣ гърмежи. Частитѣ, доста изморени отъ ожесточения бой, почувствуваха едно облегчение и останаха да се уреждатъ и пренощуватъ на самата позиция. Къмъ 9 ч. сл. пл. се получи заповѣдь отъ командира на полка да се почне укрепяването на позицията и да се вематъ всички охранителни мѣрки за презъ нощьта за предпазване отъ изненади. Рилци, покрай взетитѣ мѣрки съ изпращане на патрули за разузнаване къмъ противника и поставяне секрети и часови на по-опаснитѣ мѣста, започнаха една усилена работа по укрепяването си. По причина на каменистата почва, голѣмата умора на хората, неспали последнитѣ два дни, умората отъ днешния бой и липсата на инструментъ, работата по укрепяването вървѣше твърде бавно и слабо. Наближаваше вече полунощь, а почти нищо не бѣше направено, въпрѣки голѣмитѣ усилия. Окопитѣ

бѣха съвсемъ плитки и не отговаряха за назначението си.

Времето, доста мжчително и тягостно, вървѣше бавно. Рилци, ако и много уморени, въ по-голѣмата си часть стояха будни на работа по позицията въ трепетно очакване предъ неизвестността, какво ще имъ донесе утрешниятъ день. Успѣхътъ, който имаха срещу сърбитѣ на днешния день, имъ даваше куражъ. Тѣ твърдо вѣрваха и се надѣваха, че ще могатъ да се справятъ съ тѣхъ, въпрѣки многочислеността имъ. Наближаваше да се разсъмне. Откъмъ страната на сърбитѣ не се забелязваше нищо. Притаили се въ окопитѣ си, тѣ не предприеха нищо да ни безпокоятъ презъ цѣлата нощь. Изглеждаше по всичко, че и тѣ имаха нужда отъ нощьта, за да се устроятъ отъ нанесенитѣ имъ загуби презъ деня.

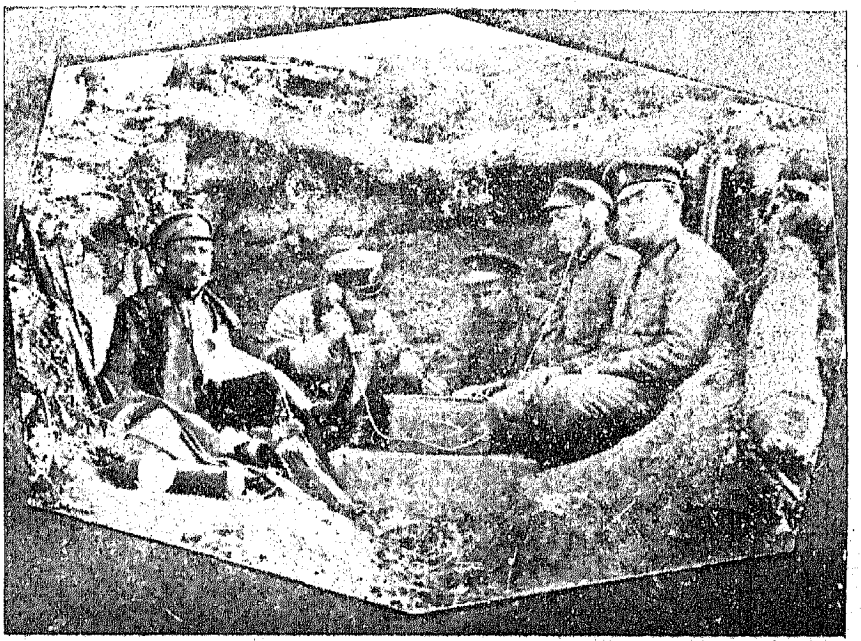

Телефоненъ постъ.

Въ боя на днешно число отъ полка бѣ убитъ взводниятъ командиръ, подпорукъ Спировъ Ростиславъ, а ранени ротнитѣ командири, капитанитѣ: Рачевъ Димитъръ, Марковъ Сотиръ, Димитровъ Петъръ, поручикъ Самоковлийски Димитъръ I и взводниятъ командиръ подпоручикъ Малиновъ Димитъръ.

На 18. юний въ 3. ч. пр. пладне се получи отъ коман-

дира на бригадата заповѣдь да се атакува височината (кота 550) съ 1. дружина и три роти отъ 4. дружина отъ 26. пех. Пернишки полкъ на подполковникъ Бекяровъ, която бѣше пристигнала въ помощь на полка прежния день вечерьта.

Сръбската позиция, която предстоеше да се атакува, е една яйцеобразна височина съ продълговатата си часть обърната къмъ насъ, доста добре маскирана и укрепена. До нея може най удобно да се настжпи по хребета, който върви къмъ селата Торхане и Гайранци, къмъ който води долината южно отъ с. Пестришино. По всички други направлѐния отъ върха ѝ (кота 550) се спускатъ стръмни склонове, по които е невъзможно да се настжпи. Изобщо, атаката на тази позиция презъ деня представляваше голѣмъ рискъ и можеше да ни коствува грамадни жертви. Всичко това се констатира отъ огледа ѝ презъ деня и рекогнисцировката, която се направи за цельта презъ нощьта. Ето защо се взе решение атаката на тая височина да се произведе на разсъмване.

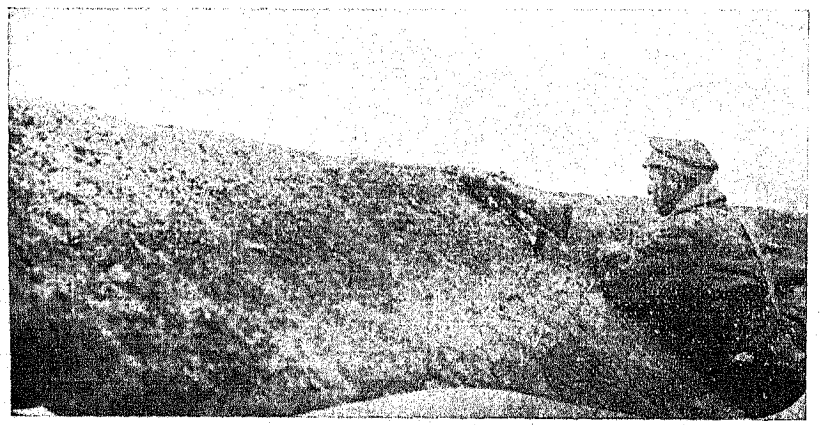

Секретенъ постъ

На 18. юний въ 3½ ч. на разсъмване настжпиха 1. дружина отъ полка, а следъ нея тритѣ роти отъ 4. дружина на 26. п. Пернишки полкъ, всички подъ общата команда на подполковникъ Бекяровъ. Дружинитѣ се спуснаха по склона до дола въ подножието на височината (кота 550) почти незабелязано. Когато тѣ преминаха долината и започнаха да се изкачватъ по стръмнитѣ скатове на височината, по тѣхъ се откри ожесточенъ пушеченъ и картеченъ огънь, който ги застави да залегнатъ и откриятъ огънь. Когато се добре разсъмна, огъньтъ на неприятеля отъ височината стана още по-убийственъ и не позволяваше повече да се напредва, освенъ нѣколкото прибѣжки, които можаха да се направятъ,

тата (кота
ъ 26. пех.
ията бѣше
вечерьта.
атакува, е
сть обър-
а. До нея
то върви
и долина-
правления
онове, по
ита на та-
скъ и мо-
о това се
ировката,
се взе ре-
зсъмване.

а 1. дру-
жина на
анда на
о склона
ти неза-
ка да се
тѣхъ се
ойто ги
е добре
на още
предва,
правятъ,

съ които дружинитѣ бѣха се доближили до върха на 500—600 крачки. По-нататъшното настжпление стана абсолютно невъзможно, понеже неприятелскиятъ пушеченъ и артилерийски огънь отъ минута на минута ставаше все по-ожесточенъ и косѣше редоветѣ на дружинитѣ, изложени на открито по ската.

3. дружина при първоначалното развръщане и настжпление на 1. дружина и ротитѣ отъ 26 п. Пернишки полкъ получи заповѣдь и отъ мѣстото си поддържаше това настжпление съ огънь, като съ 9. рота зае окопитѣ, които си бѣ приготвила презъ нощьта, а съ 11. рота зае окопитѣ на 1. дружина. 10. и 12. роти отъ тази дружина останаха за полкова поддръжка и се разположиха задъ кошарата, находеща се въ западния край на лъхчината между селата Пестришино и Торхане. Опититѣ на 2. дружина въ дѣсно и на 4. дружина още по въ дѣсно отъ нея да напреднатъ бѣха съпроводени съ огромни загуби и започнаха да ставатъ и тѣ почти невъзможни. Огъньтъ, който бѣха открили нашитѣ батареи съ цель да съдействуватъ и облегчатъ настжплението, не даваха добри резултати по причина липсата на добри наблюдателни пунктове за коригиране стрелбата, която бѣше неточна и почти неефикасна. Нашитѣ батареи бѣха просто задавени отъ неприятелскитѣ такива, заели позиции задъ южната страна на височината (кота 550) и задъ хребета южно отъ селото Куково, които обстрелваха и продолно позицията и причиняваха грамадни загуби въ редоветѣ на дружинитѣ.

Въ 9 ч. пр. пл. въ участъка на 2. дружина излѣзе на позиция полската батарея на капитанъ Радоевъ, която до нѣкжде съ огъня си можа да поспре настжплението на сърбитѣ. Силниятъ напоръ на сърбитѣ стана причина да излѣзе на боевата линия и картечната рота, която презъ нощьта бѣ снета отъ позицията, и да се изпрати една полурота отъ 10. рота къмъ нашия дѣсенъ флангъ. Картечната рота на капитанъ Стоилковъ бързо излѣзе на позиция между 2. и 4. дружини и откри огънь по сърбитѣ, които настжпваха енергически срещу фронта на 4. дружина. Точниятъ и ураганенъ огънь на нашитѣ картечници на два пжти отби напора на сърбитѣ и временно ги прикова на едно разстояние отъ нашитѣ вериги на около 600 — 700 крачки.

Боятъ отъ минута на минута ставаше все по-ожесточенъ и по-ожесточенъ. Загубитѣ на полка бѣха грамадни. Множество убити се търкаляха по позицията, тилътъ на която, отъ друга страна, бѣ осѣянъ съ върволица отъ ранени, направлявайки се назадъ къмъ превързочния пункъ. Бѣше около 9 ч. 15 м., когато бѣ раненъ съ шрапнеленъ куршумъ въ главата и командиратъ на полка полковникъ Мановъ Командуването на полка бѣ повѣрено на командира на 2. дружина подполковникъ Жабински, понеже и по-стар-

шиятъ отъ него, командирътъ на 3. дружина, подполковникъ Каролевъ, и той бѣше силно контузенъ. Къмъ това време полкътъ бѣше вече изгубилъ повече отъ половината отъ началническия персоналъ офицери, подофицери, излѣзли отъ строя, като убити и ранени. Отстоявайки съ твърдость на позициитѣ си срещу многочисления си противникъ, Рилци бѣха съвършенно оредѣли. Въпрѣки това, тѣ нито за моментъ не се поколебаха и съ точния си вихровъ огънь възспираха настжплението на озвѣрилия се противникъ.

Къмъ 9½ ч. пр. пл. сърбитѣ получиха значителни подкрепления. Срещу фронта на полка настжпваха 2., 5. и 11. пехотни полкове I. позивъ отъ Дринската дивизия, подкрепени съ множество батареи и една кавалерийска дивизия. Тази голѣма неприятелска сила въ своя устремъ напредъ се стремѣше да обхване дѣсния флангъ на полка. Този флангъ се заемаше отъ 4. дружина на майоръ Мариновъ и една рота отъ 4. дружина на 26. п. Пернишки полкъ. Рано сутриньта, преди да започне боятъ, командирътъ на дружината направи разпореждане за смѣняването на 13. рота, която бѣше изморена отъ вчерашния бой, като мѣстото ѝ на позицията се зае отъ 5. рота. Боятъ къмъ този флангъ бѣше започналъ още отъ 4½ ч. пр. пл. Къмъ 7. ч. пр. пл. той бѣше вече въ своя разгаръ. За усилване на бойната часть къмъ това време бѣше изпратена една полурота отъ 14. рота на капитанъ Бадински съ заповѣдь да се влѣе въ 8. рота, която бѣше изгубила почти всичкитѣ си началствующи лица, въ това число и ротния си командиръ, капитанъ Самоковлийски, излѣзли отъ строя като ранени и убити. Капитанъ Бадински въ скоро време развърна полуротата си и, като се влѣ въ остатъцитѣ на 8. рота, пое командуването ѝ и съ точния си и вихровъ огънь успѣ въ кжсо време да пръсне сърбитѣ, които се бѣха доста наближи и напираха къмъ този флангъ. Понеже боятъ отъ минута на минута ставаше все по-ожесточенъ, а и загубитѣ доста голѣми, изпрати се за усилване на бойната часть и 16. рота на капитанъ Минковъ, която зае позиция въ дѣсно отъ 8. рота.

Въ 10 ч. пр. пл. сърбитѣ, усилени съ нови части, настжпваха наново въ колони, като се направляваха една часть къмъ фронта на 26. п. Пернишки полкъ, находещъ се въ дѣсно, а другата часть — срещу фланга на дружината. Съ помощьта на нашия артилерийски огънь и фланговия такъвъ отъ 16. рота, сърбитѣ бѣха повърнати назадъ и се временно прикриха въ дола, находещъ се източно отъ позицията. Къмъ това време се усили бойната часть съ 13. рота. Положението на дружината ежечасно ставаше все повече и повече обезпокоително по причина на голѣмитѣ загуби, които тя търпѣше отъ неприятелската артилерия. Нашитѣ две планински орждия, които до това време все още

поддържаха духа въ войницитѣ, скоро бѣха задавени и принудени да замлъкнатъ, понеже бѣха свършили и снарядитѣ си. За моментъ духа въ войницитѣ при тоя ужасъ взе да се разколебава при обстоятелството, че и много отъ началствующитѣ лица до това време бѣха вече излѣзли отъ строя.

Сърбитѣ, подкрепени съ нови части, започнаха да настѫпватъ и се доближиха до позицията на около 300 крачки. Окуражени отъ пристигането на една рота отъ 26. п. Пернишки полкъ, ротитѣ отъ 4. дружина се понесоха въ контъратака и съ викъ „ура“ и „на ножъ“ се нахвърлиха на сърбитѣ, които не издържаха удара, а се отдръпнаха на около 600—700 крачки, преследвани отъ нашитѣ войници. Не се мина много време, и тѣ наново поведоха атака по нашата позиция, но този пѫть претърпѣха загуби и се принудиха за втори пѫть да се оттеглятъ. Къмъ 1½ ч. сл. пл. сърбитѣ съ последователни прибѣжки се бѣха доближили до нашитѣ вериги отново на около 300 крачки и оттукъ съ силенъ огънь започнаха да нанасятъ непрекжснато загуби въ редоветѣ на нашитѣ бойци, които и безъ това бѣха вече съвършенно оредѣли.

Наближаваше 2 ч. сл. пл. Боятъ по цѣлия фронтъ на полка бѣше вече достигналъ на върха на своето ожесточение. Положението бѣше още повече влошено и отъ обстоятелството, че 26. пех. Пернишки полкъ, който заемаше позиция въ дѣсно отъ полка, бѣше вече напустналъ позициитѣ си, подъ силния натискъ на сърбитѣ, а съ това стана причина да се открие дѣсния флангъ на полка. Рилци, напротивъ, ако и доста оредѣли, отстояваха съ твърдость на позициитѣ си и продължаваха да отблъскватъ съ огънь атакитѣ на сърбитѣ, следващи една следъ друга почти непреривно. Една ужасна трѣскотня и боботене се чуваше надлъжъ по цѣлата позиция отъ честитѣ пушечни, картечни и артилерийски гърмежи. Това бѣше единъ адъ, който всѣка минута увеличаваше нашитѣ загуби. Неприятелската артилерия успѣ да намѣри нашата картечна рота и, като изби и рани по-голѣмата часть отъ прислугата и разруши три отъ картечницитѣ ѝ, намали значително съпротивата на нашия дѣсенъ флангъ, която тази рота му оказваше съ своя точенъ и превъзходенъ огънь. Раненъ бѣ и командирътъ на тази рота капитанъ Стоилковъ, който, следъ като повѣри командуването на остатъцитѣ отъ ротата му на началника на картечница младшия подофицеръ Стоименъ Ивановъ Ангеловъ, се оттегли за превръзка къмъ превързочния пунктъ.

Къмъ това време позицията на полка бѣше просто обгърната като въ мъгла отъ падащитѣ и пръскащитѣ се съ голѣмъ трѣсъкъ неприятелски шрапнели и бризантни гранати, които на всѣка крачка сѣеха смъртъ въ нашитѣ редове. Въпрѣки всичкия тоя ужасъ, малкото остатъци на хра-

бритѣ и самоотвержени Рилци продължаваха да отстояватъ съ нуждното хладнокървие и себеотрицание на позицитѣ си. Трѣбваше да дойде фаталната заповѣдь за прекратяване на военнитѣ действия отъ наша страна, която тури край на тази наша славна и героична съпротива и докара пълната катастрофа за полка.

Бѣше 2 часа сл. пл. Боятъ бѣше вече надминалъ върха на своето ожесточение. Къмъ това време началникътъ на щаба на бригадата, майоръ Живковъ, пристигна на позицията и лично заповѣда на сигналиститѣ да свирятъ сигнала „отбой". Той имаше заповѣдь отъ командира на бригадата, полковникъ Митовъ, да предаде заповѣдь на полка да прекрати стрелбата по цѣлата линия, а самъ той, като парламентьоръ, придруженъ отъ сигналистъ съ бѣлъ флагъ, бѣше натоваренъ да отиде при командуващия сръбскитѣ войски срещу насъ и му предаде едно писмо отъ щаба на дивизията, въ което се съобщаваше, че ние имаме заповѣдь да прекратимъ военнитѣ действия.

Сигналътъ „отбой", подаденъ изотзадъ отъ сигналиститѣ, не бѣ чутъ отъ всичкитѣ дружини, особено отъ тия, които бѣха къмъ дѣсния флангъ. Той бѣше действителна изненада за тия, които го чуха, понеже дойде въ единъ моментъ, когато боятъ бѣше въ разгара си и когато сърбитѣ на много мѣста се бѣха доближили до нашитѣ окопи на 200—300 крачки, но не можаха повече да напреднатъ благодарение на нашето упорство. Тѣзи отъ нашитѣ части, които чуха сигнала, прекратиха стрелбата и изпигнаха бѣли флагове, като повѣрваха, че войната е вече прекратена. Мнозина отъ тѣхъ станаха прави, когато забелязаха началникъ щаба да се възкачва на гребена на пжть къмъ сърбитѣ. Последнитѣ, обаче, вмѣсто да прекратятъ стрелбата, откриха най-силенъ вихровъ огънь, смѣтайки навѣрно това отъ наша страна за слабость, а може би и за нѣкаква измама или нѣщо подобно. Настана за моментъ голѣма суматоха, въ която бѣха убити и ранени голѣмъ брой офицери и войници. Самъ началникъ щаба на бригадата, майоръ Живковъ, чийто конь бѣ убитъ, се видѣ принуденъ да се върне назадъ, безъ да може да изпълни мисията, за която бѣше пратенъ.

Недоумението между войницитѣ бѣше голѣмо. Докато тѣ не се решаваха да стрелятъ, сърбитѣ, напротивъ, косѣха съ честия си огънь нашитѣ редове и започнаха да настжпватъ. Нашитѣ войници все още мислѣха, че, щомъ сърбитѣ достигнатъ до тѣхъ, ще разбератъ, въ що се състои работата, и нищо нѣма да имъ направятъ. Обаче, тѣ бѣха горчиво излъгани въ предложението и вѣрването си. Между това заповѣдь за отжпление нѣмаше и понеже минутитѣ вървѣха бързо, всѣкой трѣбваше да решава въпроса по своему.

Сърбитѣ използуваха това затишие отъ наша страна

и, като нѣмаха вече предъ себе си никаква съпротива, се нахвърляха звѣрски въ нашитѣ редове и избиха почти всички, които се намираха на по-преднитѣ линии. Не бѣха пощадени при тази сѣчь даже и тежко раненитѣ, които тѣ намѣриха по позициитѣ. Стоящитѣ войници въ по-заднитѣ редове, като видѣха какво става напредъ съ тѣхнитѣ другари, хукнаха назадъ, кой както може да се спасява.

Самото оттегляне назадъ бѣше трудно, понеже сърбитѣ бѣха много наблизо. Вънъ отъ това тѣ използуваха прекратяването на стрелбата отъ нашата 3. дружина, която се намираше на лѣвия флангъ и, като обходиха този флангъ, явиха се въ тила на полка. Тукъ попадна въ пленъ поголѣмата часть отъ 3. дружина заедно съ дружинния си командиръ подполковникъ Каролевъ.

Картината на отстжплението бѣше покъртителна. Сърбитѣ съ ураганенъ пехотенъ, картеченъ и артилерийски огънь преследваха отблизо нашитѣ войници, които бѣха подирили спасение въ оттеглянето си назадъ, за да избѣгатъ отъ онази сѣчь, която видѣха да се върши по позицията. Голѣма часть отъ тѣхъ бѣха настигнати и немилостиво избити отъ сръбската кавалерия, която се бѣ втурнала да ги преследва. Останалата часть, пръснати по единично и на малки групички, следъ едно безостановачно бързо движение назадъ, около 7—8 километра, капнала съвършенно отъ умора, бѣше се добрала до висотитѣ на селото Лепопелци, отгдето, безъ да може да се приведе въ порядъкъ, продължи отстжплението си по посока на Кочани и можа да се приведе въ редъ чакъ при селото Спанчево, гдето и остана да нощува. Въ това село до късно вечерьта отъ цѣлия полкъ бѣха се събрали всичко около 25 офицери и около 450 войници, числото на които до сутриньта се увеличи до къмъ 600 человѣка. Това бѣха остатъцитѣ отъ цѣлия полкъ.

Така трагично се завърши боя на 18. юний, въ който Рилци, въпрѣки тѣхния героизъмъ и себеотрицание презъ по-голѣмата часть на този ужасенъ и кръвопролитенъ бой, бѣха принудени да претърпятъ катастрофа и станатъ жертви благодарение на заповѣдьта да прекратятъ стрелбата въ единъ отъ най-важнитѣ и критически моменти, въ който се намираше самиятъ бой.

Въ боя на днешното число полкътъ даде следнитѣ загуби: убити бѣха ротнитѣ командири, капитанитѣ: Мицевъ Димитъръ и Касабовъ Манолъ и взводнитѣ командири, подпоручицитѣ: Таневъ Борисъ, Пашински Янаки, Прокопиевъ Тодоръ и Атанасовъ Панайотъ. Ранени: командиръ̀тъ на полка, полковникъ Мановъ Стефанъ, ротнитѣ командири, капитанитѣ: Тилевъ Александъръ, Манчевъ Стоянъ, Минковъ Константинъ, Стоилковъ Георги и подпоручицитѣ: Карановъ Любенъ и Самоковлийски Димитъръ II. Отъ взводнитѣ ко-

мандири бѣха ранени подпоручицитѣ: Ненковъ Христо, Тавалички Тодоръ, Велиновъ Юрданъ, Григоръ п. Захариевъ, Симонски Миланъ, Божковъ Никола, Валявичарски Георги, Лазаровъ Миланъ, Драгановъ Добри, Велиновъ Методий и оф. кандидатъ Побиенски Хараламли. Загубитѣ на долнитѣ чинове отъ полка общо за 17. и 18. юний достигнаха на 172 убити и 572 ранени, а пленени въ боя на 18. юний 19 офицери и 1130 долни чинове.

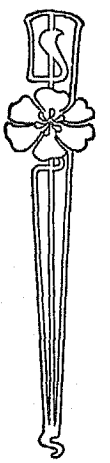

го, Та-
риевъ,
еорги,
дий и
лнитѣ
зха на
ий 19

Боеветѣ на висотата (кота 650) при с. Райчани.

(20. и 21. юний).

Утрото на 19. юний завари остатъцитѣ на полка южно отъ селото Спанчево. Предъ видъ на малкия съставъ на хората, полкътъ бѣше сведенъ въ една сборна дружина. Много рано сутриньта въ този день се получи заповѣдь отъ бригадата полкътъ незабавно да заеме висотата (кота 650), за гдето той се отправи веднага и пристигна тамъ къмъ обѣдъ. Съ пристигането си полкътъ се разположи на дѣсния флангъ отъ общото бойно разположение на позицията, като имаше въ лѣво 26. п. Пернишки полкъ, а въ дѣсно — 2. бригада отъ 4. Преславска дивизия, командувана отъ полковникъ Енчевъ.

Самата позиция представлява единъ грамаденъ продълговатъ масивъ съ посока отъ северъ къмъ югъ съ най-високата точка върха (кота 650). Западнитѣ склонове на тази голѣма висота, откъмъ които се очакваше настжплението на противника, се спускатъ доста стръмно и представляватъ сериозна прѣчка за настжпающия. Позицията командува всичката околна мѣстность и има голѣмъ обзоръ, обаче нейнитѣ склонове сж прорѣзани съ много уврази, които я правятъ доста пресѣчена, обстоятелство, което способствува на противника незабелязано да се доближи до нея и то на много близки разстояния.

На 20. юний рано сутриньта позицията на полка бѣше раздѣлена на участъци, които веднага се заеха въ следния редъ. На дѣсния флангъ 1. рота, въ лѣво отъ нея придадената къмъ полка полска батарея на капитанъ Христовъ. Въ лѣво отъ тази батарея—2. и 3. роти, една сборна команда подъ началството на подпоручикъ Трънка, а най на лѣвия флангъ—4. рота. Придадената къмъ полка една планинска батарея на поручикъ Михайловъ бѣше заела позиция назадъ и въ отстжпъ на лѣвия флангъ. Следъ като ротитѣ заеха своитѣ участъци, тѣ веднага пристжпиха къмъ укрепяването имъ, но нѣмаха възможность добре да се окопаятъ, понеже къмъ обѣдъ сърбитѣ започнаха да настжпватъ къмъ позицията въ съставъ около два полка. Едновременно съ това се откри огънь и отъ неприятелската артилерия, снарядитѣ на която попадаха несполучливо и не принасяха почти никакви загуби. Въ 3. ч. сл. пл. неприятелскитѣ вериги достигнаха до позицията на около 2500—3000 крачки и, понеже не търпѣха нѣкакво особенно поражение отъ нашата артилерия, по причина на много пресѣчената мѣстность, тѣ продължиха настжплението си и се наближиха до позицията на около 1,200 крачки.

При наближаването си къмъ позицията непріятелскитѣ вериги се натъкнаха най-напредъ на 26. п. Пернишки полкъ, заемащъ позиция малко по-напредъ, който съ огъня си ги принуди да преустановятъ настжплението си. До смръкване се води непрекжсната стрелба къмъ центъра и лѣвия флангъ, въ която полкътъ не взема почти никакво участие, понеже нѣмаше наблизо срещу участъка му непріятелски части.

Съ настжпването на нощьта се пристжпи веднага къмъ укрепяването на позицията, работа, която бѣше преустановена презъ деня по причина на непріятелското настжпление. За охрана на позицията се изпратиха силни патрули къмъ страната на сърбитѣ, които имаха заповѣдь съ сигналъ да предупредятъ ротитѣ въ случай, че забележатъ настжпление отъ тѣхна страна. Работата по укрепяването продължи до късно къмъ полунощь, безъ да има нѣкакъвъ голѣмъ успѣхъ по причина на липса на достатъчно инструменти и много твърда и камениста почва.

Къмъ 1. ч. презъ нощьта се чуха нѣколко непріятелски изстрели по посока на нашия лѣвъ флангъ, които постепенно се учестиха. Тази ненадейна стрелба твърде много изненада войницитѣ, и тѣ, безъ всѣкаква заповѣдь, залегнаха въ окопитѣ и откриха огънь. Сжщото нѣщо направиха и поддржкитѣ, които бързо се настаниха въ окопитѣ си отзадъ и откриха огънь въ гърба на веригитѣ. Настана страшна суматоха, която още повече се увеличи отъ момента, когато полската батарея на капитанъ Христовъ започна да стреля съ картеченъ огънь за близко противодействие срещу нашитѣ части. Паниката, която се появи отъ страха, че сме нападнати ненадейно и стана причина за избиването по между си, бѣше ужасяюща. Трѣбваше да се проявятъ свърхчовѣшки усилия отъ всички началствуващи лица да се успокоятъ хората и да могатъ да се приведатъ въ редъ и продължатъ окопаването си, Прислугата на полската батарея, следъ като бѣше дала около десетина вистрела, колкото да увеличи суматохата, бѣше се разбѣгала, изоставяйки орждията и конетѣ си. Една часть отъ нея се прибра на сутриньта на следния день и, като запрегна орждията, изоставяйки 4 ракли, се оттегли назадъ. Сжщото нѣщо направи и планинската батарея, така че участъкътъ на полка остана безъ артилерия, обстоятелство, което позволи на сърбитѣ безнаказано да се доближатъ въ гжсти колони до него.

На следния день, 21. юний, сърбитѣ, подъ прикритието на силенъ артилерийски огънь, продължиха настжплението си срещу участъка на полка и се бѣха наближили до окопитѣ на много близко разстояние. Положението на полка започна особено да се влошава къмъ $9^1/_2$ ч. пр. пл., къмъ което време 26. пех. Пернищки полкъ бѣше вече напустналъ позицията и се оттеглилъ назадъ. Това обстоятелство даде

възможность на сърбитѣ да започнатъ да обхождатъ лѣвия ни флангъ. Лошо бѣше и къмъ дѣсния флангъ по причина на Преславската бригада, която бѣше се оттеглила отъ този флангъ още презъ нощьта на 20. срещу 21. юний. Къмъ $10^1|_2$ ч. пр. пл. положението на полка стана критическо съ обхождането на фланговетѣ му. Ако останеше на позицията, рискуваше да попадне въ пленъ. Затова къмъ сѫщото време последва заповѣдь за отстѫпление, но, понеже сърбитѣ се бѣха надвесили вече много близко и бързо заеха височината, самото отстѫпление се извърши въ безпорядъкъ. Заели бързо височината, сърбитѣ преследваха съ вихровъ огънь нашитѣ отстѫпающи войници и ги заставиха да се пръснатъ по стръмнинитѣ и доловетѣ, гдето тѣ съ мѫка можаха да се прикриватъ. Хората можаха да се събератъ и приведатъ въ редъ едва къмъ с. Баня, отгдето полкътъ въ походенъ редъ продължи отстѫплението си за къмъ селото Оризари, гдето пристигна на разсъмване на следния день, 22. юний, и се установи на бивакъ.

Въ боя на днешния день (21. юний) полкътъ, единственъ отъ дивизията, макаръ и съ малъкъ съставъ и доста разстроенъ, остана последенъ на позицията срещу многочисления противникъ. Въ съпротивата си на тази позиция той даде доста скѫпи жертви изъ редоветѣ на своитѣ храбри и доблестни офицери и войници.

Въ днескашния бой бѣха убити взводнитѣ командири, подпоручицитѣ: Порожановъ Георги, Недѣлковъ Илия и 14 войници, а ранени: ротниятъ командиръ, капитанъ Георгиевъ Сава, взводнитѣ командири, подпоручицитѣ: Чипевъ Димитъръ, Даскаловъ Юрданъ, Данаиловъ Георги, Брѣстнички Христо, капелмайсторътъ на полка, Касабовъ Петъръ, и 18 войници.

Действията на полка отъ 22.—30. юний.

Деньтъ 22. юний полкътъ прекара въ почивка на бивака при с. Оризари. Вследствие на петдневнитѣ ожесточени боеве хората се чувствуваха крайно изтощени. Това стана причина да се поиска отъ бригадния командиръ нѣколкодневенъ отдихъ за частитѣ отъ бригадата, на които презъ този отдихъ да се разчита само за второстепенни действия. На 13. юний въ 2 ч. и 15 м. пр. пл. полкътъ по заповѣдь се отправи по шосето за Царево село и къмъ 1. ч. сл. пл. пристигна и се разположи на почивка при Аладжа чешма на Калиманското поле. За нощна охрана се изпрати една рота въ наблюдателни застави—по посока на селото Винища. На следния день, 24. юний, въ 7½ ч. пр пл. той продължи оттеглянето си по пѫтя с. Гърляно—Бигла—за Царево село и къмъ 5 ч. сл. пл. пристигна при последното село, гдето се и установи на бивакъ. На мръкване въ този день къмъ полка бѣха придадени 108 млади войници отъ 5. коненъ полкъ и, понеже числеността му наброяваше вече повече отъ хиляда человѣка, той се развърна въ 6 роти.

На 25. юний полкътъ остана на почивка на бивака си до 10 ч. и 15 м. сл. пл., следъ което, по заповѣдь на дивизията, се отправи обратно на пѫть по шосето за Кочани Въ 4 ч. пр. пл., на 26. юний той се спрѣ на едночасова почивка при с. Бигла на шосето, следъ което продължи похода си и къмъ 7¼ ч. пр. пл. пристигна и се установи на Калиманското плато. Тукъ къмъ 1 ч. пр. пл. полкътъ получи заповѣдь отъ бригадата, съ която се съобщаваше, че противникътъ заема височитѣ по дѣсния брѣгъ на р. Брѣгалница и че бригадата, въ която влизаше и той, ще заеме позиция между с. Оризари и с. Исти баня, съ цель да наблюдава противника. По силата на горнитѣ разпореждания полкътъ влѣзна въ опашката на колоната на бригадата, като на мръкване получи заповѣдь и се установи при стражарницата, южно отъ върха (кота 1152). За наблюление лѣвия брѣгъ на р. Брѣгалница се изпрати 2. рота на височината западно отъ стражарницата, а 1. рота—на височината (кота 1152).

На 28. юний, 10 ч. пр. пп., полкътъ получи заповѣдь да заеме позиция на върха (кота 1152) и височината южно отъ с. Гърляно, за което му се придаваше и една полска батарея. Позицията се зае така: 1. рота съ една картечница на върха (кота 1152), 4. рота на височината южно отъ с. Гърляно, 3. рота—на височината при с. Калиманци, а 2. рота—въ поддръжка задъ 3. рота. Батареята зае позиция на височината 1152. Въ това положение полкътъ остана и на 29. и 30. юний, като употрѣби времето си въ укрепяване на заетата позиция.

Боеветѣ при Калиманци.

(1. — 18. юлий).

Калиманското плато, на което се разиграха боевете отъ началото на месецъ юлий до края на съюзническата война, се намира на около 28 километра югозападно отъ с. Царево село. То има формата на конско копито съ дължина 8 клм. и съ най-голѣма височина отъ 1152 м. Мѣстностьта предъ по-голѣмата часть отъ фронта му е хълмиста, съ изключение на северозападната часть, която е планинска. Презъ северната му половина минава единственото шосе, което свързва с. Царево село съ гр. Щипъ. Това плато, като позиция, опредѣлена за нашата 7. дивизия съ придаденитѣ ѝ части, има своитѣ недостатъци, понеже може лесно да се обхване отъ противника и не дава възможность на нашата артилерия да стреля отъ дълбоки и закрити позиции. Тя бѣ-

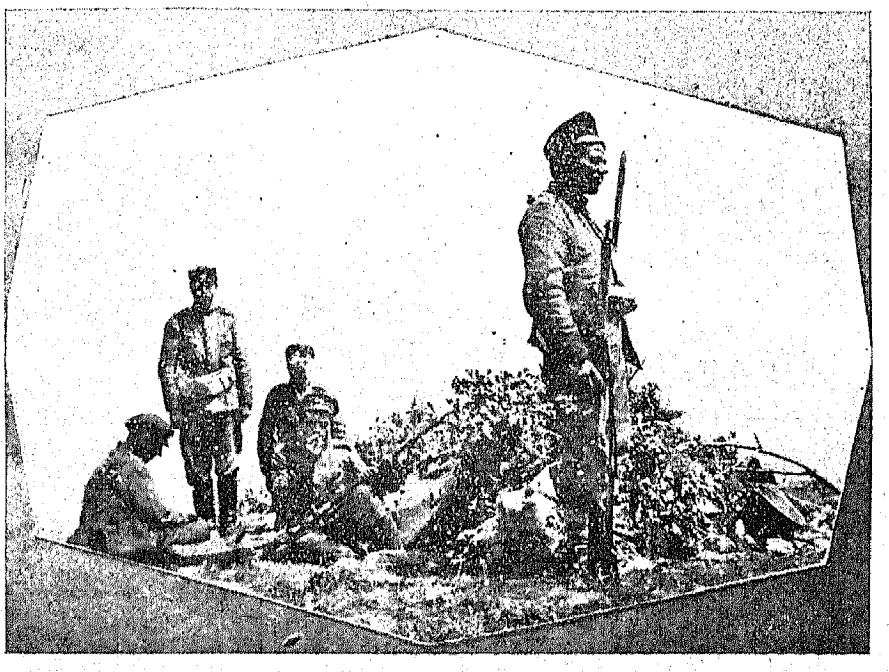

Стражеви постъ при с. Махала 3. VII. 1913. год.

ше принудена да стреля отъ открити позиции, лесно бивашe намирана отъ многочислената неприятелска артилерия и често пѫти заставена да мълчи, за да не бѫде унищожена.

На 1. юлий къмъ полунощь полкътъ получи заповѣдь да се снеме отъ позициитѣ си южно отъ с. Гърляно и висо-

тата 1152 и се отправи за бивака на 26. п. Пернишки полкъ, който се намираше при южнитѣ колиби на самото село Гърляно. На върха 1152 остана временно 1. рота на подпоручикъ Трънка. Полкътъ въ съставъ една дружина подъ командата на майоръ Софкаровъ се доведе и установи задъ хребета западно отъ с. Бигла и тукъ остана да чака временно командуващия полка, подполковникъ Жабински, който съ бригадния командиръ и командиритѣ на 22. и 26. п.

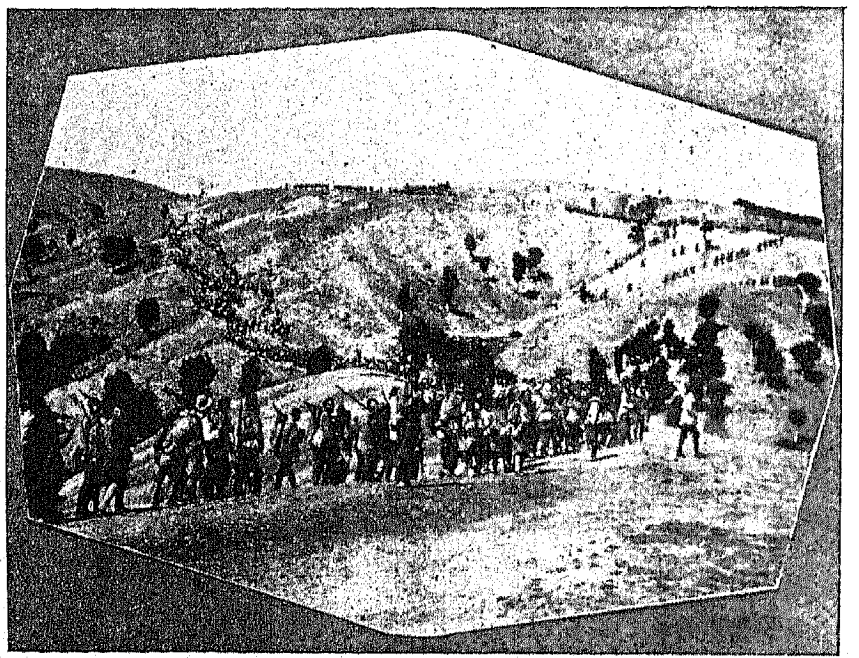

Отъ позициитѣ на „Баня чука" къмъ Гърлянскитѣ позиции. 1. VII. 1913. година.

полкове бѣше отишелъ да огледатъ Гърлянската позиция. По заповѣдь на командира къмъ 5. ч. сл. пл. полкътъ бѣше доведенъ на гореказаната позиция и на мръкване зае лѣвия й участъкъ. Въ дѣсно отъ полка позицията се зае отъ 22. п. Тракийски полкъ, а въ лѣво отъ него — отъ 39. п. полкъ отъ 2. п. Тракийска дивизия. Въ бойна часть бѣха назначени 2. и 4. роти, а задъ тѣхъ въ поддръжка останаха 1. и 3. роти.

Днитѣ 2. и 3. юлий преминаха въ укрепяване на позицията. Понеже предъ полковия участъкъ на едно разтояние отъ 600—700 крачки имаше единъ хребетъ, който можеше

да служи като предна позиция, то по заповѣдь на командира на полка този хребетъ се зае отъ 2. рота, командувана отъ подпоручикъ Илиевъ, съ заповѣдь да развърне противника отъ по-далечно разстояние при опита му да настжпи.

Сърбитѣ съ неизвестни за насъ сили заемаха позиция при селата Виница, Липецъ и Блатецъ. До 3. юлий тѣ не предприеха никакви действия. На 4. юлий въ $10^1/_2$ ч. пр. пл. сърбитѣ, следъ като обстреляха съ артилерийски огънь участъка на 39. п. полкъ, преминаха въ настжпление съ своитѣ

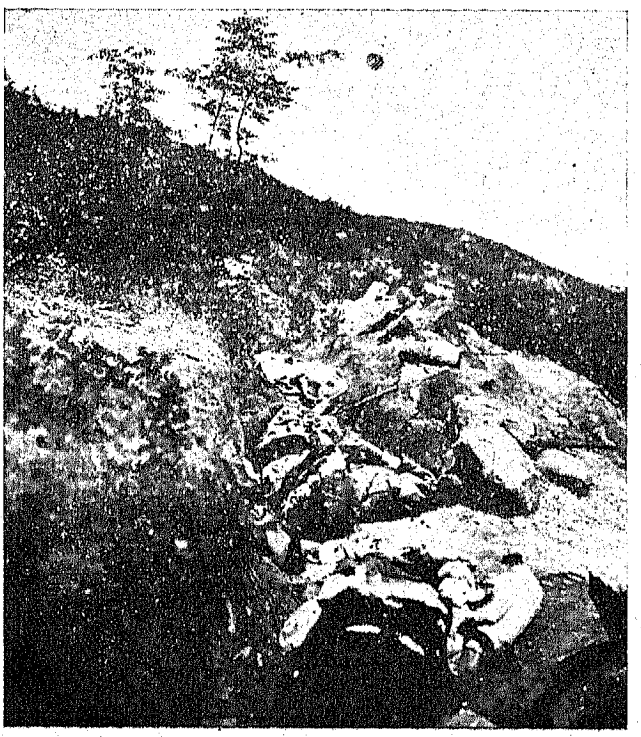

Изгледъ на Калиманската позиция.

пехотни части срещу участъка на този полкъ, но бѣха контраатакувани и отбити съ действието на 1. и 3. роти отъ нашия полкъ подъ командата на капитанъ Димовъ. Положението предъ фронта на полка въ този день оставаше непромѣнено.

На 5. юлий къмъ 4 ч. пр. пл. се получи заповѣдь отъ бригадата, съ която, като се съобщаваше, че сърбитѣ се намиратъ предъ позициитѣ ни на 2000—3000 крачки, заповѣдваше се на полка да продължава да укрепява позицията

си. Ротитѣ, които бѣха изпратени въ помощь на 39. п. полкъ, на разсъмване се завърнаха при полка. Къмъ 9 ч. и 50 м. пр. пл. сърбитѣ започнаха усилено да обстрелватъ нашия участъкъ съ шрапнеленъ огънь, който продължи до смръкване. Къмъ обѣдъ започна да вали проливенъ дъждъ, придруженъ съ вѣтъръ, който биеше право въ очитѣ и не позволяваше на защитницитѣ да виждатъ повече отъ 100 крачки предъ себе си. Проливниятъ дъждъ и вѣтъръ прѣчеха и на стрелбата. Сърбитѣ използуваха неблагоприятното време за насъ и се доближиха на 600 крачки отъ позицията, но бѣха отблъснати съ огънь.

Ранени. Гърлянската позиция 6. VII. 1913. год.

Утрото на 6. юлий започна съ една слаба престрелка, която се завърза между насъ и сърбитѣ, отстоящи отъ позицията на около 1400 крачки. Рано сутриньта тѣ заеха участъка на 39. п. полкъ, отгдето започнаха да обстрелватъ нашата позиция съ фланговъ огънь. Предъ видъ на опасностьта, която бѣ създадена отъ това положение, веднага се донесе въ бригадата, отгдето бѣ изпратена една рота отъ 26. пех. Пернишки полкъ за подкрепа. Тази рота, макаръ и подкрепена съ още една полурота отъ сжщия полкъ, не можа да удържи сръбския напоръ, а отстжпи, като увлѣче и

стоящитѣ къмъ фланга 1. и 4. роти отъ полка. Силно обстреляни съ артилерийски огънь, нашитѣ две роти понесоха чувствителни загуби при отстжплението си. Съ тѣхното отстжпление се застрашаваше и компрометираше почти цѣлата отбрана, затова се направиха доста голѣми усилия, следъ което хората се окуражиха и наново заеха старитѣ си мѣста.

Къмъ обѣдъ пристигнаха въ подкрепа на полка две роти отъ 22. п. Тракийски полкъ. Понеже положението бѣше доста сериозно, то къмъ 4. ч. сл. пл. пристигна въ помощь една дружина отъ 28. п. Стремски полкъ, а малко по късно и две роти отъ 21. п. Срѣдногорски полкъ. Къмъ 8. ч. сл. пл. сърбитѣ откриха ожесточенъ артилерийски огънь по позицията на полка и подъ негово прикритие настжпиха скрито и къмъ 9. ч. сл. пл. заеха една отъ висотитѣ, която той отбраняваше. Всичкитѣ усилия, които се направиха да се контраатакува противника, за да се заеме висотата обрат-

Щабътъ на полка на Калиманската позиция.

но, не дадоха никакъвъ резултатъ. Тукъ бѣ раненъ тежко въ главата временно командуващия полка, подполковникъ Жабински, въ момента, когато на чело на ротитѣ отиваше въ контъръ атака. Неговото мѣсто се зае отъ майоръ Соф-

каровъ. Отъ тази висота сърбитѣ бѣха изгонени съ огънь отъ нашата планинска батарея на 7. юлий сутриньта, която се зае отъ дружината 28. п. Стремски полкъ безъ жертви.

Деньтъ 7. юлий бѣше доста тягостенъ и мжчителенъ за защитницитѣ на полковата позиция. На този день сърбитѣ обстрелваха съ ожесточенъ артилерийски огънь цѣлата позиция. Всичко бѣше задимено отъ пукащитѣ се и падащи съ голѣмъ трѣсъкъ бризантни гранати и шрапнели. Рилци прекарваха едни отъ най тежкитѣ и сждбоносни минути. Притиснали се здраво къмъ окопитѣ, тѣ изнемогваха, но не се поколебаха ни за моментъ да ги напустнатъ. Този адъ продължи до настжпването на нощьта, при което хората можаха да си поодъхнатъ. Презъ течение на нощьта се направиха нѣкои размѣствания на ротитѣ, целящи засилване на отбраната.

Въ боя на днешно число бѣха ранени командующи 1. рота, поручикъ Трънка Адамъ, и подпоручицитѣ П. Анастасовъ Анастасъ и Митовъ Петъръ.

Цѣлиятъ день 8. юлий премина въ артилерийска престрелка и отъ двете страни. На смрѣкване дружината отъ полка, смѣнена прежния день отъ дружината на 28. п. Стремски полкъ, смѣни отъ позицията тая дружина, като зае дѣсната половина на участъка, а една дружина отъ 22. п. Тракийски полкъ зае лѣвата му половина. Деньтъ 9. юлий премина само въ артилерийска престрелка. Вечерьта дружината отъ полка наново бѣ смѣнена отъ позицията съ части отъ дружината на 28. п. Стремски полкъ.

На 10. юлий къмъ 1. ч. срѣдъ нощь се зачу силна артилерийска стрелба по посока на дѣсния флангъ. Ротитѣ отъ полка, като почиващи задъ позицията, бѣха веднага построени да бждатъ готови да се притекатъ на помощь тамъ, кждето би се явило нужда. 3. рота веднага бѣ изпратена за прикритие на стоящата къмъ фланга планинска батарея. По причина на ожесточения бой, който започна отъ 8. ч. пр. пл., стана нужда да се прати на позицията 2. рота отъ полка, а останалитѣ очакваха отзадъ въ готовность да посрѣщнатъ неприятелския ударъ. Сърбитѣ, следъ като принудиха 39. п. полкъ да напустне позицията си, заплашиха лѣвия флангъ на полка и принудиха нашитѣ роти да се оттеглятъ къмъ по-задната висота. Нашитѣ батареи откриха огънь по напуснатата позиция и не дадоха възможность на сърбитѣ да я заематъ презъ деня. Това сториха тѣ, когато настжпи нощьта.

На разсъмване на 11. юлий нашитѣ батареи откриха огънь по изгубената и заета отъ сърбитѣ наша позиция. Всички опити, които още отъ сутриньта се направиха отъ нашата дружина и отъ тия на 21. и 28. п. полкове за възвръщане на изгубенитѣ позиции на вчерашно число, не да-

доха никакъвъ резултатъ. Цѣлиятъ почти день следъ обѣдъ премина въ ожесточена престрелка по нашия участъкъ, което даде възможность на сърбитѣ да ни приковатъ къмъ заеманата отъ насъ позиция, а тѣ да се затвърдятъ на завладѣната отъ тѣхъ висота.

Въ боя на днешно число бѣха ранени взводнитѣ командири, подпоручицитѣ Божиловъ Костадинъ, Мордохай Яко Барухъ, Доневъ Стефанъ и Топлодолски Миланъ.

На 12. юлий стана размѣстване на частитѣ отъ 28., 26. и 21. п. полкове на позицията, като на полка се даде участъкъ въ центъра на позицията. Въ дѣсно бѣше една дружина отъ 26. п. Пернишки полкъ, а въ лѣво—една дружина отъ 22. п. Тракийски полкъ. Съ заемането на участъка ротитѣ веднага пристжпиха къмъ укреплението му. Усъвършенствуваха се направенитѣ отъ по-рано много плитки окопи, като започна и постройката на резервни такива, а така сжщо и ходове за съобщения. Въ този день вечерьта къмъ полка се присъедини 5. рота отъ полка, попълнена въ Царево село съ млади войници.

Сключване на примирието и миръть въ гр. Букурещъ.

Днитѣ отъ 13. до 15 юлий преминаха въ затишие по нашия флангъ. На 16., 17. и 18. юлий сърбитѣ обстрелваха позицията ни, безъ да предприематъ настжпателни действия. На тѣхната стрелба се отговаряше сжщо съ огънь и отъ наша страна.

На 18. юлий сутриньта се пръсна слухъ, че е сключено примирие. Не се мина много време и къмъ обѣдъ се получи телефонограма отъ началника на подучастъка, подполковникъ Долапчиевъ, съ която се съобщаваше, че въ гр. Букурещъ е подписанъ протоколъ за примирие, споредъ който военнитѣ действия се прекратяватъ отъ 1 ч. сл. пл. на днешно число.

Новината веднага бѣ съсбщена на войницитѣ, като имъ се заповѣда да не стрелятъ, даже и ако забележатъ да се движатъ неприятелски войници изъ окопитѣ си. Точно въ 1. ч. сл. пл. бѣше прекратена стрелбата по цѣлата линия. Къмъ 5 ч. пл. предъ фронта на позициитѣ ни премина смѣсена комисия отъ наши и сръбски офицери, която спредѣли така наречената демаркационна линия, която никоя отъ двете воюващи страни нѣмаше право да преминава.

По-голѣмата часть отъ времето, докато траеше примирието, полкътъ остана на позицията си. Предъ видъ неизвестностьта за резултата отъ преговоритѣ, които се водѣха въ Букурещъ за сключване на мира, на полка се заповѣда да продължава работата си по укрепяване на позицията. На 21. юлий за усилването на полка се придаде къмъ него една дружина отъ 48. п. полкъ на подполковникъ Искровъ. Времето, докато полкътъ стоеше на позицията, макаръ и разнообразено съ усилена работа по укрепяването, вървѣше бавно и бѣ доста скучно. Срокътъ отъ петь дни, за който бѣше сключено примирието на 22. юлий, бѣше изтекълъ. Той бѣше продължень за още три дни. Бѣха направени разпореждания за вѣроятни бждещи действия по отбрана на позицията, общъ началникъ на бойната часть на която бѣ назначенъ командиръть на полка, полковникъ Мановъ, който, като оздравѣлъ следъ раняването му, бѣше се завърналъ на 21. юлий и поелъ командуването на полка.

Понеже полкътъ отъ непреривнитѣ боеве, които бѣше водилъ отъ 4. до 18. юлий, бѣ доста изморенъ, на 24. юлий последва заповѣдь за снемането му отъ позицията. Рано сутриньта на 25. юлий той бѣше смѣненъ отъ дружината на 48. п. полкъ на подполковникъ Искровъ и се оттегли на почивка въ близкия долъ, находещъ се задъ позицията.

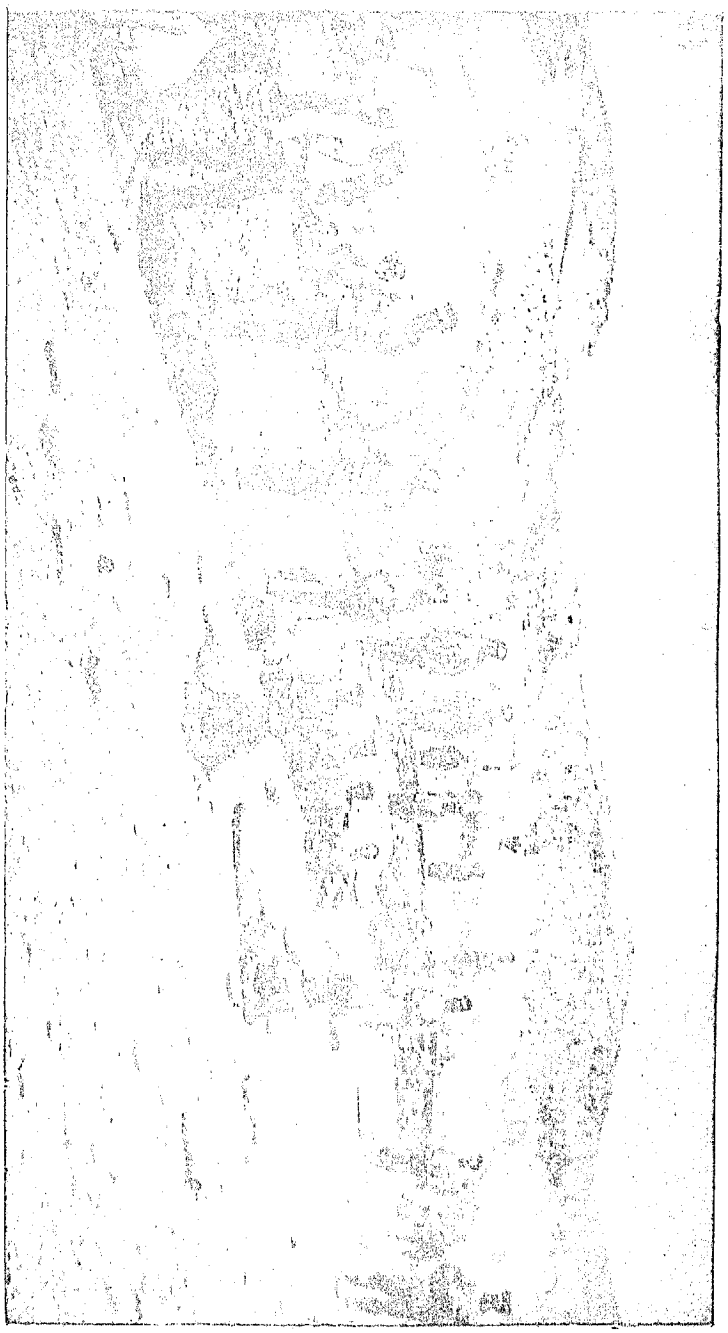

На Калиманската позиция следъ примирието.

Сключване на примирието и миръ въ гр. Букурещъ.

Днитѣ отъ 13. до 15 юлий преминаха въ затишие по нашия флангъ. На 16., 17. и 18. юлий сърбитѣ обстрелваха позицията ни, безъ да предприематъ настжпателни действия. На тѣхната стрелба се отговаряше сжщо съ огънь и отъ наша страна.

На 18. юлий сутриньта се пръсна слухъ, че е сключено примирие. Не се мина много време и къмъ обѣдъ се получи телефонограма отъ началника на подучастъка, подполковникъ Дэлапчиевъ, съ която се съобщаваше, че въ гр. Букурещъ е подписанъ протоколъ за примирие, споредъ който военнитѣ действия се прекратяватъ отъ 1 ч. сл. пл. на днешно число.

Новината веднага бѣ съсбщена на войницитѣ, като имъ се заповѣда да не стрелятъ, даже и ако забележатъ да се движатъ неприятелски войници изъ окопитѣ си. Точно въ 1. ч. сл. пл. бѣше прекратена стрелбата по цѣлата линия. Къмъ 5 ч. пл. предъ фронта на позициитѣ ни премина смѣсена комисия отъ наши и сръбски офицери, която спредѣли така наречената демаркационна линия, която никоя отъ двете воюващи страни нѣмаше право да преминава.

По-голѣмата часть отъ времето, докато траеше примирието, полкътъ остана на позицията си. Предъ видъ неизвестностьта за резултата отъ преговоритѣ, които се водѣха въ Букурещъ за сключване на мира, на полка се заповѣда да продължава работата си по укрепяване на позицията. На 21. юлий за усилването на полка се придаде къмъ него една дружина отъ 48. п. полкъ на подполковникъ Искровъ. Времето, докато полкътъ стоеше на позицията, макаръ и разнообразено съ усилена работа по укрепяването, вървѣше бавно и бѣ доста скучно. Срокътъ отъ петь дни, за който бѣше сключено примирието на 22. юлий, бѣше изтекълъ. Той бѣше продължень за още три дни. Бѣха направени разпореждания за вѣроятни бждещи действия по отбрана на позицията, общъ началникъ на бойната часть на която бѣ назначенъ командиръть на полка, полковникъ Мановъ, който, като оздравѣлъ следъ раняването му, бѣше се завърналъ на 21. юлий и поелъ командуването на полка.

Понеже полкътъ отъ непреривнитѣ боеве, които бѣше водилъ отъ 4. до 18. юлий, бѣ доста изморенъ, на 24. юлий последва заповѣдь за снемането му отъ позицията. Рано сутриньта на 25. юлий той бѣше смѣненъ отъ дружината на 48. п. полкъ на подполковникъ Искровъ и се оттегли на почивка въ близкия долъ, находещъ се задъ позицията.

На Калиманската позиция следъ примирието.

Сжщиятъ день примирието наново бѣше продължено съ неопредѣленъ срокъ до сключване на мира. Това обстоятелство донейде смущаваше хората, понеже не се знаеше, какво може да се случи. Близостьта ни до границата навеждаше на мисъльта всички, че идеалътъ, за който се борихме и за който българскиятъ народъ даде безброй жертви, бѣше напълно пропадналъ. Никой не се самооблащаваше, че мирътъ, ако и да се сключи, ще донесе нѣщо добро за изстрадалото ни отечество. Всичко това смущаваше твърде много измжчената войнишка душа, сбстоятелство, което се четѣше по опечаленитѣ лица на всички чинове отъ полка,

На Калиманската позиция следъ примирието.

На 28. юлий се тури край на нѣколкодневното тягостно и мжчително очакване. Въ 6 сл. пл. се получи телефонограма отъ бригадата, съ която се съобщаваше, че на днешно число е подписанъ мирътъ въ гр. Букурещъ. Къмъ полунощь се получи допълнителна такава, съ която се съобщаваше, че на утрешно число, 29. юлий, полкътъ ще се оттегли къмъ Царево село, за да влѣзе въ общата колона на бригадата на пжть за България.

Вестьта за сключване на мира, макаръ и да внесе известно облегчение въ измжчената войнишка душа, се по-

срещна отъ всички чинове отъ полка безъ шумъ и съ известна тжга, понеже всички знаеха, че той не носи нѣщо радостно за отечеството ни. Въ гр. Букурещъ България, заобиколена отъ всички страни съ врагове, съ надменность, че сж победители, бѣше принудена да приеме условията, които й се просто продиктуваха и да подпише мира, безъ да има право въ нѣщо да възрази. Въ този градъ бѣше извършено едно скандално международно грабителство, жертва на което бѣше станало нашето многострадално отечество. Въ Букурещъ българскиятъ народъ губѣше въ полза на своитѣ врагове всички свои придобивки, за които се бѣ борилъ и за които бѣ далъ безброй жертви по Македонскитѣ и Тракийски бойни полета.

Букурещкиятъ договоръ, който България подписа по принуждение на 28. юлий 1913 год., й отнемаше всички ония земи, за които тя обяви и води войната противъ Турция и които, следъ победата надъ последната, по право й принадлежеха споредъ сключенитѣ договори. Вънъ отъ това тя губѣше и една голѣма часть отъ старата си територия въ Добруджа. На българския народъ, останалъ ограбенъ отъ своитѣ врагове, не оставаше нищо друго, освенъ да се помири съ злата орисница, що му бѣ предопредѣлила сждбата и да чака съ търпение момента, когато ще бжде въ състояние да се възвърне всичко онова, що подло му бѣ заграбено отъ неговитѣ врагове.

Така печално завърши тази кратка, но ожесточена война, въ която Рилци съ безподобенъ героизъмъ и себеотрицание водиха една непосилна борба съ многочисления противникъ, който имаха на среща си. Въ тази злополучна война полкътъ загуби една голѣма часть отъ своитѣ доблестни чинове, положили живота си за спасение на своето отечество. Въ втората половина на тази война, отъ 21. юний до 18. юлий, отъ полка бѣха убити 2 офицери и 48 долни чинове, а ранени 7 офицери и 234 долни чинове. А общо за цѣлата война съ съюзницитѣ полкътъ даде следнитѣ загуби: офицери убити 10, а ранени 37. Долни чинове убити 230, а ранени 806. попаднали въ пленъ 19 офицери и 1130. долни чинове.

* * *

Усилията, които положиха Рилци на Калиманскитѣ позиции, за да спратъ бѣсния напоръ на сърбитѣ и да не имъ позволятъ да тъпчатъ и скверняТъ нашата мила татковина, ще изпълватъ на вѣчни времена съ гордость нашитѣ сърдца. Тѣ ще останатъ паметни въ историята на полка, за да сочатъ на иднитѣ поколѣния, какъ тѣхнитѣ бащи, братя и

дѣди сж жертвували живота си, когато се е касаело за спасението на своята родина. А отъ друга страна ще ги окуражаватъ и напжтствуватъ да следватъ тѣхния примѣръ, защото само по тоя пжть на възвишена доблесть, себеотрицание и пламененъ патриотизъмъ може да се осигури сжществуването на държавата ни и благоденствието и величието на българското племе.

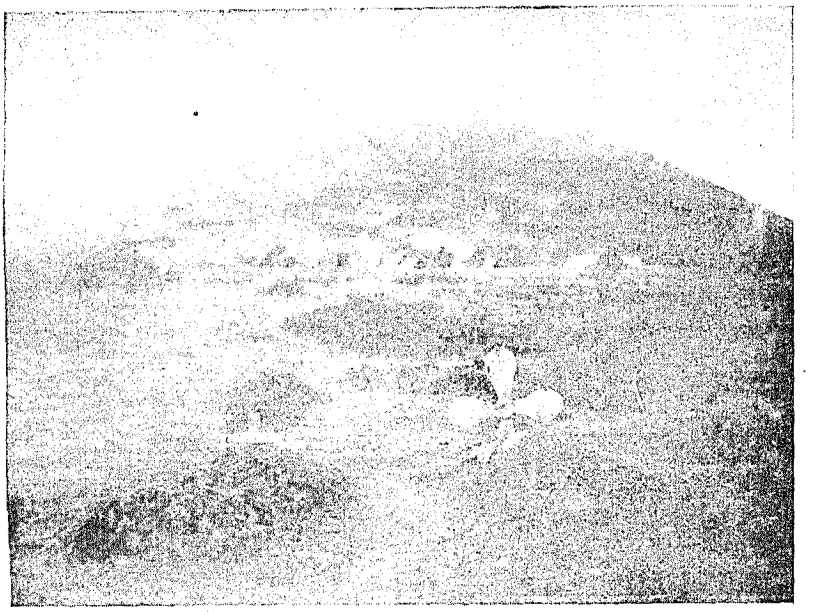

Братска могила на Калиманци.

Поклонъ предъ великата и свѣтла паметь на загиналитѣ за благото на своята родина Рилци, почиващи въ незнайни безкръстни гробове по Злетозскитѣ и Калимански планински възвишения! Хвала, честь, вѣчна слава и гордость на живитѣ борци, радетели за преуспѣването на полка и величието и преуспѣването на България!

Завръщането на полка въ Кюстендилъ. Демобилизацията.

На 29. юлий много рано сутриньта, полкътъ бѣше вече построенъ на бивака си зацъ позицията, готовъ да тръгне на пжть за България. Оглеждайки се помежду си, преди да тръгнатъ въ походъ, Рилци съ голѣма тжга въ душата си констатираха, че се завръщатъ сега въ отечеството си много малко отъ ония, които въ раннитѣ зори на 5. октомврий 1912. год. тръгнаха съ ценатa на живота си да дарятъ свободата на поробенитѣ си братя, живущи въ Тракия и Македония.

На пжть за България.

Радостьта имъ, че сж на пжть за къмъ роднитѣ мѣста, гдето отъ близо година ги очакваха тѣхнитѣ мили и близки, бѣше нищожна, просто подтисната, въ сравнение съ голѣмата скръбь, която чувствуваха при раздѣлата си съ тия свещени за тѣхъ мѣста, за освобождението на които бѣха положили толкова усилия и бѣха дали много скжпи, мили и незабравими жертви. Скръбьта на Рилци се усилваше и

отъ обстоятелството, че тѣ, които отъ години бѣха отблизо свидетели на страданията на своитѣ братя подъ турското робство отвждъ Осогово и Руенъ, сега, по фаталнитѣ стечения на обстоятелствата, трѣбваше да напустнатъ тия мѣста и да изоставятъ своитѣ братя отново на още по тежко робство, подъ властьта на новитѣ тирани — сърби и гърци.

Точно въ 7 ч. предъ пладне Рилци потеглиха на пѫть къмъ роднитѣ огнища. Съ наведени глави и дълбоко замислени, тѣ обгърнаха съ погледа си пространнитѣ бойни полета, гдето почиваха, подъ незнайни безкръстни гробове, голѣма часть отъ тѣхнитѣ любими другари. Изпращайки последенъ приветъ на изоставенитѣ тукъ на вѣчни времена тѣхни другари, тѣ се заклеха въ душата, че единъ день ще си отмъстятъ жестоко за коварството на тия, които въ своето упорство и неотстѫпчивость станаха причина да се пролѣе излишна кръвь само и само да отнематъ на народа ни следващитѣ му се по договоритѣ придобивки. При отдалечаването си отъ позициитѣ Рилци отнесоха съ себе си спомена за геройскитѣ дѣла на своитѣ починали другари, съ единственната мисъль да ги предадатъ на подрастващето поколѣние и на тѣхнитѣ мили и близки.

Въ 8 ч. пр. пл. при Баня чука планина полкътъ навлѣзе въ шосето за Царево село и по заповѣдь на началника на дивизията, генералъ Тодоровъ, продължи похода си по пѫтя с. Драмча — Щърби връхъ — с. Раково — Ново село за Кюстендилъ. Къмъ обѣдъ той пристигна при с. Драмча, гдето остана на почивка до къмъ 2 ч. сл. пл. Въ $2^1/_2$ ч. сл. пл. продължи похода си и къмъ 6 ч. сл. пл. пристигна и се установи за нощуване при с. Раково.

На следния день, 30. юлий, много рано сутриньта, полкътъ тръгна въ походъ и, движейки се по Новоселската рѣка, къмъ обѣдъ пристигна и се установи на почивка при селото Слокощица. Следъ една голѣма почивка при това село, въ 3 ч. сл. пл. потегли за гр. Кюстендилъ, гдето пристигна къмъ $4^1/_2$ ч. сл. пл., тържествено посрещнатъ отъ населението на града и околнитѣ села.

Съ пристигането си полкътъ се построи въ казармения дворъ. Тукъ командиръть на полка, полковникъ Мановъ, въ една сбита и прочувствена речь, пропита съ голѣма горесть и тѫга, посочи на великитѣ дѣла и безброй страдания и изпитни, изнесени отъ Рилци въ тази война. Прекланяйки се предъ духа на падналитѣ, а така сѫщо и на останалитѣ живи ратници отъ полка, които така упорито и достойно издържаха ада отъ олово на Калиманскитѣ позиции, спасявайки по този начинъ своята и тази на народа ни честь, той справедливо подчерта, че тия славни дѣла на Рилци не сѫ отишли напраздно. Че тѣ ще бѫдатъ вписани и ще красятъ историята на полка и тая на цѣлия български народъ,

за да бждатъ на вѣчни времена буденъ стражъ и пжтеводна звезда на подрастващитѣ поколѣния, като имъ служатъ за примѣръ и ги напжтствуватъ въ бждещата имъ деятелность за преуспѣването и величието на цѣлокупния и обединенъ български народъ.

Влизането на полка въ Кюстендилъ.

На края на своята речь командирътъ на полка, като пожела на запаснитѣ мирна и културна по-нататъшна дейность слецъ завръщането имъ по домоветѣ, изказа надеждата, че ако единъ день интереситѣ на отечеството изискатъ тѣхната помощь, тѣ ще се отзоватъ съ сжщата готовность и още по-голѣма ревность, за да доизкаратъ народното въжделение на по добъръ край.

Деньтъ 31. юлий премина въ усилена работа по приемането на облѣклото, въоржжението и снаряжението отъ запаснитѣ, а така сжщо и въ приготовление на уволнителнитѣ билети за подлежащитѣ на уволненке запаси. Съгласно телеграмата отъ щаба на дивизията, запаснитѣ трѣбваше да се уволнятъ на следния день, 1. августъ. Въ този день рано сутриньта тѣ бѣха построени въ двора на казармитѣ и предъ тѣхъ се прочете следната знаменателна заповѣдь, издадена отъ командира на полка, полковникъ Мановъ:

Връщане отъ войната въ гр. Кюстендилъ.

Заповѣдь

по

13. ПЕХОТЕНЪ РИЛСКИ ПОЛКЪ

№ 29.

гр. Кюстендилъ, 1. августъ 1913. год.

Офицери, подофицери и войници,

Утре вие напускате редоветѣ на любимия Ви полкъ, за да се завърнете въ домашнитѣ си огнища, гдето ви чакатъ съ трепетна радость бащи и майки, другарки и мили рожби, братя и сестри.

Тамъ, всрѣдъ тихия покой на роднитѣ стрѣхи, вие, мои славни, мои несравнени герои — страдалци, ще отморите изнуренитѣ си плещи, ще разведрите горditѣ си чела, ще намѣрите сърдечна утеха.

Нека въ миръ и радость да дочакате своитѣ старини, за да предадете на потомството славата на вашитѣ дѣла, за които тепърва пѣсни ще се творятъ и пѣятъ.

Ето, близо година вече време, откакъ Отечеството ви събра подъ полковото свето знаме и поведе на смъртна борба съ вѣковнитѣ ни тирани.

Колко велики минути! Колко свѣтли спомени преживѣхме ние!

Ще забравите ли, съ какъвъ възторгъ минахме границата на многострадална Македония? Ще забравите ли молитвитѣ ни, когато съ първия гърмежъ надъ Исти Баня открихме борба за освобождението на братята роби? Ами влизането ни въ Кочани, когато черковнитѣ камбани сливаха своя звънъ съ ехтежа на топоветѣ и пушкитѣ, когато робътъ ви прегръщаше и цѣлуваше вашитѣ пушки? А срещата, която ви устрои свободния Щипъ, блѣскавата среща, радушния приемъ отъ страна на населението?

Чие сърдце нѣма да трепне, когато си спомни за незабравимата среща въ Кукушъ, тоя новъ Македонски Батакъ?

Ще забравите ли трогателната любезность на Кукушани, които и въ Солунъ откриха обятията за насъ, при всичко че бѣхме кални, мокри, капнали отъ тежки походи подъ ония паметни поройни дъждове?

Летѣхте вие, скромни деца, презъ урви и долини, планини и полета, презъ блата, рѣки и морета, за да разнесете до брѣговетѣ на Азия славата на Рилци.

Кжде не стжпи вашиятъ кракъ?

Брѣгалница и Пчачковица, Струмица и Бѣласица, Дойранъ и Галикъ, Бѣлото и Мряморно морета, Курудагъ и Сароскиятъ заливъ, Булаиръ и Дарданелитѣ ще предаватъ на вѣковетѣ легенди за вашитѣ подвизи.

Паметни ще останатъ въ историята на великата „Освободителна война" вашето упорство и устремъ предъ Булаиръ, вашето стоическо търпение и издържливость всрѣдъ виелицитѣ и прѣспитѣ на оная страшна зима!

Върнахте се пакъ въ Македония, страната на смъртьта и сълзитѣ, съ затаена въ душата си мисъль да зърнете бистрия Вардаръ, величествения Шаръ и да се огледате въ синия Охридъ. Ала не било тъй угодно на Провидението.

Нашитѣ коварни съюзници ни измѣниха: тѣ скроиха пъкленъ планъ да ни обератъ, и ние съ гърдитѣ си бѣхме принудени да бранимъ нашитѣ родни огнища.

Защищавахме се и пролѣхме кръвьта си за тѣхъ и, когато щѣхме да накажемъ вѣроломнитѣ ни съюзници, както нѣкога Крумъ и Симеонъ ги наказаха, другъ нашъ съсѣдъ, единъ народъ, изникналъ отъ робъ въ времето на Римската империя, безъ минало и своя култура, навлѣзе въ нашата Родина. И нашиятъ Царь заповѣда да свиемъ свещеннитѣ знамена, защото не можаха нито женитѣ, нито изнемощѣлитѣ старци, нито пъкъ децата да се биятъ съ безславнитѣ ромънски полкове.

Отивате си, мои мили бойни другари! Идете си горди и спокойни, защото не вие сте победенитѣ! Не е победенъ оня, който е нападнатъ отъ петима!

Вие никога нѣма да водите война съ жени и деца, защото познавате само пушката и честната война, а не война безъ честь и правда!

Идете си, вие ратници отъ великата епопея, която събори петвѣковната Отоманска империя!

Прощавайте вие, гранитни борци, ксито се връщате почернѣли отъ ужаситѣ на онзи адъ, който се нарича Калиманица!

Идете си, мои мили юнаци, и не забравяйте 13. п. Рилски полкъ, нашата военна задруга, гдето дѣлихме толкова скърби и радости, гдето цъвтѣха и увѣхнаха толкова надежди, гдето преживѣхме толкова незабравими минути на величие, радость и печаль!

Историята, Царьтъ и България нѣма да Ви забравятъ, а вие не забравяйте загиналитѣ си другари, чиито гробове ще показватъ на градущето поколѣние пжтя на славата и величието и ще го викатъ за нова борба,

Тъй се твори свободата, тъй се създава историята.

Може би бавно, ала непоколебимо трѣбва да вървимъ къмъ заветния идеалъ.

Такава е нашата участь: въ кръвь и пламъци се роди България, съ мечъ и огънь ще изградимъ основитѣ на нашето непомрачимо бѫдеще, за да вирѣятъ свободата и прегресътъ.

Да живѣе Негово Величество Царьтъ!

Да живѣе България!

Сбогомъ, обични ми Рилци!

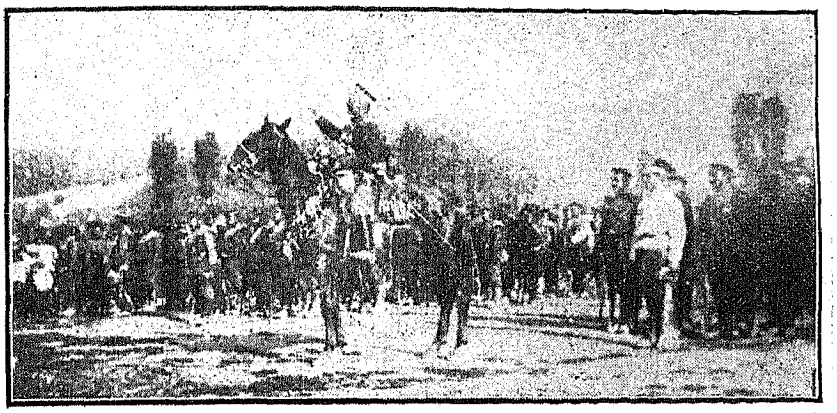

Разпускане полка въ казармения дворъ.

Заповѣдьта бѣ изслушана съ затаенъ дъхъ и голѣмо внимание. Тя изтръгна сълзи отъ умиление на всички запасни чинове, които, отправлявайки се за домоветѣ си, посрѣдъ бурно и гърмогласно „ура" и сърдечни сбогувания и прегръдки, изказваха заканата си единъ день да отмъстятъ на коварнитѣ и подли врагове.

Демобилизация на рота въ гр. Кюстендилъ.
4. VIII. 1913. година.

Часть IV.

Общоевропейската война

1915. — 1918. год.

Общоевропейската война и причинитѣ за намѣсата на България.

Войната съ съюзницитѣ, както видѣхме, завърши съ мира въ Букурещъ, който отнимаше на България всички ония придобивки, които българскиятъ народъ бѣ спечелилъ съ толкова усилия и жертви въ войната срещу Турция въ Трикия и Македония, както и една голѣма часть отъ старата ни територия въ Добруджа. Неправдата, наложена на България по силата на този договоръ, не преставаше да тегне и да вълнува душата на цѣлия български народъ. Следъ подписването на Букурещкия договоръ, нашиятъ народъ, уморенъ отъ борбата, протестирайки срещу неправдата, която му отреждаше този договоръ, се примири съ злата орисница, що му бѣ предопредѣлила сждбата и се отдаде на миренъ трудъ за лѣкуване тежкитѣ рани, които бѣха му нанесени отъ войната. Въпрѣки това, той не преставаше да си спомня винаги за унизителния за него Букурещки договоръ и продължаваше да живѣе съ мисъльта и надеждата, че ще дойде день, когато ще може да си възвърне всичко онова, що подло и несправедливо му бѣ заграбено отъ неговитѣ врагове.

Едва що бѣше се изминала една година отъ подписването на този договоръ, ето че нова, по-свирепа, борба започна този пжть въ центъра на Европа. Избухна Общоевропейската война. Великитѣ европейски държави отъ редъ години се надпреварваха да печелятъ надмощие и първенство, както въ Европа, така сжщо и въ Азия и Африка. Въ тия отдалечени страни тѣ бѣха насочили своя стремежъ въ заграбване на все повече и повече нови земи, отгдето разчитаха да извличатъ голѣми количества сурови материали, нуждни за индустрията имъ. Едновременно съ това тѣ водѣха не помалка борба и за завладяване на свѣтовнитѣ пазари, нуждни имъ за тѣхната търговия. Англия, отъ една страна, както и Франция, виждаха въ лицето на Германия единъ много опасенъ конкурентъ, който отъ година на година вземаше първенство и клонѣше: да ги измѣсти както въ търговията, така и въ военно отношение. Това обстоятелство и редъ още много други причини принудиха европейскитѣ държави да се подѣлятъ на враждуващи единъ на други лагери, които се дебнѣха помежду си и търсѣха само случай и поводъ да се нахвърлятъ едни на други, за да се унищожатъ.

Такъвъ случай имъ се представи презъ лѣтото на 1914. г., когато въ гр. Сараево (Босна) бѣха убити австро-унгарскиятъ престолонаследникъ Францъ Фердинандъ и съпругата му, които пжтували съ автомобилъ изъ улицитѣ на града. Това

убийство, извършено отъ двама пропити отъ шовинизъмъ сърби, възмути общественото мнение въ цѣлия свѣтъ, а най-много Австро-Унгарската империя, гдето предизвика буря отъ възмущение и негодувание срещу Сърбия. Австро-Унгарската империя, като счете това убийство за плодъ на съзаклятничество на цѣлия сръбски народъ, на 23. юлий 1914. г., веднага следъ погребението на жертвитѣ, подаде нота ултиматумъ до Сърбия, съ която искаше вжтре въ 48 часа да накаже убийцитѣ, да уволни и даде подъ сждъ участницитѣ въ това убийство офицери и чиновници и още редъ други мѣрки, които уронваха престижа на Сърбия, като самостоятелна държава. Понеже сръбското правителство отказа да изпълни тия искания, Австро-Унгарската империя на 28. юлий 1914. год. обяви война на Сърбия.

Къмъ това време великитѣ европейски държави, въ своето съревнование помежду си, бѣха раздѣлени на два противоположни и враждуващи единъ на другъ лагери. Отъ едната страна стоеше Тройниятъ съюзъ, въ който влизаха Германия, Австро-Унгария и Италия, а отъ другата страна— Франция и Русия, съставляващи Съглашението, къмъ което клонѣше да се присъедини и Англия, поради страха и умразата ѝ отъ твърде голѣмото разширение и засилване на Германия. Русия, която се считаше за покровителка на малкитѣ славянски народи, още въ началото на конфликта не можа да остане неутрална и обяви тайна мобилизация на часть отъ войскитѣ си, въ готовность да защити интереситѣ на покровителствуваната отъ нея малка славянска държава. Сърбия. Германия, отъ своя страна, като счете руската мобилизация еднакво опасна, както за самата нея, така и за нейната съюзница, Австро-Унгария, поиска отъ Русия незабавно да спре своята мобилизация. Но, понеже Русия отказа да се подчини на това нейно искане, то на 1. августъ 1914. год. Германия обяви война на Русия. Така се турна началото на ужасната и кървопролитна Общоевропейска война, въ която се намѣси и Франция, като съюзница на Русия, а следъ нея последователно Англия, Италия, останалитѣ балкански държавици и Америка.

Общоевропейската война завари българския народъ въ периода, когато той въ миренъ трудъ и усилена деятелность по всички отрасли продължаваше да лѣкува нанесенитѣ му рани отъ двѣтѣ войни. Неочакваното обявяване на Свѣтовната война дойде въ единъ моментъ да облекчи изстрадалата му душа и да възкреси въ него надеждата, че е дошло вече времето, когато ще може да си възвърне изгубеното. Тежкото положение обаче, въ което се намираше страната ни — резултатъ отъ проявенитѣ усилия презъ двѣтѣ последни войни — налагаше една осторожность. Ето защо още въ началото, когато се обяви тази война, тогавашното българско прави-

телство, подъ шефството на Д-ръ В. Радославовъ, обяви, че ще пази неутралитетъ.

Войната, започната между великитѣ държави, съ течение на времето все повече и повече се разрастваше съ намѣсването на все нови и нови държави. Онеправданиятъ български народъ следѣше развитието на събитията. Въ по-голѣмата си часть той бѣше убеденъ, че трѣбва да се използуватъ стеклитѣ се обстоятелства за каузата на България. По въпроса, обаче, за срѣдствата, чрезъ които бихме могли да поправимъ нанесенитѣ ни щети отъ Букурещкия договоръ, въ страната ни сѫществуваха различни схващания. Едни бѣха за намѣсването въ войната въ полза на Съглашението, други—къмъ тая на Съюза, който по всички почти фронтове нанасяше поражения и се очертаваше като сила, къмъ която клони победата. Не липсваха при това и голѣмъ брой привърженици на трето едно схващане, което бѣше за ненамѣсването ни въ войната. Последнитѣ разчитаха да спечелимъ великитѣ сили за каузата си отъ преговори, като останемъ до край неутрални. Оставаше, следователно, на правителството да оцени то само положението и да ориентира страната, където то смѣташе, че ще бѫде най-добре за българскитѣ интереси.

Географическото положение на България на Балканитѣ и нейната сила се оценяваха добре и отъ дветѣ воюващи групировки. Тѣ желаеха да привлѣкатъ България на своя страна и затова се надпреварваха да ѝ правятъ предложения и да я увещаватъ да напустне неутралитета си и имъ стане съюзникъ. Намѣсата на България на страната на Съюза даваше възможность на Германия и Австро-Унгария да се съединятъ съ своята съюзница Турция, да я подкрепятъ и да извлѣкатъ облаги за себе си отъ многото сурови материали, съ които тя разполагаше и отъ които тѣ имаха доста голѣма нужда. България, опредѣлена на страната на Съглашението, даваше възможность на последното да съсипе Турция, и като освободи Проливитѣ, да способствува за съединението на Русия съ своитѣ съюзници Франция и Англия—резултатъ, който би ималъ голѣмо и сѫдбоносно значение за самия изходъ на войната.

Всички предложения, обаче, направени отъ Съглашението на България, бѣха отъ такова естество, че не вдъхваха никаква надежда и не даваха ни най-малка гаранция, че тя, въпрѣки жертвитѣ, които ѝ предстоятъ да даде, ще може да разчита да получи веднажъ изгубенитѣ си земи. Съглашението обещаваше на България земи, които туряше въ условие отъ добрия изходъ на войната, резултатътъ на ксято никой не може да предрече. Слабостьта на неговитѣ предложения произтичаха и отъ това, че то не можеше да обещава съ сигурность земи, които не му принадлежаха, а въ по-голѣмата си часть бѣха заграбени отъ Сърбия, която всюваше на негова страна. А пъкъ самата Сърбия, когато ставаше

въпросъ презъ време на съглашенскитѣ преговори за това, което трѣбваше да се отстжпи на България, не веднажъ надигаше глава и даваше да се разбере, че не е склонна за никакви голѣми отстжпки.

Предложенията на Германия, напротивъ, бѣха много ясни и категорични. Тя обещаваше да ни възвърне всички заграбени земи—нѣщо правдоподобно, понеже всичкитѣ се владѣеха отъ държави, които въ тая война се бѣха опредѣлили за нейни врагове. Нейнитѣ предложения се посрѣщаха отъ ржководнитѣ фактори на страната като такива, които даваха гаранция, че жертвитѣ, които трѣбваше да се дадатъ, нѣмаше да отидатъ напраздно. За да вдъхне вѣра въ искреностьта на своитѣ намѣрения, тази държава, още преди намѣсата ни въ войната, посъветва своята съюзница Турция да направи една макаръ и малка поправка на границата ни въ наша полза по долината на рѣка Марица, на което нѣщо Турция не закъснѣ да се съгласи и го направи.

Слецъ всичко това българското правителство, водимо отъ горещото желание да извоюва наново свободата на Македония, все повече и повече даваше да се разбере, че е наклонно да опредѣли България на страната на Германия, Австрия и Турция. Това схващане на правителството не се сподѣляше отъ една часть отъ интелигенцията и цѣлата почти опозиция, които по този въпросъ бѣха раздѣлени на две: по-голѣмата часть за намѣсването ни на страната на Съглашението, а една часть за никакво намѣсване на България въ войната.

Продържителната война, която цѣлата опозиция въ нашата страна води срещу правителството за съставяне на кабинетъ отъ всички партии, който да направи оценка на положението и да реши въпроса за намѣсата ни или не въ войната и на чия именно страна да стане тази намѣса, не можа да успѣе. Правителството Д-ръ Радославовъ, твърдо убедено, че България ще може да постигне националното си обединение само въ съюза съ Германия, която къмъ това време продължаваше да нанася все по-голѣми и по-голѣми победи надъ Съглашението, остана твърдо на своето становище и, следъ като взе всички мѣрки да осуети ролята на опозиционнитѣ партии, сключи съюзъ съ Германия и по този начинъ опредѣли България окончателто на страната на силитѣ отъ Централния съюзъ.

Разнитѣ партии въ страната, които до това време бѣха противъ решението на правителството, предъ свършения фактъ свиха своитѣ партийни знамена, като оставиха правителството спокойно да ржководи и направлява сждбинитѣ на страната въ тежкитѣ и сждбоносни моменти, които тепърва предстоеха да се преодоляватъ съ започването на новата война.

Така, накратко казано, се развиха събитията, които преживѣ страната ни и които я доведоха до намѣсата ѝ въ Общоевропейската война.

Мобилизацията на полка.

На 9. септемврий 1914. г., късно вечерьта, бѣше подписана отъ Негово Величество Царя заповѣдьта, съ която се обявяваше обща мобилизация на всички сили въ царството. Вестьта за мобилизацията съ свѣткавична бързина, още на 10. септемврий презъ нощьта, се разпространи по всички краища на страната. Тя не бѣше изненада за никого и се посрещна отъ цѣлия български народъ съ спокойствие и облегчение. Въ полка телеграмата се получи отъ бригадата въ 2 ч. следъ полунощь. Рано сутриньта на 10. септемврий всички офицери отъ полка бѣха събрани въ кабинета на командира на полка, гдето, при пълень ентусиазъмъ, получиха отъ него плановетѣ на мобилизацията, по които трѣбваше да формиратъ частитѣ си.

Полкътъ, споредъ плана за мобилизацията, трѣбваше да формира четири дружини, картечна рота, телефонна команда, нестроева рота, музикантския хоръ и парковъ взводъ. А освенъ това и щабъ на 53. п. полкъ, две дружини, картечна полурота, телефонна команда, нестроева рота, санитаренъ персоналъ и парковъ взводъ за този полкъ. Едновременно съ формирането на горнитѣ части той трѣбваше да развърне 3. погранична рота въ дружина отъ 4 роти и да отдѣли кадъръ и формира 13. маршеви полкъ, 1. опълченска дружина отъ 7. опълченски полкъ, 1. дружина отъ 7. етапенъ полкъ и 13. допълняюща дружина.

За по-голѣмата часть отъ по-горе изброенитѣ части, които трѣбваше да се формиратъ, полкътъ разполагаше въ складоветѣ си съ облѣкло, въоржжение и снаряжение. Той бѣше се и за благовременно запасилъ и съ хранителни запаси, нуждни му за изхранване на хората и добитъка въ периода на самата мобилизация. Недостигътъ за попълване на частитѣ съ хора, споредъ щатоветѣ за военно време, се очакваше да се попълни отъ числящитѣ се запасни, а този за конския съставъ — отъ реквизиционната комисия.

Деньтъ 10. септемврий премина въ една усилена работа по изваждане на облѣклото и снаряжението отъ полковитѣ складове, а изобщо въ една много трескава деятелность по приготовлението на всичко необходимо за посрѣщането и приемането на очакващитѣ се да пристигнатъ запаси. На 11. септемврий гр. Кюстендилъ, постоянното мѣстоквартируване на полка, се извънредно много оживи и взема праздниченъ

видъ. Къмъ обѣдъ градътъ, както и казармитѣ на полка, започнаха да се изпълватъ съ запасни.

Запаснитѣ войници отъ кюстендилския край, изпитали разочарованието си отъ измѣната на сърбитѣ презъ 1913. г., пристигаха сега въ полка масово съ единъ много високъ борчески духъ. Съ гърмогласно „ура“ тѣ навлизаха въ двора на казармитѣ, съ пълна вѣра въ силитѣ си и съ желание да отмъстятъ на бившитѣ си вѣроломни съюзници. Правѣше силно впечатление, като гледаше човѣкъ юначния видъ на тия борци, дошли наново да жертвуватъ себе си за благото на своята родина. Повечето отъ тѣхъ идѣха откъмъ сръбската гра-

**Полковникъ Кировъ Кръстю,
командиръ на полка презъ 1915. и 1916. год.**

ница, къмъ която бѣха обърнати погледитѣ на цѣлия български народъ и задъ която непосрѣдствено се намираха заграбенитѣ ни земи отъ Македония, въ която нашитѣ братя бѣха останали да пъшкатъ подъ тежкото и непосилно сръбско иго. Мила и трогателна бѣше гледката на приижданитѣ запасни, които, обзети отъ ентусиазъмъ, се взаимно поздравляваха съ своитѣ бивши началници и другари, съ които ги свързваха неотдавнашни бойни спомени и които стечението на обстоятелствата ги бѣше събрало за пръвъ пѫть отъ злополучната война за довършване на започнатото презъ 1912. год. освободително дѣло.

Днитѣ 12., 13. и 14. септемврий преминаха въ усилена дѣятелность по приемането, разпредѣлението и стъкмяването на пристигналитѣ запасни. Работѣше се усилено и по прегледването на хората отъ медицинска комисия и приемането на голѣмия брой коне, дадени по нарядъ отъ реквизиционната комисия, необходими на полка за обоза му, който бѣше опредѣленъ да бжде изключително товаренъ. Къмъ 14. септемврий вечерьта бѣха се явили по-голѣмата часть отъ числящитѣ се запасни, така че къмъ този день полкътъ се смѣташе вече напълно мобилизиранъ. До това време хората бѣха вече снабдени съ облѣкло, оржжие и бойни припаси, както и съ неприкосновенъ запасъ отъ суха храна — сухаръ за два дни. Приети бѣха по-голѣмата часть отъ конетѣ, необходимата амуниция за тѣхъ, кухнитѣ и разнитѣ багажи и товари. Още въ началото на мобилизацията полкътъ въ командно отношение бѣше приетъ отъ полковникъ Кировъ Кръстю, а мирновременниятъ до това време командиръ, полковникъ Сантурджиевъ, напусна полка, понеже бѣше назначенъ за командиръ на 1. бригада отъ 7. п. Рилска дивизия въ съставъ 13. и 26. полкове.

Една отъ първитѣ задачи на полка, споредъ плана за мобилизацита, бѣше да изпрати въ периода на мобилизацията две дружини за подкрепа на пограничнитѣ войски. Границата къмъ това време отъ поста Вильо Коло до поста Коравци включително се охраняваше отъ 3. гранична рота. Съ обявяване на мобилизацията тази рота, мирновременниятъ съставъ на която бѣше отъ полка, се попълни съ запасни и опълченци отъ пограничнитѣ села и се завърна въ дружината. Въ подкрепа на тази дружина бѣха опредѣлени да заминатъ 1. и 2. дружини отъ полка.

На 14. септемврий сутриньта горепоменатитѣ дружини се отправиха на пжть. 1. дружина на майоръ Андреевъ замина по шосето Кюстендилъ — Егри Паланка и сжщия день се установи на квартиро-бивакъ при с. Гърляно, като изпрати 2. рота при с. Горно Тлъмино. Тази рота на следния день пристигна при „Чешма“ и тамъ се установи на бивакъ въ близка подкрепа на постоветѣ отъ 1. и 2. гранични роти. 2. дружина на майоръ Коевски изпрати 5. рота за с. Раково, а съ останалитѣ три роти се отправи на пжть презъ селата Колуша и Богословъ за Бегъ Бунаръ, гдето пристигна и се установи на бивака къмъ 8 ч. вечерьта. На гореказанитѣ пунктове дружинитѣ останаха до 21. септемврий, като използуваха времето въ укрепяване на позициитѣ въ районитѣ имъ и въ занятия за подтягане по сгжстения и разсипания строй, подготовка по стрелбата, бой съ ножъ и други. Сжщитѣ занятия произвеждаха и останалитѣ въ гр. Кюстендилъ 3. и 4. дружини, като ги разнообразяваха съ беседи и малки походи за втягане на хората.

На 22. септемврий 1. и 2. дружини, смѣнени отъ 32. п. Загорски полкъ, бѣха се прибрали въ гр. Кюстендилъ. Въ подкрепа на пограничната дружина оставаше 3. п. Балканска дивизия, частитѣ на която бѣха почнали да се съсрѣдоточаватъ по протежението на границата отъ върха Голѣмъ до върха Руенъ. Полкътъ, събранъ цѣлиятъ въ гр. Кюстендилъ, продължаваше презъ последнитѣ два дни да произвежда занятия за подтягане, а едновременно съ това да довършва приготовлението си за предстоящия походъ.

Заминаване на полка къмъ опредѣленитѣ пунктове на границата.

На 24. септемврий, рано сутриньта, полкътъ въ съставъ: 61 офицери, 5 лѣкари, 4 чиновници, 5741 подофицери, ефрейтори и редници и 581 коня, бѣше построенъ въ двора на казармитѣ. Следъ отслужване на благодарственъ молебенъ за даруване победи на българското оржжие и поздравитѣ и благопожеланията на командира на полка, полковникъ Кировъ, полкътъ, при тържествения химнъ „Шуми Марица“ и марша „Съюзници-разбойници“, се отправи на пжть за Долно село, изпратенъ и обкиченъ съ цвѣтя отъ хилядното множество изпращачи, дошли отъ града и околнитѣ села. Посрѣдъ хилядитѣ благопожелания за победа надъ врага и щастливо завръщане, полкътъ се отправи на пжть отъ казармитѣ по шосето за къмъ село Гърляно и се изгуби отъ очитѣ на изпращачитѣ, обгърнатъ въ далечината отъ гжстия стълбъ прахъ, дигналъ се високо надъ шосето. При едно много хубаво и приятно време полкътъ къмъ обѣдъ пристигна при село Гърляно и следъ тричасова почивка тукъ продължи пжтя си за Долно село, гдето пристигна къмъ 5 ч. сл. пл. и се установи на квартиро-бивакъ.

Въ Долно село полкътъ остана до 26. септемврий вечерьта. По заповѣдь отъ бригадата, той на 27. септемврий въ 1 ч. пр. пл. се отправи на пжть презъ с. Бистъръ за Босилиградъ. На разсъмване той пристигна въ с. Бистъръ и се установи на почивка. Тукъ на хората се даде закуска топла чорба, приготвена отъ кухнитѣ, изпратени за това село още отъ прежния день вечерьта. Въ 9 ч. пр. пл. полкътъ съ мѣрки на охранение и съ придружаващитѣ го две батареи отъ 2. планински артилерийси полкъ продължи похода си за Босилиградъ, гдето пристигна къмъ 6 ч. сл. пл. и се разположи на квартири. Маршътъ бѣше доста труденъ и уморителенъ, понеже, за скритость, движението се извършва-

ше нощно време и то по много лошъ и разваленъ пѫть, който въ по-голѣмата си часть бѣше пѫтека, минаваща по една планинска мѣстность съ доста стръмни подеми и спускове. Въпрѣки всичко това, хората пристигнаха на пункта на нощуването бодри и безъ изостанали по пѫтя. Презъ нощьта се изпратиха за външна охрана две роти въ наблюдателни застави по височитѣ северозападно отъ с. Райчиловци и гр. Босилиградъ.

На 28. септемврий, много рано сутриньта, полкътъ трѣбваше да напустне гр. Босилиградъ на пѫть за границата. Понеже заповѣдьта не се получи навреме, тръгването отъ града стана къмъ 7 ч. пр. пл.

Полкътъ напустна града по дружинно, тържествено изпратенъ отъ мѣстното население. Най-напредъ се отправи на пѫть 3. дружина, която къмъ 2 ч. сл. пл. пристигна и се установи въ с. Горна Любата. Останалитѣ 1., 2. и 4. дружини тръгнаха последователно, съ интервалъ помежду имъ отъ 1 часъ и между 12 ч. по пладне и 3 ч. сл. пл., сѫщо така последователно, пристигнаха въ с. Долна Любата, гдето и останаха да нощуватъ.

Когато ставаше това движение на полка, въ бригадата се бѣха получили сведения, че сърбитѣ сѫщо така приближаватъ войски къмъ границата. За да ги изпреваримъ и заемемъ нѣкои отъ важнитѣ пунктове по нея, се заповѣда на 3. дружина на днешния день вечерьта да продължи движението си къмъ границата, като съ една рота заеме върха Бѣсна кобила. Тази дружина къмъ $9^1/_2$ ч. сл. пл., като остави 11. рота заедно съ домакинския си обозъ въ с. Горна Любата, напустна това село и къмъ 2 ч. пр. пл. на 20. септемврий пристигна и се установи съ 10. и 12. роти въ помѣщенията на мината Мусулъ. 9. рота отъ тази дружина продължи пѫтя си и къмъ 6 ч. сутриньта зае върха Бѣсна кобила.

Мѣстото на 3. дружина въ с. Горна Любата се зае на 29. септемврий сл. пл. отъ 1. дружина, която съ 2 рота зае върха Стръвна. 2 и 4. дружина на този день останаха на старитѣ си мѣста въ с. Долна Любата. На 30. септемрий станаха нови превдигвания на нѣкои отъ дружинитѣ на полка, така че той вечерьта на този день, въ надвечерието на самитѣ военни действия, заемаше следното положение: 1. дружина съ придаденитѣ ѝ две планински орѫдия и две картечници — върха Стръвна; 2. дружина съ придаденитѣ ѝ две картечници, съ една рота — върха Чука, а останалитѣ — при махала Орниче; 3. дружина съ 12. рота — на върха Бѣсна кобила, а съ останалитѣ роти и придаденитѣ ѝ две планински орѫдия—при мината Мусулъ. Нестроевата рота, парковиятъ взводъ и домокинскиятъ обозъ — на бивакъ въ с. Горна Любата и Мусулъ.

Обявяване на войната.

За предстоящитѣ действия срещу Сърбия, полкътъ, усиленъ съ една планинска батарея отъ 2. пл. артил. полкъ и единъ полуескадронъ отъ 1. ескадронъ на 6. коненъ полкъ, съставляваше самостоятеленъ отрядъ, подъ командата на командира на 1. бригада, полковникъ Сантурджиевъ. Задачата на този отрядъ, който трѣбваше да действува на крайния дѣсенъ флангъ на нашата II. армия, бѣше да настжпи въ сръбската територия съ посока: Крива Вея — Сливница — Изамно—Кумарево — гр. Враня, да проникне въ долината на рѣка Морава и скжса желѣзопжтната линия Враня—Лѣсковецъ, като съ това прекжсне съобщенията съ Македония.

Въ дѣсно отъ полка предстоеше да действува 26. п. Пернишки полкъ, който бѣше отъ състава на бригадата и бѣше придаденъ къмъ I. армия, съ специална задача да настжпи по посока Трънъ — Клисура — Власотинци, като поддържа връзка съ полка. Въ лѣво отъ полка бѣше 29. п. Ямболски полкъ, който имаше назначение да се спустне въ долината на Морава съ посока гр. Враня и прекжсне съобщенията на сърбитѣ съ Македония. Още по въ лѣво предстоеше да действуватъ останалитѣ части отъ II. армия, въ която влизаха 3. п. Балканска дивизия, останалитѣ части отъ 7. п. Рилска дивизия и конната дивизия, съ задача да настжпятъ въ Македония, да завладѣятъ Овче поле, като вжзелъ на пжтищата, които водятъ въ Сърбия, и съ това да попрѣчатъ на Съглашенската армия, която къмъ това време настжпваше отъ гр. Солунъ къмъ Македония, да се съедини и подкрепи сръбската армия.

На 30. септемврий, къмъ 6. ч. сл. пл., командирътъ на бригадата, полковникъ Сантурджиевъ, получи отъ щаба на II. армия заповѣдь за започване на военнитѣ действия. По този случай бѣше издаденъ отъ Негово Величество Царя следния манифестъ за обявяне на войната, отправенъ къмъ българския народъ:

МАНИФЕСТЪ

КЪМЪ

БЪЛГАРСКИЯ НАРОДЪ

Българи,

Вие всички сте свидетели на неимовѣрнитѣ усилия, които положихъ презъ течение на цѣлата година, откато трае Европейската война, за запазване мира на Балканитѣ и спокойствието на страната.

Азъ и правителството Ми се старахме, при следвания до сега неутралитетъ, да постигнемъ идеалитѣ на българския народъ.

Двете воюващи групи отъ Велики сили признаватъ голѣмата неправда, която ни се нанесе съ подѣлбата на Македония. И двете воюващи страни сж съгласни, че тя, въ по-голѣмата си часть, трѣбва да принадлежи на България.

Само нашата коварна съседка Сърбия остана непреклонна при съветитѣ на своитѣ приятели и съюзници. Сърбия не само не поиска да се вслушва въ тѣхнитѣ съвети, но въ озлоблението и алчността си нападна дори собствената ни територия, и нашитѣ храбри войски бидоха принудени да се сражаватъ за защита на собствената ни земя.

Българи,

Скжпи народни идеали ме заставиха презъ 1912. година да призова Нашето храбро войнство на борба, въ която то самоотвержено развѣ знамето на свободата и скжса веригитѣ на робството. Нашитѣ съюзници сърби бѣха тогава главната причина да изгубимъ Македония.

Изтощени и изморени, но не и победени, ние трѣбваше да свиемъ своитѣ знамена за по-добри дни.

Добритѣ дни настанаха много по-скоро, отколкото можахме да очакваме.

Европейската война клони на привършване. Победоносните армии на централнитѣ империи сж въ Сърбия и бързо напредватъ.

Призовамъ българския въоржженъ народъ къмъ защита на родния край, поруганъ отъ вѣроломенъ съсѣдъ, и къмъ освобождение на поробенитѣ наши братя отъ сръбското иго.

Нашето дѣло е право и свято.

Заповѣдвамъ, прочее, на нащата храбра армия да

прогони неприятеля изъ предѣлитѣ на Царството, да сразн вѣроломния съсѣдъ и да освободи отъ тегло нашитѣ измѫчени подъ сръбско иго братя.

Нека българскиятъ войникъ лети отъ победи къмъ победи.

Напредъ! Богъ да благослови нашето орѫжие!

София, 1. октомврий 1915. година.

На първообразното съ собствената на Негово Величество Царя рѫка написано:

„Фердинандъ“.

Вестьта за обявяване на войната и започването на военнитѣ действия бързо проникна между частитѣ. Самата новина възбуди у Рилци чувство на радость и възторгъ, понеже сега имъ се отдаваше вече случая да си отмъстятъ на сърбитѣ за измѣната имъ въ 1913. год.

Настѫпването въ Сърбия.

Боевете за завладяването на границата и граничната область.

(1. до 3. октомврий).

Когато получи заповѣдьта за започване на военнитѣ действия, бригадниятъ командиръ веднага даде указания на дружинитѣ за тѣхнитѣ действия, което нѣщо той оформи малко по-късно съ заповѣдь по бригадата. Споредъ събранитѣ сведения, сърбитѣ предъ фронта на полка бѣха засилили своитѣ постове съ хора отъ III. позивъ, като за благовременно бѣха укрепили всички висоти покрай границата, а така сѫщо и тия въ района на селата Крива Вея, Сливница, Несвърта, Кумарево, Сурдулица и гр. Враня.

На полка предстоеше да действува въ една много планинска мѣстность, прорѣзана съ дълбоки и стръмни уврази, обрасли съ шумакъ, а на мѣста — съ рѣдка и гѫста гора. Липсата на пѫтища и планинския характеръ на мѣстностьта правѣше доста трудно управлението на частитѣ и поддържането на връзката помежду имъ. При тия условия настѫплението на частитѣ бѣше доста трудно, понеже движението имъ трѣбваше да се извършва по билото на хребетитѣ, гдето и самото развръщане ставаше трудно. Всичко това даваше възможность на сърбитѣ съ слаби сили да се отбраняватъ срещу много по-силенъ противникъ.

На 1. октомврий, много рано сутриньта, полкътъ трѣбваше да атакува пограничнитѣ сръбски постове и застави, следъ което да настжпи по посока на Крива Вея — Сливница — Изумна — Кумарево — Враня. За тази цель командирътъ на бригадата, подъ чието общо командуване бѣ полкътъ, къмъ полунощь на 30. септемврий, издаде заповѣдь за предстоящитѣ действия. Споредъ тази заповѣдь полкътъ трѣбваше да настжпи въ сръбска територия въ три колони:

Лѣва колона—1. дружина на майоръ Андреевъ, съ придаденитѣ й две картечници и две планински орждия имаше за задача да настжпи на 1. октомврий преди разсъмване и завладѣе височата (кота 1843) западно отъ върха Стрѣвна и, като се обезпечи откъмъ върха Патарица, да завладѣе върховетѣ Корувакъ и Черни връхъ (кота 1770), следъ което да настжпи къмъ върха Просѣченица и съдействува на срѣдната колона къмъ селото Крива Вея.

Срѣдната колона — 3. дружина на майоръ Тодоръ Ивановъ и 4. дружина на майоръ Начевъ, подъ общата команда на командира на полка, полковникъ Кировъ, съ придаденитѣ имъ две планински орждия, имаше за задача на разсъмване на 1. октомврий да завладѣе върха Модрика (кота 1771), следъ което да продължи настжплението си къмъ Крива Вея, съ цель да завладѣе това село.

Дѣсна колона — 2. дружина на майоръ Коевски, съ придаденитѣ й две картечници, имаше назначение да завладѣе височитѣ: Проклетия (кота 1685), Крива Грамада и Разкръстъ.

Полуескадронътъ и конно-пионерниятъ взводъ, придадени за действие съ полка, трѣбваше къмъ 8 ч. сутриньта на 1. октомврий да бждатъ при мината Мусулъ, гдето трѣбваше на първо време да се открияттъ превързочнитѣ и питателни пунктове.

Въ изпълнение на горната заповѣдь, дружинитѣ при пълна тишина, при една тайнственость и подъ прикритието на нощната тъмнина, бѣха всички заели мѣстата си преди още да бѣше настжпило утрото на 1. октомврий, въ готовность да пристжпятъ къмъ изпълнение на задачитѣ си. Гжста непроницаема мъгла се разтилаше надлъжъ по границата въ началото, когато дружинитѣ започнаха своето настжпление.

Действията на лѣвата колона.

1. дружина на майоръ Андреевъ още въ 2 часа пр. пл. на 1. октомврий бѣше заела своето мѣсто при нашия междиненъ постъ на границата до Бѣсна кобила. За да се обезпечи откъмъ лѣвия си флангъ, командирътъ на дружината даде заповѣдь на командира на 1. рота, поручикъ Божковъ, да се

насочи съ ротата си и заеме върха Патерица. Това се налагаше по причина, че нѣмаше никакви сведения за мѣстонахождението на 29. п. Ямболски полкъ, за който се знаеше само, че ще действува въ лѣво отъ полка. 2. рота на капитанъ Стоименовъ и 4. рота на поручикъ Велиновъ получиха заповѣдь да атакуватъ и завладѣятъ върха Корувакъ, който бѣше добре окопанъ и заетъ отъ сърбитѣ, а 3. рота на поручикъ Андреевъ съ две картечници получи заповѣдь да остане въ дружинна подръжка при нашия междиненъ постъ Бѣсна кобила, находещъ се между върховетѣ Патарица и Корувакъ, съ назначение, споредъ нуждата, да може да подкрепи горепомянатитѣ роти, на които бѣ възложена една рискована задача—да действуватъ въ две противоположни направления, обърнати гърбомъ една къмъ друга. Дветѣ планински орждия заеха позиция на върха Стръвна.

Щомъ получиха заповѣдьта отъ командира на дружината, 2. и 4. роти, на чело на своитѣ ротни командири, се понесоха съ небивалъ устремъ къмъ върха Корувакъ. Подъ прикритието на тъмнината ротитѣ успѣха да се доближатъ незабелязано до неприятелскитѣ окопи на много близко разстояние. Сърбитѣ забелезяха ротитѣ на десетина крачки отъ своитѣ окопи и въ своята изненада успѣха да дадатъ само десетина изстрела, отъ които бѣха ранени двама наши войници. Съ свѣткавична бързина ротитѣ се нахвърлиха въ сръбскитѣ окопи, и като набучиха на ножоветѣ си около 15 души сръбски войници, успѣха да пленятъ други 35 съ орждието имъ. Останалитѣ въ паническо бѣгство се пръснаха по разни посоки, преследвани съ огънь отъ нашитѣ войници. Споредъ показанията на пленницитѣ, върхътъ се е заемалъ отъ една неприятнлска рота отъ III. позивъ.

1. рота на поручикъ Божковъ съ голѣми трудности и усилия, презъ стръмни урви и дълбоки долове, въ 4 ч. пр. пл. завладѣ върха Патарица, безъ да срещне противникъ. Тази рота съ бързъ устремъ настигна другитѣ роти отъ дружината, които, следъ завладяването на върха Корувакъ, бѣха къмъ 9 ч. пр. пл. завладѣли Черни връхъ. Следъ завладяването на този върхъ дружината получи заповѣдь да заеме върха Сръбска чука, да се укрепи на него и да чака втора заповѣдь. Дружината зае върха къмъ 5 часа сл. пл. и започна да се укрепва, като презъ нощьта взема всички мѣрки за охраната си отъ изненади.

Действията на срѣдната колона. Възъ основа на получената заповѣдь отъ бригадата, общиятъ началникъ на тази колона, командиръ̀тъ на полка, полковникъ Кировъ, назначи въ бойна часть 3. дружина на майоръ Ивановъ, съ заповѣдь преди разсъмване на 1. октом-

врий да премине границата, да завладѣе върха Модрика (кота 1771) и продължи настжплението къмъ селото Крива Вея, съ цель да го завладѣе. 4. дружина на майоръ Начевъ трѣбваше да следва задъ бойната часть въ поддръжка.

Въ 3 ч. 45 м. преди пладне на 1. октомврий колоната настжпи, за да изпълни възложената ѝ задача. Въ бойна часть бѣха 9. рота на подпоручикъ Веселиновъ и 10. на капитанъ Самоковлийски. Въ 4 ч. пр. пл. бойната часть премина границата при поста Мусулъ. Сръбскитѣ войници отъ поста въ своята изненада дадоха нѣколко изстрели и се разбѣгаха. Окопитѣ на в. Модрика се оказаха опразнени. На платото Кадийна чука подъ тоя върхъ бѣха построени 6 реда окопи, приготвени за цѣла дружина, но се оказаха заети само отъ една рота отъ III. позивъ. Възползувани отъ мъглата, 9. и 10. роти се доближиха незабелязано на 50 крачки отъ окопитѣ и, по заповѣдь на командира на дружината, майоръ Ивановъ, се нахвърлиха отъ това мѣсто съ викъ „ура“ и „на ножъ“ върху сърбитѣ. Последнитѣ откриха първоначално силенъ огънь отъ всички окопи, но, изненадани и поради мъглата, въ която не можеха да видятъ силитѣ ни и да се ориентиратъ, хукнаха въ паническо бѣгство назадъ, като изоставиха около 15 — 20 души тѣхни войници, измушкани въ окопитѣ въ момента на атаката. Преследването по-нататъкъ продължи и къмъ втория редъ окопи, отъ които сърбитѣ бѣха сжщо така прогонени и принудени да се пръснатъ изъ храсталацитѣ и градитѣ на селото Крива Вея. Следъ малка почивка 3. дружина въ боенъ редъ настжпи къмъ с. Крива Вея. Въ 9 ч. пр. пл. излѣзоха на позиция 2 наши пл. орждия и откриха огънь по сърбитѣ, които, получили подкрепление една дружина отъ 17. полкъ, първи позивъ, заемаха укрепената позиция на върха Каменитица. Боятъ се продължи до настжпването на нощьта. Бойната часть на 3. дружина се бѣше доближила на 500 крачки отъ сръбскитѣ окопи и остана тамъ да прекара нощьта, гдето се и окопа. Къмъ 7 ч. сл. пл. сърбитѣ започнаха да удължаватъ лѣвия си флангъ, но въ противовесъ на това отъ наша страна имъ се изпрати въ обхватъ 12. рота на поручикъ Атанасовъ Василъ, която бѣше въ поддръжка, понеже и 11. рота на поручикъ Пилевъ се бѣше влѣла въ бойната часть. Сърбитѣ продължаваха да стрелятъ и да ни безпокоятъ въ продължение на цѣлата нощь. Въ боя на днешно число 3. дружина даде трима убити и 14 ранени долни чинове.

2. дружина на майоръ Коевски, съставляваща дѣсната колона, къмъ $4^1/_2$ ч. пр. пл. на 1. октомврий се насочи съ 6. рота на пор. Черкезовъ къмъ Гнойна чука, съ 7. рота на капитанъ Карановъ — къмъ Крива грамада, а съ 8. рота на подпоручикъ Захариевъ — къмъ Разкръстъ и Проклетия. 5. рота на поручикъ Георгиевъ Атанасъ следваше отзадъ въ поддръжка. Подъ прикритието на мъглата, ротитѣ отъ бойна-

та часть изненадаха сърбитѣ и заеха опредѣленитѣ имъ пунктове почти безъ съпротива. Окопитили се отъ първия неочакванъ ударъ, сръбскитѣ постове заеха позиции малко по-назадъ въ низинитѣ, отгдето правѣха опити да настжпватъ. По тази причина се води престрелка до къмъ 4. ч. сл. пл., къмъ което време отдѣлни взодове отъ 6., 7. и 8. роти се смъкнаха отъ висотитѣ и ги принудиха да отстжпятъ. При тази престрелка сърбитѣ дадоха 11 убити и 4 пленени, а отъ наша страна имаше само 4 войници ранени, отъ които двама по-тежко. Дружината замръкна на висотитѣ и остана тамъ да прекара нощьта съ мѣрки на охранение, като използува времето на стоенето за укрепяването си.

На 2. октомврий настжплението на полка трѣбваше да продължи при едно много лошо време. Още отъ сутриньта завалѣ дъждъ, примѣсенъ съ снѣгъ. Бѣше доста студено. За този день лѣвата колона имаше заповѣдь да настжпи къмъ селата Сливница — Изумна и улесни полуескадрона и конно-пионерния взводъ, които се придаваха къмъ нея за разрушаване желѣзопжтната линия Враня—Лѣсковецъ. Тази заповѣдь дружината получи въ $4^1|_2$ ч. сл. пл. Предъ видъ късното получаване на заповѣдьта и сведенията, че къмъ Вранска баня се съсрѣдототочавали силни неприятелски части, командирътъ на дружината получи разрешение да пристжпи къмъ изпълнение на заповѣдьта на следния день сутриньта. Дружината остана на позицията си, като продължи да се укрепява—работа, която тя бѣше почнала още отъ сутриньта. За усилването на дружината на мръкване се присъединиха къмъ нея изпратенитѣ 13. и 14. роти отъ 4. дружина.

Срѣдната колона на днешния день имаше заповѣдь да атакува и заеме върха Каменитица.

Още отъ рано сутриньта войницитѣ отъ 3. дружина, които бѣха на позиция съ фронтъ къмъ горната висота, се раздвижиха изъ окопитѣ си по причина на много лошо и студено време. Студътъ и влагата налагаха да се ускори атаката, подготовката на която започна още отъ сутриньта. До обѣдъ войницитѣ се редуваха да излизатъ отъ окопитѣ и сушатъ дрехитѣ си на запаленитѣ отзадъ въ падинитѣ огньове. До къмъ 2 ч. сл. пл. 3. дружина остана въ окопитѣ си, като подготвяше атаката съ огънь, подпомогната и отъ две планински орждия. За атаката на неприятелската позиция бѣха насочени откъмъ фронта 9. и 10. роти, а откъмъ фланговетѣ — 11. и 12. роти, които постепенно и незабелязано се привдигаха напредъ и обкржжаваха тия флангове. Следъ като се видѣ, че духътъ на сърбитѣ е вече сломенъ, по заповѣдь на командира на дружината всички роти се понесоха въ атаката стремително къмъ висотата. При вида на тоя юначенъ устремъ, при който всѣки се надпреварваше да бжде пръвъ, сърбитѣ въ по-голѣмата си часть отстжпиха въ

паника и се пръснаха въ разни посоки съ направление къмъ с. Несвърта, укривайки се изъ околната много пресѣчена мѣстность, обрасла въ по-голѣмата си часть съ рѣдка букова гора. Тия отъ тѣхъ, които не успѣха на време да отстжпятъ, бѣха настигнати и избити. Една часть отъ дружината, увлѣчена въ преследването, бѣше достигнала до западнитѣ склонове на висотата Човѣка. Вечерьта цѣлата 3. дружина се събра на върха Чука и се разположи на бивакъ съ всички мѣрки за охранение. За изсушаването на хората и сгрѣването имъ отъ голѣмия студъ и влагата, се накладоха задъ висотата голѣми огньове, около които войницитѣ прекараха цѣлата нощь.

Дѣсната колона на този день, по заповѣдь, като остави 7. и 8. роти на върха Проклетия за охрана тила на полка, съ 5. и 6. роти настжпи отъ Крива грамада, за да подкрепи срѣдната колона, като действува срещу лѣвия сръбски флангъ. Ротитѣ настжпиха въ 4 1/2 ч. сл. пл. и не успѣха да вематъ участие въ боя, понеже пристигнаха късно вечерьта и се установиха на позиция на хребета Опчивало, близо до с. Крива Вея.

На 3. октомврий, много рано сутриньта, лѣвата и срѣдната колона на полка пристжпиха къмъ изпълнение на възложенитѣ имъ задачи при едно ясно и топло време. На лѣвата колона — 1. дружина на майоръ Андреевъ съ придаденитѣ й 13. и 14. роти, две картечници и две планински орждия — предстоеше на днешния день да настжпи по посока на с. Сливница — Изумна, съ цель да осигури и обезпечи разрушаването на желѣзопжтната линия около гр. Враня. По събранитѣ сведения, сърбитѣ заемаха върха Голѣмъ Кичоръ и разклоненията му къмъ северна посока, близо до рѣката Корбеовачка съ около една дружина I. позивъ безъ артилерия. На дружината предстоеше да настжпи отъ Сръбска чука, гдето тя бѣше нощувала, къмъ неприятелската позиция по едно било, отъ дветѣ страни на което се спускатъ много стръмни и мжчнопроходими долове, по които може да се развърне само една рота.

При такава една мѣстность ставаше ясно, че една атака на неприятелската позиция само отъ фронта би изисквала много жертви, безъ да може да се разчита на нѣкакви решителни резултати. За това именно командирътъ на дружината даде заповѣдь за боя, съ която назначи въ бойна часть 13. и 14. роти, а въ подръжка — 2. и 4. роти. На 1: рота, на поручикъ Божковъ, той възложи да настжпи въ лѣво презъ доловетѣ и се яви въ обхватъ на дѣсния неприятелски флангъ, а на 3. рота на поручикъ Андреевъ — да настжпи въ дѣсно и обходи лѣвия неприятелски флангъ.

Настжплението на ротитѣ отъ дружината започна въ 7 ч. пр. пл., подкрепено отъ полубатареята, която бѣше излѣ-

зла първоначално на позиция при Сръбска чука. При едно смѣло и енергично настжпление, преднитѣ роти, които бѣха въ бойна часть, въ скоро време достигнаха върха Китка и тукъ, по заповѣдь на дружинния командиръ, трѣбваше да спратъ, за да си попълнятъ патронитѣ, да се уредятъ и да дочакатъ появата на обходнитѣ роти, съ които да съгласуватъ своята атака. Бѣше 11 ч. пр. пл. Погледитѣ на всички бѣха отправени къмъ дѣсния флангъ на противника, къмъ който поручикъ Божковъ, начело на своята 1. рота, се бѣше понесълъ въ атака. За моментъ всички роти, находящи се на Китка и отстоящи на 700 крачки отъ неприятелската позиция, бѣха обладани отъ единъ неописуемъ ентусиазъмъ и, увѣрени въ сигурната победа надъ врага, се понесоха за мигъ въ атака. При единъ неудържимъ устремъ, при който всѣкой гледаше само да бжде пръвъ, и при едно гърмогласно и величествено „ура“ и „напредъ на ножъ“, ротитѣ, вжтре само въ нѣколко минути, не обръщайки внимание на загубитѣ, станаха господари на дѣсната половина отъ сръбската позиция. Сърбитѣ нѣмаха куража да посрещнатъ удара съ ножъ и, като видѣха, че съ огъня си не могатъ да спратъ тази страшна за тѣхъ вълна, отстжпиха съ значителни загуби при другитѣ тѣхни части, заемащи позиция по на северъ и въ отстжпъ отъ изгубената позиция на около 500—600 крачки.

Налагаше се да се атакува бързо и тази по-задна въ отстжпъ позиция на противника, съ заемането на която се очакваше съ сигурность възможността за спущане къмъ Морава и унищожение на мостоветѣ по нея. Обаче, това не можа да се осжществи по причина, че не се появи 3. рота, която трѣбваше да обходи лѣвия неприятелски флангъ. Тази рота не се яви никакъ, докато продължаваше сраженията, а по части се прибра къмъ дружината едва къмъ полунощь. Това обстоятелство попрѣчи на по-нататъшнитѣ действия на дружината. Отъ 2 ч. сл. пл. се започна ожесточена стрелба, която не позволяваше повече да се напредва. Забелязаше се едно постоянно приижданe на сръбски подкрепления. Всичкитѣ опити по-нататъкъ да се настжпи оставаха невъзможни и бѣха съпроводени съ много жертви. Всички признаци идѣха да покажатъ, че сърбитѣ се мжчатъ на всѣка цена да задържатъ позицията, а може би и да преминатъ въ настжпление.

Къмъ 5 ч. сл. пл. се забеляза прииждането на нови неприятелски части съ посока отъ с. Баня въ обхватъ на нашия лѣви флангъ. Виждайки превъзходството на противника и опасността отъ обходъ въ тази извънредно много пресѣчена мѣстность, безъ да може да се разчита на нѣкаква помощь отъ съседнитѣ наши колони, командиръ̀тъ на дружината взема решение въ себе си да отстжпи назадъ, гдето разчиташе да бжде поставена дружината при по-добри усло-

вия, било да посрещне една неприятелска контраатака, било при изясняване на положението да премине наново въ атака. Това свое решение той приведе въ изпълнение на мръкване. До това време дружината стоеше непоколебима на заетата неприятелска позиция, поддържайки ожесточена стрелба, която постепенно затихна съ настжпването на нощьта.

Въ 7½ ч. сл. пл., подъ прикритието на нощьта, дружината съ придаденитѣ ѝ роти, орждия и картечници се оттеглиха по части въ пъленъ редъ на старата си позиция при Сръбска чука, на която остана да пренощува. Отъ показанията на заловени пленници можа да се установи, че срещу дружината въ днешния бой сърбитѣ сж имали около петь дружини. Отъ мѣстнитѣ жители се узна, че тѣ сжщата нощь сж отстжпили въ безпорядъкъ къмъ Вранска Баня. Всичко това даваше да се предполага, че тѣ, подъ впечатлението на днешния ожесточенъ и енергиченъ бой отъ наша страна и при неизвестността за нашитѣ сили въ тази много пресѣчена мѣстность, не сж имали куража да пренощуватъ на позицията, страхувайки се отъ изненада, а сж чакали само настжпването на нощьта, за да отстжпятъ.

Въ днешния ожесточенъ бой дружината даде доста голѣми загуби отъ редоветѣ на своитѣ храбри и самоотвержени чинове. Убити бѣха младшиятъ офицеръ отъ 2. рота, подпоручикъ Чехларовъ Владимиръ Гергиевъ и 28 долни чинове, а ранени—младшитѣ офицери, подпоручицитѣ Заховъ Давидъ, Филиповичъ Владимиръ и офицерскиятъ кандидатъ Миховъ и 72 долни чинове.

Действията на срѣдната колона въ този день се развиха така: рано сутриньта началникътъ на тази колона, командирътъ на полка, полковникъ Кировъ, по своя инициатива заповѣда да се продължи настжплението. Сърбитѣ, въ съставъ около една дружина съ едно планинско орждие, заемаха позиция по стръмнитѣ клонове между върховетѣ Чука (кота 1363) и Мрѣчша (кота 1393). Позицията имъ, доста добре укрепена, се ограждаше откъмъ фронта съ единъ много стръменъ дълбокъ долъ—обстоятелство, което правѣше атаката ѝ само отъ фронта доста трудна. По тази причина за действие откъмъ фронта на върха Чука бѣха оставени 10. и 11. роти съ две планински орждия на поручикъ Бояджиевъ и пристигналитѣ отъ дѣсната колона две картечници подъ командата на подпоручикъ Алексиевъ. Въ обхватъ на дѣсния неприятелски флангъ се изпрати 16. рота—полуротата на подпоручикъ Стойне п. Тодоровъ, а въ обхватъ на лѣвия неприятелски флангъ—9. и 12. роти отъ 3. дружина. Пристигналитѣ още отъ сутриньта 5. и 6. роти отъ дѣсната колона съ дружинния командиръ майоръ Коевски и 15. рота отъ 4. дружина останаха първоначално за поддръжка на бойния редъ на колоната.

Подкрепени отъ огъня на нашитѣ две планински орждия и отъ тоя на 10. и 11. роти отъ фронта, 9, 12. и 16. роти настжпваха енергично въ обхватъ на неприятелскитѣ флангове, обстрелвани непрекжснато отъ неприятелския пушеченъ и артилирийски огънь. Когато тия роти се доближиха на около 600—800 крачки отъ неприятелскитѣ флангове, 11. рота настжпи по фронта подъ прикритието на 10. рота и планинскитѣ орждия, заели позиция на върха чука. Въ $2^1/_2$ ч. сл. пл. 9., 11., 12. и 16. роти се понесоха въ атака по стръмнитѣ склонове на неприятелската позиция. Съ гърмогласно „ура" и „на ножъ" ротитѣ, водени отъ своитѣ ротни командири, се нахвърлиха въ сръбскитѣ окопи. Завърза се ожесточена борба, при която неприятелтъ остави повече отъ 60 трупове. Остатъцитѣ отъ разбититѣ сръбски части на тази позиция въ паническо бѣгство отстжпиха къмъ селото Несвърта, преследвани съ огънь отъ ротитѣ и такъвъ отъ планинскитѣ орждия, които бързо се бѣха изкачили на завзетата неприятелска позиция.

Отстжпващитѣ сръбски части скоро получиха подкрепление една дружина отъ 4. полкъ, 1. позивъ, окопитиха се и заеха позиция при селото Несвърта. При върха Прищипъ (кота 1734) сърбитѣ бѣха наново разбити и отстжпиха въ две посоки—едни къмъ висотитѣ Островецъ и Боровикъ, а други — къмъ висотитѣ Прозракъ, Присада и Завърти кобила. Когато 16. рота и 3. и 4. взводове отъ 10. рота се изкачиха на висотата Завърти кобила, тѣ бѣха почти привършили патронитѣ си. Излѣзлата първа на висотата 16. р. се принуди малко да отстжпи, понеже на 300 крачки предъ фронта ѝ се бѣше насочила една сръбска рота въ походна колона, подкрепена съ отстжпилитѣ сръбски части въ тази висота. Щомъ забеляза колебанието на тази рота, началникътъ на бойната часть, командиръ̀тъ на 3. дружина, майоръ Ивановъ, изпрати въ подкрепа 6. рота на поручикъ Черкезовъ и подаде сигналъ за атака. Веднага се подаде едно мощно и громко „ура", при екота на което и устрема на ротитѣ, сърбитѣ се изплашиха и хукнаха въ паническо бѣгство, преследвани отъ 6., 16. и двата взвода отъ 10. роти. Една часть отъ отстжпващитѣ и поокопитили се сръбски части заеха върха Присада, кждето отблизо бѣха обстрелвани отъ нашитѣ орждия. Атакувани и на този върхъ, сърбитѣ се пръснаха отново въ паническо бѣгство изъ околнитѣ горички, урви и долове, преследвани отъ гореказанитѣ наши роти, които, при ентусиазъма си и съ викове „ура" вдигнаха нажце ротнитѣ си командири и командира на 3. дружина, майоръ Ивановъ, който вървѣше заедно съ тѣхъ.

6., 11. и 12. роти и 1. и 2. взводове отъ 10. рота сжщо така енергично преследваха по петитѣ сърбитѣ и въ своя устремъ напредъ скоро заеха важнитѣ пунктове: в. Остро-

вецъ и в. Боровикъ. Въ 5. ч. сл. пл., по заповѣдь, 5. и 6. роти се върнаха и разположиха на върха Чука, за да поддържатъ връзка съ частитѣ, които действуваха срещу върха Стрешеръ. За презъ нощьта 10. рота зае върха Присада, а 16. рота — върха Боровикъ. Останалитѣ роти се разположиха между върховетѣ Островецъ и Мрѣкша, гдето прекараха нощьта срещу 4. октомврий.

Времето, ясно и студено сутриньта, на мрѣкване се много влоши. Гжстата и непроницаема мъгла покри висотитѣ, и изподъ нея започна да ръми ситенъ дъждъ. Свити въ калнитѣ и влажни окопи, войницитѣ бѣха будни въ окопитѣ си, въ готовность да посрещнатъ всѣкакви изненади.

Въ боя на днешния день срѣдната колона даде убити 10 долни чинове, а ранени — командиръ̀тъ на 10. рота, капитанъ Самоковлийски, и 46 долни чинове. А общо загубитѣ на полка въ тия тридневни жестоки боеве, които бѣха изнесени отъ Рилци съ нуждната храбрость и самоотверженость, безъ сънь и топла храна, възлизаха на 43 убити и 117 ранени.

Гжста мъгла покриваше цѣлото бойно поле още отъ ранното утро на 4. октомврий. Предъ видъ на неблагоприятното време, лошитѣ условия въ тази много планинска и мжчнопроходима мѣстность и невъзможностьта да се разузнава, се получи заповѣдь отъ бригадата—полкъ̀тъ да остане този день на завладянитѣ позиции, които да укрепи и вземе мѣрки за охрана. Деньтъ премина въ усилено укрепяване на позициитѣ и слаби схватки на нашитѣ патрули съ изостанали неприятелски войници по доловетѣ и близкитѣ висоти. Полкъ̀тъ остана да нощува този день на линията в. Сръбска чука — в. Присада — в. Боровикъ — в. Чука — в. Крива грамада и в. Разкръстъ.

На 5. октомврий настжплението на лѣвата и срѣдната колони, по заповѣдь на бригадния командиръ, трѣбваше да продължи къмъ рѣката Морава съ цель да се разруши желѣзопжтната линия. Настжплението започна рано сутриньта въ едно много лошо време. Цѣлата околность бѣше забулена съ една гжста мъгла, изподъ която валѣше дребенъ напоителенъ дъждъ. Всички тия лоши условия бѣха много неблагоприятни, както за движението, така и за ориентиране на частитѣ.

Въпрѣки всичко това, лѣвата колона на майоръ Андреевъ, безъ да срещне противникъ, въ 2. ч. сл. пл. зае висотата (кота 525), отстояща на 1500 крачки отъ желѣзопжтната линия, гдето се окопа и извади на позиция дветѣ си планински орждия. Две роти отъ тази дружина, по заповѣдь на дружинния командиръ, преминаха рѣката Морава по моста при с. Брѣстница и се окопаха на отсрещнитѣ близки висоти. Съ това се осигуряваха мостоветѣ на рѣката въ наше

владение, които конно-пионеритѣ минираха съ заповѣдь да ги хвърлятъ въ въздуха само, ако се заповѣда това.

Срѣдната колона—3. дружина и 15. и 16. роти отъ 4. дружину, напустна позициитѣ си къмъ $11\frac{1}{2}$ ч. пр. пл. и презъ урви и долове, късно следъ полунощь, на пѫть презъ Себе Враня—Корбеваць, безъ да срещне противникъ, пристигна и се установи за нощуване на квартира въ селото Вранска Баня.

Дѣсната колона — 2. дружина на майоръ Коевски, по заповѣдь на командира на бригадата, на днешния день зае съ 8. рота върха Каменитица, съ 7. — върха Крива грамада, а съ 5. пб. роти се разположи около селото Несвърта, като взема мѣрки за охраната си откъмъ селото Себе Враня и върховетѣ Острецъ и Боровикъ. На следния день, 6. октомврий, 4. дружина съ 15. и 16. роти смѣни въ 2. ч. сл. пл. 1. дружина и зае височата 225. Пръсната до това време 4. дружина съ това назначание се събра цѣлата и влѣзе подъ общата команда на дружиния й командиръ, майоръ Начевъ. 1. дружина следъ смѣняването й къмъ 5. ч. сл. пл. пристигна въ с. Баня и тамъ, заедно съ 3. дружинв, остана да нощува по квартири. Споредъ събранитѣ сведения въ този день, отъ изпратената въ рекогносцировка рота отъ 4. дружина и отъ мѣстнитѣ жители се знаеше, че сърбитѣ заематъ съ около 1 дружина височитѣ северно отъ селото Мазарачъ и че къмъ Владишкитѣ ханове пристигнали два трена съ войска. На днешния день сърбитѣ обстрелваха съ артилерия моста на р. Морава, но безъ да иматъ нѣкакъвъ резултатъ.

На 7. октомврий на полка заедно съ 29. пех. Ямболски полкъ се възлагаше да настѫпятъ на северъ, да обходятъ сърбитѣ, които оказваха силна съпротива на нашитѣ войски около Власина и не имъ даваха възможность да напреднатъ въ долината на Морава. При изпълнение на тази задача полкътъ трѣбваше да настѫпи по дѣсния брѣгъ на р. Морава, а 29. полкъ — по лѣвия. Двата полка, подъ общата команда на командира на 2. бригада отъ 3. дивизия, полковникъ Бошнаковъ, трѣбваше да поддържатъ връзка момежду си съ конници и флагове презъ деня, а презъ нощьта съ сигнални ракети.

За изпълнение на възложената задача на полка, командиръть на бригадата, полковникъ Сантурджиевъ, който съ началникъ щаба, майоръ Христовъ Христо, се намираха въ Вранска Баня, издаде заповѣдь, споредъ която за настѫпление на северъ по долината на рѣка Морава се назначаваха 1. и 3. дружини, съставляващи срѣдната колона, подъ общата команда на командира на полка, полковникъ Кировъ. Дѣсната колона — 2. дружина на майоръ Коевски — оставаше за днешния день на заеманитѣ отъ нея висоти да задържи противника, на когото срѣдната колона ще се старее да отрѣ-

же пѫтя на отстѫплението и го хвърли къмъ мѫчнопроходимата мѣстность къмъ Стрешаритѣ. Тази колона нѣмà нѣкакви особени действия на днешния день, понеже противникътъ не прояви действия срещу нея. Лѣвата колона — 4. дружина на майоръ Начевъ — и тя, съгласно получената заповѣдь, остана на днешния день на заеманитѣ отъ нея позиции, като съ разузнавателни части и патрули задържаше и охраняваше моста на р. Морава при с. Брѣстница.

За изпълнение на своята задача срѣдната колона тръгна отъ Вранска Баня въ 2 ч. сл. пл. Тя трѣбваше да чака 29. п. Ямболски полкъ, който бѣше въ околноститѣ на гр. Враня, да излѣзе по лѣвия брѣгъ на Морава и се подравни горе-доле на една височина съ нея. Тя настѫпи въ две колони: дѣсната — 1. дружина по пѫтя Липовацъ — Клисура и лѣва — 3. дружина по пѫтя с. Буйковацъ — в. Равни буке. Движението на колонитѣ бѣше трудно по причина на много разкаляната почва отъ дъжда, който продължаваше да вали презъ цѣлия день. Следъ единъ много труденъ и мѫчителенъ походъ, късно вечерьта, безъ да срещнатъ по пѫтя си противникъ, дружинитѣ пристигнаха и се установиха на бивакъ съ всички мѣрки на охранение: 1. — на върха Малки Кичоръ, а 3. — на върха Равни Буке.

Подвигъ.

Това бѣше на 3. октомврий 1915. година. 13. пех. Рилски полкъ водѣше упоритъ бой за овладяване на върхъ Пресѣченикъ. Рано сутриньта 1. дружина съ яростъ се насочи къмъ двата гребена предъ Пресѣченикъ и съ голѣми усилия достигна широката равнина, пресѣчена отъ единъ високъ слогъ. Изведнажъ сръбската артилерия струпа всичкия си огънь тукъ и слогътъ пламна. Моментътъ бѣше критически, борбата се водѣше за окончателно завладяване на Пресѣченикъ или изгубване заетитѣ съ кръвь гребени.

Къмъ 3 часа командирътъ на 2. рота, капитанъ Стояменовъ, отъ с. Горна Гращица, Кюстендилска околия, даде заповѣдь на подофицера Стояменовъ съ отдѣлението си да се привдигне напредъ. Отдѣлението, посрѣдъ стихийния огънь и трѣсъкъ, мина отвъдъ слога и настѫпи срещу сърбитѣ. Но бива посрещнато и спрѣно отъ огнената вълна на куршуми и бомби. Подофицерътъ пада тежко раненъ, падатъ ранени и двама войника, а останалитѣ залѣгатъ и опитватъ да се окопаватъ, ала напраздно. Прилепени къмъ земята, тѣ попадатъ подъ убийственъ огънь на противника и почватъ безпомощно да ридаятъ.

Драмата се разиграва само на нѣколко крачки предъ очитѣ на цѣлата рота. Войницитѣ следятъ, какъ избиватъ другаритѣ имъ, безсилни да имъ помогнатъ. Въ мигъ ротниятъ командиръ, капитанъ Стоименовъ, оставя ротата си и пропълзява напредъ къмъ залѣгналитѣ редици, приближава се до ранения подофицеръ и го повлича назадъ, оставя го на безопасно мѣсто и пропълзява втори пѫть и довлича другъ раненъ. И, когато за трети пѫть отива, за да спаси другъ раненъ, единъ куршумъ пронизва рѫката му, но той съ другата рѫка го повлича и оставя въ окопа.

Така самоотверженията началникъ, съ рискъ на живота си, спаси трима бойци, давайки единъ блѣскавъ примѣръ на саможертва за спасение своитѣ войници.

Боевете по долината на р. Елашничка.

(9., 10. и 11. октомврий).

На 8. октомврий за сърбитѣ имаше сведения, че тѣ съ около две роти заематъ селото Себе Враня и висотитѣ югозападно отъ него, а други тѣхни части се направлявали къмъ с. Несвърта. По заповѣдь на бригадния командиръ срѣдната колона (1. и 3. дружини) на този день трѣбваше да продължи настѫплението си къмъ селата Себе Враня — Елашница. Дружинитѣ настѫпиха въ боенъ редъ и, следъ слаби престрелки съ противника въ тази планинска и гориста мѣстность, късно следъ пладне заеха: дружината на майоръ Ивановъ — хребета на дѣсния брѣгъ на рѣката Корбеовацъ, южно отъ върха (кота 610), а тази на майоръ Андреевъ — върха Девойка. Дружинитѣ, съ мѣрки за охранение, останаха да нощуватъ на горнитѣ висоти, необезпокоявани отъ противника. Хората, изморени отъ движението по стръмнитѣ и дълбоки долове презъ деня, при стъмване накладоха голѣми огньове въ падинитѣ и покрай тѣхъ се редѣха да сушатъ дрехитѣ си, измокрени отъ проливния дъждъ презъ деня.

Доволствието на хората при това бързо напредване на частитѣ бѣше редовно, само че подвозътъ на хлѣба ставаше трудно. Той се пренасяше по единствения добъръ пѫть отъ Мусулъ презъ Несвърта и Себе Враня, който не бѣше безопасенъ. Колкото за месо, частитѣ се доволствуваха отъ мѣстнитѣ срѣдства презъ населенитѣ пунктове, презъ които преминаваха.

На 9. октомврий полкътъ продължи преследването на противника въ северна посока. Следъ неособено значителни престрелки 1. дружина настѫпи къмъ с. Елашница и за върха 610,3. зае хребета Ръгявица, а 4. дружина—хребета при

с. Върбово. На горнитѣ висоти дружинитѣ останаха да пренощуватъ, като взеха мѣрки за охраната си при едно много студено, лошо и дъждовно време. Влагата и студътъ вслѣдствие на това, че хората бѣха измокрени, проникваше до коститѣ, но, въпрѣки тия несгоди, неизбѣжни спжтници на войната, Рилци безропотно бдѣха по тия високи непристжпни мѣста по постоветѣ си на позициитѣ.

Много рано сутриньта на 10. октомврий сърбитѣ откриха артилерийски огънь по лѣвата колона — 4. дружина на майоръ Начевъ и я принудиха да остане презъ цѣлия день на позицията си при с. Върбово, 3. дружина на майоръ Ивановъ въ този день до къмъ 5 ч. сл. пл., силно обстрелвана отъ неприятелската артилерия, отстояваше на позицията си при Ръгявица. Въ 5. ч. сл. пл. тази дружина настжпи къмъ високитѣ на с. Елашница, съ цель да задържи сърбитѣ, които бѣха предприели настжпление срещу нашитѣ 1. и 2. дружини. Наближавайки позициитѣ на сърбитѣ на около 700 крачки, тази дружина, по причина на настжпилата мрачина, преустанови движението си и зае позиция при р. Елашница. Презъ течение на цѣлата почти нощь сърбитѣ, получили достатъчни подкрепления, безпокоиха преднитѣ роти (10. и 11.) на дружината съ своитѣ усилени патрулни нападения. При тия нападения командиръть на 11. рота, подпоручикъ Пилевъ, обладанъ отъ страхъ, бѣше напустналъ ротата си и, буждающъ като сѣнка изъ доловетѣ, се бѣше отзовалъ при подръжката на дружината. За тази му постжпка той бѣше отстраненъ отъ командуването на ротата, а въ последствие осжденъ на смърть отъ военния сждъ и застрелянъ на високитѣ северо-западно отъ с. Бурлево (Македония).

1. дружина на майоръ Андреевъ на този день въ 8 ч. сутриньта настжпи къмъ върховетѣ Тумба и Градище, находещи се по дѣсния брѣгъ на Елашничката рѣка. Съ голѣми трудности ротитѣ отъ тази дружина се добраха до стръмния и непристжпенъ долъ на Елашничката рѣка, непрекжснато обстрелвани отъ сръбската артилерия. Сърбитѣ, приспособили се здраво по скалитѣ на отсрещния брѣгъ на рѣката, непрекжснато обстрелваха ротитѣ. Тѣ даже се опитаха да минатъ въ настжпление срещу фронта на 3. рота, но бѣха отбити отъ нея. Предъ видъ невъзможностьта да се премине този скалистъ и непристжпенъ долъ, дружината, съ разрешението на командира на полка, се оттегли на Домино Гумно.

Дѣсната колона на майоръ Коевски, усилена съ две планински орждия, бѣше получила заповѣдь въ този день да настжпи и заеме Курина чука — Върло Стране — Градище и действува въ флангъ на сърбитѣ. Тази дружина, съ бойна часть 6. и 8. роти, настжпи много рано сутриньта и съ малки усилия зае къмъ 11 ч. пр. пл. Кръстата бука, Ново село

и Курина чука, заемащи се съ около една сръбска рота, III. позивъ. Къмъ обѣдъ командирътъ на дружината получи заповѣдь отъ командира на бригадата, полковникъ Сантурджиевъ, да продължи настжплението си по хребета за Върло Стране и действува въ флангъ на противника, като му се съобщаваше, че ще му съдействува при настжплението и 5. рота откъмъ върха Боровикъ.

Къмъ 1 ч. сл. пл. дружината (6. и 8. роти) настжпи отъ Кръстатата бука по билото за къмъ Върло Стране, подкрепена съ огънь отъ дветѣ планински орждия, заели позиция на върха Мали Яловикъ. Позицията на сърбитѣ при в. Върло Стране бѣше силно укрепена и заета съ около две дружини, подкрепена съ още две роти млади войници. Командирътъ на 6. рота, поручикъ Черкезовъ, на чело на взводоветѣ отъ ротата си, при съдействието и на 8. рота (3. взводъ), успѣ, следъ силенъ и ожесточенъ бой да заеме предната позиция на сърбитѣ при Върло Стране и да се доближи до главната имъ позиция на около 100 крачки. Завърза се ожесточенъ бой, който продължи до 7 ч. сл. пл.

Виждайки безизходното положение на дружината си срещу петь пжти по-силенъ противникъ, командирътъ на дружината даде заповѣдь за отстжпление, което започна на мръкване и се извърши въ пъленъ редъ. Подъ прикритието на 1. взводъ отъ 8. рота, 6. и 8. роти отстжпиха на Мали Яловикъ и Курина чука, отнасяйки съ себе си раненитѣ и убититѣ си. На тия висоти дружината (6. и 8. роти) съ придаденитѣ й две планински орждия пристигна въ 11 ч. сл. пл., но, понеже бѣ заплашена съ обходъ, тя продължи отстжплението си и, следъ единъ труденъ и мжчителенъ нощенъ походъ, къмъ 4 ч. пр. пл. пристигна на пость № 20 — Ржжана — при границата и се разположи тукъ на бивакъ, охранявана отъ находящата се отъ по-рано тукъ 7. рота.

Въ днешния ожесточенъ бой дружината даде загуби: убити—младшия офицеръ отъ 6. рота, подпоручикъ Стояновъ Костадинъ Георгиевъ, родомъ отъ гр. Кюстендилъ, и 5 души долни чинове, а ранени 21 долни чинове.

Изнурени отъ ожесточения бой и трудния нощенъ походъ, безъ храна въ продължение на цѣли 48 часа, войницитѣ останаха на почивка при границата цѣлия день на 11. октомврий.

Създаденото положение отъ отстжплението на 2. дружина къмъ границата, влоши извънредно много положението на излѣзлитѣ и напреднали вече 1., 3. и 4. дружини. За лошото положение, въ което бѣше попадналъ полкътъ следъ отстжплението на 2. дружина, командирътъ на бригадата научи къмъ 11. октомврий. Предъ видъ на опасностьта отъ появяване на сърбитѣ въ тила ни, той даде заповѣдь за отстжпление на 1. дружина къмъ Боровикъ — Чука, като

заеме върховетѣ
оттегли на линият
но, а 4. дружина
стжплението трѣ
сърбитѣ въ 2 ч.
части, подкрепени
да започнатъ отс
тивника. За да се
дѣлни роти се пр

Въпрѣки гол
сърбитѣ, особено
да отстжпятъ въ
и да заематъ ука
мандиръ съ щаб
де заповѣдь да
Чука — съ две
на позицията.

Положението
гостно по причи
жението на прот
силно планинска
буждане въ хор
Това лошо и тяг
стана известно
правлявалъ към
една сръбска р
върховетѣ Мръ
къмъ полунощь
въ момента, кога
разсъмване 1. р
разбива я и я г

Въ боевет
що загуби 1 оф
чинове ранени.

Утрото на
жинно на горе
на стоянието с
октомврий, тоі
сърбитѣ тамъ,
Долно и Горнс

Споредъ
Сантурджиевъ,
две колони; лѣ
съ придаденит
и дѣсна колоі
дружина отъ
половинъ взво

заеме върховетѣ Мръкша и Чука; на 3. дружина — да се оттегли на линията Себе Враня — Богошево — Домино гумно, а 4. дружина — да заеме позиция на Чогалски ридъ. Отстжплението трѣбва да започне на мръкване, но, понеже сърбитѣ въ 2 ч. сл. пл. предприеха настжпление съ силни части, подкрепени и съ артилерия, дружинитѣ се принудиха да започнатъ отстжплението презъ деня подъ огъня на противника. За да се измъкнатъ отъ натиска на противника, отдѣлни роти се принуждаваха да преминаватъ въ контра-атаки.

Въпрѣки голѣмия и силенъ натискъ, упражняванъ отъ сърбитѣ, особено срещу 3. и 4. дружини, последнитѣ успѣха да отстжпятъ въ редъ, отнисайки съ себе и раненитѣ си и да заематъ указанитѣ имъ позиции. Самъ бригадниятъ командиръ съ щаба си замина за с. Несвърта и отъ тукъ даде заповѣдь да се заеме в. Мръкша съ една рота, а върха Чука — съ две роти, които да охраняватъ и пжтя въ тила на позицията.

Положението вечерьта на 11. октомврий бѣше доста тягостно по причина липсата на сведения за силата и разположението на противника въ тази много мжчно проходима и силно планинска мѣстность. Сжществуваше едно силно възбуждане въ хората, което ги много измжчваше и тормозѣше. Това лошо и тягостно положение се още повече влоши, щомъ стана известно за нападението на обоза, когато той се направлявалъ къмъ Крива Вея. Всичко това се дължеше на една сръбска рота, която въ тъмнината се врѣзва между върховетѣ Мръкша и Чука, заемащи се отъ 1. дружина, и къмъ полунощь напада обоза на тази дружина и го заграбва въ момента, когато се е движилъ по пжтя задъ позицията. На разсъмване 1. рота на поручикъ Божковъ атакува тази рота, разбива я и я принуждава въ паника да отстжпи.

Въ боевете отъ 4. до 11. октомврий полкътъ имаше общо загуби 1 офицеръ и 14 долни чинове убити и 72 долни чинове ранени.

Утрото на 12. октомврий завари полка пръснатъ по дружинно на гореказанитѣ позиции, като използуваше времето на стоянието си въ укрепяването имъ. На следния день, 13. октомврий, той получи заповѣдь да настжпи, да атакува сърбитѣ тамъ, гдето ги стигне и заеме линията на селата Долно и Горно Романовци.

Споредъ заповѣдьта на бригадния командиръ, полковниъ Сантурджиевъ, настжплението трѣбваше да се извърши въ две колони; лѣвата колона—3. дружина на майоръ Ивановъ съ придаденитѣ й две картечници, едно орждие и 4 конника и дѣсна колона—полковникъ Кировъ — въ съставъ 1. и 2. дружина отъ полка, 2. картечници, две планински орждия и половинъ взводъ конница отъ 6. коненъ полкъ.

Лѣвата колона на майоръ Ивановъ настжпи въ 2 ч. сл. пл. по пжтя на с. Несвърта—върха Боровикъ. Още въ началото на настжплението дружината бѣше посрещната съ огънь отъ сърбитѣ, заемащи върховетѣ Боровикъ и Островецъ. Къмъ последния върхъ бѣ насочена 12. рота, а къмъ Боровикъ първоначално 9. р.. 12. р. бързо се справи съ слабитѣ части на Островецъ и бързо зае този върхъ. За върха Боровикъ се води презъ цѣлия день ожесточенъ бой. Този върхъ е остъръ, съ стръмни скатове и представлява една много силна позиция, ако и да бжде заетъ съ слаби части. Срещу него стана нужда въ последствие да се насочи и 11. рота съ картечния взводъ, подкрепени съ придаденото къмъ дружината едно планинско орждие. Това орждие не оказа ефикасна помощь на ротитѣ при настжплнието имъ, понеже стреляше отдалечъ, а привечерь съвсемъ замлъкна, понеже цевьта му се пръсна. Въпрѣки всичко това, хората, при силния си устремъ и желанието да победятъ врага, напрѣгнаха силитѣ си и къмъ 9 ч. вечерьта заеха този върхъ. като дадоха загуби: 1 доленъ чинъ убитъ, 1 офицерски кандидатъ и 6 долни чинове ранени.

Дѣсната колона—полковникъ Кировъ — настжпи къмъ Ново село. 1. дружина късно вечерьта въ този день съ 2. и 4. роти зае хребета Попови кошари и се разпрострѣ по билото къмъ върха Кръстна бука. На този върхъ въ последствие пристигна и 2. дружина, настжпваща откъмъ границата, и следъ като го зае, остана тамъ да пренощува въ връзка съ 1. дружина. Останалитѣ (1. и 3. роти) отъ първа дружина съ картечницитѣ нощуваха северонзточно отъ Ягодишка Чука.

Настжплението на днешния день бѣше доста трудно по причина, че времето бѣше дъждовно и мъгливо, а вънъ отъ това и доста изнурително, понеже трѣбваше да се преминава една гориста мѣстность, прорѣзана съ дълбоки и стръмни долове.

Деньтъ 14. октомврий бѣше вѣтровитъ. На този день 3. дружина остана презъ цѣлия день на позиция на върха Боровикъ, обстрелвана отъ сърбитѣ съ артилерия. Установяването на дружината тукъ стана по заповѣдь, понеже 1. и 2. дружина бѣха изостанали доста назадъ. Дружината на днешния день влѣзна въ връзка въ лѣво съ 32. п. Загорски полкъ, който водѣше бой срещу противника при Елешница. Презъ нощьта 10. и 12. роти подпомогнаха изкарването на две полски орждия, които заеха позиция на висотата между с. Несвърта и в. Боровикъ, съ цель да подкрепятъ и улеснятъ напредването на дѣсната колона (1. и 2. дружини).

1. дружина, рано сутриньта на 14. октомврий, настжпи и зае Ягодишка чука и цѣлото било на Попови кошари, а 2. дружина започна бой за завладяването на върха Курина чу-

ка, здраво укрепенъ и заетъ отъ сърбитѣ. Въ помощь на 2. дружина бѣ изпратена 4. рота, която даде 8 жертви. Въ 6 ч. пр. пл. на 15. октомврий и двегѣ дружини завладѣха Кръстата бука и Курина чука и продължаваха преследването на сърбитѣ по направление на върха Градище. Срещу този връхъ бѣ насочена 3. рота, подкрепена съ останалитѣ роти отъ 1. дружина, ешалонирани отзадъ по причина на тѣсния фронтъ по билото. Когато ротата се понесе въ атака, сърбитѣ не издържаха удара, а се пръснаха въ паника изъ доловетѣ, преследвани съ огънь отъ ентусиазиранитѣ войници. Къмъ това време 2. дружина съ бой зае върха Уши, следъ заемането на който се забеляза едно общо отстжпление на сърбитѣ по фронта и отъ къмъ Стешеритѣ съ посока по долината на р. Елашница (Елашничка).

3. дружина, като изпрати 11. рота въ дола, който отдѣля позицията ѝ отъ височитѣ Върло Стране за преследване отстжпающитѣ сърби предъ фронта на 1. и 2. дружини, съ останалитѣ роти, точно въ 1 ч. сл. пл. на този день, се спустна по западнитѣ склонове на в. Боровикъ по посока на р. Елашница и тукъ влѣзна въ връзка съ 4. дружина отъ 32. п. Загорски полкъ. Следъ една малка почивка тази дружина настжпи къмъ с. Савойница и остана тукъ като поддръжка на дружината отъ 32. п. Загорски полкъ.

Вечерьта, следъ успѣшното преследване на сърбитѣ, полкътъ остана да нощува на линията с. Върбово — с. Савойница — Тумба — Градище — Уши. На последующитѣ дни 16. и 17. октомврий — дружинитѣ продължиха наново настжплението си безъ нѣкакви особенни действия съ сърбитѣ, които въ паническото си бѣгство се бѣха доста отдалечили съ посока къмъ северозападъ. На 17. октомврий вечерьта полкътъ зае позицията на 32. п. Загорски полкъ въ следния редъ: 1. дружина — върха Яворъ, 2. — въ Тумба (кота 800), 4. — хребета отъ в. Тумба до Морава, а 9. и 10. роти отъ 3. дружина — височитѣ при Голѣмо Романовци. Останалитѣ (11. и 12.) роти отъ тази дружина се установиха въ поддръжка задъ позицията. На този день придаденията къмъ дивизията 26. п. Пернишки полкъ настжпи за завладяването на върха Кушлинъ гробъ.

Споредъ сведенията, съ които се разполагаше на 18. октомврий сутриньта, сърбитѣ съ силни пехотни части, артилерия и картечници заемаха хребета, на който се намираха селата Данино село, Дикава и Дупляне. Полкътъ на този день получи заповѣдь да ги атакува на следния день, 19. октомврий, и заеме горния хребетъ. Още презъ деня на 18. октомврий 1. дружина направи рекогнисцировка на казания хребетъ, но, макаръ и силнитѣ офицерски и подофицерски патрули да се доближиха на 1000 крачки до сръбската позиция, не можаха да открияътъ точно силитѣ, съ които се за-

ємаше. Тѣ донесоха, че позицията, която предстои да се атакува, е силно укрепена.

За атаката на тази позиция полкътъ въ съставъ: 4 дружини, 12 полски с. с. орждия, 6 планински с. с. орждия и 4 картечници започна настжплението си въ 9 ч. и 20 м. пр. пл. на 19. октомврий, когато се даде и първиятъ артилерийски изстрелъ. Въ бойна часть на дѣсния флангъ настжпваше 1. дружина срещу хребета въ участъка в. Голѣма глава — Данино село. Въ лѣво отъ нея настжпваше 2. дружина срещу Дрѣнова чука и Дикава, а още по въ лѣво отъ нея—4 дружина. Въ дѣсно отъ полка настжпваше 26. п. Пернишки полкъ, а въ лѣво по лѣвия брѣгъ на Морава — 29. п. Ямболски полкъ.

Предстоеше да се настжпва по единъ полегатъ, на мѣста стръменъ скатъ, който се спуща отъ билото на хребета, кждето бѣха и позициитѣ на сърбитѣ и който, като голъ (незалесенъ), не представляваше удобство за скрито и безнаказано доближаване до неприятелската позиция.

Още въ началото на настжплението на дружинитѣ, сърбитѣ откриха ожесточенъ пехотенъ и артилерийски огънь, който замедляваше значително напредването ни. Къмъ 2 ч. сл. пл., по заповѣдь на командира на полка, 3. дружина зае междината, образувала се между р. Морава и лѣвия флангъ на 4. дружина. Самото действие на отдѣлнитѣ дружини въ този день се разви така:

1. дружина настжпи въ бойна часть съ 4. рота къмъ в. Голѣма глава, а съ 3. рота — къмъ Данино село, въ съприкосновение и взаимно действие съ 2. дружина, 1. рота въ дружинна поддръжка следваше задъ 4. рота, а 2. рота първоначално бѣ оставена на върха Яворъ да прикрива планинската батарея и за охрана на дѣсния флангъ. 3. и 4. роти напредваха бавно по причина на ожесточения огънь отъ неприятелската батарея, разположена на в. Голѣма глава. Съ голѣми усилия 4. рота се доближи на около 700 крачки отъ неприятелската позиция, но, понеже попадна подъ кръстосания неприятелски пехотенъ, картеченъ и артелерийски огънь, понататъкъ не можа да напредне и се принуди да спре и се окопае на достигнатата позиция. Задъ нея, на около 300 крачки, се доближи и установи и поддръжката 1. рота. Неприятелската батарея, щомъ забеляза тия две роти, изсипа върху тѣхъ около 400 снаряда, които не имъ нанесоха никакви особено значителни загуби, понеже тия роти бѣха се добре приспособили къмъ мѣстностьта.

За да облегчи положението на тия две роти, командирътъ на дружината, майоръ Андреевъ, заповѣда на 2. рота, находяща се въ охрана на дѣсния флангъ, да настжпи съ три взвода срещу лѣвия неприятелски флангъ, обаче и тя, едва достигнала на около 400 крачки отъ неприятелската по-

зиция, се принуди да спре, понеже бѣ обстрелвана и отъ флангъ и отъ непріятелскитѣ картечници.

Насочената срещу Данино село 3. рота едва успѣ да се приближи на 700 крачки отъ позицията на противника. Тази рота презъ нощьта се опита да напредне, но, обсипана съ бомби отъ противника, се принуди да се повърне на старата си позиция. Положението на дружината бѣше твърде тежко: обстрелвана отъ фронта и съ кръстосанъ огънь отъ непріятелската артилерия, изложена на единъ откритъ скатъ, по който трѣбваше да настжпва отдолу нагоре, безъ да има нѣкакви гънки по мѣстностьта, гола като длань, за да се приспособи. Жертвитѣ ежечасно се увеличаваха. Съ настжпване на нощьта боятъ малко поутихна и това донейде даде известно облегчение на хората.

Когато майоръ Андреевъ видѣ и оцени безнадежностьта да се вземе непріятелската позиция съ атака само по фронта, той реши на следния день да направи пробивъ въ непріятелската позиция и я атакува откъмъ дѣсния флангъ. За цельта той, рано сутриньта на 20. октомврий, даде заповѣдь на 3. рота да извърши пробива, като сжщевременно поиска и съдействие отъ 2. дружина.

Туряйки се на чело на 3. рота, подпомогната отъ една полурота отъ 6. рота, майоръ Андреевъ настжпи откъмъ Дрѣнова глава и въ 4 ч. 50 м. сл. пл. на 20. октомврий завладѣ в. Голѣма глава, заемащъ се отъ една сръбска дружина отъ 17. полкъ I. позивъ. Величествена бѣ гледката, когато гледаше човѣкъ, какъ храбрецитѣ отъ тия две роти се носѣха въ атака по хребета отъ Лѣскова бара въ флангъ и тилъ на сръбската позиция при Голѣма глава. Сърбитѣ не дочакаха удара съ ножъ, а се разбѣгаха въ безпорядъкъ по доловетѣ, изоставяйки множество ранени, убити и пленници.

За успѣха на тази атака доста спомогна и обстоятелството, че нашата 2. дружина бѣ отъ по-рано успѣла да заеме върха Дрѣнова глава, отъ който пунктъ 1. дружина поведе атаката си въ флангъ на върха Голѣма глава.

2. дружина на майоръ Коевски на 19. октомврий настжпи съ фронтъ къмъ Дрѣновска чука и Дикава съ 5. и 8. роти въ бойна часть и 7. въ поддръжка. Тази дружина, подпомогната отъ две планински орждия и стоещата още по-назадъ полска артилерия, успѣ на този день да заеме с. Лѣскова бара и в. Дрѣнова чука, находещъ се северно отъ това село. На тази позиция дружината се затвърди и остана въ този день да пренощува, въпрѣки, че бѣше обстрелвана отъ непріятеля.

4. дружина на майоръ Начевъ настжпваше рано сутриньта на 19. октомврий къмъ с. Дикава и Дупляне, находещи се на сжщия хребетъ, срещу който водѣха бой и останалитѣ дружини отъ полка. Тукъ мѣстностьта е гориста и е

прорѣзана съ дълбоки уврази, които способствуваха на тази дружина да настжпва по-прикрито къмъ неприятелската позиция. Още преди да започне настжплението, дружинният командиръ майоръ Начевъ, насочи 15. рота къмъ с. Дикава, —14. срещу Лудна глава, а 16.—срещу Дупляне. 13. рота въ дружинна поддръжка се движеше задъ 16. рота. При едно стремително настжпление къмъ обѣдъ 14. рота достигна на 600 крачки отъ Лудна глава, 15. — до Козница, 16. завладѣ Мали садъ. По-нататъкъ настжплението на 14. и 15. роти се съвършенно замедли, вследствие ожесточения фронталенъ и фланговъ пехотенъ и артилерийски огънь на противника.

На смръкване 16. рота напредна до църквата на с. Ружиче, но по-нататъкъ движението й стана невъзможно. Тукъ бѣ раненъ смѣлиятъ и самотверженъ ротенъ командиръ подпоручикъ Гьошевъ, обстоятелство, което донѣкжде разколеба духа на обичащитѣ го войници. Тази дружина замръкна и остана да нощува вечерьта на този день на около 800 крачки отъ позицията на сърбитѣ.

Най на дѣсния флангъ на бойното разположение на полка действуваше 3. дружина на майоръ Тодоръ Ивановъ. Тази дружина на 18. срещу 19. октомврий извърши единъ труденъ и мжчителенъ походъ отъ височитѣ при с. Горно Романовци, кждето бѣше изпратена за съдействие на 26. п. Пернишки полкъ, спущайки се отъ една висота около 1300 м. къмъ Сурдулица въ едно дъждовно време при каль до колѣне.

На 19. октомврий тази дружина, едва пристигнала и почивала около половинъ часъ при гр. Сурдулица, получи заповѣдь отъ командира на полка да се отправи къмъ с. Житорагя, гдето ще остане въ полкова поддръжка на полка. Въ 4½ ч. пр. пл. дружината осъмна въ това незаето отъ наши части село и застана въ поддръжка до крайния лѣвъ флангъ на полка.

Въ 7½ ч. пр. пл. дружината получи заповѣдь да настжпи къмъ в. Стража и запълни образувалото се праздно пространство между р. Морава и лѣвия флангъ на 4. дружина, находеща се въ дѣсно. Отъ разузнаването, което стана набързо, се оказа, че в. Стража е заетъ отъ сърби. Презъ селото Прѣкодолци дружината се насочи къмъ гореказания върхъ въ 8 ч. пр. пл., но още въ началото на движението бѣ забелязана и обстреляна отъ неприятелската артилерия.

По едно дърво, служащо за мостъ, дружината премина Върла рѣка и насочи 11. рота къмъ върха Стража. Тази рота се възкачи по склона и, безъ нѣкакви особени усилия, въ скоро време прогони сръбската застава, находеща се на този върхъ. На дружината предстоеше да се движи въ една мѣ-

стность въ по-голѣмата си часть прорѣзана съ стръмни и дълбоки долове и къмъ позицията на противника, обрасла въ по-голѣмата си часть въ отдѣлни кории съ едра гора. Дружинниятъ командиръ, като остави два взвода отъ 10. рота за връзка съ 32. п. полкъ, действуващъ по лѣвия брѣгъ на Морава и съ задача да обстрелва отстжпващитѣ сръбски части по шосето, съ останалитѣ роти се насочи къмъ селата Дупляне и Ружиче.

Напредването бѣше мжчително по стръмнитѣ склонове и преминаването по дълбокитѣ долове, които разстройваха и безъ това изморенитѣ войници. Въ $5^3/_4$ ч. сл. пл. дружината бѣше вече въ връзка съ лѣвия флангъ на 4. дружина (13. и 16. роти), които бѣха обхванати отъ сърбитѣ. Съ появяването и смѣлото настжпление на ротитѣ отъ 3. дружина, сърбитѣ бѣха отбити и заеха билото на хребета. Дружината остана да нощува на около 700 крачки отъ неприятелската позиция, презъ цѣлата нощь обезпокоявана отъ частични неприятелски нападения съ бомби, зловещото пръскане и екота на които въ нощната тишина разтърсяха и проглушаваха цѣлата околна мѣстность на позицията. Ротитѣ останаха по позициитѣ си на щрекъ презъ цѣлата почти нощь, безъ да помръднатъ отъ мѣстото си, обезпокоявайки противника съ частични патрулни нападения. Цѣлата нощь премина въ взаимни престрелки и нападения безъ нѣкакъвъ особенъ резултатъ.

Въ взаимни престрелки и частични нападения премина и по-голѣмата часть отъ деня 20. октомврий. На 21. октомврий на разсъмване командирътъ на полка, полковникъ Кировъ, начело на 3. и 4. дружини атакува сърбитѣ и зае окончателно линията Дупляне — Дикава. На тази линия ротитѣ се установиха временно, за да си починатъ и се устроятъ. Диритѣ на сърбитѣ на 21. следъ заемането на позицията не можаха да се установятъ, понеже по всичко изглеждаше, че тѣ, следъ заемането на в. Голѣма глава, още на 20. октомврий, бѣха отстжпили, а държеха позицията само съ слаби пехотни части.

Въ тридневнитѣ боеве на 19., 20. и 21. октомврий полкътъ даде загуби: 28 долни чинове убити, а ранени 3 офицери и 116 долни чинове и 4 долни чинове безследно изчезнали.

Въ резултатъ на тия боеве сърбитѣ отстжпиха къмъ гр. Лѣсковецъ, като разрушиха всички мостове на р. Морава, изоставяйки множество складове, пълни съ припаси. Само между гаритѣ Гърделица и Предеяне тѣ бѣха изоставили нѣколко локомотиви и 321 вагони, отъ които по-голѣмата часть пълни съ платове, храни, захаръ, сапунъ, тютюнъ, кибритъ и др. материяли, които предъ видъ безостановачното настжпление на полка не можаха да се използуватъ.

Трофеи — сръбски вагони.

Завидна храбрость.

(14. октомврий 1915. год.)

Хладната есенна нощь отдавна бѣ дигнала черната си плащеница, а слънцето се бѣ показало високо на хоризонта, когато 13. пех. Рилски полкъ повтаряше отчаяно атаката на в. Стрешеръ — Владишки ханове. Поради голѣмото числено превъзходство на противника и силно пресѣчения теренъ, атаката излѣзе безуспѣшна.

Високитѣ гребени на Стрешеръ, адскиятъ тънтежъ отъ противниковитѣ и наши оржжия, навѣваха мрачни чувства въ душата на Рилци, които готвѣха нова атака.

По това време редникътъ отъ 3. рота Стойне Атовъ Китановъ, отъ село Паралово—Босилиградско, отъ лѣвия флангъ нѣкжде спира погледа си по обраслия съ папратъ гребенъ и вижда нѣколко сърби да се насочватъ въ флангъ на бойното разположение на полка, а скоро следъ това чува и зловещото тракане на тежка картечница. Той схваща критическия моментъ и като котка съ четири свои другари се промъква незабелзяано до сърбитѣ.

Врагътъ, безъ да подозира близката опасность, тържествуваше отъ своя успѣхъ. Но внезапно хвърленитѣ бомби и страшния викъ „ура“ на нашитѣ смелчаци го вцепенява отъ ужасъ и той се пръска въ бѣгство.

Победата бѣ пълна, неустрашимитѣ борци залавятъ 17 души пленници, 2 картечници и 23 пушки.

Въ този моментъ полкътъ атакува наново и неговата атака се увѣнчава съ успѣхъ — Рилци сж господари на противниковата позиция.

Така четирмата герои, водени отъ редника Стойне Атовъ, и окриляни отъ горещата любовь къмъ Родината, подпомогнаха действията на полка. За този имъ смѣлъ подвигъ тѣ заслужено украсиха гърдитѣ си съ ордена за храбрость.

Смѣлиятъ охотникъ.

(15. октомврий 1915. год.)

Подъ сключеното есенно небе дружинитѣ на 13. пехотенъ Рилски полкъ крачеха по калнитѣ пжтища на лѣсния брѣгъ на рѣка Морава, за да достигнатъ вражевитѣ позиции на в. Градище — Рудина — Владишки ханове.

Втората дружина отъ полка се охраняваше отъ единъ взводъ отъ 5. рота. Когато патрулитѣ минаваха селото Сурдулица, бѣха посрещнати съ силенъ пушеченъ и картеченъ огънь отъ изнесенитѣ напредъ сръбски части, които се бѣха умѣло маскирали въ околнитѣ кжщи. Патрулитѣ се опитаха да прогонятъ сърбитѣ, но безуспѣшно. Ротата бѣ принудена да спре въ едно доста неблагоприятно положение.

Въ този моментъ мл. подофицерътъ Бояджиевъ Иванъ, отъ гр. Кюстендилъ, се изправя предъ ротния командиръ и моли да му се разреши да отиде лично да прогони сърбитѣ съ закана, че ще ги смѣте отъ върха. Ротниятъ командиръ е трогнатъ отъ тази му готовность и му разрешава.

Мл. подофицерътъ Бояджиевъ пристжпва веднага къмъ изпълнение на замисления планъ. Сваля си раницата, обкичва се съ папратъ като подвижно дърво и се изгубва по дълбокото дере къмъ фланга на врага.

Следъ малко той е налучкалъ посоката, откждето зловещо крѣка една тежка картечница, пропълзява, и долавя разговори около нея. Дошло време за действие; а моментътъ билъ сгоденъ, сърдцето на Бояджиевъ забило силно. Той изминалъ още нѣколко крачки и замѣрилъ съ бомбата, тя паднала добре въ цельта си —страшната машина, която доскоро бълваше огънь, онемѣла и всичко около картечницата заглъхнало. Мигъ следъ това сърбитѣ се пръснали изплашени.

Окураженъ отъ успѣха, той хвърлилъ и втората бомба, следъ трѣсъка на която Бояджиевъ станалъ господарь на гребена, като заловилъ и двама пленници.

Патрулитѣ настжпили напредъ и пжтя на ротата и следващитѣ части билъ откритъ.

Така мл. подофицерътъ Иванъ Бояджиевъ съ своя самоотверженъ подвигъ подпомогна ротата въ изпълнение на нейната задача, подчертавайки своята преданность къмъ Родината.

За проявеното желание и храбрость той бѣ награденъ съ ордена за храбрость.

Преследването на сърбитѣ презъ р. Морава къмъ гр. Лѣсковецъ.

Следъ завладяване позицията на сърбитѣ на линията Дупляне — Дикава, полкътъ, като се уреди и почина на тази позиция, на 22. октомврий къмъ 2 часа сл. пл. настжпи за преследването на противника по направление на върха Бара. Въ $6^1/_2$ ч. сл. пл. полкътъ пристигна и се установи на бивакъ при с. Лютежъ, охраняванъ за презъ нощьта отъ 1. дружина по височитѣ на това село. Въ 8 ч. пр. пл. на 23. остомврий полкътъ продължи настжплението си къмъ с. Предеяне (Предеянски ханове) и къмъ обѣдъ пристигна при с. Бричевйе, гдето остана на почивка. Поради разрушаването на моста на р. Морава при тия села, полкътъ къмъ 5 ч. сл. пл. тръгна въ походъ, връщайки се назадъ къмъ моста при с. Джепа. Това бѣше единъ изнурителенъ походъ, който продължи до къмъ 2 ч. сл. полунощь. Следъ поправката на моста при това село, запаленъ отъ сърбитѣ при отстжплението, полкътъ следъ дълго чакане при него примина на отсрещния (лѣвия) брѣгъ на р. Морава и се установи на бивакъ при с. Теговище. Презъ време на похода къмъ полунощь на Рилци стана известна новината за падането на гр. Нишъ, която тѣ посрещнаха съ гърмогласно и тържествено „ура", екотътъ на което се носѣше продължително по насрещнитѣ върхове и караше да трепери врагътъ. На днешния день 2. дружина, по заповѣдь, се отдѣли отъ полка и придаде къмъ 26. п. Пернишки полкъ съ маршутъ Предеянски ханове — с. Гърделица. Часть отъ тази дружина (6. рота) остана на следния день въ с. Гърделица за охрана на изоставенитѣ отъ сърбитѣ вагони на гарата при това село.

Рано сутриньта на 24. октомврий полкътъ, подъ прикритието на 1. дружина въ авангардъ, а 3. и 4. въ главни сили, настжпи по пжтя Спасова чука—Боровикъ—върха Разкръсйе. Южно отъ Разкръсйе полкътъ стигна на обѣдъ и остана тукъ да почине и обѣдва. Въ 3 ч. сл. пл. въ сжщия редъ продължи настжплението си. Остатъци отъ слаби и разбити сръбски части бѣха заели позицията на линията върха Бара (502) и върха Мигуловацъ. Челната 2. рота на капитанъ Стоименовъ, следъ като се развърна въ боенъ редъ, успѣ да

ги прогони и тѣ отстжпиха по посока на селата Велика Копашница и Слатина. Полкътъ остана да нощува на бивакъ на върха Раскръсйе, охраната отъ 1. дружина, която зае позиция по висотитѣ (535), северно отъ Разкръсье.

На 25. октомврий, по причина на гжстата и непроницаема мъгла, полкътъ забави своето настжпление. Отъ бивака той тръгна въ 2 ч. сл. пл. по пжтя Велика Капашница — загужане, охраняванъ отъ авангардъ (1. дружина). Когато дружинитѣ започнаха да се спущатъ отъ висотитѣ, предъ тѣхъ се откри величествената глецка на Лѣсковското поле, осеяно съ хилядитѣ изоставени отъ сърбитѣ вагони по водещата желѣзопжтна линия къмъ града. Далечни топовни гърмежи оглушаваха околната мѣстность съ посока отъ северъ и северозападъ. На мръкване авангардната (1. дружина) се установи южно отъ селото Загужане, а главнитѣ сили (3. и 4. дружини) се разположиха на бивакъ на 2 клм. северозападно отъ с. Копашница. 2. дружина, събрана цѣлата на този день вечерьта, пристигна и се установи на бивакъ източно отъ селото Загужане, гдето и остана да пренощува подъ охраната на 7. рота. Въ дѣсно отъ нея се бѣ разположилъ на бивакъ 26. п. Пернишки полкъ.

На 26. октомврий, къмъ 1 ½ ч. следъ полунощь, командиръть на полка получи заповѣдь отъ бригадата немедлено да се отправи съ дружинитѣ си за селото Загужане, гдето ще получи заповѣдь за по-нататъшнитѣ действия. Въ селото Загужане полкътъ пристигна въ 4 ч. пр. пладне. Тукъ бригадниятъ командиръ съобщи на командира на полка, че бригадата, 13. и 26. п. полкове има задача да настжпи по пжтя с. Накриванъ — Бѣли потокъ — чифликъ Бунушки съ цель да атакува сърбитѣ и пресѣче пжтя на отстжплението имъ, Лѣсковецъ—Лебане. 2. дружина отъ полка, заедно съ 26. п. Пернишки полкъ, бѣха настжпили малко по-рано отъ полка, който трѣбваше да следва задъ тѣхъ по гореказания пжть.

Отъ селото Загужане полкътъ тръгна въ 5 ч. пр. пл., охраняванъ отъ авангардъ (4. дружина) съ придаденитѣ й три орждия и две картечници. Следъ него следваха главнитѣ сили: 1. дружина и 9. рота отъ 3. дружина. 10. и 11. роти съ едно орждие и две картечници въ лѣво, странично прикритие, следваше по пжтя с. Накриванъ — с. Жабаре — с. Мирошевце. 12. рота отъ тази дружина на днешния день бѣше оставена за прикритие на артилерията.

Пжтьтъ отъ с. Загужане, отгдето тръгна полкътъ, до с. Накриванъ, е една много тѣсна пжтека, която минава по дълбоки и стръмни долове, обрасли съ дребна джбова гора. Походътъ бѣше труденъ, особено за артилерията (две батареи, придадени къмъ полка), въ помощь на които бѣха дадени две роти отъ 1. дружина, които на много мѣста ставаше нужда да снематъ и качватъ на ржце орждията по стръмнинитѣ.

Мѣстността, по която предстоеха да се развиятъ действията, е съвършенно равна и открита. По нея се намиратъ нѣколко села, които се обграждатъ съ малки горички, които донѣкѫде можаха да служатъ за прикритие отъ погледитѣ на противника, но не и отъ неговия огънь. Мѣстността северозападно отъ р. Ветерница се малко постепенно възвишава и образува единъ низъкъ хребетъ отъ 100 — 150 м., на който сърбитѣ бѣха заели позиция. Този хребетъ бѣше покритъ съ млада дѫбова гора и съ лозя. Никакви подстѫпи и закрития нѣма по равното като длань поле, по което предстоеше да се настѫпва и което силно се обстрелваше отъ противника.

Бѣше около 11. ч. пр. пл., когато 26. п. Пернишки полкъ, подъ прикритието на нашата 2. дружина въ авангардъ, пристигна до рѣка Ветерница при Банушкия чифликъ. Полкътъ, който следваше задъ 26. п. Пернишки полкъ, пристигна и застана при селата Жабаре и Бѣли потокъ. Трѣбваше да се почака до пристигането на нашата артилерия, която да подготви настѫплението. Точно въ 4 ч. сл. пл. се даде първиятъ артилерийски истрелъ отъ нашата артилерия. Противникътъ обстрелваше съ артилерия и съ пехотенъ огънь цѣлата околна мѣстность, по която предстоеше да се настѫпва. Въ бойна часть първоначално се развърна 2. дружина отъ полка, усилена съ 13. рота, като се насочи къмъ хребета северно отъ Банушки чифликъ. Въ дѣсно отъ нея действуваше 26. п. Пернишки полкъ. За подкрепа на частитѣ отъ бойната часть отъ полка се разви въ боенъ редъ 1. дружина и 11. рота отъ 3. дружина. Останалитѣ 9. и 10. роти отъ 3. дружина следваха въ поддръжка на полка и първоначално бѣха се разположили при с. Жабаре.

Частитѣ отъ бойната часть на полка и тия отъ 26. п. Пернишки полкъ настѫпваха стремително къмъ неприятелската позиция, обстрелвани отъ неприятелския пехотенъ и артилерийски огънь. Въ 5 ½ ч. сл. пл. се поведе атаката на неприятелската позиция. Гледката на тази атака бѣше величествена. Частитѣ отъ бойната часть на полка подъ звуковетѣ на народния химнъ „Шуми Марица“ и при развѣто знаме, съ натъкнати ножове се понесоха съ величествено и гърмогласно „ура“ къмъ неприятелската позиция. Задъ тѣхъ следваха и поддръжкитѣ. Неприятелската артилерия улучи 9. и 10. роти на 3. дружина и уби двама отъ най-добритѣ подофицери на 10. рота. Благодарение, че тази дружина бързо напредна съ прибѣжки напредъ, съ това избѣгна по-голѣми жертви.

Неприятелтъ, неиздържайки удара съ ножъ, напустна позицията, която къмъ 6 ч. сл. пл. цѣлата бѣше въ наши ржце. 2. дружина замръкна и остана да нощува въ бойна

часть на завладяната позиция, а 1. дружина, понеже нѣмаше за нея фронтъ за действие, тъй като предъ нея се разпрострѣха други части, остана да нощува задъ позицията. 3. дружина за презъ нощьта се прибра въ с. Жабаре и се разположи на квартири.

На днешния день полкътъ има загуби: 2 долни чинове (подофицери) убити и 12 долни чинове ранени.

ПОХОДЪТЪ НА ПОЛКА презъ Кукавица планина за гр. Враня.

(27.—30. октомврий).

На 27. октомврий бригадниятъ командиръ получи заповѣдь да се отправи съ бригадата си, 13. и 26. полкове, презъ Кукавица планина за Враня и оттамъ за селото Бояновци, гдето да пристигне най-късно на 29. октомврий вечерьта, На нашата бригада и 3. п. Балканска давизия се възлагаше да отрѣжатъ пжтя на отстжплението на сръбската армия къмъ Косово поле, вследствие на което тѣ трѣбваше бързо да се премѣстятъ и настжпятъ по посокв на Бояновци — Гиляни — гр. Прищина. До къмъ обѣдъ на днешния день частитѣ останаха по мѣстата си, гдето замръкнаха на вчерашния день вечерьта. Понеже по-нататъшното преследване на сърбитѣ се възлагаше на 1. Софийска дивизия, то съ пристигането на 6. п. Търновски полкъ, който зае фронта на бригадата, частитѣ къмъ обѣдъ се оттеглиха и запсчнаха да се приготовляватъ за похода, който имъ предстоеше за следъ обѣдъ на днешния день.

На пжть за гр. Враня, полкътъ потегли въ 2 ешалона. 1. и 3. дружини съставляваха първия ешалонъ, който тръгна въ 2. ч. сл. пл., а 2. и 4. дружини—втория ешалонъ и тръгна единъ часъ по-късно. 26. п. Пернишки полкъ следваше следъ колоната на полка. Понеже предстоеше да се преминава една много мжчнопроходима мѣстность, то всичката придадена къмъ бригадата полска артилерия бѣ изпратена да следва по шосето, което върви по долината на р. Морава.

Предстоеше да се премине мжчнопроходимата Кукавица планина и на 28. октомврий да се пристигне въ гр. Враня.

При махалата Букова глава колоната на полка, начело съ 3. дружина, която се охраняваше съ авангардъ (9. рота) напустна шосето и, като премина рѣката Ветерница, започна да се възкачва по склоноветѣ на Кукавица планина. Пѫтьтъ доста труденъ и на мѣста много опасенъ, минаваше презъ една вѣковна гора, покрай много стъмни урви и дълбоки долове. Рилци, прегърбили се отъ тежкия товаръ, изнемогваха по високитѣ стръмнини, понеже, въпрѣки този труденъ и мѫчителенъ походъ, тѣ нѣколко дни подъ редъ преди това прекарваха днитѣ въ непрестанни боеве и походи, безъ сънь и почивка. Особено труденъ и мѫчителенъ ставаше походътъ съ настѫпването на нощьта, която прѣчеше на ориентирането и способствуваше за разтягане на колоната и разпокѫсването ѝ. За поддържане на връзката, гората биваше оглушавана отъ прозиквването на хората, ехото на които викове се разнасяше и оглушаваше околната мѣстность. На много мѣста конетѣ пропадаха и ставаше нужда за спирания, разтоварвания и отново да се товарятъ.

На разсъмване полкътъ стигна и се установи въ подножието на върха Коприва, сѫщо така обрасълъ съ вѣковна дѫбова гора. Измина доста време за събирането му предъ видъ много голѣмото разтягане на колоната, която на много мѣста трѣбваше да се движи въ колона по единъ. Рилци скоро накладоха голѣми огнове и насѣдаха на групи около тѣхъ. Силниятъ и студенъ вѣтъръ развѣваше пламъцитѣ на грамаднитѣ огньове и караше хората да се отдалечаватъ на значителното разтояние отъ тѣхъ. Изтощени отъ дългия и труденъ маршъ, тѣ, въ по-голѣмата си часть, задрѣмаха отъ силната умора, безъ да иматъ желание да извадятъ оскѫдната суха храна, която носѣха съ себе си, да се нахранятъ.

Величествена действително бѣше гледката на многото и огромни огньове, които освѣтиха на едно голѣмо разстояние тази стара отъ вѣкове гора. Множество високи, повече отъ 20 метрови букаци, отъ различна дебелина стърчеха единъ до другъ и придаваха една тайнственость на този непроходимъ и усамотенъ балкански край. Голѣмата часть отъ вѣковнитѣ букаци, повалени отъ буритѣ, лежеха на земята, покрити съ лишеи, мъхъ и заровени на половина въ сухата и окапала шума, образуваща цѣли пластове отъ различна дебелина. Една часть отъ тѣхъ съвършенно изгнили, свидетелство за тѣхната старость, се раздробяваше въ прахъ, щомъ човѣшки кракъ стѫпѣше върху тѣхъ.

Особено приятна и величествена бѣше гледката, която се откриваше предъ Рилци откъмъ югозападъ, гдето мѣстностьта, като незалесена на нѣкои мѣста, даваше възможность на окото да се любува на далечнитѣ и необятни за него балкански простори. Отъ тукъ се виждаше една голѣма часть отъ р. Морава да лѫкатуши между гориститѣ хъл-

мове на Лѣсковското поле. Далечъ къмъ югоизтккъ се виждаха силуетитѣ на величественитѣ Стрешеръ, Чемерникъ и Власина планини. По на югъ погледътъ се спираше на върховетѣ Патарица и Доганица, а още по на югозападъ въ далечината се забелязваха покрити съ едно було отъ тънка синевина високитѣ върхове на Шаръ планина.

Въ 7 ч. пр. пл. на 28. октомврий дългата колона на полка, състояща се отъ върволица хора и коне, започна да се спуща отъ най-високитѣ върхове на Кукавица планина, за да излѣзе презъ селото Лалинци и р. Ветерница на шосето, което води отъ гр. Лѣсковецъ за гр. Враня, Движейки се мълчаливо отъ върха надолу по шумата и изпопадалитѣ дебели стъбла и клонове изъ гжстата и едра гора, Рилци съ тежкия си товаръ отъ заденати раници и пушки, доста изморени, въ 11½ ч. пр. пл. стигнаха въ Голѣмо село, отъ гдето следъ едночасова почивка въ 12 ½ ч. сл. пл. потеглиха по пжтя Голѣмо село — Градня — Доброянце — Дрѣновацъ за гр. Враня.

Следъ единъ много труденъ и уморителенъ походъ, къмъ полунощь Рилци пристигнаха въ гр. Враня и следъ лутане около два часа изъ калния непознатъ градъ тѣ се настаниха по квартири, за да пренощуватъ. Много трудно и тягостно бѣше движението на колоната, когато тя се спущаше отъ височинитѣ къмъ града въ тъмнината и проливния дъждъ, който бѣше измокрилъ хората до коститѣ. Пжтьтъ тукъ минава надъ едни пропасти и при едно малко невнимание хора и коне могатъ да пропаднатъ въ тѣхъ. Така се и случи. Въ голѣмата тъмнина, която не позволяваше да се види въ една крачка, се подхлъзна единъ войникъ отъ 9. рота, който, изваденъ отъ пропастьта и докаранъ въ гр. Враня, следъ нѣколко часа не можа да дойде въ съзнание и почина.

Преследване на сърбитѣ по горното течение на р. Морава.

Боевете при Гиляне и с. Търникевци.

(1. — 9. ноември).

Деньтъ 29. октомврий полкътъ прекара на почивка въ гр. Враня. На хората и добитъка се даде достатъчно храна, която спомогна за подкрепа на силитѣ имъ. Чувствуваше се липсата на цървули и ботуши, които отъ дългитѣ походи по тия непристжпни и каменисти чукари бѣха въ по-голѣмата си часть изпокжсани. За замѣната имъ се направи толкова, колкото бѣше възможно. Правѣше впечатление голѣмиятъ

брой бѣгълци, въ тѣхното число много жени и деца отъ гр. Враня, които се завръщаха по домоветѣ си, увѣрили се, че ни косъмъ нѣма да падне отъ тѣхната глава. Много отъ тѣхъ съ изпокжсани обуща, а нѣкои и обосѣли, съжаляваха много, че сж напустнали домоветѣ си, съ което се изложили на лишения и опропастявания.

На 30. октомврий 8 ч. пр. пл. полкътъ, при развѣто знаме и тържественитѣ звукове на музиката, напустна гр. Враня на пжть за Бояновци. 2. рота на капитанъ Стоименовъ бѣ оставена за гарнизонъ въ града. Шосето бѣше много кално и на мѣста залѣто съ вода и по неволя хората трѣбваше на много мѣста да газятъ въ каль и вода. Къмъ обѣдъ полкътъ мина старата сръбско-турска граница, по която се виждаха да стърчатъ полуразрушени митницата и помѣщенията на войнишкитѣ застави. Оттукъ нататъкъ шосето се повдига, бѣше добре наслано и отъпкано, та нѣмаше каль. Въ лѣво и въ дѣсно по шосето се простираха хубави ливади, градини и лозя, а между тѣхъ — хубави и добре устроени села.

Въ 1 ч. сл. пл. полкътъ пристигна при градчето Бояновци, гдето се установи на почивка. Тукъ на бивакъ имаше много части отъ 3. п. Балканска дивизия. Къмъ 5 ч. сл. пл. полкътъ продължи марша си и, като премина рѣката Морава, почна да се възкачва по склоноветѣ на Върбенската планина съ посока къмъ селото Несалци. Въ това село 1., 2. и 4. дружини пристигнаха въ 8 ч. сл. пл. и се разположиха на бивакъ въ западната му окрайнина. 3. дружина, като авангардъ на полка, продължи движението си и се установи да нощува при с. Грамада, охранявана съ стражеви постове отъ 9. рота.

Съ пристигането на полка при с. Несалци, хората набързо си построиха палаткитѣ, като си послужиха съ дърва за горене, слама за постелка и фуражъ за конетѣ — отъ селото. Понеже всички изпитваха голѣма умора, не мина много време и всичко се подслони въ палаткитѣ и се предаде на сънь, тъй необходимъ за подкрепа на силитѣ. Скоро настана мъртва тишина около бивацитѣ, нарушавана само отъ стжпкитѣ на часовитѣ, поставени за близка охрана въ бивака.

На 31. октомврий 7 ч. пр. пл. полкътъ потегли въ походъ за селото Върбенъ, охраняванъ отъ авангардъ — 3. дружина отъ полка, която тръгна по пжтя Върбенъ — Билинци въ 6 ч. пр. пл. Задъ полка следваше колоната на 26. п. Пернишки полкъ. Движението се извършваше въ едно ясно, тихо и приятно време. Катерейки се нагоре по височитѣ, полкътъ къмъ обѣдъ пристигна при селото Върбенъ, разположено въ единъ дълбокъ долъ, обрасълъ както той, така и околната мѣстностность съ дребна джбова гора. Дружинитѣ отъ полка се разположиха на бивакъ по склоноветѣ между селата Върбенъ и Билинци, а авангардътъ се разположи при с. Билинци, като веднага съ пристигането си из-

прати офицерски патрули за разучване бродоветѣ на Морава. Оказа се, че мостътъ на рѣката се охранява отъ сърбитѣ, а единственіятъ бродъ, указанъ отъ водачи-албанци, се намира близко подъ сръбскитѣ позиции.

Войницитѣ набързо построиха палаткитѣ си, които постлаха съ джбова шума и суха трева. Скоро заврѣха и казанитѣ, така, че за вечеря хората имаха топла чорба. Насѣдали около бивачнитѣ огньове, Рилци разговаряха за предстоящитѣ действия, предъ видъ близостьта на противника, като изказаха увѣреностьта си да го разбиятъ и прогонятъ въ пуститѣ и непристжпни албански планини. Скоро ясното и звездно небе се покри съ черни облаци. Задуха силенъ студенъ вѣтъръ, който застави хората да се прибератъ за сънь въ палаткитѣ си. Не се мина много време, когато започнаха да прехвъркватъ и снѣжни парцали, първитѣ предвестници за близкото настжпване на лошия сезонъ — зимата.

Къмъ $9^1/_2$ ч. сл. пл., когато всички се бѣха прибрали подъ палаткитѣ си, командирътъ на полка получи заповѣдь да настжпи рано сутриньта на следния день отъ с. Билинци за с. Буковикъ и още въ тъмнината, като премине въ бродъ р. Морава, следъ което да продължи действията си къмъ с. Берлинци въ флангъ и тилъ на неприятелската позиция. Още сжщата нощь се направиха разпореждания за действията, при които 3. дружина на майоръ Ивановъ съ две картечници се назначаваше въ бойна часть, а 4. дружина на майоръ Начевъ, 2. на майоръ Коевски и 3. рота съ две картечници се назначаваха въ полкова поддръжка. За поддържане настжплението на полка и това на 26. п. Пернишки полкъ, който трѣбваше да настжпи въ лѣво отъ полка къмъ Подградъ, бѣ опредѣлено отдѣлението на майоръ Стойковъ — 12 орждия, което на разсъмване трѣбваше да заеме позиция при село Билинци.

Въ $2^1/_2$ ч. сл. полунощь на 1. ноември Рилци бѣха събудени отъ сънь. Тѣ набързо развалиха палаткитѣ си и, като надѣнаха раницитѣ, започнаха да се изтеглятъ по стръмната и тѣсна пжтека съ посока къмъ р. Морава. На днешния день предстоеше да се действува въ една планинска мѣстность, която се спуща стръмно къмъ р. Морава, прорѣзана съ голѣми и дълбоки долове обрасли съ низка джбова гора. Мѣстностьта на отсрещния брѣгъ на р. Морава (лѣвия) е съвършенно стръмна, така че изкачването по нея става много трудно, а особено за полската артилерия. Тя сжщо така бѣше обрасла съ низка джбова гора, която не представляваше закритие отъ противника при настжплението.

Рѣката Морава, която извира отъ севернитѣ склонове на Карадакъ планина и се провира между Сапарскитѣ и Подградски висоти съ посока подножията на Върбенската планина и Бояновското поле, тукъ, въ участъка, опредѣленъ за

действие на полка, е широка около 15—20 метра и дълбока до 80 см. Споредъ сведенията, добити отъ мѣстнитѣ жители —албанци, тя имаше само три брода съ единъ само слабъ дървенъ мостъ, и то за пешаци, при с. Подградъ.

3. дружина на майоръ Тодоръ Ивановъ, като авангардъ на полка, премина въ бродъ р. Морава въ 6 ч. 45 м. пр. пл. на 1. ноември. Сърбитѣ не забелязаха хората, макаръ че тѣ тукъ се спрѣха и събути нагазваха въ мѫтнитѣ ѝ и студени води до поясъ. Тѣ не предполагаха, че ние тукъ можемъ да преминемъ рѣката, а спокойно продължаваха да се укрепяватъ по склоноветѣ и да охраняватъ моста, отстоящъ на около 3 клм. южно отъ нашия бродъ. Въ $7^1/_2$ ч. пр. пл. дружината, събрана на отсрещния брѣгъ на рѣката, стремително настѫпи по скатоветѣ на височината, въпрѣки че бѣше обстреляна отъ неприятеля съ пехотенъ огънь. Въ $9^1/_2$ ч. пр. пл. преминаха рѣката и последнитѣ роти отъ полковата поддръжка, които бѣха обстреляни при преминаването отъ неприятелската артилерия. На дѣсния брѣгъ на рѣката бѣше останалъ само домакинскиятъ обозъ на полка.

Сърбитѣ заемаха позиция на височитѣ надъ с. Сапаръ, 3 клм. западно отъ с. Буковикъ. Оттукъ тѣ обстрелваха съ ожесточенъ пушеченъ и картеченъ огънь настѫпващата 3. дружина. На около единъ километъръ отъ неприятелската позиция дружината преустанови настѫплението си и отъ рекогнисцировката, която се направи, се установи, че Сапарскитѣ височи се заематъ отъ сърбитѣ съ около една дружина отъ 3. полкъ и една малка часть отъ 11. полкъ съ две картечници и едно планинско орѫдие. За усилване на бойната часть се продължи бойния редъ на полка въ дѣсно съ развръщането на 15. и 16. роти отъ 4. дружина и две картечници. Впоследствие въ бойната часть се изпрати и 14. рота. Така усиленъ, бойниятъ редъ на полка къмъ $3^1/_2$ часа сл. пл. успѣ да завладѣе с. Сапаръ. Оттукъ позицията му, която обхващаше часть отъ северната окрайна на селото, се отдѣляше отъ тази на противника съ единъ широкъ и открить долъ, преминаването на който бѣше рисковано и би било съпроводено съ доста жертви. Трѣбваше да се дочака полската артилерия, изкачването на която по тия стръмни скатове безъ пѫть и изъ шумацитѣ бѣ доста трудно, по която причина и тя закъснѣ.

Отъ 4 ч. сл. пл. боятъ продължи съ особено ожесточение до настѫпването до нощьта. Срещу нашия лѣви флангъ сърбитѣ, подъ натиска на 12. рота, се оттеглиха, като изоставиха три зарядни ракли въ наши рѫце. Нашето планинско орѫдие, което разполагаше само съ три снаряда, умѣло ги използува и разпръсна единъ неприятелски бивакъ.

Съ настѫпването на нощьта, дъждътъ, който бѣше почналъ да вали около $4^1/_2$ ч. сл. пл., се значително усили и из-

мокри хората до коститѣ. Направи се разпореждане за смѣната на хората отъ бойната часть съ тия отъ поддръжкитѣ, като едновременно съ това се започна усилено укрепяване на позицията. До сутриньта позицията бѣше прошарена съ окопи, които на повече мѣста достигаха до цѣлъ ръстъ. Хората отъ доддръжкитѣ се оттеглиха назадъ, гдето си направиха палатки изъ джбовия шумакъ за закритие отъ проливния дъждъ. Въ едно скоро време си накладоха и голѣми огньове задъ скатоветѣ, около които Рилци бѣха насѣднали, за да се огрѣятъ и изсушатъ.

Когато започна да се разсъмва, времето се оправи. Задуха силенъ студенъ вѣтъръ, който разгони облацитѣ и проясни небето. Студътъ и влагата прѣчеха на хората да почиватъ, затова още много рано сутриньта се забеляза едно оживено раздвижаване изъ окопитѣ. На разсъмване излѣзна на позиция и една отъ батареитѣ на майоръ Стойковъ, тая на поручикъ Пешевъ, която зае позиция западно отъ село Сапаръ.

На 2. ноември, преди разсъмване, командирътъ на полка получи заповѣдь да продължи настжплението. Отъ своя страна той направи разпореждане за усилване бойната часть съ 13. и 14. роти, като впоследствие изпрати последната въ обхватъ на дѣсния неприятелски флангъ. Въ поддръжка бѣха 2. дружина и 3. рота отъ 1. дружина. 1. и 4. роти отъ тази дружина останаха и на днешния день въ бригадната поддържка, а 2. рота, както видѣхме, бѣше въ гр. Враня за гарнизонъ.

Още съ разсъмване сърбитѣ откриха силенъ пушеченъ картеченъ и артилерийски огънь по нашитѣ позиции. Започна се ожесточена борба отъ двете страни, като продължи до къмъ 8. ч. пр. пл. Къмъ това време батареята на поручикъ Пешевъ, която стреляше по неприятелскитѣ окопи съ мѣрникъ 1500 м., успѣ да ги улучи и предизвиква суматоха въ неприятелскитѣ редове. Този моментъ се използува отъ бойната часть, 3. и 4. дружини, и тѣ се понесоха съ „ура“ стремително къмъ неприятелската позиция, отстояща на едно разтояние отъ 300—400 крачки. Обстрелванъ съ честъ огънь отъ нашата батарея и при вида на лъскащитѣ ножове, освѣтени отъ слънцето, противникътъ не можа да издържи тая стихийна вълна. Едни започнаха да вдигатъ бѣлъ флагъ и да се предаватъ, други, подъ натиска на своитѣ офицери, се повърнаха въ окопитѣ, които бѣха напустнали и, следъ като дадоха по нѣколко истрела, хукнаха презъ глава, кой какъ види да се спасява.

Къмъ 9 $^1/_2$ ч. пр. пл. цѣлата неприятелска позиция бѣше завладѣна отъ полка. Поручикъ Пешевъ набързо изкара две отъ орждията си на завладѣната позиция и откри веднага ожесточенъ огънь по отстжпващитѣ сръбски части. Съ заемането на неприятелската позиция, полкътъ се надвеси надъ

гр. Гиляне и неговата равнина. Оттукъ първоначално противникътъ се предследваше съ пушеченъ, картеченъ и артилерийски огънь, а впоследствие съ движение напредъ.

Цѣлото Гилянско поле бѣше изпълнено отъ плъзналитѣ въ бѣгство сръбски войници, обози и артилерия, които въ голѣмъ безпорядъкъ дирѣха спасението си къмъ срещуположнитѣ планински гребени, простиращи се къмъ северозападъ. Тукъ сърбитѣ трѣбва да благодарятъ за спасението си, че не разполагахме съ кавалерия, инакъ всичкитѣ щѣха да бждатъ пленени или избити, понеже нѣмаше да имъ се даде възможность да отстжпятъ.

Преследването продължи до къмъ обѣдъ. Къмъ това време полкътъ бѣше преминалъ Гилянската равнина и следъ една почивка около единъ часъ се отправи, по заповѣдь на бригадния командиръ, по пжтя с. Горна Макрешъ — с. Търникевци, безъ багареята, която не бѣше успѣла да се снеме още отъ позицията. 26. п. Пернишки полкъ, който настжпваше въ лѣво отъ полка, следъ като премина презъ гр. Гиляне, бѣше получилъ заповѣдь да продължи преследването на противника по посока на селата Коритище — Себинце.

За преследването на сърбитѣ, оттеглили се къмъ с. Макрешъ — с. Търникевци, полкътъ настжпи въ походенъ редъ, охраняванъ съ авангардъ 2. дружина и лѣво странично прикритие 5. рота. При входа на дефилето за с. Станиорче, презъ което минаваше пжтя на нашето настжпление, авангардътъ бѣше обстрелянъ отъ изостанали слаби сръбски части, но това не го обезпокои да продължи по-нататъшното си движение. По пжтя на движението изъ дефилето полкътъ намѣри изоставени отъ сърбитѣ 4 зарядни ракли. Походътъ на полка продължи до къмъ $1^1/_2$ ч. следъ полунощь на 3. октомврий, къмъ което време авангардътъ (2. дружина) съ картечната рота се установи на позиция на около 500 крачки югоизточно отъ с. Търникевци, а останалата часть на полка —на бивакъ около 500 крачки северозападно отъ с. Горни Макрешъ. Войницитѣ прекараха нощьта тукъ, около бивачнитѣ огньове, на които сушиха дрехитѣ си, измокрени отъ пролиания дъждъ, който ги валѣ цѣли два часа до установяването имъ.

Въ боевете на 1. и 2. ноемврий полкътъ имаше загуби: 4 убити и 28 ранени долни чинове. Въ тия боеве той залови въ пленъ 70 сръбски войници и взема като трофеи 7 зарядни ракли. Презъ населенитѣ пунктове, презъ които полкътъ премина въ тия два дни, като Несалци, Върбенъ, Сапаръ и др., той бѣше посрещнатъ радушно отъ мѣстното население —албанци (мохамедани), които гледаха въ лицето на Рилци като на свои освободители. Правѣше впечатление гостоприемството на тия бедни хора и тѣхната готовность да се турятъ въ услуга на полка, като се сражаватъ, или като негови во-

дачи съ своитѣ кремиклийки и евзалии пушки, запазили ги въпрѣки суровия и строгъ режимъ на тѣхнитѣ потисници — сърбитѣ, които по всичко даваха да се разбере, че ги мразятъ отъ дъното на душата си.

На 3. ноември преследването на сърбитѣ трѣбваше да продължи по посока на селата Търникевци—Голѣма ливада. Споредъ личнитѣ наблюдения се бѣше установило, че тѣ съ около единъ полкъ пехота съ артилерия и картечници заематъ източнитѣ склонове на Козница планина, които бѣха голи и безъ гънки. Между сръбската позиция и тази, която зае полкътъ, се простираше единъ дълбокъ и около 1000 крачки широкъ долъ, въ дъното на който, както и по скатоветѣ на Козница планина, сърбитѣ бѣха успѣли да направятъ два реда окопи.

Настжплението на дружинитѣ отъ полка на този день започна рано сутриньта. Авангардната 2. дружина, обстреляна отъ противника, се развърна въ боенъ редъ и зае хребета между селата Себинце и Търникевци. Последователно следъ нея къмъ 10 ч. пр. пл. се развърна на сжщия хребетъ и 4. дружина, която зае фронтъ съ 14. рота въ дѣсно отъ 2. дружина срещу Кулата, а съ 13. рота—въ лѣво отъ 2. дружина, на крайния й лѣви флангъ. Въ лѣво отъ нея, на крайния лѣви флангъ на бойното разположение на полка, се развърна 9. рота отъ 3. дружина, задъ която къмъ обѣдъ зае позиция една с. с. батарея отъ 7. артилерийски полкъ. Останалитѣ роти отъ тази дружина и 1., 3. и 4. роти отъ 1. дружина се разположиха задъ позицията въ полкова поддръжка.

Изпратената къмъ обѣдъ на дѣсния флангъ 14. рота да заеме кулата при с. Ново бърдо, не можа да стори това, по причина на силното й обстрелване съ пушеченъ и картеченъ огънь отъ противника. Тази рота успѣ да се доближи до опредѣления й пунктъ само на около 800 крачки. Опитътъ и на 15. рота отъ тази дружина да заеме обраслата висота до с. Ново бърдо (Гумбата) сжщо не успѣ. Тази рота бѣ контраатакувана отъ противника и принудена да се върне съ загуби 4 долни чинове убити, а ранени дружинния командиръ, майоръ Начевъ, и 8 редника. Командуването на тази дружина се възложи на капитанъ Константиновъ.

Следъ пладне полкътъ получи заповѣдь да се затвърди на заетата позиция, на която да се окопае. Къмъ 5 ч. сл. пл. задъ дѣсния флангъ на полка зае позиция една н. с. батарея. До настжпването на нощьта неприятелската артилерия води бой съ нашитѣ две батареи, разположени задъ двата фланга на полка. Тя не пропущаше да обстрелва и позициитѣ на дружинитѣ. Частитѣ замръкнаха на позициитѣ си въ усилена работа по укрепяването, която продължи и презъ течение на по-голѣмата часть отъ нощьта.

Още отъ рано сутриньта на 4. ноември небето бѣше

покрито съ черни облаци. Гѫста мъгла се надвеси надъ позицията, изподъ която скоро завалѣ ситенъ, студенъ напоителенъ дъждъ. Къмъ обѣдъ задуха силенъ студенъ вѣтъръ, който превърна дъжда на снѣгъ и образува една страшна снѣжна виелица. Предъ видъ на това, че хората бѣха измокрени, за да не замръзнатъ, се направи бързо разпореждане да почнатъ да си строятъ землянки, а конетѣ да се отведатъ назадъ и се подслонятъ въ близкитѣ села въ обори. Сърбитѣ на този день не предприеха никакви настѫпателни действия. Тѣ се ограничиха да ни обстрелватъ съ артилерията си, на която нашата такава не счете за нуждно да отговори. На лѣвия флангъ при 9. рота се изпрати 12. рота. Дружинитѣ замръкнаха на сѫщитѣ позиции и прекараха една много студена и мразовита нощь, необезпокоявани отъ страна на сърбитѣ.

На 5. ноември Рилци осъмнаха на позициитѣ си при едно много хубаво и приятно време. Още отъ първитѣ слънчеви лѫчи падналиятъ на вчерашния день снѣгъ, който скрибуцаше подъ краката, скоро омекна и бързо се разтопи. Още отъ сутриньта сърбитѣ започнаха да обстрелватъ позицията ни съ силенъ артилерийски огънь, който продължи непрекѫснато презъ цѣлия день. На сръбския огънь отговаряха и нашитѣ батареи, които непрекѫснато сипѣха снаряди върху позицията имъ. Едновременно съ артилерийския двубой се завърза и силна ожесточена пушечна и картечна стрелба и отъ дветѣ страни. Сърбитѣ, усилени съ прѣсни части, предприеха нѣколко пѫти смѣли атаки на различни мѣста отъ позицията ни, но винаги биваха отблъсвани и съ значителни загуби се оттегляха къмъ позицията си.

Въ 2 ч. сл. пл. командиръть на 2. бригада отъ 5. п. Дунавска дивизия, полковникъ Радойковъ, съобщи на командира на полка по телефона, че голѣми сръбски части се направляватъ отъ с. Дол. Макрешъ за Горни Макрешъ въ тила на нашия полкъ и молѣше да се изпратятъ въ негово разпореждане, колкото свободни части има полкътъ. Къмъ застрашения пунктъ, по заповѣдь на командира на полка, полковникъ Кировъ, се отправиха веднага 1. и 4. роти подъ общата команда на поручикъ Божковъ. Къмъ това време сръбскитѣ атаки по фронта зачестиха и ставаха сé по-смѣли и по-силни. Рилци, разбира се, отстояваха храбро по позициитѣ си.

Къмъ 4. ч. сл. пл. въ гърба на 18. п. Етърски полкъ, заемащъ позиция въ дѣсно отъ полка, започнаха да се чуватъ вече доста ясно артилерийски гърмежи. Съ течението на времето такива гърмежи започнаха да се чуватъ и въ тила на полка. Всичко това правѣше положението на полка и съседнитѣ нему части все по-обезпокоително и по-обезпокоително, а даже и критическо. Още повече, че противникътъ за-

сили атакитѣ си и стрелбата по фронта, въ която вземаха участие и дветѣ негови таубици, гранатитѣ на които падаха съ голѣмъ трѣсъкъ по позицията и издъно изкъртваха залесенитѣ скатове по нея. Тази бомбардировка се прекрати едва на смрѣкване, до което време бѣха изсипани върху нашата позиция повече отъ 1000 снаряда.

Въ 11 ч. вечерьта командирътъ на полка получи съобщение отъ адюганта на 18. п. Етърски полкъ, че тѣхниятъ полкъ подъ прикритието на тъмнината получилъ заповѣдь да отстжпи и започналъ вече по части да се оттегля и че оставало да се оттеглятъ само стоещитѣ на позиция въ дѣсно и въ съседство на нашия полкъ две тѣхни роти. Запитанъ отъ командира за причинитѣ на отстжплението командирътъ на 18. п. Етърски полкъ, подполковникъ Вълчевъ, съобщи, че получилъ заповѣдь за това отъ бригадния си командиръ и се оттегля къмъ 20. п. Добруджански полкъ, който е още по въ дѣсно, и че стоещитѣ въ съседство съ полка негови две роти ще се оттеглятъ, щомъ останалитѣ, които сж въ отстжпление, заематъ новата позиция. За причината на отстжплението командирътъ на гореказания полкъ посочи разбиването на сборната дружина на подполковникъ Петровъ, находеща се на Ново бърдо, което било вече зает отъ противника.

Действително, такова едно положение бѣше повече отъ критическо, но то съвпадаше съ едно обстоятелство, когато срещу нашата 2. дружина бѣха се предали повече отъ 200 сръбски войници, а едновременно съ това се водѣха преговори за предаване на голѣма часть още, които изказваха желание за това, но още се страхуваха да не бждатъ избити следъ това. За всичко това командирътъ на полка бѣше уведоменъ отъ командира на 2. дружина—фактъ, който рисуваше пълната деморализация на сръбскитѣ части, които имахме предъ себе си.

Въ 11·30 ч. сл. пл. командирътъ на полка получи съобщение, че и дружината отъ 20. п. Добруджански полкъ, която заемаше позиция въ лѣво отъ полка, получила заповѣдь да отсжпи — обстоятелство, което още повече затрудняваше положението на полка, предъ видъ на това, че събритѣ можеха да прекжснатъ пжтя ни за отстжпление къмъ Гиляне и Бояновци. Командирътъ на 3. дружина, майоръ Тодоръ Ивановъ, като взе предъ видъ деморализацията на сръбската армия предъ фронта ни и обстоятелството, че едно такова отстжпление, когато цѣлата Моравска дивизия, II. позивъ, бѣше задъ гърба ни, ще завърши съ погромъ за насъ, настоя предъ командира на полка и тоя на 20. п. Добруджански полкъ да не се отстжпва и че, ако последва заповѣдь, въ която той вижда явенъ погромъ, въ никакъвъ случай неговата дружина нѣма да отстжпи, ако ще и всички до единъ да оставятъ коститѣ си на позицията. Къмъ командира на 3.

дружина се присъедини и адютантътъ на 2. бригада отъ 5. Дунавска дивизия, който сѫщо така настояваше и молѣше командира на 18. п. Етърски полкъ да не отсѫпва.

Това бѣше действително единъ критически моментъ, отъ правилното решение на който зависѣше славата или погрома на тия полкове, а съ това и сѫдбата на предприетата съ такъвъ успѣхъ операция. Ето защо, командиритѣ на полка и тоя на 18. п. Етърски полкъ, като взеха предъ видъ, че едно тѣхно отстѫпление, когато въ гърба имъ е цѣлата Моравска дивизия, II. позивъ, излага на голѣмъ рискъ полковетѣ имъ да попаднатъ въ пленъ, решиха да останатъ до край на позициитѣ си. Положението действително не закъснѣ да се подобри още сѫщата нощь, когато въ гърба на Моравската дивизия, II. позивъ, се яви, 1. бригада отъ нашата 8. п. Тунджанската дивизия. Появяването на тази наша бригада и решението на двата полка да останатъ на позициитѣ си, спасиха положение и станаха причина за още по-голѣмото объркване и деморализация на изнемогващата сръбска армия, на която остатъцитѣ тукъ, по сведения отъ пленници, се сражавали подъ личното наблюдение и окуражаване на самия сръбски краль, Петъръ Карагеоргевичъ.

Днитѣ 6. и 7. ноември полкътъ прекара на сѫщитѣ позиции. Презъ всичкото време се водѣше артилерийска престрелка, безъ да се предприематъ нѣкакви действия и отъ двете страни. Сърбитѣ, обезкуражени и доста деморализирани, нарушаваха нощната тишина съ явяването си предъ фронта на полка да се предаватъ. Правѣше странно впечатление върволицата отъ дезертьори, които се водѣха отъ тия, които по-рано бѣха се предали. Предаването на сръбскитѣ войници още повече нарастна, когато тѣ разбраха, че нищо лошо съ тѣхъ не става. Нощната тишина бѣ нарушавана само отъ виковетѣ на отдѣлни наши войници „предавайте се бе“, което се последваше отъ отиването на тѣхни войници за докарване на нови бѣглеци къмъ нашитѣ предни позиции. Само презъ тѣзи два дни на полка се предадоха повече отъ 500 души сръбски войници, оржжието на които на купища изостана на позицията, понеже не можеже на време да се прибере.

За облекчение на нашето напредване презъ Кознишката и Жеговска планини се налагаше да се завладѣе върхътъ 1250 и цѣлиятъ гребенъ, простиращъ се северозападно и югоизточно отъ него, затова още на 8. ноември се предприе настѫпление. 26. п. Пернишки полкъ се насочи къмъ с. Паралово, а 11., 12., 13. и 14. роти подъ командата на майоръ Тодоръ Ивановъ късно вечерьта заеха часть отъ позицията на този полкъ. Въ 4. ч. сл. пл., подъ прикритието на огъня на нашата артилерия, 2. и 4. дружини съ полкова поддръжка 10. ротата настѫпиха отъ позицията си право по фронта, а присти-

гналитѣ 1. и 4. роти заедно съ 3. и 9. роти образуваха 1. дружина и подъ командата на майоръ Андреевъ настжпиха срещу височината (1400) на Козница планина, поддържайки връзка въ лѣво съ 26. п. Пернишки полкъ, а въ дѣсно — съ 2. дружина отъ полка. Сърбитѣ предъ стремителното настжпление на дружинитѣ опразниха окопитѣ си и се оттеглиха къмъ Козница планина. Полкътъ зае напустнатитѣ непрiятелски окопи въ дола и тамъ остана да пренощува.

Много рано сутриньта на 9. ноември полкътъ, за да вземе по-изгодно положение, настжпи и зае Себинския хребетъ. По-късно, по заповѣдь, той настжпи по посока на село Лабянъ — с. Янево, съ цель да прекжсне пжтя на сърбитѣ Митровица — презъ Прищина — за Призренъ и Феризовичъ. Настжпвайки по стръмнитѣ и мжчнопроходими мѣстности презъ Козница планина, полкътъ късно вечерьта достигна до с. Лабянъ и тукъ остана да нощува на бивакъ. На следния день, 10. ноември, настжплението на полка продължи по посока на селата Янево—Шушица. На 2 клм. северно отъ село Янево, полкътъ, по причина че бѣше излѣзълъ много напредъ, по заповѣдь на бригадния командиръ, който следваше съ колоната, спрѣ на почивка отъ 12 ч. по обѣдъ до къмъ 2 ч. сл. пл. Следъ почивката той продължи движението си по пжтя за селото Янево. Въ 5 ч. сл. пл. на чело на полковата музика той премина презъ селото, тържественно аклamиранъ отъ мѣстното население и се отправи за с. Шушица, гдето пристигна къмъ 7 ч. сл. пл. 1. и 3. дружина се установиха на бивакъ при северната окрайна на селото, 4. дружина — източно отъ това село, а 2. дружина — северно отъ с. Ливадия. Презъ нощьта дружинитѣ взеха мѣрки за охраната си. Тукъ предъ Рилци се откриваше пространното и широко Косово поле. Цѣлата нощь нощната тишина бѣше нарушавана отъ експлодирането на снарядитѣ отъ складоветѣ съ бойни припаси, които сърбитѣ бѣха запалили при отстжплението си. По пжтя на настжплението на полка въ този день се предадоха ново около 300—400 души сръбски войници пленици.

Въ боевете отъ 3. до 10. ноември полкътъ залови въ пленъ повече отъ 1000 души сръбски войници и даде загуби убити 30 долни чинове, а ранени командиръ̀тъ на 4. дружина, майоръ Начевъ и 69 долни чинове.

На 11. ноември до къмъ обѣдъ полкътъ остана на бивака при с. Шушица, следъ което продължи настжплението си по посока на с. Скуланово—с. Турина—с. Ляпчинъ, охраняванъ въ авангардъ 3. дружина на майоръ Ивановъ. Презъ блатистото и на много мѣста обрасло съ камъшъ и тръстика Косово поле, авангардътъ достигна селото Скуланово, до моста на р. Ситница, запаленъ и разрушенъ отъ отстжпващитѣ сръбски ариергардни части. Далечъ въ лѣво, по посока на

гарата при с. Липлянъ, се забелязваха пламъцитѣ и врзивоветѣ отъ изоставенитѣ и запалени вагони съ припаси отъ сърбитѣ. Ариергадни сръбски части въ съставъ около една рота заемаха позиция на хребета, отстоящъ на около 2000 крачки западно отъ рѣката Ситница.

Придаденията къмъ авангарда пионеренъ взводъ въ продължение само на единъ часъ успѣ да постави греди надъ рѣката, съ което даде възможность тя да може да се премине, но само въ колона и то по единъ. Челната 9. рота на капитанъ Терекиевъ бѣгомъ премина рѣката и като се развърна въ боенъ редъ, зае фронта срещу сърбитѣ, заели позиция на хребета. Къмъ това време две неприятелски орждия откриха огънь, но снарядитѣ имъ се пръскаха далечъ по противоположния край на селото. Следъ челния отрядъ прехвърлиха рѣката и останалитѣ три роти отъ авангардната 3. дружина. Едва тогава сърбитѣ съ рѣдъкъ огънь започнаха да обстрелватъ челната (9.) рота. Огъньтъ на сърбитѣ бѣше неточенъ. 9. рота настжпи, и като се насочи въ флангъ и тилъ на сръбската позиция, принуди сърбитѣ да я напустнатъ и се оттеглятъ на следующия по-заденъ хребетъ. Една часть отъ тѣхъ, около 55 челов., начело на единъ тѣхенъ офицеръ-поручикъ, не отстжпи, а остана на старата позиция и се предаде съ войницитѣ си. Тѣзи сърби присжтствуваха и наблюдаваха боя, който съ настжпването на нощьта постепенно затихна и се прекрати.

Авангардната (3. дружина) следъ отстжплението на сърбитѣ продължи движението си и къмъ 8 ч. сл. пл. зае позиция северно отъ с. Турина въ охрана на полка. Отъ него 1. и 4. дружини се установиха на бивака за нощуване при с. Скуланово, а 2. дружина на мръкване премина рѣката и остана да нощува при входа на с. Турина.

На 12. ноември къмъ 7·30 ч. пр. пл. 4. дружина премина р. Ситница и продължи движението си като авангардъ на полка съ посока къмъ с. Ляпчинъ. Следъ нея въ главни сили следваха 1. дружина, която бѣше преминала рѣката къмъ 8·30 ч. пр. пл. и останалитѣ 2. и 3. дружини съ картечната рота и батареитѣ. Въ 11. ч. сл. об. сърбитѣ, забелязвайки колоната, откриха артилерийски огънь по нея съ посока отъ къмъ с. Родово, но това не попрѣчи на нейното движение. Обстрелването на походната колона на полка отъ неприятелската артилерия продължаваше отъ с. Турина до с. Ляпчинъ, безъ каквито и да е загуби. Тази стрелба донѣкжде само замедляваше движението. Въ 6 ч. сл. пл. полкътъ пристигна южно отъ с. Ляпчинъ и зае съ 1. дружина и 2 картечници позицията на висотитѣ южно отъ селото Ляпчинъ, а 4. дружина, сжщо съ две картечници, остана на позиция въ окрайната на сжщото село. Сърбитѣ бѣха заели позиция на висотитѣ западно отъ селото, което оставаше по срѣдата

между два противника. Останалитѣ 2. и 3. дружини съ батареитѣ прекараха нощьта на бивакъ задъ позициитѣ на охраняющитѣ 1. и 4. дружини. Рилци доста изморени и отъ 2—3 дни безъ хлѣбъ, при усилено преследване на сърбитѣ изъ планинитѣ, безропотно се бѣха свили по бивацитѣ и позициитѣ си, чувствувайки нуждата да се догони и унищожи омаломощения противникъ, който по всичко даваше да се разбере, че е съвършено съсипанъ и дезорганизиранъ.

Утрото на 13. ноември завари Рилци на позициитѣ и бивацитѣ при една доста дебела покривка отъ навалѣлия презъ нощьта снѣгъ. Снѣгътъ продължаваше да вали и презъ деня, но, понеже бѣше придруженъ съ силенъ студенъ вѣтъръ, биеше право въ очитѣ и караше да се смързватъ както ржцетѣ, така и лицето. Въ 11. пр. пл. полкътъ, по заповѣдь на бригадния командиръ, тръгна въ походъ по пжтя Ляпчинъ — Ресиновци, охраняванъ въ авангардъ отъ 4. дружина. Самото тръгване, споредъ заповѣдьта, трѣбваше да стане въ 8. ч. пр. пл., но по причината на падналата гжста мъгла, то закъснѣ и започна чакъ въ 11. ч. къмъ обѣдъ.

Движението на полка, невъзпрепятствувано отъ никакъвъ противникъ, ставаше трудно, по причина, че се извършваше по една тѣсна и на много мѣста стръмна и хлъзгава отъ навалѣлия снѣгъ балканска пжтека. Полкътъ пристигна къмъ полунощь въ с. Ресиловци и се разположи на квартиро-бивакъ въ селото и двороветѣ му, охраняванъ за презъ нощьта отъ авангардната 4. дружина, която постави постове между селата Ресиновци и Седларе. За вечеря хората не получиха нито хлѣбъ, нито топла храна, но, въпрѣки това, безропотно се прибраха по квартиритѣ и палаткитѣ, съзнавайки трудноститѣ, съ които е съпроводена войната, особено въ тия отдалечени и пусти мѣста, населени тукъ-таме съ малки и бедни селища въ осамотения и далечния албански край.

При настжплението на днешния день авангардътъ залови 1216 души сръбски пленници, които бѣха се отказали да следватъ съ частитѣ си по непристжпнитѣ албански планини.

Деньтъ 14. ноември полкътъ прекара въ почивка при с. Ресиновци. Часть отъ 4. дружина за по-добри удобства се разположи въ с. Седларе. Времето, лошо и студено, придружено и съ снѣгъ, бѣше принудило Рилци да се подслонятъ по квартиритѣ и бивацитѣ си. Днесъ бѣше последниятъ день, съ който се привърши преследването на сърбитѣ въ далечнитѣ и осамотени албански усои. По-нататъшното имъ преследване къмъ гр. Призренъ се възлагаше на частитѣ отъ 3. Балканска и 9. Плѣвенска двизии, 1. бригада отъ която на следния день трѣбваше да дойде и ни смѣни отъ фронта, който бѣхме заели въ Албания.

Селото Ресиновци бѣше последниятъ населенъ пунктъ отъ гигантския ни и увѣнчанъ съ слава походъ срещу сър-

битѣ. На полка, заедно съ 26. Пернишки полкъ, съставляващи 1. бригада отъ 7. п. Рилска дивизия, предстоеше на следния день, 15. ноември, да се отправи на пжть за Македония и, присъединявайки се къмъ дивизията си, да вземе участие въ боевете съ англофренцитѣ, които напираха на северъ да се разпространатъ въ Македония, съ цель да помогнатъ на изнемогващата и разбита сръбска армия.

На пжть за Македония.

Късно следъ пладне на 14. ноември командирътъ на полка, полковникъ Кировъ, получи въ с. Расиновци заповѣдь отъ бригадата, отъ която се виждаше, че полкътъ излиза отъ състава на 3. п. Балканска дивизия и на следния день трѣбва да се отправи на пжть за Македония. Новината бързо се разпространи по всички квартиробиваци и се посрещна отъ Рилци съ чувството на доволство и облекчение. Допринесли много за победата на сърбитѣ съ своя нечуванъ героизъмъ и себеотрицание, посрѣдъ многото несгоди и лишения, прекарани въ денонощни походи и боеве въ Сърбия, на тѣхъ предстеше сега да заминатъ за Македония, за да взематъ участие въ борбата срещу новия противникъ, англо-френцитѣ, които настжпваха откъмъ Солунъ съ цель да подкрепятъ сръбската армия и нахълтатъ въ България.

Съ чуството на гордость и дълбоко съзнание на дълга, къмъ който ги зовѣше Отечеството, Рилци, въ раннитѣ зори на 15. ноември напустнаха далечнитѣ и осамотени албански чукари и се отправиха безропотно къмъ югъ съ пълна вѣра въ успѣха на предстоящата нова борба. Натоварени и прегърбили се отъ тежкитѣ раници и пушки, тѣ напустнаха малкото селце Ресиновци и се проточиха по тѣсната и стръмна пжтека за къмъ с. Щимля.

Пжтеката за с. Щимля минаваше презъ дребна и гжста джбова гора. На много мѣста тя водѣше къмъ стръмни мѣста, така че движението по нея бѣше освенъ трудно, но и доста опасно. Въ 2 ч. сл. пл. походната колона навлѣзе по шосето Чернолево — гр. Феризовичъ. Въ $6^1/_2$ ч. сл. пл. полкътъ пристигна въ гр. Феризовичъ и се разположи на квартири, които бѣха доста тѣсни и недостатъчни, но все таки допринесоха много за подслоняване на хората подъ сушина и предпазването имъ отъ влагата и студа. Въ това малко градче бѣха събрани почти всички сръбски пленници, заловени въ последнитѣ сражения къмъ този край. Болшинството отъ тѣхъ бѣха гладни и съ изпокжсани дрехи и обувки. Великодушнитѣ и милостиви наши войници, при вида на тия гладни

и боси хора, не останаха равнодушни. Тѣ се надпреварваха да имъ даватъ храна и всичко каквото можеха да дадатъ, само и само да облегчатъ тѣхнитѣ страдания, безъ да гледатъ, разбира се, че тѣ до вчера сж били тѣхни противници.

На 16. ноември въ 9. сутриньта полкътъ тръгна въ походъ за Качаникъ по единъ много лошъ и разваленъ пжть. Движението, по причина на лошия пжть, умората и силния студъ, бѣше тягостно и опасно, както за хората, така и за добитъка. Следъ единъ труденъ и мжчителенъ походъ, полкътъ къмъ $6^1/_2$ ч. сл. пл. пристигна въ Качаникъ и се разположи една часть по квартири, а другата часть, за която нѣмаше мѣсто — на открито по двороветѣ. По причина на

Полкътъ презъ Шаръ-планина.

голѣмия студъ за огрѣване на хората набързо се накладоха голѣми огньове, около които Рилци въ весели разговори и шеги прекараха до сутриньта. Тукъ на всички се даде топла чорба и хлѣбъ, което ги доста ободри и подтегна за предстоящия походъ.

Въ ранното утро на 17. ноември дългата колона на полка се проточи по Качанишкото дефиле. Студътъ, отъ една страна, ускоряваше движението, а отъ друга — силното желание на Рилци да видятъ часъ по-скоро Македония, страната на страданията и сълзитѣ, оная страна, за свободата на която нашиятъ малъкъ и героиченъ народъ бѣше далъ толкова много неизброими мили и скжпи жертви. Следъ доста дълъгъ и труденъ походъ, Рилци най-после навлѣзоха въ обширното и равно като длань Скопско поле. За съжаление,

градътъ още не се виждаше. Рилци бързаха да пристигнатъ по-скоро въ града, гдето разчитаха да се разположатъ по-удобно, да си отпочинатъ и да се отоплятъ. Тѣ бързаха да избѣгнатъ и студа, който съ наближаването на нощьта сѣ повече се увеличаваше. Отдавна се бѣше вече стъмнило, а градътъ още не се виждаше. Провикванията изъ колоната „ето града!“ донѣкждe ободряваха изнурените и измръзнали отъ студъ войници.

Къмъ 7 ч. сл. пл. Рилци навлѣзоха въ окрайнината на града. Радостьта имъ бѣше голѣма. Тѣ се радваха просто като деца. При навлизането въ Скопйе правѣше впечатление дългиятъ и широкъ каменень мостъ, по който бѣше се проточила колоната и подъ който мостъ се провираше широкиятъ, мътенъ и буенъ Вардаръ. Бѣше около 8·30 ч. сл. пл. Къмъ това време всички отдѣлни части отъ полка—щабове, роти и команди— бѣха се подслонили на сушина и на топло по квартири.

На следния день, 18. ноември, полкътъ остана на почивка въ гр. Скопйе. Тази почивка се използува отъ хората за привеждане въ редъ на облѣклото, въоръжението и снаряжението. Хората използуваха стоенето си тукъ, за да се разходятъ изъ хубавитѣ и широки улици на града и да си направятъ нѣкои покупки отъ магазинитѣ. Едно задушевно чувство на радость и топлота се чувствуваше въ сърдцата на войници и граждани. Всички чувствуваха, че сж братя и еднакво преживѣваха радостьта при вида на освободения градъ.

На 19. ноември полкътъ продължи движението си и, като нощува въ селата Ржженичево и Капланово, на следния день, 20. ноември, пристигна и се установи на квартири въ гр. Велесъ. Градътъ е разположенъ по двата брѣга на р. Вардаръ, двѣтѣ части на който се съединяватъ съ мостъ. Радушно приетъ отъ населението на този чисто български градъ, полкътъ на следния день, 21. ноември, се отправи на пжть за селото Изворъ. Той трѣбваше да бърза да се присъедини къмъ дивизията си, съ която при с. Попадия трѣбваше да влѣзе въ връзка и получи по-нататъшнитѣ нареждания.

Въ селото Изворъ полкътъ пристигна въ 5 ч. сл. пл. и се разположи изъ плевницитѣ на много тѣсни квартири. Обаче, поради лъжливото донесение на началника на квартируващия въ селото санитаренъ паркъ, че селото е заразено отъ болестьта „Тетаносъ“ между добитъка, той напустна селото и следъ едно скитане въ продължение на два часа въ калта изъ тъмнината, пристигна къмъ полунощь въ с. Владилово и се разположи при него на бивакъ. Този нощенъ походъ само отъ 5 километра доста изморн и изтощи хо-

рата, голѣма часть отъ които изостанаха да нощуватъ изъ кальта по пѫтя.

На 22. ноември въ 1 ч. сл. пл. командирътъ на полка, за да даде възможность на хората по-добре да се подслонятъ и отпочинатъ, отведе полка: 1. и 4. дружини въ с. Попадия, а 2. и 3.—въ с. Кърнино, гдето и останаха да нощуватъ.

Деньтъ 23. ноември полкътъ прекара въ пичивка по квартиригѣ си въ с. с. Попадия и Кърнино. Продължавайки марша си, на следния день, на 24. ноември, той нощува по квартири въ гр. Кавадарци, на 15. ноември — въ селата Чимерско и Боуле, а на 26. ноември—въ политѣ на Серменинския балканъ, на бивакъ между селата Радня и Петрово. Бързото движение на полка до тия мѣста доста измори и изтощи хората, едно отъ дългия и изморителенъ, почти непрекѫснатъ походъ, а отъ друга страна, отъ липса на храна. Презъ повечето отъ времето, докато траеше похода, хората гладуваха, понеже подвозътъ на хранителнитѣ припаси закъснѣха, а и отъ мѣстни срѣдства не можеше да се набави такава, понеже пѫтьтъ на движението минаваше по слабо заселени и много бедни балкански села. Войници и офицери презъ тия последни дни се хранѣха само съ зрѣла суха царевица, която сгрѣваха на огъня малко да омекне. Ония отъ офицеритѣ, хлѣбътъ на които бѣше изостаналъ, го даваха на по-слабитѣ войници, а самитѣ тѣ се нареждаха около огньоветѣ и за примѣръ на войницитѣ си ядѣха заедно съ тѣхъ сухата царевица. Така прекараха Рилци тия мѫчителни дни отъ похода презъ Серменинския балканъ, безъ ни най-малко роптание и незадоволство. Въпрѣки това, обаче, тѣхниятъ духъ бѣше силенъ, високъ и непобедимъ. Всички съзнаваха, че трѣбва да се бърза, за да се помогне на нашитѣ войски, които се сражаваха срещу англо-френцитѣ.

Съглашенската армия, съставена първоначално въ поголѣмата си часть отъ французи, подкрепени съ не много англичани, веднага следъ обявяването на нашата мобилизация, дебаркира войски въ гр. Солунъ, които съ започването на войната срещу Сърбия, настѫпиха въ Македония съ цель да подкрепятъ сръбската армия. Тия войски съ своя стремежъ къмъ северъ, къмъ срѣдата на м. октомврий бѣха достигнали до Криволакъ, а малки части отъ тѣхъ бѣха преминали рѣката Черна. Тази съглашенска армия, състояща се отъ три дивизии, притисната отъ северъ отъ нашитѣ 2., 5., 7., Македонската и конна дивизии, при невъзмможность да помогне на разбитата вече сръбска армия, на 18. ноември систематично започна оттеглянето си, умѣло и добре прикривано последователно отъ не много силни ариергарди. Въ този моментъ нашиятъ полкъ съ усилени маршове следваше пѫтя си за гр. Велесъ.

Когато нашиятъ полкъ, на пжть презъ селата Петрово и Габрово, пристигна на 27. ноември въ 5 ч. сл. пл. при Бурлево, той завари предъ себе си слабитѣ съглашенски ариергарди около селата Негорци, Горничетъ и Серменино, въ близость да прехвърлятъ гръцката граница при Гевгели.

Боятъ при Гевгели.

(28. и 29. ноември)

Съ пристигането си въ Бурлево, полкътъ се разположи на бивакъ. Къмъ 10·30 ч. вечерьта командирътъ на полка получи заповѣдь на утрешния день, 28. ноември да настжпи въ 6·30 ч. сутриньта по посока на с. Горничетъ, като изпрати една дружина въ разпореждане на командира на 26. п. Пернишки полкъ на височината (кота 600), западно отъ с. Кованецъ — Горничетъ.

Въ 6.30 ч. сутриньта на 28. ноември полкътъ, подъ прикритието на 1. дружина въ авангардъ, а въ главни сили 2. и 3 дружини, настжпи по шосето на с. Горничетъ. Къмъ сжщото време 4. дружина отъ полка бѣше изпратена въ подкрепа на 26. п. Пернишки полкъ, при който пристигна въ 10 ч. пр. пл. и, като полкова поддръжка на този полкъ при кота 600 западно отъ с. Кованецъ на днешния день вечерьта остана тамъ да нощува.

Въ 5 ч. сл. пл. на този день, когато полкътъ настжпваше по посока на с. Горничетъ, авангардътъ (1. дружина), бѣше обстрелянъ и се принуди да мине въ боенъ редъ. Французитѣ, въ съставъ около 2 дружини съ 4 картечници, заемаха позиция на два километра северозападно отъ с. Горничетъ, отъ което разстояние стана и развръщането на авангарда. Бойната часть на 1. дружина достигна до 1000 крачки отъ неприятелската позиция и, обстреляна отъ противника, по причина на настжпването на нощьта и падналата гжста мъгла, остана да прекара нощьта на тази позиция, на която се и окопа. Главнитѣ сили на полка—2. и 3. дружини —предъ видъ на напреднилото време останаха да нощуватъ на бивакъ на 4. клм. западно отъ селото Горничетъ. За охрана дѣсния флангъ на полковия боенъ редъ за презъ нощьта се изпратиха два взвода отъ 7. рота. Нощьта, както авангардната (1. дружина), така и другитѣ дружини отъ полка прекараха спокойно, необезпокоявани отъ противника.

Много рано сутриньта на 29. ноември командирътъ на полка бѣше изпратилъ въ подкрепа на авангардната (1 дружина) 5. рота съ две картечници. Съ така усилената дружина майоръ Андреевъ организира атаката отъ фронта и флан-

га на неприятелската позиция и започна подготовката ѝ, на която французитѣ отговаряха първоначално съ силенъ, а въ последствие съ по-слабъ огънь. Къмъ обѣдъ въ бойна часть на линията на 1. дружина бѣха изпратени и останалитѣ 6. и 8. роти отъ 2. дружина съ майоръ Коевски. 3. дружина отъ полка и 3. дружина отъ 22. п. Тракийски полкъ, която къмъ обѣдъ бѣ пристигнала въ подкрепа на полка, бѣха оставени въ полкова поддръжка.

Гѫста и непроницаема мъгла въ продължение на цѣлия почти день покриваше позицията ни и тая на противника и прѣчеше на ориентирането и разузнаването въ тази непозната мѣстность. Къмъ 2 ч. сл. пл. ротитѣ отъ 1. дружина и картечницитѣ откриха огънь по неприятелската позиция. Противникътъ отговори съ много слабъ огънь, а следъ малко окончателно престана. Ротитѣ на 1. дружина отъ фронта и часть отъ фланга, а тия на 2. дружина въ обхватъ на дѣсния флангъ, се понесоха къмъ неприятелската позиция, която намѣриха току-що опразднена. По нея въ безпорядъкъ бѣха изоставени разни хранителни и бойни припаси. Въ походенъ редъ дружинитѣ бързо настѫпиха къмъ града.

Когато челната (4) рота на 1. дружина наближи града, тя бѣ обстреляна отъ противника, разположенъ въ окрайната и се принуди бързо да се развърне въ боенъ редъ. Усилена и съ картечницитѣ, тази рота следъ една кратка и честа стрелба навлѣзна въ града и завари малка часть французи да товарятъ картечницата си на едно муле. При схватката мулето бѣ убито, а картечницата заловена като трофей на полка.

1. дружина влѣзна първа въ града, посрещната при камбанния звонъ и гърмогласно и тържествено „ура" на ликующето отъ радость население, което въ лицето на Рилци гледаше своитѣ освободители. Следъ нея на около ½ ч. време навлѣзоха въ града находещитѣ се въ лѣво части отъ 5. п. Дунавска дивизия. Преминавайки презъ града, дружината не срещна противника. Тя се спрѣ на площата предъ изгоренитѣ казарми, за да се приведе въ редъ. Не се мина много време, следъ което пристигна и командирътъ на полка съ останалитѣ дружини, като по неговата заповѣдь, къмъ 7 ч. сл. пл. заеха източната окрайна на града. На близко разтояние предъ фронта на полка се намираше гръцката граница, която по политически, а не военни причини, по заповѣдь, не трѣбваше да се преминава, за да се наруши гръцкия неутралитетъ. Съ тази грѣшка на съюзното главно командуване се даде възможность на съглашенската армия спокойно да отстѫпи въ гръцка територия, непреследвана отъ никого и въ последствие да организира и създаде постоянно тормозещия ни Юженъ фронтъ.

До къмъ полунощь на 29. ноември полкътъ остана една часть (3. дружина) въ охрана на източната окрайна на

града срещу гръцката граница, а другата — въ окрайнитѣ кжщи и дворища на почивка. По срѣдъ нощь, по заповѣдь на командира на 2. бригада отъ 5. дивизия, полкътъ напустна града и следъ три километра походъ се върна назадъ и установи на бивакъ при с. Мързеници. 4. дружина на този день настжпи въ боенъ редъ по хребета между рѣкитѣ Конска и Серменинска съ посока на гр. Гевгели и следъ малка престелка съ противника при с. Мързенци, понеже противникътъ отстжпи и се пое да се преследва отъ други части, тя остана да нощува по висотитѣ северозападно отъ това село.

Така блѣскаво завърши дванадесетдневниятъ усиленъ походъ на Рилци, който не отиде напраздно, понеже тѣ успѣха да догонятъ и да сразятъ врага. Въ този бой полкътъ даде загуби само 2 долни чинове ранени и взема като трофей една картечница, нѣколко пушки и нѣколко разхвърляни по пжтя на отстжплението му каски, материяли отъ снаряжението и др. подобни.

ПОЧИВКА ПРЕЗЪ ЗИМАТА при Бурлево и с. Серменино.

(3. декемврий 1915. до 25. февруарий 1916. год.)

До 3. декемврий полкътъ остана на бивакъ при с. Горничетъ. Тукъ на 1. декемврий се завърна оставената за гарнизонъ въ гр. Враня 2. рота, а на следния день, 2. декемврий преди пладне се отслужи панахида за падналитѣ отъ дивизията чинове, на която взеха участие 13,, 22. и 26. п. полкове начело на бригадния командиръ и началника на дивизията. Въ 8 ч. пр. пл. на 3. декемврий полкътъ се отправи за Бурлево по пжтя за с. Горничетъ—Негорци — Кованецъ. При с. Негорци 3. дружина се отдѣли отъ полка съ посока селото Серменино, гдето, споредъ заповѣдьта, трѣбваше да се установи на квартири, а останалитѣ 1., 2. и 4. дружини продължиха пжтя си за Бурлево, гдето пристигнаха къмъ 5 ч. сл. пл. и се установиха на бивакъ.

Съ пристигането си въ с. Серменино, 3. дружина се разположи на квартири, които на следния день бѣха по-правил-

но разпредѣлени между всички роти отъ дружината. Веднага се взеха мѣрки за чистотата въ районитѣ, точенето вода за пиене, запазване имота и частната собственость на жителитѣ на селото, охраната на квартирния районъ и др. подобни. На тази дружина се възложи укрепването на височитѣ североизточно отъ с. Серменино — работа, която ротитѣ подъ ржководството на пионерни отдѣления започнаха още на 6. декември сутриньта и продължаваха по редъ да я изпълняватъ до къмъ края на месеца включително. Времето на стоянето си тукъ хората, като сравнително при по-добри условия и удобства, използуваха въ привеждане въ редъ на облѣклото, въоржжението и снаряжението си. Водѣха се занятия отъ всѣкакъвъ родъ: словесни, строеви и бойни за подтягане, като едновременно съ това се носѣше службата по охраната на квартирния районъ и позицията. Относно препрехната на хора и конетѣ тази дружина изпитваше сжщитѣ бедствия, за които ще споменемъ при описване живота на другитѣ дружини, разположени при Бурлево.

Когато останалата часть отъ полка, 1., 2. и 4. дружини стигнаха на мѣстото, гдето имъ бѣ опредѣлено да се установятъ на бивакъ, тѣ напраздно дириха да намѣрятъ свито въ нѣкой кжтъ отъ планината село подъ название Бурлево. Нищо подобно. Може би нѣкога да е имало подобно село, но тукъ не се намѣри никаква следа отъ населенъ пунктъ. Изглеждаше по всичко, че така се наричаше тукашната мѣстность, по която се кръстосваха вѣтроветѣ, идящи съ посока отъ недрата на Кожухъ планина и тия откъмъ Вардара, та образуваха на това пусто мѣсто бури, които продължаваха съ седмици.

Мѣстностьта Бурлево се намира на около 2—3 километра южно отъ с. Габрово. Това е една малка, но широка долинка, заградена отъ северъ и югъ съ хребети, спущащи се отъ Кожухъ планина въ югоизточна посока. По срѣдата на тази камениста и пѣсъчлива долина протича балканското ручейче Кованецъ, което извира отъ Серменинския балканъ съ посока къмъ югоизтокъ. Бивакътъ на полка се намираше на южния скатъ на хребета, който се спуща отъ Кожухъ планина съ посока южно отъ с. Габрово и се ограждаше откъмъ югъ съ горното течение на това балканско поточе, което, когато полкътъ бѣ тамъ на бивакъ, бѣше почти безводно.

Въ първитѣ дни на установяването си на тази, така да се каже, пуста мѣстность, на полка предстоеше да вземе всички мѣрки, за да направи живота си тукъ що-годе по-свесенъ. Въ едно скоро време се построиха палатки, а на мѣста и землянки въ подножието на хребета и по ската му, обрасълъ съ рѣдка низка джбова гора, така че това пусто мѣсто скоро се оживи и заприлича на едно хубаво балканско село, особено вечерно време, когато бѣ освѣтено съ огньове. Въ

скоро време се изчистиха капъцитѣ и се построиха върху ската хубави пѫтища между палаткитѣ и землянкитѣ, обграждани съ малки хубави градинки, въ които не липсваха и пейки. Това бѣше бивакътъ на 2. дружина. На самия скатъ бѣ построенъ бивакътъ на 1. дружина, която използува на много мѣста да си построи сѣнници предъ палаткитѣ, които служеха на войници и офицери за мѣсто за развлѣчение и почивка. Въ низината, откъмъ източната страна на бивака, бѣше тоя на 4. дружина, въ който не липсваха и една—две голѣми палатки—салони, въ които офицеритѣ отъ полка се събираха вечерно време да прекарватъ по-весело скучното и тягостно време отъ живота си на бивака. Изобретателностьта на войницитѣ бѣше достигнала дотамъ, че тѣ, при липса на материали за освѣтление, сами си правѣха отъ лой свѣщи и то много добра изработка, съ които освѣтяваха вечерь палаткитѣ си, така че бивакътъ нощно време отдалече имаше видъ на единъ много хубавъ и красивъ населенъ пунктъ.

На бивака при Бурлево полкътъ стоя близо $2^1/_2$ месеца, т. е. цѣлата почти зима презъ 1915.—1916. год. Въ началото на стоенето си тукъ хората се заловиха да приведатъ въ редъ облѣклото и оржжието си, доста изоставено отъ непрестаннитѣ боеве и походи. Наредъ съ това още отъ първитѣ дни на установяването на бивака започнаха ежедневно да се изпращатъ по две роти отъ дружина, които работѣха по постройка на пѫтя Бурлево—Серменино. Тази работа се привърши къмъ 20. декемврий, следъ която се почна друга такава по укрепязането на височината 600 южно отъ с. Кованецъ и направата на пѫтя, който води отъ с. Серменино до тая височина. Работата по укрепяването на тази височина и по направата на пѫтя, полкътъ привърши до 10. февруарий. Ротитѣ, които не бѣха на работа, използуваха свободното си време освенъ за разни домакински служби, но и за занятия и беседи, необходими за тѣхната строева подготовка.

Бивачниятъ животъ на Рилци въ единъ отъ най-лошитѣ сезони на годината — зимата, въпрѣки неговото разнообразяване съ работа по позициитѣ, съ строеви занятия и такива за тѣхнитѣ домакински нужди, течеше бавно и се прекарваше доста тягостно и скучно. Цѣлиятъ почти месецъ декемврий се прекара въ лишения за хлѣбъ и продукти, както за хората, така и за добитъка. Рилци трѣбваше да се задоволятъ, и тѣ това правѣха безъ роптание, само съ по половинъ хлѣбъ на день и то недоброкачественъ, по причина, че по-голѣмата часть отъ мостоветѣ при отстѫплението бѣха хвърлени въ въздуха — една часть отъ сърбитѣ, а друга — отъ самитѣ французи.

Добитъкътъ въ по-голѣмата си часть бѣше измършавѣлъ и голѣма часть отъ него измрѣ по причина, че нѣмаше за него фуражъ — слама и сѣно, а трѣбваше да се задово-

построиха върху
лянкитѣ, обграж-
е липсваха и пей-
а самия скатъ бѣ
ізползува на мно-
ткитѣ, които слу-
азвлѣчение и по-
на бивака, бѣше
дна—две голѣми
олка се събираха
чното и тягостно
елностьта на вой-
и липса на мате-
лой свѣщи и то
вечерь палатки-
ече имаше видъ
пунктъ.
лизо 2½ месеца,
-од. Въ началото
ца приведатъ въ
авено отъ непре-
ще отъ първитѣ
ежедневно да се
работѣха по по-
работа се при-
почна друга та-
отъ с. Кованецъ
рменино до тая
сота и по напра-
вруарий. Ротитѣ,
одното си време
а занятия и бе-
овка.
отъ най-лошитѣ
ото разнообразя-
анятия и такива
и се прекарва-
месецъ декем-
одукти, както за
е да се задово-
съ по половинъ
причина, че по-
ието бѣха хвър-
а друга — отъ

ѣше измърша-
ина, че нѣмаше
е да се задово-

лява само съ по една шепа ечмикъ и съ шума, която хората събираха по урвитѣ въ близката гора. Пустнатъ на паша, той отъ гладъ гризѣше стеблата на дребната джбова гора и ядѣше сухитѣ и листа, които не можеха да уталожатъ глада му. Чакъ къмъ края на месецъ декемврий положението сравнително се пооправи съ привършване на новитѣ мостове, но за добитъка бѣше вече късно, той бѣше вече съвършенно изтощенъ. Стана нужда, по липса на добитъкъ и по негодность на сжществующия, Рилци да ходятъ съ километри до складоветѣ съ припаси и да носятъ на гръбъ човалитѣ съ хлѣба и продуктитѣ — работа, която продължи доста дълго време и която много ги измори и изтощи.

Къмъ края на месецъ декемврий положението на Рилци въ домакинско отношение започна да се поправя, а въ зависимость отъ това и животътъ започна да става по-веселъ. Вечерь, при свършването на работата и занятията, Рилци, събрани на групички въ градинкитѣ предъ палаткитѣ си при накладени огньове, прекарваха времето въ весели шеги и закачки и живѣеха съ споменитѣ за преживѣното въ боевете и походитѣ презъ Сърбия. Тукъ се съобщаваха и тълкуваха получаванитѣ писма отъ България и разнитѣ новини, които носѣше така наречената „обозна агенция".

Времето, ако и доста промѣнчиво, не бѣше много студено. Снѣгътъ, който отъ време на време прелиташе, често пжти до обѣдъ нѣмаше и следа отъ него. По-студено за малко време ставаше, когато задухаше вардарскиятъ вѣтъръ, който понѣкога сковаваше земята и често вдигаше и по-слабо прикрепенитѣ палатки.

Макаръ и далечъ отъ родното бащино огнище, Рилци не забравяха да посрѣщнатъ и отпразднуватъ на този вакъ праздницитѣ, като Рождество Христово, Новата 1916. г. Богоявление и др. Въ тия дни се отслужваше молебенъ, на нѣкои се произвеждаше и парадъ въ присжтствието на всички началствуващи лица въ това число и командирътъ на бригадата. Следъ обѣдъ при свиренето на музикантския хор времето се прекарваше въ хора, пѣсни, забави и шеги от всѣкакъвъ родъ. Въ тия дни се поднасяше подобрена храна на хората, а самиятъ бивакъ, почистенъ, вземаше празднич ченъ видъ.

Въ санитарното отношение навредъ изъ палаткитѣ, кухнитѣ, нуждницитѣ и разнитѣ други домакински постройки се поддържаше образцова чистота. За запазване отъ опасната и заразителна болесть „тифусъ" на хората се правѣха по нѣколко инжекции и противотифузни ваксини, презъ което време се освобождаваха отъ работа и занятия, а оставаха в пълна почивка.

На 15. I. 1916. г. цѣлата наша дивизия, въ това число полкътъ, бѣше събрана въ с. Смоковица — мѣсто, гдет

квартируваше Щабътъ на дивизията, и тукъ бѣше представенъ за прегледъ отъ Главнокомандуващия, генералъ-лейтенантъ Жековъ. На прегледа присѫтствуваше и престолонаследникътъ Негово Царско Височество Борисъ, сегашниятъ ни Върховенъ вождъ. Въ една кратка, издържана и прочувственна речь главнокомандуващиятъ благодари на Рилци за досегашнитѣ имъ действия и, като изказа своето удивление отъ тѣхната храбрость, самоотверженость и издържливость, пожела имъ да пожънатъ нова слава и лаври въ предстоящитѣ военни действия. Въ края на това малко и мило тържество на Главнокомандуващия бѣха представени и всички отличили се отъ полка чинове, на които той отъ името на службата сърдечно благодари, като се ржкува съ всѣки едного по редъ.

На 26. януарий полкътъ при голѣма тържественость отпразднува на бивака полковия си праздникъ — „Победата при Булаиръ". Въ 10 ч. пр. пл. се отслужи панахида за падналитѣ, а следъ това — тържественъ молебенъ, следъ който полкътъ премина церемониаленъ маршъ подъ звуковетѣ на „Булаирския маршъ". Следъ пладне времето отъ 3 до 6 часа се прекара въ хорà, пѣсни и забави по изработена за случая програма.

По случай праздника въ полка се получиха следнитѣ телеграми:

ОТЪ ГЛАВНОКОМАНДУВАЩИЯ:

„Поздравлявамъ Ви, славни юнаци отъ Рилския полкъ, съ полковия Ви боенъ праздникъ! Отечеството високо цени Вашитѣ геройски дѣла въ далечното и близко минало и не Ви забравя. Лавритѣ, които чрезъ драгоценната своя кръвь спечелихте за Вашето знаме, ще показватъ презъ вѣкове на Вашитѣ дѣла пѫтя на славата и честьта, който, следванъ отъ Васъ всѣкога до днесъ, даде свободата на брата робъ. Не се съмнявамъ, че следъ такива бойни традиции, дѣлата на полка срещу врага ще бѫдатъ винаги образецъ на високъ патриотизъмъ и самопожертвуване. Живѣйте, юнаци „Рилци"! Нека чистото съзнание на дълга Ви ржководи всѣкога".

ОТЪ КОМАНДУВАЩИЯ II. АРМИЯ:

„Днесъ се изпълватъ три години отъ онзи день, когато въ знаменития бой при Булаиръ, славнитѣ Рилци, поведени отъ моитѣ храбри офицери, съ контъръ-атаката си разбиха многобройния противникъ, спечелиха победата и турнаха край на полската война съ турцитѣ. Като изпращамъ Вамъ и

на всички чинове отъ полка моя сърдеченъ поздравъ, за споменъ на този славенъ день, пожелавамъ на полка въ предстоящитѣ действия още по-славни дѣла за величието и славата на Нашия любимъ Върховенъ Вождъ и Отечеството! Ура!".

ОТЪ НАЧАЛНИКА НА ДИВИЗИЯТА:

„Васъ, Г-да офицеритѣ, подофицеритѣ и войницитѣ, най-сърдечно поздравлявамъ съ бойния праздникъ! Булаиръ — това е заглавието на една славна страница въ историята на Рилци, въ историята на България.

Празднувайки праздника при бойна обстановка, предъ лицето на пришелеца врагъ, който е дошелъ да попрѣчи на изпълнението на идеалитѣ на българския народъ, азъ, като констатирамъ съ най-голѣмо удоволствие бойнитѣ подвизи на Рилци отъ Сръбската чакъ до Албанската граници презъ миналата година, увѣренъ съмъ, ще бждатъ увеличени още повече въ предстоящитѣ противъ врага действия, които гонятъ закрепването на Велика и Обединена България!"

ОТЪ БРИГАДНИЯ КОМАНДИРЪ:

„Честитъ день, който съ особена слава ще се празднува на бойното поле и следъ толкова много пожънати лаври презъ миналата година!

Славата на полка вече далече се носи и тя справедливо е оценена. Нека бжде прославенъ полкътъ, защото той работи безъ страхъ и укоръ. Да живѣятъ славнитѣ Рилци! Поклонъ предъ тѣхнитѣ подвизи! Вѣчна слава на загиналитѣ на полето на честьта!"

Бѣхме въ първитѣ дни на месецъ февруарий. Времето тукъ започна да уподобява вече на пролѣть. Задуха и първиятъ лекъ и приятенъ топълъ южен вѣтрецъ. Животътъ по бивацитѣ се доста оживи. Отгоре на всичко това започнаха да циркулиратъ и радостнитѣ слухове, че хората ще се пускатъ въ домашенъ отпускъ въ България. Не се мина много време и това, което до скоро бѣше само слухъ, стана вече действителность. Въ щаба на полка на 13. февруарий се получи заповѣдь да започнатъ да се пускатъ въ отпускъ на смѣни офицеритѣ и войницитѣ отъ полка. Първата партида при голѣма радость и ентусиазъмъ замина рано сутриньта на 14. февруарий.

Не се мина много време, когато на 23. февруарий се получи въ щаба на полка телеграма отъ дивизията, въ която се предупреждаваше полка, че той на 25. февруарий сутриньта трѣбва да се отправи въ походъ за прехвърлянето му отъ Вардарския на Струмския фронтъ. Набързо всичко започна да се приготовлява за дългия предстоящъ походъ. На 24. февруарий сутриньта, въ надвечерието на похода, се отправиха въ домашенъ отпускъ втората смѣна отпускари — 9 офицери и 415 долни чинове, последнитѣ подъ командата на поручикъ Дойчиновъ, съ заповѣдъ, следъ отпуска да намѣрятъ полка на новия бивакъ въ долината на р. Струма.

ПОХОДЪТЪ НА ПОЛКА отъ Вардарския на Струмския фронтъ.

Стоянката му на бивакъ при с. Катунци.

Рано сутриньта на 25. февруарий полкътъ въ походенъ редъ се отправи на пѫть за къмъ долината на р. Струма. Напущайки бивака при Бурлево, той въ своя походъ до опредѣления му краенъ пунктъ нощува: на 25. февруарий вечерьта на бивакъ при с. Пирава; на 26. — при с. Костурно; на 27. — при селата Мокриево и Борисово, гдето престоя на почивка и цѣлия день на 28. Продължавайки по-нататъкъ похода си, той на 29. нощува при с. Димидово; на 1. мартъ — при Ляшница; на 2.—при Марикостино, а на 3. мартъ въ $11^1/_2$ ч. сл. пл. пристигна и се установи на бивакъ на северозападния скатъ на хребета, находящъ се югоизточно на около единъ километъръ отъ селото Катунци.

Първитѣ дни отъ този осемдневенъ походъ бѣха доста тягостни, понеже движението се извършваше въ много лошо дъждовно време, вследствие на което много отъ балканскитѣ потоци бѣха придошли, а хората трѣбваше да ги газятъ и, мокри до коститѣ, да се установятъ на биваци, на които липсваше счупена клечка дърво, за да се огрѣятъ и изсушатъ. Трудностьта на похода се увеличаваше и отъ обстоятелството, че той вънъ отъ влажното и студено време, причинявано отъ дъжда, се извършваше въ по-голѣмата часть нощно време, което бѣ причина за замедляване на движението и голѣма умора на хората.

На бивака при с. Катунци полкътъ престоя отъ 3. мартъ до 25. май включително. Още на другия день отъ пристигането всички се заловиха съ устройството и усъвършенствуване на бивака. Не се мина много време, за да бѫде прошаренъ той съ хубави алеи, обградени съ обли рѣчни камънчета, по-

край които въ правилни редове бѣха подредени офицерскитѣ и войнишки палатки. Заимствували и по подражание на нашитѣ съюзници германци, нашитѣ войници приложиха тукъ всичкото си изкуство да украсятъ бивака. Тѣ бѣха го прошарили съ градинки, а по площадкитѣ бѣха очертали съ хубави бѣли рѣчни камъни паметници въ честь на загиналитѣ тѣхни другари. Въ свободното си време тѣмъ съставляваше удоволствие да красятъ бивака — работа, която продължаваше до последния день отъ стоянката имъ на него.

Презъ времето на стоенето си на този бивакъ полкътъ още съ пристигането взема мѣрки за охраната си, предъ видъ близостьта на гръцката граница. Ежедневно въ бивака

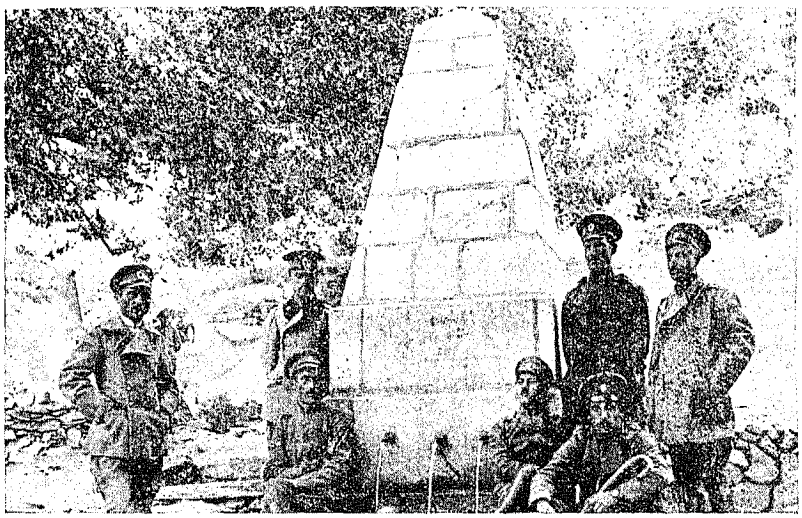

На почивка задъ фронта.

за близко охранение се назначаваше дежурна рота, а на линията с. Пиперица — с. Янево, отстояща на около $1^1/_2$ — 2 клм. южно отъ бивака, се редуваха ротитѣ отъ дружинитѣ за охрана на граничната линия. Срещу тази наша охранителна линия минаваше гръцката граница, следвайки отъ Али-Ботушъ—Ченгене кале по направление на р. Бистрица. Въ най-близката си часть до селото Пиперица, гдето бѣше нашата стражева застава, гръцката граница минаваше на не повече отъ 500 крачки.

Въ случай на нападение откъмъ гръцка страна отъ посокитѣ Али Ботушъ—Крушево, Ченгелъ планина, полкътъ, усиленъ съ 10 батареи и $^1/_2$ рота пионери, трѣбваше да заеме позиция на линията върха Голакъ (833)—по хребета надъ бивака съ посока р. Бистрица. Въ частность на полка презъ

време на стоенето му на този бивакъ се възложи да укрепи хребета южно отъ бивака и северно отъ линията Пиперица —Лехово, въ подножието на която линия протича Петровската рѣка.

За укрепването на тази линия се редуваха ротитѣ отъ дружинитѣ си всѣка въ дадения й участъкъ почти ежедневно. Понеже тази отбранителна линия минаваше много близко и южно отъ бивака на полка, ротитѣ се връщаха за храна на бивака. Едновременно съ охраната на граничната линия и укрепването на позицията се работѣше пѫтя отъ с. Катунци—покрай бивака—за с. Петрово. За тази работа се назначаваха сѫщо роти по нарядъ отъ дружинитѣ.

Въ домакинско отношение полкътъ бѣше добре поставенъ на този бивакъ. Службата бѣ така наредена, че не куцаше въ нищо. А и животътъ си течеше съ нуждната веселость и приятность, като се вземе въ съображение още повече, че тукъ бѣхме тъкмо въ началото на пролѣтьта. Още съ пристигането, понеже бѣше великиятъ постъ, хората се причастиха въ близкото село Калиманци. Тѫгата и меланхолията бѣха разгонени, понеже по редъ презъ всѣки седемь дена офицери и войници се редуваха въ домашенъ отпускъ въ България. Едни се връщаха обновени съ добри впечатления, а други, обнадеждени, чакаха ежедневно реда си, за да си отидатъ и се видятъ съ своитѣ мили и близки.

Вънъ отъ това въ праздничнитѣ и недѣлни дни се устройваха тържества, които убиваха скуката. Едно такова тържество бѣше устроено и въ деня на Великдень, на който день се отслужи молебенъ, даде се подобрена храна съ козунакъ, яйца и вино, а следъ пладне отъ 2—6 ч. офицери и войници играха заедно кръшни хора и прекараха времето въ пѣсни, игри и разни други забавления въ пълна задушевность. За предпазване на хората отъ много опасната и заразителна болесть холера бѣха взети мѣрки за образцова чистота въ кухнитѣ, бивацитѣ, а особено при отходнитѣ мѣста, а едновременно съ това всички чинове отъ полка бѣха ваксинирани съ противохолерната ваксина.

Презъ всичкото време на стоенето на този бивакъ не се случи никакъвъ инцидентъ отъ неприятелска страна. Само въ последнитѣ дни започнаха да прелитатъ неприятелски аероплани, които се опитваха да пускатъ бомби, но безрезултатно. За предпазване отъ тѣхъ около бивацитѣ ротитѣ бѣха си приготвили изкопи съ тѣсни отвори, въ които прибѣгваха при появяването имъ. Едно важно обстоятелство, което трѣбва да се отбележи, е, че, когато полкътъ бѣше на този бивакъ, се въведе и у насъ Григорианскиятъ календаръ, утвърденъ съ Височайши указъ № 8 отъ 24. мартъ 1916. год. Споредъ новото лѣточисление, ние отъ 31. мартъ 1916. год. преминахме направо на 14. априлъ 1916. год.

Въ началото на месецъ май охраната на границата се възложи на 3. дружина, която смѣни 3. и 4. погранични роти. и зае участъка на Али Ботушъ — Ченгене кале до надъ селото Пиперица. Все на сжщия бивакъ още въ началото на установяването се изпратиха въ Кюстендилъ на командира на 13. допълняюща дружина отъ ротитѣ войници—за кадъръ при обучението на 40 наборъ, въ това число и капитанитѣ Самоковлийски, Стоименовъ и Карановъ и поручицитѣ Петровъ и Веселиновъ, а въ разно време на престояването тукъ се изпращаха войници за подпомагане коситбата, събиране на хранитѣ, запознаване съ желѣзничарско дѣло и др. подобни. На 23. мартъ командирътъ на 2. дружина, майоръ Коевски, напустна полка, като назначенъ за началникъ на 22. полково военно окржжие. На 29. априлъ командуването на 2. дружина се пое отъ майоръ Пешевъ.

Заемането на Рупелското дефиле.

Раздвижването на съглашенскитѣ войски по долината на р. Струма къмъ северъ показваше, че тѣ иматъ намѣрение да заематъ Рупелското дефиле и съ това, като се поставятъ при по-добри условия отъ насъ, да ни възпрепятствуватъ да слѣземъ единъ день въ Сѣрското поле, отгдето бихме заплашили тѣхната база въ гр. Солунъ. Нашето Главно командуване, съзнавайки тази опасность, реши и заповѣда на нашата 7. дивизия да изпревари съглашенскитѣ войски и да заеме това дефиле.

Възъ основа на горното решение и съгласно получената заповѣдь отъ бригадата, полкътъ на 26. май сутриньта въ съставъ 1., 2. и 4. дружини, една планинска батарея, ½ ескадронъ германски драгуни и ½ пионерна германска рота, настжпи въ походенъ редъ отъ бивака при Катунци презъ селото Петрово и, безъ да срещне съпротива, премина гръцката граница при с. Лѣхово. Следъ малко престояване тукъ и следъ нуждното обяснение съ мѣстнитѣ гръцки стражари, полкътъ продължи настжплението, последванъ отъ гръцката стража. Късно вечерьта, следъ като се изпрати гръцката стража въ тѣхна територия, полкътъ зае линията Али Ботушъ —Ченгелъ планина въ следния редъ: 1. дружина — висотата кота 1314; 2. дружина висотата — Кале (кота 1372), а 3. дружина, която въ началото на настжплението заемаше граничната линия отъ Али Ботушъ до надъ с. Пиперица съ преминаването на гръцката граница отъ 1., 2. и 4. дружини настжпи съ дѣсния си флангъ и зае участъка отъ кота 1650 —к. 1255. 4. дружина съ щаба на полка и щаба на бригадата се разположи въ с. Сингелево. По всичко изглеждаше,

че това настжпление за заемане на Рупелското дефиле бѣше въ съгласие на нашето и гръцко правителства. Само предъ частитѣ, които настжпваха въ дѣсно — 26. и 22. полкове — пропукаха колко за форма по нѣколко пушки, следъ като находещитѣ се предъ тѣхъ слаби гръцки части се оттеглили оттатъкъ дефилето.

Съ заеманего на новата линия по Ченгелъ планина, дружинитѣ започнаха да се укрепяватъ. Едновременно съ това 4. дружина започна направата на пжтя отъ селото Сингелъ до позицията — височата 1372. На 3. дружина бѣ възложено да охранява посокитѣ къмъ Крушево и долината на Крушевската рѣка, предъ видъ вѣроятностьта за неприятелско настжпление въ тѣзи посоки. До 7. юний щабътъ на полка прекара въ с. Сингелево, следъ което се премѣсти по-близо до позицията, северно отъ височата к. 1314.

На позицията полкътъ остана до 17. августъ 1916. год. включително. До това време дружинитѣ продължаваха непрекжснато да укрепяватъ участъцитѣ си и да ги охраняватъ. Въ тази работа ротитѣ се редуваха по смѣнно. При тази усилена работа, която продължи близо единъ месецъ, се построиха окопи цѣлъ ръстъ, снабдени съ дълбоки входове за съобщения, блиндажи, изкуствени препятствия, добри маскировки и др. Вънъ отъ това за хората бѣха построени добри и здрави землянки. На 15. VIII. командирътъ на 3. дружина, майоръ Ивановъ, заболѣ. Командуването на дружината се пое отъ капитанъ Самоковлийски Димитъръ.

НАСТЖПЛЕНИЕТО НА ПОЛКА къмъ гр. Сѣресъ.

Действията му по долното течение на р. Струма на линията с. Чучулигово — с. Елшанъ — Чавдаръ чифликъ.

(18. августъ — 29. септемврий).

Съ цель да се въздействува на Ромъния да се опредѣли на страната на Съглашението, на 9. VIII. 1916. г. съглашенската армия следъ силна артилерийска подготовка предприе настжпление срещу нашитѣ позиции на Дойранския фронтъ. За да противодействува на този съглашенски ударъ, отъ една страна, а отъ друга, за да съкрати много дългия ни фронтъ въ Македония, нашето главно командуване, безъ да спазва по-нататъкъ гръцкия неутралитетъ, заповѣда на нашата първа армия на 17. авг. да настжпи по посока на Остров-

ското езеро—Сборско, а на II. армия, въ чиито съставъ влизаше и нашата 7. п. Рилска дивизия, на 18. августъ да настжпи къмъ линията Сѣресъ—Кавала съ цель да отхвърли съглашенскитѣ войски на дѣсния брѣгъ на р. Струма.

За настжплението полкътъ получи заповѣдь отъ дивизията на 17. августъ 5 ч. сл. пл. Веднага бѣха предупредени дружинитѣ за предстоящето настжпление и заемане на Шарлия планина, което, споредъ получената заповѣдь отъ бригадата, трѣбваше да започне къмъ 10 ч. вечерьта. Предстоеше да се премине и заеме мжчнопроходимата и прорѣзана съ дълбоки долове и стръмни скатове Шарлия плани-

На „пранье" следъ укрепяване позицията надъ гр. Сѣресъ

на, която изпълва и преграждa цѣлата североизточна половина отъ Сѣрското поле.

На 18. августъ къмъ 1 ч. следъ полунощь полкътъ настжпи въ три колони. При пълна тишина и на разсъмване той зае с. Крушево, гдето плени 100 души гръцки войници съ ротния имъ командиръ. Продължавайки по-нататъкъ настжплението си по стръмнитѣ скатове на Шарлия планина, полкътъ къмъ 2 ч. сл. пл. достигна височината „Куртъ тепе и тукъ остана съ всички мѣрки на охранение да нощува. Безъ да има стълкновение съ нѣкакъвъ противникъ, рано сутриньта на следния день, 19. августъ, той продължи настжплението си и нощува вечерьта въ района с. Фращане — Дутли — кота 651 — манастира Св. Иванъ. При това настжпление 4. дружина плени 80 гръцки войници, единъ капитанъ, единъ

лѣкарь, които, обезоржжени, бѣха докарани и арестувани въ село Фращани.

На 20. августъ командирътъ на полка получи заповѣдь отъ бригадата да заеме участъка височината 651 южно отъ с. Дутли до височината к. 455 източно отъ с. Мелникичъ, който здраво да укрепи. 1. дружина на майоръ Андреевъ, която заемаше този участъкъ, остана този день на мѣстото си и започна да укрепява височината, к. 651. Останалитѣ дружини получиха заповѣдь на следния день, 21. августъ, да тръгнатъ за позицията на 1. дружина. На този день тѣ останаха да нощуватъ: 2. дружина при Кърлжкьой, 3. при с. Довища, а 4., която бѣше въ разпореждане на бригадата — на височината на к. 455 и източно отъ нея.

Днешниятъ день премина безъ каквото и да е стълкновение съ противника. Отъ позициитѣ на полка, които се издигаха надъ Сѣрското поле, се забелязваха върволица отъ хора, които излизаха отъ гр. Сѣресъ съ посока по всички пжтища, водещи извънъ града. По сведения, тѣ бѣха граждани-бѣглеци, които се бояли отъ обстрелването на града. На днешния день заловенитѣ и обезоржжени гръцки войници бѣха отведени и предадени на коменданта въ Демиръ Хисаръ, а останалитѣ части отъ дивизията, които настжпваха отъ Рупелското дефиле — въ дѣсно отъ полка, бѣха успѣли да прогонятъ слабитѣ неприятелски части и да ги изтласкатъ къмъ предмостовото укрепление на Орляшкия мостъ.

Много рано сутриньта на 21. августъ 1. и 4. дружини, една планинска батарея, единъ картеченъ взводъ и една пионернерна полурота, подъ командата на командира на полка, полковникъ Кировъ, зае позиция отъ височината к. 651 до височитѣ западно отъ с. Христосъ. А 2. и 3. дружини съ една пионерна полурота и взводъ картечници подъ командата на командира на 2. дружина, майоръ Пешевъ, зае позиция отъ височината к. 455 до височитѣ северно отъ с. Христосъ. На тия позиции дружинитѣ стояха до 10 ч. пр. пл. на 23. августъ, следъ което се снеха отъ тѣхъ последователно и къмъ 7½ ч. сл. пл. се събраха въ с. Христосъ. На позицията остана само 4. дружина на майоръ Рачевъ до смѣняването ѝ отъ 6. пограничка дружина.

Сжщия день къмъ 9 ч. вечерьта подъ прикритието на тъмнината 1., 2. и 3. дружини се отправиха за селото Просеникъ, въ което пристигнаха къмъ 12 ч. срѣдъ нощь и се установиха тамъ да нощуватъ съ всички мѣрки на охранение. Въ това село тѣ останаха на почивка и цѣлия день, 24. августъ. Противникътъ бѣше се оттеглилъ въ по-голѣмата си часть на дѣсния брѣгъ на р. Струма, отгдето отъ време на време обстрелваше близкитѣ наши части, разположени въ селата и по продължение на лѣвия брѣгъ на рѣката Струма.

Въ 3. ч. сл. пл. командиръ̀тъ на полка заедно съ дружиннитѣ командири отидоха да огледатъ позицията на 54. п. полкъ, когото презъ нощьта на днешния день, 24. августъ, полкъ̀тъ трѣбваше да смѣни. Самата смѣна се извърши къмъ полунощь. Полкъ̀тъ зае линията с. Чучулигово — с. Елшанъ — Чавдаръ чифликъ съ две дружини. Дѣсниятъ участъкъ отъ позицията Елшанъ—Чавдаръ чифликъ се зае отъ 1. дружина, а лѣвиятъ участъкъ Елшанъ—Чучулигово—отъ 2. дружина. 3. дружина остана при селото Кумли, като поддръжка на полка, при която се разположи и щабъ̀тъ на полка.

4. дружина, която бѣ оставена на позицията при с. Христосъ, следъ смѣната отъ 6. погранична дружина, първоначално по заповѣдь отъ бригадата, се разположи на 25. августъ при Бараклж (Долна Джумая), но въ последствие, по заповѣдь отъ сжщата, на 26. августъ се прибра при полка и смѣни отъ позицията 2. дружина. Сжщия день 3. дружина замина за с. Кула Тополка, за да укрепява избраната тилна позиция въ района на селата Христосъ — Мелникичъ и остана тамъ до 6. септемврий, следъ което, смѣнена отъ 2. дружина, се завърна при полка въ с. Кумли.

На позицията при с. Елшанъ полкъ̀тъ стоя отъ 24. августъ до 29. септемврий. Презъ това време дружиннитѣ се смѣняваха по редъ на всѣки два до три дена. Животътъ се прекарваше скучно и монотонно. Мѣстностьта, като открита, не позволяваше да мръдне човѣкъ по окопитѣ, понеже противникътъ, който заемаше съ своитѣ батареи командуващо положение на отсрещния брѣгъ на рѣката, постоянно обстрелваше позицията и при най-малко движение по нея. Презъ цѣлия день хората стояха свити въ пѣсъчнитѣ и сриващи се постоянно окопи. Всички се раздвижваха и отдъхваха само съ настжпването на нощьта, презъ течението на която усилено се работѣше по укрепяването и по поправкитѣ на разрушеното. Презъ време на стоенето тукъ полкъ̀тъ охраняваше линията Демиръ Хисаръ — Сѣресъ въ участъка отъ с. Комарево до р. Бѣлица. Той бѣ учредилъ и малки комендантства въ селата Просеникъ, Кумли и Кюпри, влизащи въ неговия районъ.

По-голѣмата часть отъ времето на тази позиция премина въ артилерийска стрелба и патрулни схватки между двете страни. По-важно действие, което заслужава да се отбележи, бѣше частичното нападение, което противникътъ предприе на 23. септемврий сл. пладне. На този день англичанитѣ бѣха предприели нападение срещу участъка на 14. п. Македонски полкъ — Чучулигово — Неволенъ. Къмъ 4. ч. сл. пл. английската артилерия пренесе огъня си по позициитѣ на полка, къмъ което време се и забелязаха две роти англичани да излизатъ отъ окопитѣ на предмостовото си укрепление на лѣвия брѣгъ на р. Струма и да се насочватъ съ по-

сока на с. Елшанъ. Посрещнати съ огънь отъ нашитѣ 10. и 11. роти, тѣ бѣха повърнати назадъ, като изоставиха на полесражението нѣколко убити, между които и единъ офицеръ. Нѣколко души тежко ранени се забелязваха да се пренасятъ назадъ къмъ Копривския мостъ. Отъ наша страна имаше само единъ раненъ въ двата крака отъ буца пръсть, изхвърлена отъ неексплодирала граната и единъ контузенъ, сжщо отъ пръсть въ лицето.

На 13. септемврий 2. дружина се завърна отъ с. Христосъ, гдето бѣше на работа по укрепяване на тилнитѣ позиции, а стоящата при полка 4. дружина замина за заемане комендантската служба въ гр. Сѣресъ, отгдето се завърна на 27. септемврий.

Въ щаба на нашата II. армия имаше сведения, че противникътъ—италиянци—значително е отслабилъ фронта си на Круша планина. Това обстоятелство още къмъ края на месецъ августъ породи идеята да се предприеме едно настжпление отъ 7. п. Рилска и 11. п. Македонска дивизии съ цель да се заеме Круша планина, съ което да се привлѣкатъ неприятелскитѣ сили срещу фронта на армията, а съ това значително да се облегчи положението на нашата I. армия, действуваща при Дойранъ. За замислената отъ армията операция бѣха направени всички разпореждания, и тя усилено се подготвяше, като за това бѣха предприети и редъ рекогносцировки предъ фронта на армията. Споредъ направенитѣ разпореждания, 11. п. Македонска дивизия съ една часть трѣбваше да се насочи по посока на Тумба — Дова тепе — висотата к. 848, а съ друга — по посока на Дели Хасанъ — висотитѣ коти 645 и 560—Камберли.

Нашата 7. п. Рилска дивизия трѣбваше да настжпи въ две колони. Едната въ обща посока на висотата к. 950, а другата съ фронтъ срещу висотитѣ на коти 845 — 612 — с. Лахана. Бѣха направени разпореждания за демострации на 10. п. Бѣломорска дивизия къмъ Ставросъ и за такава на 2. и 3. бригади на фронта Хазнатаръ—Комарянъ и въ удобенъ моментъ за преминаване на р. Струма отъ последнитѣ при Орлякъ и Комарянъ.

На 28. септемврий, 10 ч. 55 м. сл. пл. последва разпореждане до бригадата полкътъ, въ свръзка съ предприемането на горната операция, да бжде смѣненъ отъ позицията презъ нощьта на 29. срещу 30. септемврий съ 54. п. полкъ. Въ 2. ч. презъ нощьта дружинитѣ следъ смѣната имъ отъ позицията последователно се изтеглиха и разположиха рано сутриньта на 30. септемврий на бивакъ при с. Кумли.

Боевете при селата Долно и Горно Караджово и Ени-кьой.

(1., 2. и 3. октомврий, 1916. год.)

На 30. септемврий на разсъмване англичанитѣ отъ позициитѣ си при Орлякъ откриха ожесточенъ артилерийски огънь по позициитѣ на нашата 2. бригада. Подъ прикритието на този огънь тѣ съ значителни сили се насочиха по посока на селата Горно и Долно Караджово, Ени-кьой и Неволенъ и при единъ ожесточенъ и кървопролитенъ бой успѣха да завладѣятъ една голѣма часть отъ лѣвия брѣгъ на р. Струма около горепоменатитѣ села. Това обстоятелство стана причина да се изостави замислената и приготвена операция по посока на Круша планина и да се насочатъ всички усилия за отблъскване на противника отъ лѣвия брѣгъ на р. Струма.

Въ 7·30 ч. сл. пл. на 30. септемврий командпръть на полка, полковникъ Кировъ, въ връзка съ ожесточенитѣ боеве, които нашата 3. бригада водѣше при селата Долно Караджово, Ени-кьой и Неволенъ, получи заповѣдь отъ бригадата, предадена му лично отъ офицера за поржчки при сржщата, поручикъ Брѣстнички, да съсрѣдоточи полка при с. Топалово, като бжде готовъ всѣки моментъ да атакува противника по посока на с. Неволенъ.

Полкътъ въ съставъ 4 дружини и една картечна рота, следъ получаването на заповѣдьта и приготовлението за предстоящитѣ действия, къмъ 9·30 ч. сл. пл. потегли отъ с. Кумли, за да отиде въ с. Топалово. Когато наближи селото Просеникъ, той, по заповѣдь на бригадата, преустанови движението и остана да нощува при това село на бивакъ при североизточната му окрайнина. Презъ цѣлия день на 1. октомврий полкътъ стоя на бивака, прикритъ по дружинно изъ гористата мѣстность около селото за предпазване отъ аеропланитѣ, които непрекжснато летѣха съ разузнавателна цель надъ селото. Нѣкои отъ тѣхъ пускаха бомби и стреляха съ картечници, но безъ никакъвъ резултатъ.

Къмъ 4. ч. сл. пл. на този бивакъ по телефона се получи заповѣдь отъ началника на дивизията да се изпрати една дружина отъ полка въ разпореждането на командира на 2. бригада, която да вземе участие въ атаката, която ще се произведе презъ нощьта на 1. срещу 2. октомврий. Самата заповѣдь гласѣше, че въ атаката ще вземе участие нашата 2. бригада, усилена съ три дружини отъ 22. п. Тракийски полкъ и една отъ нашия полкъ. Ще се атакува неприятеля на фронта Горно и Долно Караджово съ обхващане откъмъ с. Ени-кьой въ посока западно отъ Горно Караджово и откъмъ Християнъ Камила въ посока южно и югозападно отъ село Долно Караджово.

Атаката да се произведе днесъ въ 11·30 ч. сл. пл., за която цель атакуващитѣ части да се приближатъ презъ нощьта къмъ даденитѣ имъ обекти съ такава смѣтка, щото въ 11·20 ч. сл. пл. да бѫдатъ около 200 крачки на северъ и изтокъ отъ северната и източната окрайна на с. Горно Караджово и на около 200 крачки на изтокъ отъ източната окрайна на с. Долно Караджово. Когато частитѣ се доближатъ до 200 крачки, всѣка дружина отъ първата линия по заповѣдь на дружинния командиръ пуща съ пистолетитѣ по 3—4 червени светящи патрони отъ 50—60 градуса наклонъ къмъ хоризонта и съ посока къмъ противника.

По този сигналъ всичката тежка и полска артилерия отъ позицията между Чучулигово и Горна Камила открива барабаненъ огънь първоначално по неприятеля на северната и източната окрайнини на Горно Караджово и южно отъ него по посока на Долно Караджово и източната му окрайнина. Този огънь продължава 5 минути и веднага се прекратява, което ще послужи за знакъ на пехотнитѣ части да се понесатъ на ножъ. Следъ нови 5 минути пауза сѫщата наша артилерия открива прегражденъ огънь последователно на 200—400—600 крачки западно отъ линията на селата Горно и Долно Караджово, като на всѣки такъвъ мѣрникъ се стреля не повече отъ 2—3 минути, догдето огъньтъ се пренесе по мостоветѣ Орлякъ и Комарянъ и западно отъ р. Струма—всичко съ цель да се попрѣчи на неприятеля да бѫде подкрепенъ.

Ако случайно въ нашата пехота попадне нашъ артилерийски снарядъ (което артилериститѣ не трѣбва да допустнатъ), то всѣка такава пехотна рота по заповѣдь на ротния си командиръ подава сигналъ съ 3—4 зелени ракети или съ 3—4 свѣтящи бѣли патрони. По този сигналъ артилерията пренася огъня на западъ. Да се вематъ още презъ деня мѣрки за пълното ориентиране за презъ нощьта.

Дружината отъ 13. п. Рилски полкъ да действува откъмъ Ени-кьой въ посока западно отъ с. Долно Караджово, въ който моментъ 14. п. Македонски полкъ да вземе мѣрки за охрана на атаката откъмъ моста Орлякъ. Неприятелтъ да се преследва до самата рѣка Струма. Щомъ той бѫде отблъснатъ, частитѣ до разсъмване да се окопаятъ.

Да се помни, че само въ задружнитѣ и смѣли действия и пазенето тѣсна връзка по съседство и въ дълбочина сѫ сигурнитѣ успѣхи.

Щомъ получи горната заповѣдь, командиръ̀тъ на полка, полковникъ Кировъ, извика при себе си дружиннитѣ командири и като имъ я прочете и даде нѣкои разяснения по картата, накара ги да теглятъ жребие, на кого ще се падне да изпълни, споредъ него, тази трудна задача. Той съзнаваше, че полкъ̀тъ ще понесе голѣми и лишни жертви и не се решаваше да изпрати дружина по назначение.

Жребието се падна на командира на 4. дружина, майоръ Димитъръ Рачевъ. Докато се предаде и разясни заповѣдьта на ротнитѣ командири и се приготвятъ хората за пѫть, то се стъмни. Малко преди тръгването на дружината се изпрати напредъ силенъ патрулъ подъ началството на подпоручикъ Станевъ, съ заповѣдь да влѣзе въ връзка съ нашитѣ части въ с. Ени кьой, да се научи за частитѣ въ лѣво и дѣсно, за да бѫде водачъ на дружината отъ с. Ени кьой и Долно Караджово.

Когато дружината тръгна отъ бивака при с. Просеникъ на пѫть за с. Ени кьой, бѣше вече 7 ч. вечерьта. Пороенъ дъждъ, като изъ ржкавъ, се изливаше върху хората и ги измокри до коститѣ. Дъждътъ, придруженъ и съ силни свѣткавици и гърмотевици, продължава близо до къмъ полунощь. Макаръ че проливниятъ дъждъ бѣше започналъ да вали още преди тръгването на дружината, нейното заминаване не можеше нито да се отложи, нито пъкъ да се забави, понеже часътъ за атаката бѣше точно фиксиранъ въ заповѣдьта (11 ч. 30 м. сл. пл.). Нейната задача се усложняваше и отъ обстоятелството, че тя отиваше да произвежда нощна атака на единъ доста отдаленъ отъ мѣстонахождението ѝ непознатъ пунктъ, гдето мѫчно можеше да се ориентира, а особено въ тази мрачна, непрогледна и дъждовна нощь, въ която нищо не можеше да се види на повече отъ една крачка.

На пѫть за с. Ени кьой дружината следваше въ следния редъ: 13., 15., 14. и 16. роти, а следъ тѣхъ и бойния обозъ. Челната рота за охрана на колоната бѣше изпратила единъ силенъ патрулъ, по пѫтя за с. Ени кьой, а другитѣ роти — странични такива, въ лѣво и въ дѣсно отъ пѫтя. Къмъ 11 ч. сл. пл. дружината пристигна при с. Ени кьой и тукъ спрѣ да се ориентира. Командиръ̀тъ на дружината, майоръ Рачевъ, съ адютанта си, подпоручикъ Ангеловъ и командиръ̀тъ на 14. рота, поручикъ Цековъ, отиде при командира на 11. рота отъ 14. Македонски полкъ, който съ ротата си бѣше въ охранение и, като му съобщи задачата на дружината си, поиска му хора за водачи, които да го насочатъ срещу пункта на атаката — северозападната окрайна на селото Долно Караджово. За обща изненада се оказа, че въпросниятъ ротенъ командиръ не само, че не знаеше, какво тази нощь ще се атакува, но не знаеше и где се намира селото Долно Караджово, понеже едва отъ преди единъ день били на това мѣсто и отъ артилерийския огънь на противника никой не смѣялъ да си покаже главата вънъ отъ окопитѣ. Подири се 9. рота отъ сѫщия полкъ, която повече време била на това мѣсто и го добре познавала, за да се взематъ отъ нея водачи, но се оказа, че тази рота се изтеглила. Тогава се назначиха нѣколко души войници отъ 11. рота на 14.

п. Македонски полкъ, които горе-долу знаеха посоката за с. Долно Караджово.

Бѣше около 1 ч. сл. полунощь, когато дружината начело на водачитѣ пое пѫтя за горното село. Начело на бойния редъ на дружината се движеха въ първа линия 13. и 15. роти, отъ които 13. бѣше направляваща, а задъ тѣхъ въ втора линия следваха 14. и 16. роти. Ротитѣ, въ шахматенъ редъ, се движеха въ взводна колона, заобиколени отъ всички страни съ патрули. Отъ 15. рота бѣше изпратенъ единъ самостоятеленъ патрулъ съ задача да влѣзе въ връзка съ частитѣ, които трѣбваше да действуватъ въ лѣво отъ дружината, североизточно отъ с. Горно Караджово. Този патрулъ не успѣ да изпълни задачата си, понеже погрѣши посоката и се натъкна въ неприятелски части и едвамъ успѣ да се измъкне.

Следвайки бавно при пълна тишина движението си, дружината въ $1^1/_2$ ч. сл. полунощь се доближи на 200 крачки отъ окрайната на селото Долно Караджово. Присѫтствието ѝ тукъ бѣше незабелязано отъ противника, който спокойно построяваше предъ позицията си телени мрежи — обстоятелство, което се долавяше отъ металическия звукъ, който ясно се чуваше откъмъ селото при набиването на желѣзнитѣ колове. Следъ като всичко бѣше готово за атака, командирътъ на дружината даде заповѣдь да се хвърлятъ четиритѣхъ червени ракети, както гласѣше заповѣдьта. Това бѣше началото на катастрофата на дружината. Следъ хвърлянето на втория ракетъ, противникътъ захвърли инструмента си и съ свѣтящи патрони, които пущаше всѣка секунда, освѣти цѣлата околна мѣстность напредъ и въ страни отъ позицията си. Това бѣше вече моментъ за него, който го спаси отъ изненада. Следъ хвърлянето и на четвъртия отъ наша страна червенъ ракетъ, нашата артилерия откри барабаненъ огънь по селото Долно Караджово, който продължи много малко време и бѣше толкова слабъ, че послужи само да разбуди противника, който се опомни и откри отъ три страни ужасенъ пушеченъ и картеченъ огънь по ротитѣ отъ дружината. Едновременно съ това върху тѣхъ започна да се сипе и барабаненъ артилерийски огънь отъ батареитѣ на противника, разположени по дѣсния брѣгъ на р. Струма. Огъньтъ на тия неприятелски батареи бѣше ужасенъ, понеже тѣ стреляха спокойно и непрестанно, защото не бѣха обезпокоявани отъ нашата артилерия, която и да имаше заповѣдь да стреля по тѣхъ, не можеше да ги достигне, защото бѣха доста далечъ отъ позициитѣ ѝ.

Когато командирътъ на дружината даде заповѣдь за атака, която не бѣше вече изненада за противника, ротитѣ съ викъ „ура“ се понесоха напредъ, но убийственията неприятелски пехотенъ и артилерийски огънь и стенанията на падналитѣ много ранени сломи духа на войницитѣ, и тѣ, виж-

дайки се изненадани и изолирани, безъ всѣкаква поддръжка, се събраха на купъ и образуваха една маса отъ изплашени хора, която не бѣше вече въ състояние нищо да направи. Въ това положение тѣ, силно разколебани, се пръснаха въ разни посоки назадъ изъ тъмнината, безъ да могатъ да бждатъ възпрѣни и подтикнати напредъ, въпрѣки старанията на дружинния командиръ и на неговитѣ помощници—ротнитѣ командири.

Оттегляйки се назадъ, следъ като бѣха изоставили предъ фронта на неприятелската позиция множество убити и ранени, една часть отъ войницитѣ се натъкна на единъ изоставенъ отъ 3. Бдински полкъ окопъ и тукъ можа да се организира, но, при опита ѝ да настжпи, тя бѣше наново пръсната назадъ отъ неприятелския частъ пушеченъ, картеченъ и артилерийски огънь. Най-сетне командиръть на дружината, майоръ Рачевъ, като се увѣри, че действията по-нататъкъ сж невъзможни, въ 4. ч. сл. пл. даде заповѣдь да се събератъ пръснатитѣ и разбъркани хора при селото Ени-кьой, за да ги организира.

На 2. октомврий въ 6 ч. сутриньта командиръть на дружината, майоръ Рачевъ, за неуспѣха, който имаше дружината му, бѣше отстраненъ отъ длъжность отъ началника на дивизията, и предаде командуването ѝ на командира на 15. рота капитанъ Константиновъ. Дружината, наново организирана, къмъ 6·50 ч. пр. пл. се опита отново да настжпи, но убийственията огънь на противника я застави пакъ да отстжпи къмъ с. Ени-кьой. Понеже началникътъ на дивизията искаше и настояваше на всѣка цена да се завладѣе позицията на противника при Долно Караджово, то въ $8^1/_2$ ч. пр. пл. дружината отново настжпи и достигна на 200 крачки до позицията на противника, но, обстреляна отъ фронта и фланговетѣ съ силенъ пехотенъ, картеченъ и артилерийски огънь, не можа да се задържи и се принуди съ голѣми загуби наново да отстжпи.

Въ 11. ч. пр. пл. командиръть на дружината получи заповѣдь отъ началника на дивизията чрезъ командира на 3. дружина отъ 14. Македонски полкъ, капитанъ Заховъ, да мине въ енергично настжпление, като съ ротата, която е оставилъ въ поддръжка, да прегази веригитѣ и ги увлѣче, като настжпва непреривно, въпрѣки неприятелския огънь. Въ изпълнение на тази заповѣдь дружината настжпи, но посрещната съ още по-силенъ фланговъ картеченъ и артилерийски огънь, се принуди наново да спре настжплението си, понеже даде още жертви, а къмъ 5 ч. сл. пл. дружината на два пжти още получаваше устни заповѣди отъ командира на 3. дружина отъ 14. Македонски полкъ да настжпи, но всичкитѣ опити, за да се привдигнатъ хората напредъ, по причи-

на на убийствения огънь, не можаха да успѣятъ. Противникътъ упорито защищаваше позицията си и при всѣко придвигане на единъ само човѣкъ го обсипваше съ картеченъ и пушеченъ огънь, догдето го унищожи.

Дружината остана на позициитѣ си и продължаваше да води упорита борба до настжпването на нощьта, когато споредъ получената заповѣдь отъ командира на 14. п. Македонски полкъ зае съ 15. и 16. роти въ бойна часть, а 13. и 14. въ поддръжка, позиция въ лѣво отъ 1. рота на 14. п. Македонски полкъ въ очакване за презъ нощьта пристигането на командира на полка, полковникъ Кировъ, съ 1. дружина отъ полка, въ чието разпореждане трѣбваше да влѣзе за атаката на сжщата неприятелска позиция, опредѣлена да се извърши за презъ нощьта. Командуването на дружината се пое отъ поручикъ Петровъ, понеже назначениятъ да я командува отиде назадъ за превръзка, тъй като бѣше силно контузенъ.

Въ днешния ожесточенъ и кървопролитенъ бой 4. дружина даде загуби: убити 70 долни чинове, силно контузенъ капитанъ Константиновъ. Ранени подпоручицитѣ Гьошевъ, Веселковъ Апостолъ и Станевъ Никола и кандидатъ-офицеритѣ: Дандуловъ, Стояновъ Георги и Абаджиевъ Борисъ, и безъ вести пропадналъ офицерск. кандидатъ Аяри, а ранени 146 долни чинове.

Следъ неуспѣха на днешната атака при Горно и Долно Караджово, въ щаба на дивизията бѣ решено тя да се продължи и презъ нощьта на 2. срещу 3. X. По този случай командиръть на полка бѣше извиканъ въ с. Савякъ, гдето квартируваше щабътъ на дивизията, и тукъ, въ $5^1/_2$ ч. сл. пл., следъ като му се дадоха лични указания и ориентирания върху обстановката, заповѣда му се да замине съ една отъ дружинитѣ си и картечната рота за с. Ени-кьой и тамъ, като вземе подъ своя команда неговата 4. дружина, да повтори атаката на с. Долно Караджово. Въ разпореждане на командира на полка се даваше и единъ планински артилерийски взводъ подъ командата на капитанъ Геневъ.

Въ $6^1/_2$ ч. сл. пл., съ завръщането си отъ щаба на дивизията, командиръть на полка извика въ палатката си командира на 1. дружина, майоръ Андреевъ, и командира на картечната рота, подпоручикъ Алексиевъ, и, следъ като заповѣда да предупредятъ частитѣ си да се приготвятъ за пжть, прочете имъ задачата и разясни, какво предстои да се върши. Въ 8 ч. сл. пл. 1. дружина, картечната рота и планинскиятъ взводъ, подъ общата команда на командира на полка, се отправиха на пжть за с. Ени-кьой. Въпрѣки тъмната нощь и лошия каленъ пжть, благодарение на добритѣ водачи, движението бѣше безспирно и къмъ $10^1/_2$ ч. частитѣ пристигнаха въ с. Ени-кьой.

Въ с. Ени-кьой къмъ полка се присъедини и 4. дружина, която бѣше на около 600 — 700 крачки предъ селото на позиция, останала въ съставъ само отъ 180 човѣка. Двѣтѣ дружини, картечната рота и планинскиятъ взводъ преминаха предпазливо презъ с. Ени-кьой и, когато достигнаха на 700 крачки отъ с. Долно Караджово, се развърнаха въ боенъ редъ въ готовность да започнатъ самата атака. На дѣсния флангъ съ две картечници бѣше 1. дружина. Въ лѣво отъ нея—4. дружина съ другитѣ две картечници, а между двѣтѣ дружини — планинскиятъ взводъ. 4. рота бѣше оставена да охранява и наблюдава фланга на бойния редъ откъмъ Орлякъ. Когато частитѣ бѣха вече заели мѣстата си, часътъ бѣше 2·30 следъ полунощь. Къмъ това време бѣше извиканъ командирътъ на полка на телефона отъ началника на дивизията, отъ когото получи заповѣдь, предвидъ напредналото време, дружинитѣ да се оттеглятъ и заематъ позиция на единъ километъръ северно отъ с. Ени-кьой.

Оттеглянето на частитѣ стана веднага и то тихо и незабелязано отъ противника. Въ 4. ч. сутриньта на 3. октомврий дружинитѣ стигнаха на единъ километъръ северно отъ с. Ени-кьой и тукъ заеха позиция въ следния редъ: 1. дружина се разположи надлъжъ по синура на пѫтя с. Топалово — с. Ени-кьой, а 4. дружина — въ лѣво отъ нея съ дѣсния си флангъ (15. рота) допираща се до пѫтя Просеникъ — Ени-кьой. Въ дѣсно отъ 1. дружина бѣше 14. п. Македонски полкъ, а въ лѣво отъ 4. дружина—22. п. Тракийски полкъ. Планинскиятъ взводъ, по инициативата на батарейния си командиръ, бѣше се оттеглилъ въ с. Топалово. Ротитѣ веднага започнаха да се укрепяватъ, но, понеже скоро се разсъмна, тѣ, особено тия отъ 4. дружина, успѣха да си построятъ само стрелкови трапчета. Тия отъ 1. дружина бѣха сравнително въ по-благоприятно положение, особено 4. и картечната роти, които намѣриха надлъжъ по пѫтя готови окопи, и имъ оставаше само да ги усъвършенствуватъ.

На полка, на днешния день, предстоеше да води бой на една равна като длань мѣстность, на мѣста прошарена съ трапища и промойни и покрита тукъ-таме съ низки храсти и търне. Почвата, въ по-голѣмата си часть смѣсь отъ пѣсъкъ и камънаци, не можеше да представлява добро закритие, а, напротивъ, увеличаваше поражаемостьта отъ неприятелскитѣ гранати на ударъ.

На 3. октомврий на разсъмване войницитѣ отъ 1. и 4. дружини, доста изморени отъ действията въ предшествуващия день и едва привършили донѣкѫде укрепяването си, бѣха почнали вече да задремватъ въ окопитѣ си. Точно въ 6 ч. сутриньта неприятелтъ съ многобройната си артилерия откъмъ висотитѣ при с. Орлякъ откри ожесточенъ огънь по селото Ени-кьой и окрайната му. Всички войници отъ наши-

тѣ две дружини въ момента се разбудиха и, намѣствайки се за стрелба по-удобно въ окопчетата си, вперихa очи къмъ селото, гдето първоначално бѣше насоченъ неприятелскиятъ огънь. Къмъ 7 ч. сутриньта, за обща изненада на всички, се забелязва да отстѫпватъ въ голѣмъ безпорядъкъ части отъ 14. п. Македонски полкъ, които бѣха малко време преди това на позиция въ югозападната окрайна на селото Ени-кьой. Гледката, която за моментъ се представи на нашитѣ войници отъ 1. и 4. дружини, бѣше неочаквана. Отстѫпващитѣ войници отъ 14. п. Македонски полкъ идѣха право срещу фронта на двете наши дружини, преследвани съ силенъ артилерийски огънь отъ противника, който огънь съ нагазването и преминаването имъ презъ нашитѣ вериги започна усилено да се сипе и върху нашитѣ позиции. Това обстоятелство за моментъ започна да разколебава и нашитѣ войници. Забелязвайки това, всички началствуващи лица излѣзоха отъ окопитѣ и успокоиха хората си, които останаха по мѣстата си. Започна се едно увещаване и заплашване къмъ войницитѣ отъ 14. п. Македонски полкъ да спратъ, да не отстѫпватъ, но нищо не помогна. Обладанитѣ отъ паника войници отъ този полкъ въ пъленъ безпорядъкъ стремително отстѫпваха къмъ с. Топалово, безъ да се боятъ отъ нѣкакви заплашвания и безъ да обръщатъ внимание на увещанията. Въ продължение на около 10 минути позицията ечеше отъ виковетѣ на командира на полка, полковникъ Кировъ, командиритѣ на дружинитѣ Андреевъ и Рачевъ; „Спрете бе, стойте бе, не отстѫпвайте!" но нищо не помогна, въпрѣки, че тѣ бѣха се изложили открито на неприятелския огънь, който косѣше позицията ни. Войницитѣ отъ 14. п. Македонски полкъ продължаваха отстѫплението и скоро се изгубиха назадъ въ далечината къмъ с. Топалово. Обаче Рилци, които само за моментъ бѣха се обезпокоили, се успокоиха и останаха твърдо по мѣстата си да чакатъ на позициитѣ появяването на противника.

Следъ като завладѣ селото Ени-кьой, противникътъ, подкрепенъ съ прѣсни части, въ 10 ч. пр. пл. настѫпи срещу позицията на нашитѣ две дружини, подкрепенъ съ силенъ артилерийски огънь. Посрещнатъ отъ нашия силенъ пушеченъ, картеченъ и артилерийски огънь, той бѣше принуденъ да спре и последователно да се върне обратно въ северната окрайнина на селото Ени-кьой. Презъ това време позицията бѣше обгърната отъ облаци прахъ и димъ, причиняванъ отъ пукащитѣ се неприятелски шрапнели и забиващитѣ се въ земята гранати, които изригваха купища отъ пѣсъкъ и камъни и които се издигаха високо надъ земята и съ голѣмъ трѣсъкъ се изсипваха върху главитѣ на защитницитѣ. Лицата на всички офицери и войници бѣха почернѣли отъ праха. Командиръть на полка, полковникъ Кировъ, който съ адю-

танта си, капитанъ Терекиевъ, се намираше на 20 крачки задъ срѣдата на позицията, бѣше станалъ неузнаваемъ. Неговото лице бѣше цѣлото почернѣло отъ прахъ, а дрехитѣ му засипани съ пѣсъкъ. Отъ силния артилереийски огънь постоянно се кѫсаше жицата на телефона и трѣбваше да се поправя. Това вършеха телефониститѣ безъ страхъ, движейки се между постоянно сипещитѣ се гранати.

Войницитѣ стоеха твърдо на позициитѣ си и не обръщаха внимание на загубитѣ, които ежеминутно се увеличаваха. Неприятелскитѣ аероплани, и тѣ отъ своя страна, освенъ че коригираха стрелбата на своята артилерия, но съ своето летене низко надъ позицията, при което войницитѣ съ право казваха, че ще имъ вематъ отъ главитѣ шапкитѣ, обстрелваха позицията съ честь огънь отъ своитѣ картечници. Въ 10 ч. пр. пл. командирътъ на полка получи донесение отъ 4. дружина, че командирътъ на дружината, майоръ Рачевъ е убитъ. Макаръ и остраненъ отъ длъжность, този храбъръ и доблестенъ офицеръ считаше за свой дългъ да бѫде въ окопитѣ между своитѣ войници, които ежеминутно окуражаваше, като се движеше правъ надлъжъ по окопитѣ имъ. Въ $9^1/_2$ ч. пр. пл., въ момента, когато той правъ въ окопитѣ даваше примѣръ на своитѣ войници за твърдость и безстрашие; въ единъ моментъ, когато всички стоеха на позицията безпомощни, подъ яростния барабаненъ артилерийски огънь на противника, потънали въ прахъ и съ попукани устни и засъхнали уста отъ голѣмото нервно напрежение, той подна убитъ ударенъ право въ сърдцето отъ парче на неприятелска граната и моментално издъхна. Една голѣма тѫга и шепотъ на последното „Богъ да го прости“ се разнесе изъ окопитѣ отъ любящитѣ го просълзени войници.

Когато първиятъ опитъ на противника да ни изтласка отъ позициитѣ пропадна, командирътъ на 1. дружина майоръ Андревъ, привдигна ротитѣ си отъ дѣсния флангъ, за да ги изравни съ лѣвофланговата 4. рота и ги постави съ фронтъ срещу противника, понеже тѣ доста страдаха отъ фланговия му пехотенъ и артилерийски огънь. При това настѫпление, което продължава около 800 крачки, бѣ убитъ командиръ̀тъ на 2. рота поручикъ Ташовъ Михаилъ Василиевъ, обезглавенъ отъ една неприятелска граната. Този храбъръ офицеръ, на чело на ротата си, продължаваше да върви още нѣколко крачки предъ нея безъ глава, следъ което се струполи предъ фронта на своитѣ войници. Този фактъ и обстоятелство, че мѣстото не оставаше, безъ да бѫде поражавано отъ противника, за моментъ стресна войницитѣ, но тѣ скоро съ една силна прибѣжка се нахвърляха въ близкитѣ окопи, приготвени отъ по-рано отъ ротитѣ на 14. п. Македонски полкъ.

Въ лѣвия участъкъ на полка до 4. дружина къмъ сѫщото това време се бѣха доближили настѫпващитѣ отзадъ организирани вече части отъ 14. п. Македонски полкъ. Съ викъ „ура“ тия части увлѣкоха напредъ нашата 4. дружина, и тя по своя инициатива настѫпи напредъ и зае приготвенитѣ отъ по-рано окопи отъ този полкъ, отстоящи на 500 крачки северно отъ селото. При това настѫпление бѣше раненъ въ краката и корема временниятъ командиръ на дружината, поручикъ Соколъ Петровъ. Неговото мѣсто се зае отъ останалия най-старши офицеръ въ дружината, поручикъ Тодоръ Цековъ.

Неуспѣлъ да изгласка полка отъ позициитѣ му, противникътъ продължаваше да обстрелва окопитѣ ни съ силенъ безпощаденъ и яростенъ барабаненъ огънь. Този огънь съ малки прекѫсвания продължава до къмъ 4 ч. сл. пл. Въпрѣки това хората, макаръ и безпомощни на тази равна и открита мѣстность, стояха твърдо на позициитѣ си. Къмъ това време полкътъ бѣше вече доста оредѣлъ, понеже бѣше загубилъ голѣма часть отъ войницитѣ и началствуващитѣ лица — офицери и подофицери, напустнали строя, като ранени и убити. А освенъ това той чувствуваше и липса на патрони, които въ по-голѣмата часть отъ хората бѣха на привършване.

Въ 6 ч. сутриньта на 3. октомврий, когато се бѣше започналъ вече боятъ предъ фронта на 1. и 4. дружини, командиръть на 2. дружина, подполковникъ Пошевъ, получи на бивака при с. Просеникъ заповѣдь отъ дивизията, въ която, като му се съобщаваше, че противникътъ настѫпва отъ Орлякъ къмъ с. Ени-кьой, заповѣдваше му се да настѫпи съ 2. и 3. дружини подъ неговата команда къмъ с. Топалово и да контъръ-атакува противника по посока западно отъ с. Ени-кьой. За обезпечаване на тежката артилерия и за подкрепа на 14. п. Македонски полкъ, споредъ сѫщата заповѣдь, трѣбваше да се изпратятъ две роти при с. Чучулигово.

Съ получаването на заповѣдьта, подполковникъ Пошевъ веднага изпрати 5. и 6. роти за с. Чучулигово и тъй като моментътъ бѣше скоротеченъ и бързъ, той веднага развърна дружинитѣ и въ 7 ч. 30 м. пр. пл. поведе настѫплението. На дѣсния флангъ въ бойна часть настѫпваше 8. рота, а въ лѣво отъ нея—3. дружина, която имаше първонанално 9. и и 11. роти въ първа линия, а 10. и 12. роти и 1 картеченъ взводъ въ втора линия. 7. рота съ знамето на полка и 1 взводъ германски картечници следваха задъ дѣсния флангъ въ поддръжка. Бойниятъ редъ на дружинитѣ стремително се направляваше по посока на с. Топалово — с. Ени-кьой.

До с. Топалово дружинитѣ, въ съставъ шесть роти и четири картечници, настѫпваха спокойно, необезпокоявани отъ неприятелския артилерийски огънь. Въ 9·30 ч. пр. пл. дружинитѣ преминаваха селото Топалово и нагазиха вече въ сферата

на действителния неприятелски артилерийски огънь и колкото отиваха по-напредъ, огъньтъ все повече и повече се усилваше и имъ нанасяше загуби. Започна вече ясно да се отчертава настжплението на противника откъмъ с. Ени-кьой, а така сжщо и отстжплението на часть отъ 14. п. Македонски полкъ предъ противника. Въ 10½ ч. пр. пл. дружинитѣ попаднаха и подъ пушечния и картеченъ огънъ на противника. Командиритъ на 3. дружина, капитанъ Самоковлийски Димитъръ, усили бойния редъ на дружината си съ 12. рота, която се развърна въ лѣво отъ 11. рота. За поощрение на отстжпающитѣ части отъ 14. п. Македонски полкъ и за стрѣсване на противника, дружинитѣ се понесоха съ „ура“ още по-стремително напредъ, безъ да обръщатъ внимание на ожесточения артилерийски прѣграденъ огънь на противника, който се сипѣше върху тѣхъ. Нищо не бѣше въ състояние да спре устрема на храбритѣ и калени въ борбата Рилци, предвождани отъ доблестнитѣ имъ началници—офицери и подофицери.

Картината на настжплението на 2. и 3. дружини къмъ полесражението бѣше величествена. Като гледаше човѣкъ тѣхната стройность и тѣхната стремителность, не можеше да повѣрва, тия хора въ боя ли се движатъ или преминаватъ церемониаленъ маршъ, като на парадъ. Действително, поразяваше човѣка това себеотрицание, тази решителность на тия борци, които така смѣло и непоколебимо преминаваха силната прѣграда на барабанния огънь на противника, безъ да се стрѣскатъ и обръщатъ внимание на жертвитѣ, които падаха всѣка минута отъ тѣхнитѣ редове. Наблюдателтъ съ свито отъ скрѣбь сърдце не можеше да повѣрва, че тия хора ще могатъ да преминатъ огневата прѣграда и да достигнатъ до противника — тѣхната крайна цель.

Това безстрашно, стремително и стройно настжпление на Рилци ще остане паметно въ историята. То ще напомня на вѣчни времена тѣхния беззаветенъ героизъмъ и какъ именно се жертвува и мре за благото на своята родина. Съ право нашитѣ противници, свидетели на това настжпление, бѣха казали: „Ние никога не допускахме, че Вие ще имате куража да прескочите линията на прѣградния огънь, воденъ съ такава ожесточеность съ около 15 батареи. Вашето настжпление ни удиви и внесе смутъ и колебание въ нашитѣ души. Ние въ този бой се считахме за победени“.

Впечатлението отъ стремителното настжпление на 2. и 3. дружини не закъснѣ да даде своя резултатъ. Противникътъ, обезкураженъ, спрѣ настжплението си срещу фронта на полка, а едновременно съ това спрѣха и се организираха и отстжпающитѣ части отъ 14. п. Македонски полкъ. Настжплението продължава до къмъ 11 ч. пр. пл., къмъ което време бѣше раненъ командиритъ на 2. дружина, подполковникъ

Пошевъ и за неговъ замѣстникъ да командува дветѣ дружини остана капитанъ Карановъ. Отъ направената рекогносцировка отъ общия началникъ на дружинитѣ, капитанъ Карановъ, се оказа, че противникътъ, въ съставъ около 2 дружини съ повече отъ 20 картечници, 2 бронирани автомобили, при поддръжката на около 15 батареи отъ различенъ калибъръ, заема участъка отъ северната окрайна на с. Ени-кьой на длъжъ по шосето до къмъ моста, находещъ се на близо до селото Кадрие. Дружинитѣ заеха позиция на 800 крачки отъ противника на дѣсния флангъ съ германскитѣ картечници и две роти отъ 2. дружина, а въ лѣво отъ тѣхъ — ротитѣ отъ 3 дружина, и започнаха да обстрелватъ противника, който бѣше започналъ да се прехвърля отсамъ шосето.

Въ 2. ч. сл. пл. общиятъ началникъ на 2. и 3. дружини, капитанъ Карановъ, получи заповѣдь отъ командира на 14. п. Македонски полкъ, полковникъ Халачевъ, че въ 3·30 ч. сл. пл. ще започне артилерийска подготовка, следъ която дружинитѣ му да се насочатъ за атака къмъ северозападната окрайна на с. Ени-кьой, и го обкржжатъ откъмъ западъ и югъ. 1. и 2. дружини отъ 14 п. Македонски полкъ ще атакуватъ северната окрайна на селото, а 1. и 4. дружини отъ полка подъ командата на полковникъ Кировъ ще атакуватъ позицията на противника при с. Ени-кьой по фронта.

Капитанъ Карановъ предаде заповѣдьта на командира на 3. дружина, капитанъ Самоковлийски, като направи предварително разчленение и насочване на частитѣ съ заповѣдь: 7. и 8. роти съ дветѣ германски картечници да се насочатъ на втория мостъ, находещъ се по шосето Ени-кьой—Орлякъ, съ задача да пазятъ фланга на 3. дружина, а самата тя да се насочи и атакува северозападната окрайна на селото Ени-кьой. До настжпване момента на атаката всички дружини отъ полка, като се почне отъ дѣсния флангъ (2. дружина) до лѣвия (4. дружина) отъ полка, водѣха бой съ противника отъ позицията си въ очакване момента на самата атака.

За произвеждане на атаката и самъ командиратъ на полка, полковникъ Кировъ, получи заповѣдь отъ началника на дивизията, която той предаде веднага устно на замѣстникъ командира на 1. дружина, поручикъ Андреевъ, а съ ординарецъ —на тоя на 4. дружина, поручикъ Цековъ. Заповѣдьта гласѣше да се предупредятъ ротитѣ за произвеждане на атаката, която ще започне следъ привършване на артилерийската подготовка. Къмъ 4. ч. сл. пл. нашата артилерия откри барабаненъ огънь по неприятелскитѣ позиции, който съ голѣма ярость продължи до къмъ 4·30 ч. сл. пл. Къмъ това време дружинитѣ отъ полка 1. и 4. по фронта, а 2. и 3. къмъ северозападната окрайна на селото Ени-кьой се понесоха стремително напредъ въ атака. Съ повдигането на нашитѣ дружини, неприятелската артилерия откри по тѣхъ ожесточенъ

прегражденъ огънь. За моментъ настжпи сжщински адъ отъ силнитѣ и непрекжснати трѣсъци на падащитѣ гранати, които дигаха въ въздуха стълбове отъ камъни, пѣсъкъ, и желѣзо, размѣсени съ парчета отъ разкжсанитѣ тѣла на убититѣ наши войници. Вжрѣдъ този ужасъ намѣриха смъртьта си много отъ храбритѣ и самоотвержени наши офицери и войници, а една голѣма часть, пръсната по полето, останаха да се презиватъ отъ тежки и непоносими болки, като тежко ранени. Друга часть, като по-леко ранени, се проточиха като потокъ назадъ къмъ превързочнитѣ пунктове.

Останалитѣ живи, преминали благополучно презъ неприятелската огнена преграда, продължаваха безспирно и стремително къмъ неприятелскитѣ позиции. Противникътъ не можа да устои на този нашъ напоръ. Въ полето той първоначално въ отдѣлни групи, а въ последствие цѣли колони, напустна позициитѣ си при шосето и се оттегли по посока на селата Комарянъ и Кадрие, преследванъ отъ 7., 8. и 9. роти. Тази часть отъ него, която бѣше предъ селото Ени-кьой, атакувана отъ нашитѣ 1., 4. и 3. дружини, не можа да се задържи тамъ, а набързо отстжпи и нашитѣ части заеха: 3. дружина северозападната часть на селото, а 1. и 4. дружини — североизточната часть отъ него. Противникътъ съ една часть, снабдена съ много картечници, успѣ да се залости и задържи въ югоизточната часть на селото. При отстжплението си той бѣше изоставилъ много раници, шанцовъ инструментъ и картечници, въ по-голѣмата си часть развалени, които при бързия развой на боя изостанаха на полесражението, безъ да се прибератъ и използуватъ.

Боятъ въ селото продължава въ тъмнината до къмъ 10 ч. вечерьта, безъ да може напълно да се използува победата, понеже частитѣ отъ нашия и 14. п. полкъ бѣха се разбъркали и не можеха да се организиратъ и продължатъ по-нататъкъ настжплението предъ видъ едно на тъмнината, а отъ друга страна тѣ бѣха съвършенно оредѣли и останали почти безъ началници офицери и подофицери, излѣзли отъ строя, като убити и ранени. Противникътъ се държеше твърдо въ югозападната часть на селото, подкрепенъ съ прѣсни части, пристигнали му по посока отъ Орлякъ.

4. дружина, която водѣше бой съ противника на източната часть на селото, притисната отъ него откъмъ село Караджово, се бѣше принудила да се оттегли и заеме северната окрайна на селото Ени-кьой. Малки команди отъ разни роти, подъ командата на подпоручикъ Кюркчиевъ до късно презъ нощьта бѣха останали да водятъ бой вжтре въ селото съ противника, разположенъ въ южната му окрайна.

Въ 10 ч. вечерьта, по заповѣдь на командира на 2. бригада, 1. и 4. дружина се оттеглиха на старитѣ си позиции, отгдето започнаха днесъ атаката. Командиръть на полка, пол-

ковникъ Кировъ, къмъ $11^1/_2$ ч. отиде въ с. Топалово и тукъ по телефона на 14. п. Македонски полкъ, понеже линията на нашия бѣше скѫсана и въ тъмнината не можеше да се намѣри повредата, доложи на началника на дивизията, полковникъ Русевъ, че положението на полка въ общи черти е много тежко, предъ видъ на понесенитѣ голѣми загуби, и е останалъ съ по-малко отъ $^1/_3$ отъ цѣлия си съставъ. Въ отговоръ на това той получи заповѣдь да организира частитѣ, да вземе подъ своя команда 2. и 3. дружини и да поведе нощна атаката и на всѣка цена да завладѣе селото Ени-кьой.

Когато командирътъ на полка получи тази заповѣдь, той се отправи назадъ къмъ позицията, придруженъ отъ адютанта си, капитанъ Терекиевъ. Дълбоко замисленъ, той хвърляше погледъ на бойното поле, оросено съ кръвьта на загиналитѣ негови войници. Въ ясна и звездна нощь, тишината на която отъ време на време се нарушаваше отъ прелитането на нѣкой неприятелски снарядъ, се виждаше печалната картина на днешния бой. Множеството трупове на убити бѣха натъркаляни по цѣлото бойно поле, а най-печална бѣше гледката на много тежко раненитѣ, охкането на които нарушаваше нощната тишина. Безпомощни, тѣ протѣгаха ржка и дирѣха помощь отъ него. Понеже числото имъ бѣше много голѣмо, тѣ не можаха на време да се изнесатъ и да имъ се даде помощь, тъй като боятъ продължаваше съ голѣма упоритость до къмъ 10 ч. вечерьта. Дълбоко покъртенъ при тая сцена, той заповѣда да се вземе коня му, за да послужи за прекарване на раненитѣ, като самъ помагаше за качването имъ. Дадени бѣха бързи заповѣди за отдѣлянето на хора за бързо пренасяне на раненитѣ, въпрѣки че полкътъ бѣше останалъ съ много малъкъ съставъ, а при това предстоеше да се произвежда и нощна атака, която той самъ при това тежко положение, останалъ безъ хора и началствуващи лица, смѣташе за невъзможна.

Когато командирътъ на полка дойде на позицията, тукъ бѣха вече събрани дружиннитѣ командири, на които той предаде заповѣдьта за нощната атака. Когато той се запознаваше съ състава и състоянието на дружинитѣ си и даваше нарежданията за атаката, получи заповѣдь по коненъ ординарецъ, че атаката се отмѣнява. Заповѣдваше се на 14. п. Македонски полкъ, да заеме старитѣ си позиции преди атаката при с. Ени-кьой, гдето останаха и 2. и 3. дружини отъ полка, а на 1. и 4. дружини подъ неговата команда се заповѣдваше да заеме още сѫщата нощь позиция въ промеждутъка между селата Ени-кьой и Караджово. Къмъ 2 ч. сл. полунощь на 4. октомврий дружинитѣ заеха новата позиция: на дѣсния флангъ 4. дружина въ свръзка на дѣсно съ 14. п. Македонски полкъ, а въ лѣво отъ нея 1. дружина въ свръзка на лѣво съ 22. п. Тракийски полкъ. Дружинитѣ веднага при-

стжпиха къмъ укрепяването си, обстрелвани отъ противника съ рѣдъкъ артилерийски огънь презъ цѣлата нощь.

Въ днешния ужасенъ и кървопролитенъ бой всички чинове отъ полка изпълниха дълга си съ безподобенъ героизъмъ и себеотрицание. На този день Рилци засвидетелствуваха за лишенъ пжть своитѣ бойни качества, като единъ желѣзенъ и неустрашимъ полкъ. Въ своя устремъ къмъ позициитѣ на противника съ единственото желание да победятъ или да умратъ, тѣ дадоха много скжпи жертви предъ олтаря на отечеството.

Днешниятъ славенъ бой ще остане паметенъ въ историята на Рилци. Въ него полкътъ изгуби една голѣма часть

Погребение на убититѣ следъ Ени-кьойския бой.

отъ своитѣ доблестни и неустрашими герои, паметьта на които ще остане на вѣчни времена да сочи на идущитѣ поколѣния, какъ Рилци сж се жертвували за благото и преуспѣването на своята родина. Въ него полкътъ даде следнитѣ загуби: командиритъ на 4. дружина, майоръ Рачевъ Димитъръ и ротнитѣ командири, поручицитѣ: Ташовъ Михаилъ Василевъ, Веселиновъ Богданъ Михаиловъ, Тодоровъ Стойне Христовъ, Анастасовъ Григоръ Стояновъ; подпоручицитѣ: Мановъ Христо Спиридоновъ, Георгиевъ Христо Стоевъ и оф. кандидатъ Таневъ Георги Янковъ. Ранени: командиритѣ на 2. дружина, подполковникъ Пошевъ Параскевъ Василевъ, на 1. дружина, майоръ Андреевъ Ставри Христовъ; ротнитѣ командири: капитанъ Самоковлийски Димитъръ I., поручицитѣ: Велиновъ Иорданъ Велиновъ, Петковъ Никола Стоименовъ, Петровъ Соколъ Петровъ, поручикъ Алексиевъ Димитъръ и взводнитѣ командири, подпоручицитѣ: Ионовъ Владимиръ Дончевъ, Мирчевъ Пѣйчо Недѣлковъ, попъ Христовъ Борисъ, Ан-

тоновъ Радославъ Лазаровъ, Андеевъ Петъръ Великовъ, Червеняковъ Михаилъ Китовъ, Маноловъ Александъръ Дамяновъ, Гешевъ Христо Илиевъ и офицерскитѣ кандидати: Цаневъ Александъръ Илиевъ и Стефановъ Василъ Коцевъ.

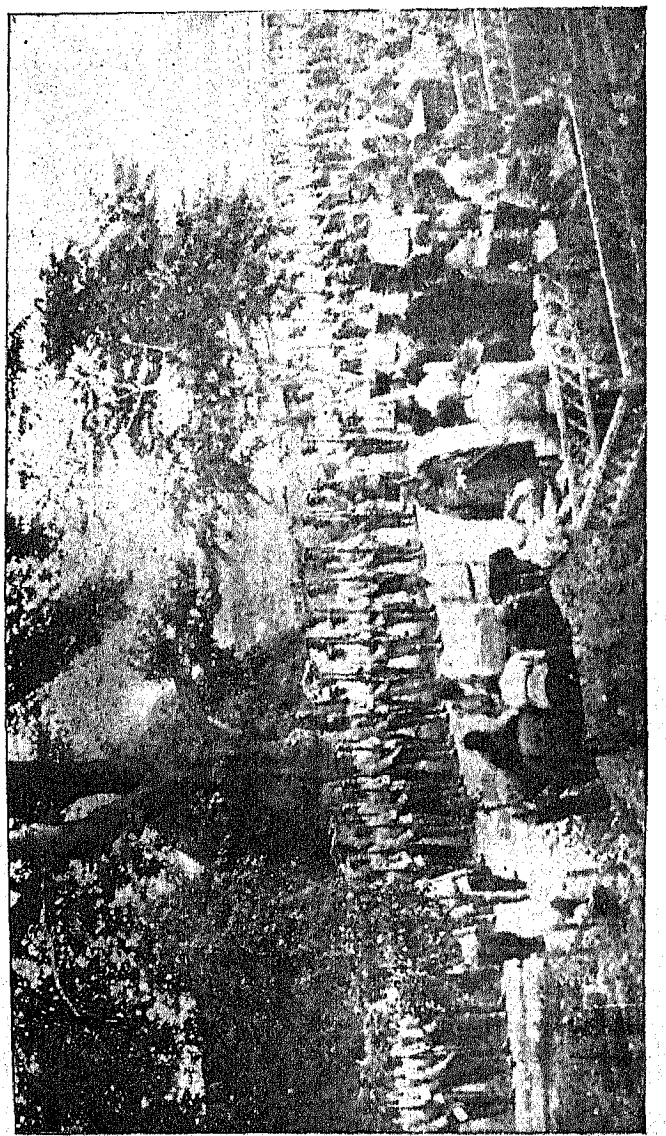

Погребение на убититѣ следъ Ени-кьойския бой.

Отъ долнитѣ чинове убити въ този бой бѣха 141 человѣка, ранени 801, а безследно изчезнали 83, за по-полѣмата часть отъ които се предполагаше, че сж убити.

Следъ боевете, които нашата 7. дивизия води отъ 30. септемврий до 3. октомврий при селата Горно и Долно Караджово и Ени-кьой, тя бѣше много пострадала. Почти поголѣмата часть отъ полковете ѝ бѣха останали, вследствие на претърпѣнитѣ голѣми загуби, съ твърде малъкъ съставъ. Ето защо се наложи оттеглянето ѝ на височитѣ северно отъ гр. Сѣресъ, понеже стоянето ѝ въ равнината подъ огъня на многобройната неприятелска артилерия, добре прикрита по дѣсния брѣгъ на р. Струма, я излагаше на риска постепенно да бжде унищожена, безъ да има нѣкаква полза отъ това. Ето защо на 4. октомврий последва заповѣдь отъ дивизията за последователното ѝ оттегляне, първоначално на линията

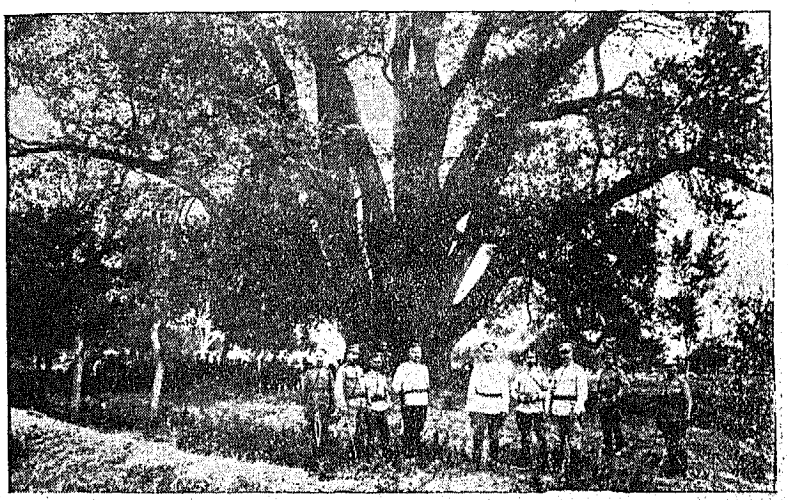

Щабътъ на бригадата въ щаба на 13. п. Рилски полкъ.

Нихоръ — Календра — Топалово — Кумли — Орманли, а въ последствие на линията: селото Ерни кьой — южно отъ с. Спатово, Комарето — височинитѣ Савякъ — коти 455 и 651 и южно отъ тѣхъ надъ полето.

Цѣлиятъ день, 4. октомврий, полкътъ остана на позицията си между селата Ени-кьой и Караджово. На мръкване, необезпокояванъ отъ противника-англичани, той се оттегли и зае позиция при с. Календра. Тукъ остана до 7. октомврий вечерьта, следъ което презъ нощьта продължи отстжплението си и на 8. октомврий се установи на бивакъ при с. Латрово. На бивака при Латрово полкътъ остана до 10. октомврий, следъ което се оттегли при Медникъ — Ликенъ чифликъ и остана тукъ до 2. ноемврий, което време прекара по укрепяване на избранитѣ позиции и прекарване пжтища до тѣхъ. На 10. октомврий, бригадниятъ командиръ, полковникъ

Сантурджиевъ, напустна бригадата, понеже бѣше назначенъ да командува втората бригада отъ нашата 7. п. Рилска дивизия, а на негово мѣсто бѣ назначенъ полковникъ Мановъ, който сѫщия день пое командуването на нашата бригада.

На 2. срещу 3. ноември полкътъ се отправи за селото Радево, гдето пристигна въ 7 ч. сутриньта. Разположенъ на бивакъ, той остана при това село до 7 ч. сл. пл. на 4. ноември, следъ което се премѣсти и разположи на бивакъ при с. Чифлиджикъ. При това село на полка, като маневрени войски на дивизията, бѣше дадена за укрепяване втората отбранителна линия въ участъка отъ р. Струма (западно отъ Чифлиджикъ), до западно отъ с. Латрово. Този участъкъ бѣше раздѣленъ за работа между дружинитѣ, която тѣ продължаваха усилено до 21. ноември 1916. год.

Смѣлиятъ картечникъ.

На 3. октомврий 1916. г. 13. п. Рилски полкъ съ върховни усилия отбраняваше своята позиция при моста Орлякъ — Сѣрско, срещу бѣснитѣ атаки на англичанитѣ.

Въ 10 ч. вражескитѣ вериги, подкрепени отъ мощенъ артилерийски огънь, настѫпиха стремително, подъ убийствения градъ отъ артилерийски, пехотенъ и картеченъ огънь.

Нищо не бѣ въ състояние да спре тѣхния устремъ. Противникътъ е многочисленъ и напада въ последователни вълни и остатъцитѣ му успѣвагъ да се доближатъ до позициитѣ на храбритѣ защитници.

Картечницитѣ на полка косѣха безпощадно редоветѣ на врага. По едно време тѣхната злокобна пѣсень заглъхна отъ трѣсъка на противниковия барабаненъ огънь. Цѣлата прислуга е избита.

Въ тоя критически моментъ, редникътъ Павелъ Лазаровъ отъ с. Жабляно — Радомирско, веднага става мѣрачъ на една отъ картечницитѣ, която скоро запѣва съ чигуненото си гърло и почва да топи редоветѣ на врага. Редникътъ Лазаровъ е раненъ, но, унесенъ всецѣло въ огъня на картечницата, не обръща никакво внимание на раната си, а здраво държи картечницата си и сипе огънь върху врага. Противникътъ приближилъ се и се нахвърля къмъ защитницитѣ. Вражески куршумъ пробива дѣсната ржка на смѣлия мѣрачъ. Раната, кръвьта и омаляващата ржка не сѫ въ състояние да намалятъ силата на стрелбата. Чиличенитѣ гърди на защитницитѣ и вихровия картеченъ огънь пречупиха желанието на противника за движение напредъ и той се повърна. Победата е спечелена и картечницата на неустрашимия мѣрачъ Павелъ Лазаровъ даде голѣмъ дѣлъ въ това. Дружинитѣ на пол-

ка се понасятъ стремително напредъ и започватъ преследването на отстжпващия противникъ. Сега мѣрачътъ Лазаровъ, въпрѣки дветѣ тежки рани, грабва картечницата и съ последни усилия се понася напредъ и, когато достига селото Ени-кьой, бива за трети пжть раненъ. Но силитѣ му го напускатъ и той безмълвно пада до своя нераздѣлимъ другарь — картечницата. Така редникътъ Павелъ Лазаровъ устоя до край на своя постъ и съ достоинство и себеотрицание изпълни войнишкия си дългъ къмъ другари и Родина.

За това му нечувано себеотрицание и подвигъ гърдитѣ на смѣлия мѣрачъ Павелъ Лазаровъ бѣха украсени съ синята лента на ордена за храбрость.

Личенъ примѣръ.

(2. октомврий 1916. год.).

Два дни дружинитѣ на 13. пех. Рилски полкъ съ страшни усилия посрѣщатъ атакитѣ на противника при с. Ени-кьой. Бѣснитѣ неприятелски пристжпи се разбиватъ отъ гранитния отпоръ на Рилци.

Противникътъ, безъ да обръща внимание на многочисленитѣ жертви, съ особенъ напоръ къмъ 5 ч. на трети пжть атакува и се врѣзва въ оредѣлитѣ редове на защитницитѣ. Настава върховна необходимость да се облекчи положението. Въ тоя критически моментъ фелдфебелътъ на 10. рота, Вуневъ Стоянъ Ивановъ, отъ с. Мусулъ—Босилиградско, поема командването на единъ отъ взводоветѣ и настжпва напредъ. Това подействува магически върху другитѣ войници отъ ротата и ги окуражава.

Духътъ изведнажъ се повдигна, смѣлостьта се окриля и следъ нѣколко минути всички се понасятъ въ страшна, яростна контъръ-атака.

Противникътъ е отбитъ и повърнатъ къмъ изходнитѣ си позиции. Но ротата, увлѣчена въ преследване, достига противниковата позиция.

Фелдфебелътъ насочва огъня на ротата въ флангъ на противника и последниятъ почва да напуска селото Ени-кьой. Преследванъ вече и отъ другитѣ части на полка, противникътъ продължи безредното си оттегляне, като остави въ пленъ нѣколко войници и две картечници.

Така съ своята храбрость фелдфебелътъ Ивановъ даде личенъ примѣръ на своитѣ подчинени, като спаси положението на полка.

За този смѣлъ подвигъ той бѣ награденъ съ ордена за храбрость I. степень.

ДЕЙСТВИЯТА НА ПОЛКА

презъ периода на позиционната война на позицията при Спатово.

На 22. ноември 1916. год. полкътъ смѣни 54. п. полкъ и зае позицията му въ участъка Сухо дере (югоизточно отъ с. Ерни кьой до пжтя Баракли — с. Латрово включително). 1. дружина на капитанъ Стоилковъ съ 1. картечна рота зае дѣсния участъкъ отъ позицията, 3. дружина на майоръ Ватевъ съ 2. картечна рота — центъра, а 4. дружина на под-

Генералъ Тодоровъ, командующъ II. армия, въ щаба на 13. п. Рилски полкъ, Сѣрско поле.

полковникъ Константиновъ съ една германска карчечна рота — лѣвия участъкъ. 2. дружина — капитанъ Карановъ, въ полкова подръжка се разположи югоизточно отъ с. Спатово. На дружинитѣ бѣше заповѣдано веднага да пристжпятъ къмъ укрепяването на участъцитѣ си, които тѣ трѣбваше упорито да отбраняватъ.

Още веднага, съ заемането на участъцитѣ отъ позицията, частитѣ взеха мѣрки за охраната имъ срещу противника, който заемаше позиция въ северната окрайна на гр. Баракли Джумая. Понеже участъкътъ на полка бѣше много голѣмъ, отъ всѣка рота денонощно се изпращаше единъ взводъ въ стражева застава на около единъ километъръ предъ фронта на позицията, който презъ нощьта поставяше стражеви постове, а денемъ стоеше прикритъ въ окопитѣ си. Стражевитѣ застави чрезъ патрули поддържаха постоянно съприкоснове-

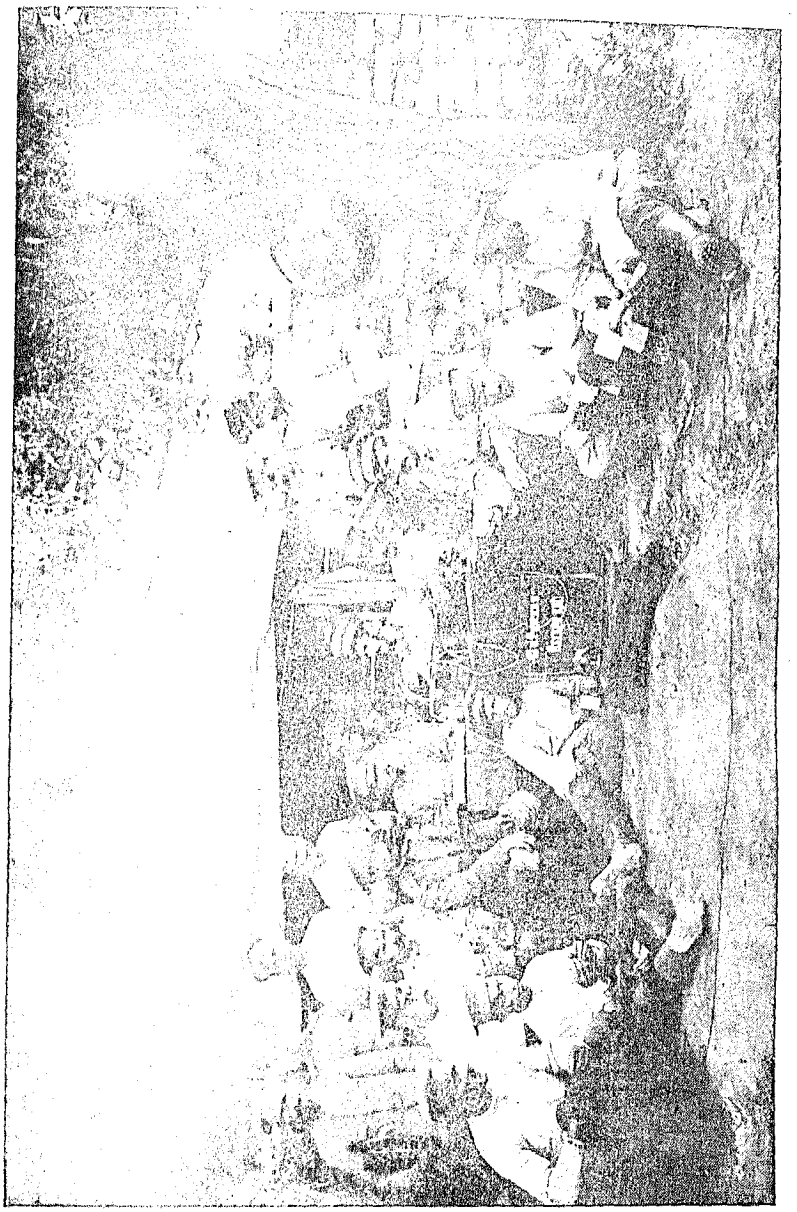

Телефонната централа при щаба на полка въ Сѣрско поле

ние съ противника, разузнаваха за него и го задържаха съ огънь при настжплението му. Останалитѣ три взвода отъ ротата денемъ стоеха прикрити на позицията си и чрезъ наблюдатели следѣха всичко, що ставаше предъ нея. Съ настжпването на нощьта ротитѣ започваха усилена работа по

укрепяване на позицията, подъ охраната на стражевата застава и по едно отдѣление отъ всѣки взводъ, което въ боева готовность стоеше въ окопитѣ и ги охраняваше съ постове, като поставяше такива и при телената мрежа. Вънъ отъ това, презъ деня при щаба на полка бѣше наредена постоенна наблюдателна служба, която се изпълняваше отъ назначенитѣ за цельта офицери.

На тази позиция полкътъ прекара непрекжснато есеньта 1916. г., зимата и пролѣтьта на 1917. год. Презъ време на стоянето си тукъ той усилено и непрекжснато работи по укрепяването ѝ. На главната отбранителна линия бѣха направени два реда окопи цѣлъ ръстъ съ междина помежду имъ

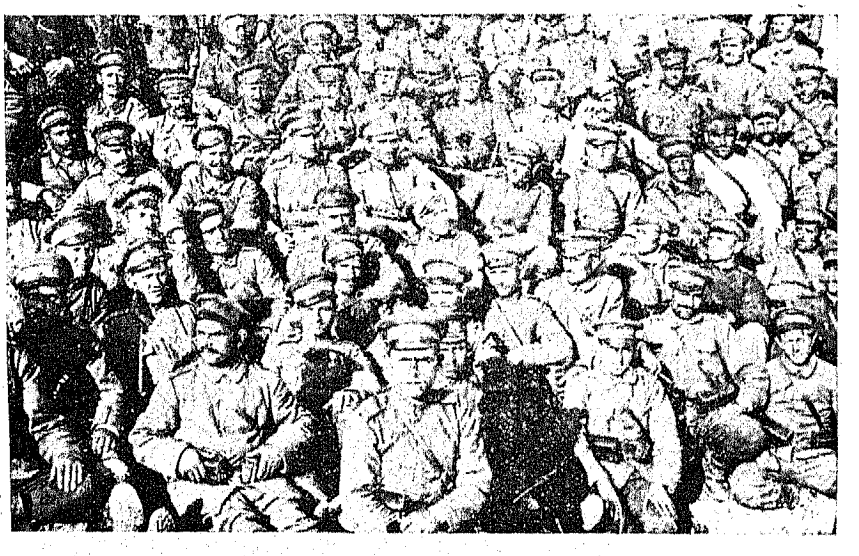

Ротата на поручикъ Веселковъ.

около 200 крачки, съединени помежду си съ ходове за съобщения. Предъ първата линия окопи бѣше построена десеть реда, а предъ втората линия четири реда телена мрежа. Всички окопи бѣха обшити съ плетъ, а на мѣста — съ чимове. Въ тѣхъ бѣха построени скривалища за хората, отъ които едни бѣха бетонирани, а други направени отъ дървенъ материалъ, но доста дебели. Въ участъцитѣ на ротитѣ имаше бетонирани наблюдателници за ротнитѣ командири, гнѣзда и скривалища за картечницитѣ и гранатохвъргачкитѣ и патронитѣ. А отзадъ, задъ втората линия окопи, имаше и землянки.

Позицията на полка, като такава, която прегражданше всички посоки на противника, които водятъ къмъ Рупелското дефиле, не оставаше безъ внимание отъ него. Тя бѣше постоянно обстрелвана съ артилерийски огънь отъ тежкитѣ му

батареи, разположени въ с. Коприва и съ пушеченъ и картеченъ огънь отъ позициитѣ му, разположени на около 2 километра отъ позицията на полка въ северната и североизточна окрайна на гр. Баракли Джумая и с. Баракли.

Мѣстностьта, която се включва между нашитѣ позиции и тѣзи на противника, по която често се извършваха нападения отъ наша и негова страна, е равна, покрита съ висока трева, а на мѣста — съ храсти и групи дървета — обстоятелство, което значително затрудняваше наблюдението за движение къмъ нашата позиция на неприятелскитѣ части, а особено на малки такива. Позицията на противника се намираше разположена всрѣдъ гѫсти овощни градини и кории, които

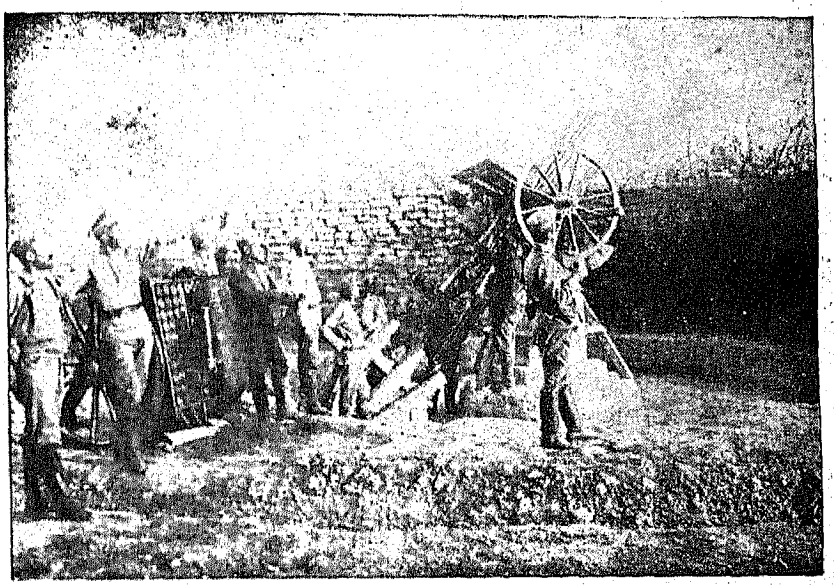

Противоаеропланно орждие на позиция въ Сѣрско поле.

доста затрудняваха нашия обзоръ, а, отъ друга страна, спомогнаха за закриване и маскиране на неговитѣ батареи и пехотни части. Въ участъка на полковата позиция протичаха рѣкитѣ Струма и Спатовска, които способствуваха за скрито движение на значителни пехотни групи по долинитѣ имъ, като такива, които бѣха обрасли съ доста високи храсталаци. Почвата тукъ е пѣсъчлива съ подпочвена вода и способствуваше за чести наводнения, особено презъ пролѣтьта, когато прииждаше Спатовската рѣка. Тази рѣка при дъждове и топене на снѣговетѣ правѣше голѣми пакости на нашитѣ части, които бѣха разположени въ съседство съ нея. Тя често ставаше причина за наводняване на окопитѣ и причиняваше го-

лѣми трудности на хората при отбраната на участъцитѣ си отъ позицията и тѣхното отводняване. Мѣстностьта въ тила на полковата позиция, напротивъ, бѣше въ по-голѣмата си часть гола и открита, съ изключение само около населенитѣ пунктове Ени-кьой и Спатово, които бѣха обградени съ доста много дървета.

Въ началото на есеньта 1916. г., когато полкътъ зае позицията, действията на противника спрямо полка бѣха сравнително по-слаби. Той се ограничаваше въ обстрелването ѝ

Щурмовата група на 4. дружина.

съ рѣдъкъ артилерийски огънь, а съ пехотенъ и картеченъ по охранителнитѣ части. Съ настжпването на пролѣтьта и лѣтото на 1917. год. действията значително се засилиха и учестиха. Тѣ се състоеха въ често обстрелване на нашата позиция съ артилерийски огънь отъ различни калибри и чести патрулни нападения и такива отъ по-голѣми части до дружина. Всичко това, разбира се, държеше хората винаги на щрекъ, тормозѣше ги и ги изтощаваше. Тѣзи нападения и обстрелвания на противника винаги биваха отблъсвани, но не минаваха безъ жертви въ хора, повреди по позицията, ко-

ито налагаха нови усилия и трудъ за поправката имъ, и повреди на материалната часть. Може да се каже, почти ежедневно противникътъ държеше позицията ни подъ неговия обезпокоителенъ рѣдъкъ артилерийски огънь, а често вършеше нападения и съ аероплани, които пущаха бомби върху позицията и мѣстностьта отзадъ въ тила, гдето често се намираха наши части, които се редуваха за почивка отъ дългото носене на службата по позициитѣ.

Нашитѣ части, които носѣха службата по охраната, а и отбраната на позицията, се отличаваха съ своята бдителность. Тѣ винаги на време предугаждаха намѣренията на противни-

Полковнятъ лазаретъ.

ка и веднага ги осуетяваха. Стоейки твърдо и непоколебимо на позициитѣ си, тѣ не се задоволяваха въ пасивни действия, само въ отблъсване нападението на противника, а често вършеха нападения и на неговитѣ позиции.

Действията на полка въ отбраната на дадения му участъкъ отъ позицията, и който имаше въ съседство въ дѣсно 14. п. Македонски полкъ, а въ лѣво 26. п. Пернишки полкъ, се заключаваха и въ чести нападения на неприятелскитѣ позиции. Тия нападения въ по-голѣмата си часть бѣха патрулни и съ малки команди, които имаха за главна цель да безпокоятъ противника, да разузнаватъ за него, което най-лесно се достигаше съ опититѣ да се залавятъ пленници. Нашата полска и тежка артилерия отъ своя страна не пропущаше да обстрелва позициитѣ на противника, чрезъ която стрел-

ба го постоянно тормозѣше и му нанасяше загуби. Тя често пѫти съ огъня си спомагаше за отблъсване на неговитѣ нападения. Сѫщото нѣщо вършеха и нашитѣ аероплани, които често пѫти летѣха и пущаха бомби надъ неприятелскитѣ позиции.

По-сериозни нападения презъ тази година противникътъ предприе на 15., 16. и 17. май, като доста застраши фронта на 14. п. Македонски полкъ. Въ тия дни срещу позицията на полка действуваха демонстративно слаби части, а самата тя бѣше обстрелвана продължително време съ силенъ барабаненъ артилерийски огънь. Предъ фронта на полка противникътъ предприе по-сериозно нападение на 2. юний. На този день, подъ прикритието на силенъ барабаненъ огънь, който продължава около половинъ часъ, неприятелски части, около една дружина, настѫпиха срещу фронта на 3. дружина (9. и 11. роти). Главниятъ ударъ бѣ насоченъ по пѫтя Баракли Джумая — Спатово срещу позицията на 1. дружина. Подъ прикритето на огъня отъ неприятелскитѣ батареи, които бѣха забулили позицията съ прахъ и димъ, противникътъ, използувайки равната мѣстность и високата трева, се доближи незабелязано до заставата на 1. рота, една часть отъ постоветѣ на която успѣватъ да отстѫпятъ и да предизвестятъ за настѫплението на неприятелскитѣ пехотни части, а часть биватъ пленени и избити. Началникътъ на охранението, командирътъ на 1. рота, поручикъ Дойчиновъ, следъ като организира отстѫпающитѣ, настѫпи съ ротата си енергично срещу противника, който за известно време продължава да води боя, додето прибере раненитѣ си, следъ което отстѫпи.

Въ този бой ротата даде загуби 1 подофицеръ и 4 редника убити, 2 подофицери и 2 редника ранени, а 14 ефрейтори и редници безследно изчезнали. Отъ неприятелска страна, следъ като ротата зае позицията си, се намѣриха 1 подофицеръ убитъ и 2 войника ранени. На полесражението бѣха намѣрени разхвърляни неприятелски ножове, патрони, окървавени бинтове, 1 шлемъ и 1 ножица за рѣзене тель. Нашитѣ окопи на главната позиция бѣха разрушени на около 40 метра.

Презъ време на стоенето на тази позиция полкътъ, наредъ съ укрепяването, охраната и отбраната ѝ, работѣше и за своята подготовка. Той бѣше формиралъ учебна команда, която, подъ ржководството на командира на дружината въ полкова доддръжка, продължаваше усилено своитѣ занятия за подготовката на бѫдещитѣ подофицери. Не бѣше занемарена и подготовката на младитѣ офицери, които редовно се изпращаха въ учрежденитѣ курсове при дивизията по газовата отбрана, картечното дѣло и др., а едновременно съ това въ подготовката и на хората въ служене съ бомбитѣ, маскитѣ, гранатохвъргачкитѣ и разнитѣ други срѣдства, които изисква-

ше съвременната и продължителна окопна война. Между това той формира 2. и 3. картечни роти, а на 13. май 1917. год., съгласно нарежданията на щаба на армията, той премина въ тридружиненъ съставъ отъ по 4. роти, а всѣка рота отъ по 3 взвода. 4. дружина отъ полка се отдѣли отъ него и влѣзе въ новоформирания 84. п. полкъ. По случай раздѣлата си съ тая дружина, командирътъ на полка счете за нуждно да издаде следната заповѣдь по полка:

„Съгласно заповѣдьта по 7. Рилска дивизия отъ 13. того подъ № 31, 4. дружина отъ полка се отдѣля и влиза въ състава на новоформирания 84. п. полкъ. При раздѣлата спомнямъ си за участието на дружината въ състава на полка въ всички походи и боеве, като се почне отъ минаването границата при Мусулъ и изъ Сърбия, при Крива Вея, Враня, Лѣсковецъ, Бонуша, Търникевци, Козница планина, Гиляни, Косово поле, минаването на рѣка Ситница чакъ до с. с. Расиновци и Седларъ въ Албания. Отъ Албания, по заповѣдь на началството, полкътъ заедно съ 4. дружина трѣбваше да премине почти цѣла Македония край политѣ на Шаръ, презъ Щимля, Феризовичъ, Качаникъ, Скопйе, Велесъ, Кавадарци, с. Петрово, Габрово, Бурлево и да се яви при Гевгели, гдето, като влѣзе въ състава на дивизията, атакува ариергарднитѣ части на французитѣ, прогони ги и завладѣ Гевгели. Следъ това полкътъ съ 4. дружина трѣбваше да се прехвърли отъ Бурлево презъ Вардаръ, край политѣ на Бѣласица до с. Катунци, отгдето по посока презъ с. Крушово, Шарлия планина се яви надъ Сѣресъ, а после при с. Елшанъ и на 3. октомврий м. година 4. дружина взе участие въ атаката на с. Ени-кьой. Еникьойскиятъ бой по своитѣ ужаси ще остане паметенъ за всички участвуващи. Въ този бой англичанитѣ получиха добъръ урокъ и ще помнятъ срещата си съ 13. п. Рилски полкъ.

Презъ всичкитѣ тѣзи походи и боеве, безъ да се гледа, че по-голѣмата часть отъ тѣхъ бѣ извършена въ най-суровата зима и при голѣми трудности по калнитѣ пжтища на Македония и при голѣми лишения въ храната по липса на добри съобщения въ страната, 4. дружина въ състава на полка надви на всички тия трудности съ неподражаемо геройство и издържливость и достойно изпълни навсѣкжде съ честь възложенитѣ ѝ задачи.

Ето защо сега, при отдѣлянето ѝ отъ полка, считамъ за свой служебенъ дългъ да изкажа моята искрена благодарность на г. г. офицеритѣ и войницитѣ отъ 4. дружина за показаната отъ тѣхъ храбрость, съ кое-

то изпълниха достойно войнишкия си дългъ къмъ Царя и Отечеството, и имъ пожелавамъ, щото въ новия 84. пех. полкъ да продължаватъ сжщо така неуморно отличната си служба за довършване щастливо започнатото свето дѣло — обединението на цѣлокупния български народъ".

Прекаралъ непрекжснато 7 месеца на позицията въ усиленъ трудъ по укрепяването и денонощно напрежение по охраната и отбраната ѝ, полкътъ на 8. срещу 9. юний бѣше смѣненъ отъ 84. п. полкъ. Следъ като остави на позицията картечнитѣ си роти, и придадената къмъ него 207. германска такава, гранатохвъргачкитѣ, всичкото инженерно имущество, дадено му за укрепяването на позицията и телефонния кабелъ, той се оттегли задъ втората отбранителна линия. Тукъ дружинитѣ се разположиха въ следнитѣ пунктове: 1. дружина — северно отъ с. Спатово до р. Струма, 2. дружина — североизточно отъ Комарето, задъ 26. п. Пернишки полкъ, а 3. дружина — северозападно отъ селото Латрово, задъ 84. пех. полкъ.

Първитѣ дни следъ смѣната отъ позицията хората прекараха въ почистване на оржжието и изпиране на дрехитѣ си. Следъ това се започнаха редовни строеви занятия за подтягане, а наредъ съ това и работата по укрепяването на втората отбранителна линия, отъ която всѣка дружина имаше даденъ участъкъ. На 23. юлий въ $5^1/_2$ ч. сл. пл. при обучението на 1. картечна рота по бомбовото дѣло станаха жертва командиръ̀тъ на ротата, запаснияъ̀ поручикъ попъ Георгиевъ Сава Захариевъ, ефрейторъ̀тъ Иванъ Андоновъ и редникъ̀тъ Стефанъ Ивановъ Пантелейски, по случай избухването на бомбата едновременно съ удара. Отъ тази експлозия бѣха ранени още и 4 долни чинове отъ сжщата рота. Убититѣ на 24. юлий бѣха погребани съ подобающитѣ военни почести въ двора на една отъ църквитѣ на гр. Демиръ Хисаръ.

Така премина времето отъ 9. юний до 3. октомврий включително 1917. г., до когато дружинитѣ бѣха на почивка при горепоменатитѣ пунктове. На 7. септемврий полкътъ въ командно отношение бѣ приетъ отъ подполковникъ Йовчевъ Жечо, понеже досегашниятъ такъвъ, полковникъ Кировъ Кръстю, замина, за да заеме новото си назначение — командиръ на 1. бригада отъ 4. п. Плѣвенска дивизия. На 4. октомврий дружинитѣ последователно започнаха да заематъ участъка на 14. п. Македонски полкъ. Въ последствие този участъкъ се зае само отъ цѣлата 3. дружина и 2 роти отъ 1. дружина, като 2. дружина и 2 роти отъ 1. дружина заеха и цѣлия участъкъ на 84. п. полкъ. Това стана на 6. ноемврий. На 4. декемврий на полка се възложи да укрепва и отбранява участъка отъ р. Струма до Спатовската рѣка включително. За тази цель нашата 2. дружина предаде участъка

си ни 3. дружина отъ 84. п. полкъ, а тя съ две роти въ бойна часть и две въ поддръжка зае старата си позиция, участъка № 1. отъ р. Струма до Мокрото дере. Участъкътъ № 2. се зае отъ 3. дружина съ три роти въ бойна часть и една въ полкова поддръжка, а № 3. до Спатовската рѣка, която бѣше границата между нашия полкъ и 84. п. полкъ — отъ 1. дружина съ две роти въ бойна часть, една въ дружинна поддръжка и една полкова поддръжка.

Полковникъ Йовчевъ, командиръ на полка отъ 7. IX. 1917. г. до демобилизацията му.

Животътъ на полка на позицията наново започна да тече по старому. Започнаха взаимнитѣ нескончаеми бомбардировки и патрулни нападения между двете противоположни страни, съ каквито обикновенно се характеризира позиционната война. Едно такова нападение, съ цель да се заловятъ пленници, се произведе на 9. ноември отъ една щурмова група, отъ 81 человѣка подъ командата на подпоручикъ Коцевъ. Нощувалъ заедно съ групата си на 8. ноември вечерьта въ с. Орманли, подпоручикъ Коцевъ въ 4 ч. сл. пл. на 9. ноември забеляза, че една неприятелска рота се задава отъ къмъ с. Коприва съ посока на с. Орманли и, като й устройва капанъ чрезъ раздѣлянето на командата си на три части, успѣва да изненада противника, да го обхване и въ ожесточенъ бой да из-

бие една голѣма часть отъ него, като успѣва да залови 4 пленника, отъ които единъ раненъ офицеръ. При опита да се пренесе офицерътъ на ржце, понеже билъ тежко раненъ, нашитѣ войници биватъ ранени, отъ които единъ тежко. Втора група го взела да го носи, но, понеже офицерътъ издъхналъ, войницитѣ го изоставили, и се задоволяватъ съ довеждането на останалитѣ трима пленника. Въ този бой, който е траялъ само половинъ часъ, командата е претърпѣла загуби 1 тежко раненъ и 5 леко ранени долни чинове.

Времето по позициитѣ започна да става доста тягостно съ настжпването на зимата 1917.—1918. г., която бѣше доста сурова. Зимниятъ сезонъ не прѣчеше да продължаватъ вза-

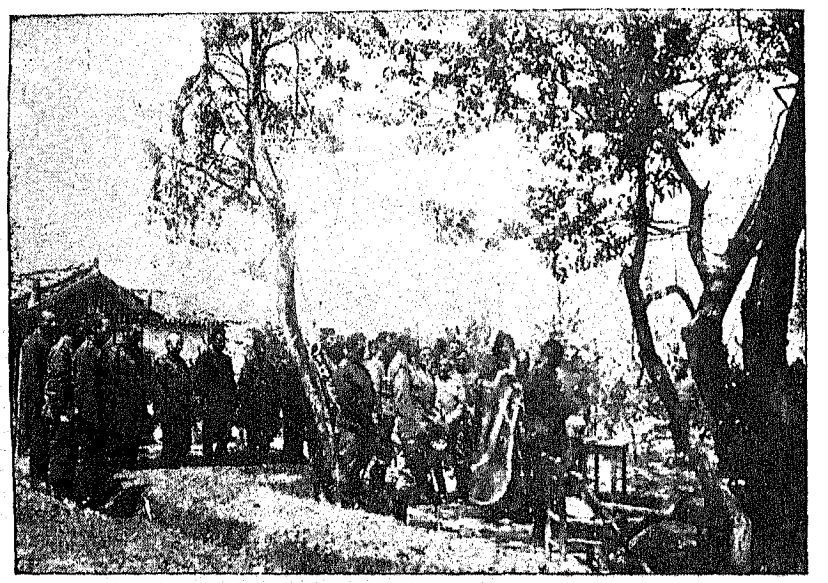

Панихида по случай годишнината отъ Ени-кьойския бой.

имнитѣ нападения на позициитѣ и бомбардировкитѣ, макаръ и по-рѣдко между дветѣ страни. Това бѣше нѣщо обикновенно, на което всички бѣха свикнали. Наредъ съ охраната и отбраната на позицията се произвеждаха занятия съ свободнитѣ хора за подтягане, като се намираше и време за почистване, изкърпване и разни други домакински нужди.

Презъ времето, когато полкътъ бѣше на тия позиции, на войницитѣ се даваше и домашенъ отпускъ въ България за свиждане съ своитѣ близки и нареждане на частнитѣ си домашни работи. Полкътъ въ домакинско отношение тукъ бѣше доста добре. Липса отъ храна не се чувствуваше. Храната обикновено се приготовляваше задъ позициитѣ и се донасяше въ окопитѣ. Презъ зимата за огрѣване хората си

служеха съ дървени вѫглища, понеже дървата издаваха пушекъ, който откриваше линиитѣ на окопитѣ и привличаше неприятелския огънь.

Пролѣтьта на 1918. година премина въ оживена дейность. Пакъ нескончаеми бомбардировки на позициитѣ и частични нападения между двѣтѣ страни. Въ всички тия нападения Рилци съ твърдость устояваха на позициитѣ си. Между многото нападения, които често се предприемаха отъ наша страна, заслужава да се отбележи това, което се извърши на 15. априлъ 1918. год. На този день въ с. Баракли се изпрати, както по обикновено, наблюдателната застава въ съставъ единъ взводъ отъ 11. рота, подкрепена съ два взвода

Весели минути на фронта — Сѣрско поле.

отъ 4. рота на поправителния полкъ. Взводътъ отъ 11. рота бѣше насоченъ къмъ с. з. окрайна на с. Баракли, а двата взвода отъ 4. рота на поправителния полкъ — къмъ северо-източната окрайна на сѫщото село.

Когато патрулитѣ наближиха 300 крачки отъ селото, тѣ бѣха посрещнати съ пушеченъ огънь отъ окрайната на селото, но, подкрепени отъ ядрата на взводоветѣ, бързо залегнаха и заеха позиция срещу селото. Оказа се, че презъ нощьта на 14. срещу 15. априлъ селото е било заето, съ цель да бѫде задържано, отъ 2 неприятелски роти съ 4 картечници и 4 бомбохвъргачки. За присѫтствието на неприятеля въ селото веднага бѣше донесено на командира на 3. дружина и на командира на полка.

Съ получаване на донесението, командиръть на дружината въ 7 ч. 10 м. пр. пл. изпрати останалитѣ два взвода отъ 11. рота да отидатъ и подкрепятъ заставата. Взводоветѣ

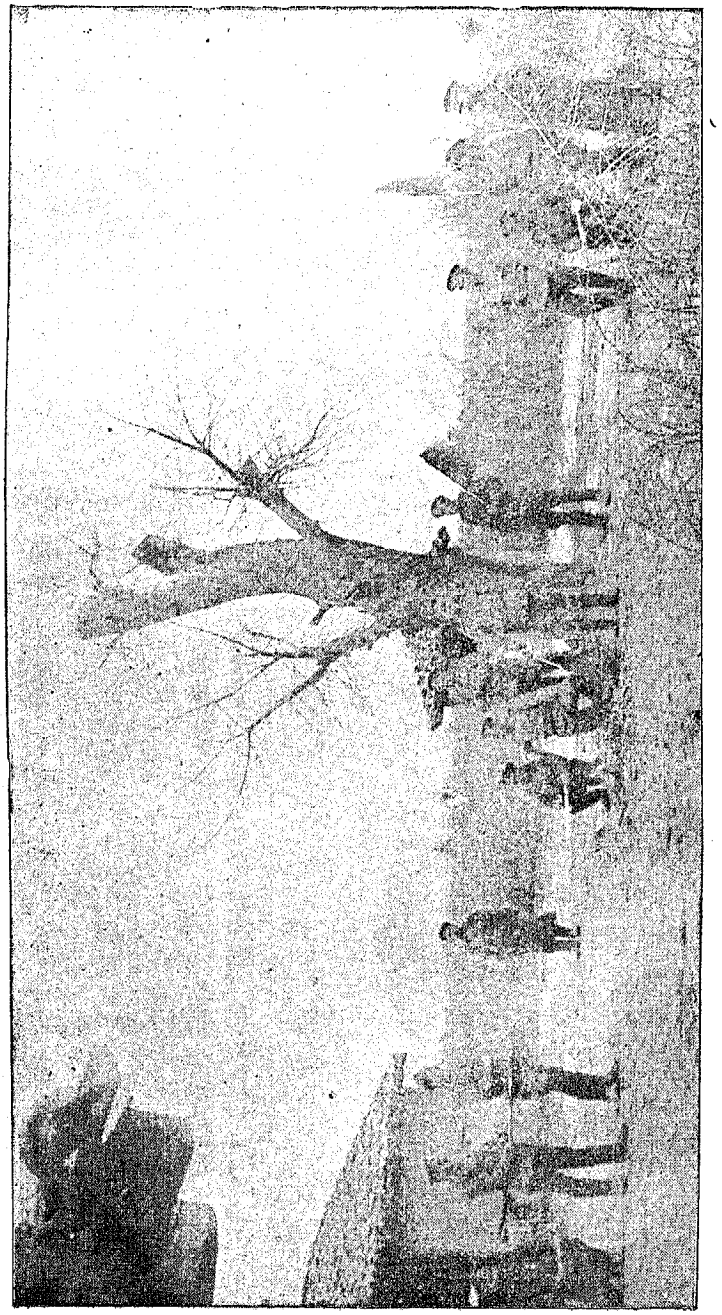

Упражнения по сигнализация въ Сърско поле.

пристигнаха при с. Баракли къмъ 8 ч. пр. пл. Отъ своя страна командирътъ на полка даде заповѣдь да се атакува селото и да се прогони врага, като разпореди да се подкрепи заставата съ две картечници отъ 1. картечна рота и се подготви атаката съ огънь отъ една батарея отъ 17. артилерийски полкъ.

Съ получаване на заповѣдьта батареята откри огънь по селото. Взводоветѣ отъ своя страна, следъ една ожесточена стрелба, се понесоха въ атака и успѣха следъ единъ ржкопашенъ бой съ бомби да заематъ окрайната на селото и, следъ като убиха офицера и 7 души отъ прислугата на картечницитѣ, успѣха да вематъ въ пленъ 11 души англичани. Противникътъ въ паническо бѣгство се оттегли къмъ срѣдата на селото. Заставата, усилена съ пристигналитѣ ѝ въ подкрепа два взвода отъ 11. рота, веднага настжпи и започна да обгражда противника. Въ това време бѣше раненъ замѣстникъ командира на 11. рота, подпоручикъ Василиевъ, а едновременно съ него и санитарьтъ, който правѣше опитъ да го изтегли и превърже назадъ.

Мѣстото на подпоручикъ Василиевъ скоро бѣше заето отъ фелдфебела на 11. рота Кацаровъ, като остана да ржководи боя командирътъ на 4. рота отъ поправителния полкъ, поручикъ Войводовъ. Когато на бригадния командиръ бѣше донесено за водещия се бой, той даде бърза заповѣдь за откриване огънь отъ повече батареи отъ 17. арт. полкъ. Въ скоро време селото Баракли бѣше задимено отъ огъня на нашитѣ батареи, който, споредъ показанията на войницитѣ, е билъ много точенъ.

Едновременно съ нашия артилерийски огънь бѣше откритъ такъвъ и отъ противника по източната окрайна на с. Баракли. Двата взвода отъ 4. поправителна рота, които бѣха взели живо участие въ атаката на противника въ окрайната на с. Баракли, попаднали подъ ударитѣ на силния неприятелски артилерийски огънь, се принудиха да се оттеглятъ назадъ и прикриятъ задъ разрушенитѣ стени въ окрайната на селото. Въ това време фелдфебелътъ на 11. рота Кацаровъ постави нашитѣ две картечници на позиция срещу северозападната окрайна на селото, а съ единъ взводъ се насочи въ обхватъ на югозападната окрайна и съ това принуди противника на групи да почне да отстжпва.

Когато нашитѣ батареи прекратиха стрелбата, противникътъ използува този моментъ и, подкрепенъ съ прѣсни части, започна да дава видъ, че се готви да настжпва. Тогава федфебелътъ Кацаровъ съ двата си взвода се привдигна въ атака и го принуди да отстжпи отъ северозападната окрайна на селото, като изостави една отъ картечницитѣ си. Посрещнатъ и подкрепенъ отъ неговитѣ поддръжки, противникътъ наново се спрѣ и зае позиция въ югозападната окрайна,

Къмъ 10 ч. пр. пл., по заповѣдь на командира на полка, се изпратиха въ с. Баракли и останалитѣ два взвода отъ 4. рота отъ поправителния полкъ.

Съ пристигането на тия два взвода къмъ 11 ч. пр. пл. се организира атаката на неприятелската позиция. Взводоветѣ отъ 4. поправителна рота настжпиха отъ източната окрайна на селото къмъ срѣдата съ посока къмъ югозападната окрайна, а тия отъ 11. рота — въ обхватъ на врага къмъ сжщата окрайна. Подъ прикрието на огъня отъ нашитѣ картечници, ротитѣ се хвърлиха въ атака, разбиха окончателно врага и го принудиха въ паника да отстжпи къмъ селата Кумли и Елшанъ, изоставяйки въ наши ржце и доста пленници.

Къмъ обѣдъ селото Баракли бѣше окончателно изчистено отъ противника и заето отъ нашитѣ роти, които отъ старитѣ си окопи, въ южната окрайна на селото, преследваха съ огънь бѣгащитѣ неприятелски групи къмъ югъ.

Въ този бой нашитѣ две роти имаха загуби: 6 долни чинове убити и 1 офицеръ и 5 долни чинове ранени. Противникътъ имаше загуби: 43 здрави человѣка заловени въ пленъ и 1 офицеръ, 1 кандидатъ офицеръ и 38 долни чинове убити. Като трофеи отъ него бѣха взети 2 картечници, 60 пушки и множество раници, платнища, шанцовъ инструментъ и разни други материали.

Въ взаимни нападения между дветѣ противоположни една на друга неприятелски страни премина и лѣтото на 1918. год. Тѣ се състояха обикновенно въ изпращане на усилени патрули, щурмови групи и малки охотнически команди, които често пжти образуваха засади предъ фронта на противника за предугаждане намѣренията му и залавяне пленници. Освенъ тѣхъ се изпращаха често и отдѣлни взводове, роти, а въ нѣкой случай и сборни дружини, съставени отъ полковетѣ на бригадата, които имаха за задача да произвеждатъ нападения на опредѣлени мѣста отъ фронта му, съ цель да разкриватъ силитѣ му, точното му разположение, т. е. кои пунктове заема и да прѣчатъ да се затвърдява на тѣхъ. За тази цель тѣ завързваха бой съ участието и подкрепата и на нашата артилерия. Тия нападения, които често пжти завършваха съ залавянето на пленници, даваха възможность въ всѣко време да се знае за силата, състава и точното разположение на противника. Отъ нападенията, които се предприеха въ началото на лѣтото, се установи, че срещу насъ на фронта Хазнатаръ — Орманли — Долапъ Чифликъ — Кумли въ подкрепа на стоящата до тогава английска дивизия имаше вече и гръцки дивизии. Покрай тия нападения, като нѣщо обикновено бѣше почти ежедневното и взаимно обстрелване на позициитѣ съ обезпокоителенъ, а въ много случаи и барабаненъ артилерийски огънь.

Така се водѣше борбата до края на месецъ септември, когато, вследствие на пробива при Добро поле и сключването на примирието, полкътъ трѣбваше да се оттегли и напустне позициитѣ си.

Любовь къмъ началника.

Презъ 1917. година противникътъ следъ неуспѣшенъ опитъ да откърти 13. пехотенъ Рилски полкъ отъ позициитѣ му при с. Спатово — Ени кьой, се оттегли на линията: село Елшанъ — Кумли — Просеникъ.

Близкото съседство съ врага наложи на 17. юний вечерьта да се изпрати засада при селото Орманли, усилена съ две тежки картечници. Ротниятъ командиръ на картечната рота тръгва да провѣри бодростьта на засадата и въ непрогледния мракъ долавя движения на хора. Неподозирайки вражеската среща, той спокойно крачи.

Но въ мигъ 5—6 души англичани се нахвърлятъ върху него и почватъ да го дърпатъ.

Шумътъ отъ това боричкане привлича вниманието на редника отъ картечната рота Станко Павловъ отъ село Коркина, Дупнишко, който веднага се спуска къмъ посоката, отъ кѫдето иде шумътъ и за голѣмо очудване той вижда борбата на ротния му командиръ съ врага. Преизпълненъ отъ любовь къмъ началника си, той съ рискъ на живота си се притича на помощь, като съ ярость се нахвърля и съ ножъ поваля двама, а другитѣ въ лудъ бѣгъ изчезнаха въ тъмнината.

Безстрашниятъ Павловъ искаше да отмъсти на врага, той се спуска съ ротния си командиръ подиръ бѣгащитѣ и двама отъ тѣхъ сѫ пленени.

Съ тоя подвигъ картечникътъ Станко Павловъ подчерта своята преданность и обичь къмъ началника си.

За проявено самообладание и геройство той заслужено бѣ награденъ съ ордена за храбрость.

Храбритѣ секрети.

(17. май 1917. год.)

Тъмна и непрогледна нощь, слабъ вѣтъръ полюляваше изсъхналата трева на Сѣрското поле, прорѣзано отъ позициитѣ на англичанитѣ и 13. пех. Рилски полкъ. Нищо не нарушава мъртвата тишина въ околноститѣ на гр. Баракли Джумая.

Въ тая нощна пустота има нѣщо будно — постоянно бдящо. Това е зоркото око на секретитѣ отъ 16. рота, редникътъ Сребровъ Никола Атанасовъ отъ с. Еремия, Кюстендилско и Чакаловъ Димитъръ отъ с. Сърбиново — Горно Джумайско, които, спотаени предъ позицията на своята рота, не изпускатъ и най-малкия шумъ.

Къмъ единъ часа презъ нощьта, вперили очи въ тъмнината, едва дочуватъ нѣкакъвъ шумъ, като отъ движение на хора. И, действително, не се изминава много време и въ мрачината предъ тѣхъ се очертава движение на човѣшки сѣнки; това е противниковъ патрулъ, който се насочва къмъ тѣхъ. Редникътъ Сребровъ, като началникъ на поста, решава да пропустне патрула, за да остане последниятъ между тѣхъ и ротата. Патрулътъ отминава, но, когато бива усѣтенъ, обстрелянъ отъ нашитѣ постове, той отстжпва.

Сега, обаче, неговиятъ пжть е пресѣченъ. Двамата смѣли другари се нахвърлятъ отъ горе му и въ неравна борба успѣватъ съ огънь и ножъ да убиятъ трима и двама хващатъ въ пленъ.

Така самоотвержено и правилно изпълниха задачата си двамата секрети и като награда бѣха пустнати въ едномесеченъ отпускъ и укичиха гърдитѣ си съ ордена за храбрость.

ПРОБИВЪТЪ НА ДОБРО-ПОЛЕ.

Примирието — оттеглянето на полка отъ позициитѣ му. Демобилизацията.

На 14. септемврий 1918. год. съглашенската армия, съсрѣдоточена въ по-голѣмата си часть срещу позициитѣ на 3. п. Балканска дивизия при Добро-поле, предприе нападение на този пунктъ и, като разшири успѣхитѣ си въ първитѣ нѣколко дена, успѣ да проникне въ нашитѣ линии на дълбочина около 25 километра на единъ фронтъ отъ 50 клм. Това се извърши въ единъ моментъ, когато останалитѣ части отъ нашата армия при Битоля, Дойранъ и р. Струма храбро отстояваха на позициитѣ си и съ героизъмъ и себеотрицание отблъсваха неприятелскитѣ нападения.

Въпрѣки героизъма на нѣкои отъ частитѣ на нападнатия фронтъ, намѣриха се, обаче, доста измѣнници отъ разбититѣ полкове, които самоволно напустнаха частитѣ си, като увлѣкоха съ себе си много отъ слабохарактернитѣ и изгубили самообладанието си войници. Тия тълпи отъ въоржжени хора, освенъ че съ нежеланието си да се биятъ улесниха противника безпрепятствено да разширява успѣхитѣ си, но, ка-

то ограбваха всичко, що срѣщаха по пжтя си, внасяха смутъ въ тила, а съ това прѣчеха и отслабваха нашата съпротива. Нѣкои отъ тия тълпи не се свѣнѣха да ограбватъ даже и частната собственость. Изгубили всѣко човѣшко достойнство, тѣ, като дезорганизираха всичко, що срещнаха по пжтя си, станаха причина по пътитѣ си да докаратъ врага въ отечеството ни. Въ своята злоба и отмъщение тия тълпи отъ изверги и обезумѣли хора нападнаха и Главната ни квартира въ гр. Кюстендилъ и, следъ като малтретираха и разтроиха всичко на пжть презъ Радомиръ, гдето сжщо така разрушиха и разграбиха всичко, що намѣриха тамъ, се отправиха за София, за да накажатъ управницитѣ ни за погрома на България, като не смѣтаха, че самитѣ тѣ съ необузданитѣ си действия станаха причина преждевременно да го докаратъ. Намѣриха се, обаче, доблестни български синове—офицери и войници, които бързо се справиха въ Владая съ тия измѣнили на дълга си безотечественици и, като въдвориха редъ, спасиха отечеството отъ пъленъ погромъ — да оставятъ противника да се мѣси въ нашитѣ държавни работи и напълно да ни обезличи.

Разбира се, че всички тия печални събития не останаха безъ отзвукъ за многострадалното ни отечество. На първо време тѣ наложиха отстжплението на другитѣ наши армии, които до последния моментъ храбро отстояваха позициитѣ си. На 19. септемврий неприятельтъ бѣше вече значително разширилъ успѣхитѣ си, както по фронта, така и въ дълбочина. Той бѣше се вече надвесилъ надъ Прилепъ въ тила на частитѣ отъ 1. Софийска дивизия при Битоля и надъ Кавадарци и севернитѣ склонове на Марианската планина, като заплашваше тила и на I. армия при Дойранъ. Това стана причина, щото тия наши части да получатъ на 20. септемврий фаталната заповѣдь за отстжпление, която тѣ приведоха въ изпълнение още сжщия день вечерьта, безъ да гледатъ на голѣмитѣ си успѣхи, които имаха до това време надъ врага.

Стеклитѣ се неблагоприятни обстоятелства при Добро поле, които станаха причина за отстжплението и на другитѣ наши армии при Битоля и Дойранъ, бързо като съ свѣткавична бързина проникнаха и между редоветѣ на Рилци. Една обща тжга и загриженость се чувствуваше и виждаше по измжченитѣ имъ лица. Тѣхъ ги измжчваше обстоятелството, че можеше да имъ се наложи по заповѣдь да напустнатъ позициитѣ, които съ такава енергия и упоритость защищаваха отъ близо две години. Въпрѣки всичко това, тѣ съ сжщата твърдость и упоритость защищаваха позициитѣ си отъ нападитѣ на противника, които той въ последнитѣ дни предприемаше съ цель да ни ги отнеме.

Нападението, което гърцитѣ на 27. септемврий— последнитѣ дни отъ катастрофата — се опитаха да направятъ, бѣ-

ше отблъснато съ сжщото упорство, каквото врагътъ бѣше навикналъ да познава въ миналото. Той за лишенъ пжть се убеди, че съ сила не е въ състояние да вземе позициитѣ на Рилци, на които тѣ бѣха готови до единъ да измратъ.

Катастрофата при Добро-поле доде да увѣри българското правителство, че армията ни, по причина на изтощението и растящето въ нея разложение, причинено отъ родоостжпницитѣ, не е въ състояние по-нататъкъ да продължава войната безъ рискъ да се докарватъ по-голѣми и непоправими злини за отечеството ни. Ето защо, то взема решение и поиска примире отъ Съглашенското главно командуване, безъ повече да се солидаризира съ нашитѣ съюзници — германци, които по своето тежко положение, не бѣха въ състояние да ни помогнатъ.

На 29. септемврий въ гр. Солунъ нашата делегация, изпратена да води преговори за примирие, бѣше принудена да подпише такова, условията на което ѝ бѣха просто продиктувани—така, както искаше победительтъ, безъ да има право да направи нѣкакви възражения. Споредъ подписания протоколъ за примирието България се задължаваше:

1. Да опраздни всички територии, които преди започването на войната принадлежаха на Сърбия и Гърция. Българскитѣ власти въ заетитѣ отъ съглашенскитѣ войски територии оставаха по мѣстата си.

2. България ще демобилизира армията си, съ изключение на 3 пех. дивизии и 4 конни полкове, които ще се употрѣбятъ за охрана на Добруджа и източната граница.

3. Българскитѣ пленници ще бждатъ употрѣбени за работа по съобщенията до сключването на мира, а пленницитѣ на съюзенитѣ държави ще бждатъ освободени веднага.

4. Оржжието на демобилизиранитѣ войски ще се складира на известни пунктове подъ контролата на Съглашението, а това, отнето отъ 4. гръцки корпусъ, ще се повърне, ако не е изпратено въ Германия.

5. Всички части западно отъ скопския меридиянъ оставатъ временно въ пленъ, офицеритѣ запазватъ оржжието си.

6. Германскитѣ и австрийскитѣ войски въ срокъ отъ четири седмици да се изтеглятъ отъ България. Въ сжщия срокъ да напуснатъ България и дипломатическитѣ и консулскитѣ представители на Централнитѣ държави заедно съ тѣхнитѣ поданници.

Въ едно тайно приложение къмъ протокола се налагаха на България и следнитѣ тежки условия:

а) Съглашенскитѣ войски иматъ право да минатъ презъ България като използуватъ всички държавни желѣзници; тѣ

ще контролиратъ телефонитѣ, телеграфитѣ и безжичнитѣ телеграфни станции.

б) Войскитѣ на Великитѣ сили ще окупиратъ известни стратегически пунктове за гаранция; безъ особени причини столицата нѣма да бжде окупирана.

в) Българскитѣ пристанища ще бждатъ отворени за параходитѣ на съглашенскитѣ и неутрални държави.

г) Командуващиятъ Солунската армия си запазва правото да поиска прекратяването на всички сношения между България и бившитѣ й съюзници.

Това бѣха условията, които Българското правителство и народъ трѣбваше по силата на стеклитѣ се обстоятелства да приематъ, понеже такава бѣше волята и желанието на победителя.

По силата на тия тежки условия Рилци трѣбваше доброволно да се преклонятъ предъ злата орисница на сждбата и да напустнатъ позициитѣ си, които две години бранѣха съ такава енергия, смѣлость и упоритость. На 30. септемврий тѣ получиха съобщение за сключеното вече примирие, както и заповѣдь за приготовление за напущание позициитѣ си. На 2. октомврий вечерьта тѣ съ голѣма мжка и тжга на душата си напустнаха тия мѣста, гдето въ продължение на толкова време бѣха положили извънмѣрни усилия и бѣха дали толкова мили, скжпи и незабравими жертви. Примирили се, че при стеклитѣ се обстоятелства не може повече да се продължава борбата, тѣ съ наведени глави, отдавайки последна почить на загиналитѣ си другари, се отдалечиха на пжть за къмъ дефилето и на 5. октомврий, превозени по ешалонно по дековилната линия, пристигнаха въ гр. Дупница. На пжть по шосето Дупница — Кюстендилъ полкътъ на 6. октомврий нощува при Ново-село, на 7. октомврий — при с. Багренци, а на 8. октомврий въ 8. ч. пр. пл. пристигна въ гр. Кюстендилъ, тържествено посрещнатъ отъ гражданството и жителитѣ на околнитѣ до града села.

Днитѣ 9. и 10. октомврий преминаха въ приготовление и снабдяване съ уволнителни билети и други за пжтуване по желѣзницата книжа, както и по приемане на облѣклото, оржжието и снаряжението отъ подлежащитѣ на уволнение запасни. На 11. октомврий замина и последната партида запасни, изпратена съ благодарность отъ нейнитѣ началници за достойното държание въ боевете. При взаимни и задушевно сърдечни сбогувания и пригръдки, запаснитѣ се отправиха по домоветѣ си, всрѣдъ възторженото и гърмогласно „ура“ на тѣхнитѣ другари и благопожеланията на началствуващи лица за мирна и ползотворна работа и готовность за доизкарване народното въжделение на по-добъръ край, ако отечественитѣ интереси изискатъ това.

***

Въ настоящата история на полка ние изложихме накратко ония гигантски усилия, които Рилци проявиха въ Свѣтовната война, въ която българскиятъ народъ се намѣси отъ желание да осѫществи обединението на племето си. Отъ нея бѫдещитѣ поколѣния ще узнаятъ и ще се удивляватъ на ония велики и славни дѣла, които сѫ извършили тѣхнитѣ предшественици за благото и преуспѣването на своята родина. Великитѣ и славни дѣла на Рилци, проявени по бойнитѣ полета на Сърбия и Македония, ще останатъ на вѣчни времена да изпълнятъ нашитѣ сърдца. Тѣ ще останатъ паметни въ историята на полка и ще сочатъ на иднитѣ поколѣния, какъ тѣхнитѣ бащи, братя и дѣди сѫ се жертвували за обединението на племето си. Отъ друга страна, тѣ ще ги окуражаватъ и напѫтствуватъ да следватъ тѣхния примѣръ, защото само по този начинъ ще може да се достигне благоденствието и величието на племето ни.

Поклонъ предъ великата и свѣтла паметь на загиналитѣ Рилци, пръснати въ незнайни и безкръстни гробове по бойнитѣ полета на Сърбия и Македония.

Вѣчна слава и гордость на живитѣ борци и радетели за преуспѣването и величето на България!

Следъ свършването на Свѣтовната война на българския народъ бѣ наложенъ единъ чудовищенъ миренъ договоръ. Ония, които уреждаха сѫдбинитѣ на победенитѣ, виждайки, че не могатъ да сломятъ високия и несъкрушимъ български духъ и страхувайки се отъ сѫщия, решиха и посегнаха върху материалната му мощь—военната ни сила. Не забравили победния викъ на българския войнъ, тѣ искаха да ни поставятъ въ невъзможность за каквато и да бѫде законна самозащита. Намалиха нашата армия, като сѫщевременно забраниха задължителната военна служба и я замѣстиха съ доброволци. По силата на мирния договоръ ние трѣбваше да премахнемъ сѫществуващата войскова организация и вмѣсто нея да възприememъ нова такава. Поради това 13. п. Рилски полкъ, който записа съ златни букви името си въ историята на Балканската и Общоевропейската война, на 30. ноември 1920. г. съ заповѣдь по полка № 125 премина въ дружина съ съставъ 3 пехотни и 1. т. к. роти, като попълването на личния съставъ стана съ доброволци, а не по задължителната ни система. Най-малкиятъ срокъ на службата за доброволцитѣ е 12 години.

Сватбата на Н. В. Царь Борисъ III. за Италиянската принцеса Джиована.

Единъ отъ радостнитѣ моменти въ живота на българската войска и този на 13. пех. Рилски полкъ е сватбата на Н. В. Царя. Тя се извърши на 2. ноември 1930. г. въ ст. София. 13. пех. Рилски полкъ е единъ отъ щастливитѣ полкове, който присѫтствува на това тържество и при този случай има възможность предъ многохилядень народъ да демонстрира своята мощь на солидна подготовка, високъ духъ на съзнание и вѣрность на Царя.

Рилци можаха достойно да посрещнатъ своята Царица и още въ този моментъ да изразятъ своята обичь, вѣрность и преданность на Царския домъ.

Въ своитѣ чувства Рилци не бѣха излъгани—Н. В. Царицата още сѫщия день прие българското име Иоана, името на българския светецъ — Иоанъ Рилски. Вѣнчавката ѝ съ Царя се извърши въ нашата черква Св. Александъръ Невски.

О це отъ първия день Н. В. Царицата обикна българската земя и българския народъ, неговата армия, като прие шевството на 11. пехотенъ Сливенски полкъ, 10. коненъ полкъ и 2. артилерийски полкъ.

На 13. януарий 1933. година Царскиятъ домъ и българскиятъ народъ бѣха ощастливени съ първата рожба — Княгиня Мария Луиза, която бѣ кръстена на 15. януарий 1933. г. въ двореца София. Тя носи името на майката на Н. В. Царя.

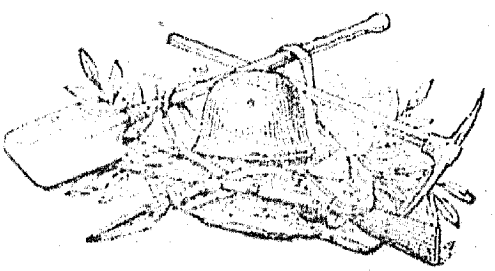

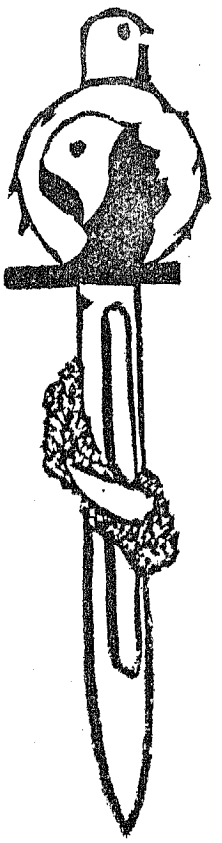

ПРИЛОЖЕНИЕ

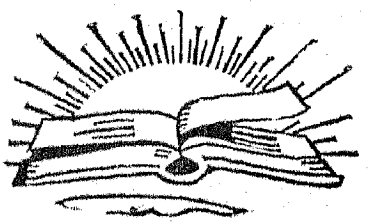

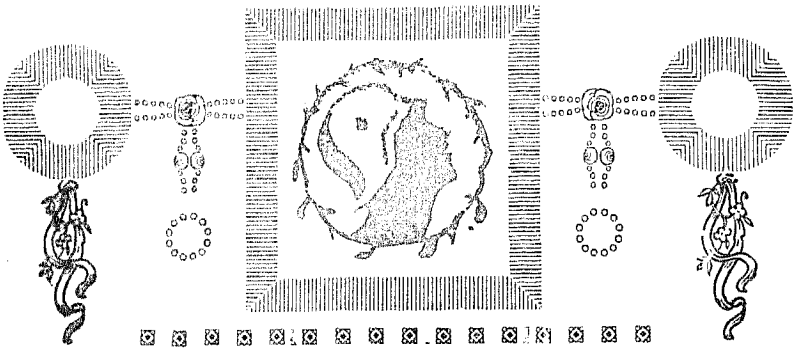

СПИСЪКЪ

на офицеритѣ, офицерскитѣ кандидати и подофицеритѣ въ 13. пех. Рилски полкъ презъ войната 1912. — 1913. година

№ по редъ	Чинъ, име и фамиля	Длъжность
1	Полковникъ Мановъ Стефанъ	к-ръ на полка
2	Подполковникъ Жабински Иванъ	„ на 2. д-жина
3	„ Каролевъ Иванъ	„ на 3. „
4	Майоръ Софкаровъ Георги	„ на 1. „
5	„ Мариновъ Пано	„ на 4. „
6	Сан. майоръ Киселковъ Слави	полкови лѣкарь
7	Капитанъ Касабовъ Манолъ	к-ръ на 1. рота
8	„ Пеневъ Тодоръ	„ на 2. „
9	„ Рачевъ Димитъръ	„ на 3. „
10	„ Тодоровъ Пеню	„ на 5. „
11	„ Марковъ Сотиръ	„ на 6. „
12	„ Димовъ Иорданъ	„ на 7. „
13	„ Димитровъ Петъръ	„ на 8. „
14	„ Мициевъ Димитъръ	„ на 9. „
15	„ Георгиевъ Сава	„ на 10. „
16	„ Райковъ Кръстю	„ на 12. „
17	„ Тилевъ Александъръ	„ на 13. „
18	„ Бадински Тодоръ	„ на 14. „
19	„ Стоилковъ Георги	„ на кар. „
20	„ Рязковъ Коста	„ на нестр. рота
21	„ Минковъ Константинъ	завед. прехраната
22	„ Минчевъ Стоянъ	к-ръ на 15. рота
23	Поручикъ Заховъ Константинъ	адютантъ на полка

№ по ред.	Чинъ, име и фамилия	Длъжность
24	Поручикъ Карановъ Любенъ	к-ръ на 11. рота
25	Подпоручикъ Захариевъ Т. Бойковъ	адютантъ на 1. др.
26	Поручикъ Самоковлийски II.	к-ръ на 8 рота
27	„ Иосифовъ Георги	„ на 1 рота
28	„ Самоковлийски I.	„ на 4. рота
29	„ Райновъ Стефанъ Кусевъ	завед. прехраната
30	Подпоручикъ Йовчевъ М. Ангеловъ	мл. офиц. 1. рота
31	„ П. Тодоровъ Ст. Христовъ	„ 1. „
32	„ Веселиновъ Богданъ	„ 2. „
33	„ Малиновъ Д. Гьошевъ	„ 2. „
34	„ Сираковъ Стоянъ	„ 3. „
35	„ Атанасовъ Василъ	к-ръ на 4. „
36	„ Дертлиевъ Антонъ Ивановъ	мл. офиц. 4. „
37	„ Малиновъ Атанасъ Христовъ	адютантъ на 2. др.
38	„ Доневъ Ст. Костовъ	мл. офиц. 5. рота
39	„ Македончето Кръсто Илиевъ	„ 6. „
40	„ Пѣйчевъ Наумъ Лазовъ	„ 6. „
41	„ Фудулски Евтимъ	„ 7. „
42	„ Андреевъ Андрей В.	„ 8. „
43	„ Попъ Анастасовъ Анастасъ	адютантъ на 3. др.
44	„ Брѣстнички Христо	мл. офиц. 9. рота
45	„ Мановъ Георги Якимовъ	„ 9. „
46	„ Христовъ Д. Георгиевъ	„ 10. „
47	„ п. Ивановъ В. Стефановъ	„ 10. „
48	„ Калайджиевъ Иванъ	„ 11. „
49	„ Чоневъ Димитъръ Гьорчевъ	„ 12. „
50	„ Коларовъ Василъ	адютантъ на 4. др.
51	„ Тавалички Тодоръ Цековъ	мл. офиц. 13. рота
52	„ Порожановъ Г. Христовъ	„ 14. рота
53	„ Адамъ Тръпка	к-ръ на 15. рота
54	„ Мордохай Я. Барухъ	мл. офиц. 15. рота
55	„ Митрушевъ Димитъръ	к-ръ на 16. рота
56	„ Траяновъ Тр. Китановъ	мл. офиц. 16. рота
57	„ Костовъ Христо	к-ръ на парк. взв.
58	„ Розевъ Александъръ Христовъ	н-къ на телеф. ком.
59	„ п. Никовъ Ал. Ант. Денкинъ	дружиненъ лѣкарь
60	„ Шишковъ Данаилъ Якимовъ	„ „
61	„ Балабановъ Димитъръ	„ „
62	„ Петковъ Иванъ	полкови аптекарь
63	Чиновникъ Миленковъ Захари	оржж. майстеръ
64	„ Николовъ Илко	ковчежникъ
65	Капелмайсторъ Касабовъ Петъръ	капелмайсторъ

№ по редъ	Чинъ, име и фамилия	Длъжность
66	Оф. канд. Ивановъ Вл. Димитровъ	взв. к-ръ 1. рота
67	„ Даскаловъ Иор. Найденовъ	„ 1. рота
68	„ Питевъ Александъръ Яневъ	„ 2.
69	„ Лазаровъ Михалъ Ивановъ	„ 2.
70	„ Митковъ Дим. Харалампиевъ	„ 3.
71	„ Величковъ Методи Николовъ	„ 4.
72	„ Георгиевъ Кост. Стояновъ	„ 4.
73	„ Попъ Христовъ Борисъ	„ 4.
74	„ п. Христовъ Борисъ Ивановъ	„ 5.
75	„ Пилевъ Тодоръ Илиевъ	„ 6.
76	„ Тенчевъ Тенчо Иванчовъ	„ 6.
77	„ Киселички Миланъ Христовъ	„ 7.
78	„ Вучковъ Георги Илиевъ	„ 7.
79	„ Лѣкарски Анд. Христовъ	„ 8.
80	„ Побиенски Хар. Димитровъ	„ 8.
81	„ п. Трайковъ Тод. Прокопиевъ	„ 9.
82	„ Дудевъ Иванъ Костадиновъ	„ 9.
83	„ Димитровъ Арсо Илиевъ	„ 10.
84	„ Драевъ Стаменко Димитровъ	„ 10.
85	„ Димитровъ Ат. Костадиновъ	„ 11.
86	„ Китановъ Иорданъ Кръстовъ	„ 11.
87	„ Раински Влад. Миленковъ	„ 12.
88	„ Величковъ Зинови п. Стоичковъ	„ 12.
89	„ Недѣлковъ Илия Георгиевъ	„ 13.
90	„ Пашински Янаки Богдановъ	„ 13.
91	„ Велковъ Иорданъ Петровъ	„ 14.
92	„ Филиповичъ Владимиръ	„ 14.
93	„ Спировъ Ростиславъ	„ 14.
94	„ п. Радевъ Гр. п. Захариевъ	„ 14.
95	„ Драгановъ Д. Харалампиевъ	„ 15.
96	„ Божковъ Никола Стоименовъ	„ 16.
97	„ Топлодолски Мил. Стоименовъ	„ 16.
98	„ Валявичарски Г. Ивановъ	„ 16.
99	„ Таневъ Борисъ	„
100	Мл. порт. юнкеръ Никола Х. Велчевъ	„ 2.
101	„ Иордановъ Иванъ	„ 4.
102	„ Махони Ап. Георгиевъ	взв. подоф. 15 рота
103	Фелдфебелъ Григоръ Дойчиновъ	фелдф. на 1. рота
104	„ Никола Атковъ	„ 3. рота
105	„ Иорданъ Велиновъ	„ 4. рота
106	„ Иванъ Петровъ	„ 6. рота
107	„ Костадинъ Божиловъ	„ 10. рота

№ по ред	Чинъ, име и фамилия	Длъжность
108	Фелдфебелъ Ставри Софрониевъ	фелдф. на 13. рота
109	„ Мите Иванчовъ	„ 13. рота
110	„ Христо Ненковъ	„ 16. рота
111	„ Соколъ Петровъ	„ н. рота
112	Сан. фелдфебелъ Петъръ Наковъ	мед. фелдшеръ
113	Фелдфебелъ Яне Велевъ	писарь II разрядъ
114	„ Максимъ Величковъ	музикантъ III раз.
115	Стар. подоф. Веселинъ Ст. Лъжовъ	взв. подоф. 1. рота
116	„ Димитъръ Ст. Стамболийски	„ 1. рота
117	„ Петъръ Митовъ	фелдф. на 2. рота
118	„ Иорданъ Ивановъ	взв. подоф. 2.
119	„ Никола Точевъ Поповъ	„ 3.
120	„ Христо Спир. Мановъ	„ 3.
121	„ Димитъръ Атанасовъ	„ 4.
122	„ Георги Ивановъ дѣдо Гогевъ	фелдф. на 5.
123	„ Димитъръ Накевъ Жижански	взв. подоф. 5.
124	„ Костадинъ Милевъ Митковъ	„ 6.
125	„ Никола Стоименовъ Петковъ	фелдф. на 7.
126	„ Костадинъ Георгиевъ Кочовъ	взв. подоф. 7.
127	„ Никола Масленковъ Треневъ	фелдф. на 8.
128	„ Костадинъ Ал. Ломнички	взв. подоф. 8.
129	„ Иванъ Лазовъ Гължбовъ	„ 8.
130	„ Миланъ Хр. Порожановъ	фелдф. на 9.
131	„ Захари Цоневъ Мутафчийски	„ 9.
132	„ Георги Стоевъ	взв. подоф. 10.
133	„ Крумъ Д. Фильовъ	„ 10.
134	„ Кирилъ Петревъ Йовевъ	фелдф. на 11.
135	„ Христо Георгиевъ	полк. знаменосецъ
136	„ Иорданъ Васевъ Яневъ	взв. подоф. 11. рота
137	„ Григоръ Велиновъ	фелдф. на 12.
138	„ Стоименъ Анастасовъ Гошевъ	взв. подоф. 12.
139	„ Павле Панчовъ Яначковъ	„ 12.
140	„ Никола Мицовъ	„ 13.
141	„ Георги Ст. Величковъ	„ 13.
142	„ Димитъръ Мутафчийски	фелдф. на 14.
143	Фелдфебелъ Панайотъ Атанасовъ	„ 15.
144	Ст. подоф. Стоименъ Стоицовъ	взв. подоф. 14.
145	„ Никола Котевъ	„ 16.
146	„ Георги Ангеловъ	„ 7.
147	„ Иванъ Аврамовъ	фелдф. на 5.
148	„ Стоичко Митовъ	взв. подоф. 14.
149	„ Костадинъ Ивановъ Малиновъ	„ 15.

№ по ред	Чинъ, име и фамилия	Длъжность
150	Ст. подоф. Стоименъ Р. Бекярски	взв. подоф. 16. рота
151	„ Давидко Д. Младеновъ	фелдф. на карт. р.
152	„ Димитъръ Новаковъ	телефонна команда
153	Сан. стар. подоф. Георги Шодевъ	мед. мл. подоф.
154	„ Христо Ивановъ	„ „
155	Стар. подоф. Никола Стоичковъ	музик. II. разрядъ
156	„ Стоянъ Иотовъ	„ II. „
157	„ Яне Вучковъ	„ III. „
158	„ Ангелъ Гошевъ	„ III. „
159	„ Василъ Ивановъ	„ III. „
160	„ Костадинъ Димитровъ	„ III. „
161	„ Стоянъ Нешовъ	„ III. „
162	„ Никола Стоименовъ	„ III. „
163	Фелдфебелъ Димитъръ Лазовъ	обоз. подоф.
164	„ Серафимъ Костадиновъ	щаб. тржбачъ
165	„ Алексо Димовъ	музик. I. разрядъ
166	„ Никола Ангеловъ	„ II. „
167	„ Стаменко П. Шоповъ	„ II. „
168	Млад. подоф. Кирилъ Николовъ	„ III. „
169	„ Петъръ Николовъ	„ III. „
170	Волнонаеменъ Иванъ Станковъ	ковачъ
171	Ст. подоф. Ангелъ В. Грънчаровъ	взв. подоф. н. рота
172	Мл. подоф. Ане Митовъ Христовъ	„ 2. рота
173	„ Миланъ Коцевъ Христовъ	„ 11.
174	Ст. подоф. Ф. Искреновъ Веселиновъ	„ 8.
175	„ Станоя Андоновъ Сурудински	„ 8.
176	„ Христо Шумковъ	„ н.
177	Свещеникъ Орманковъ Спасъ	полк. свещеникъ
178	Изр. свещ. Юда Барухъ	изр. свещеникъ
179	Мл. подоф. Вел. Кюркчиски	взв. подоф. 12. рота
180	„ Тодоръ Георгиевъ Тикварски	„ 6.
181	„ Петъръ п. Илиевъ	„ 4.
182	„ Илия Цековъ Стояновъ	„ 4.
183	„ Петъръ Георгиевъ Дюлгерски	„ 2.
184	„ Христо Ивановъ Рашковъ	„ 8.
185	„ Петъръ Стоименовъ Вуковъ	„ 5.
186	„ Лило Димовъ Ковачевъ	„ 11.
187	„ Иванъ Митовъ Пуровъ	„ 3.
189	„ Иванъ Захариевъ Лъжовъ	„ 13.
189	„ Стойне Андоновъ Костадиновъ	„ 7.
190	„ Мите Цвѣтковъ Якимовъ	„ 7.
191	„ Григоръ Иосифовъ Христовъ	„ 13.

№ по ред
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000
1001
1002
1003
1004
1005
1006
1007
1008
1009
1010
1011
1012
1013
1014
1015
1016
1017
1018
1019
1020
1021
1022
1023
1024
1025
1026
1027
1028
1029
1030
1031
1032
1033
1034
1035
1036
1037
1038
1039
1040
1041
1042
1043
1044
1045
1046
1047
1048
1049
1050
1051
1052
1053
1054
1055
1056
1057
1058
1059
1060
1061
1062
1063
1064
1065
1066
1067
1068
1069
1070
1071
1072
1073
1074
1075
1076
1077
1078
1079
1080
1081
1082
1083
1084
1085
1086
1087
1088
1089
1090
1091
1092
1093
1094
1095
1096
1097
1098
1099
1100
1101
1102
1103
1104
1105
1106
1107
1108
1109
1110
1111
1112
1113
1114
1115
1116
1117
1118
1119
1120
1121
1122
1123
1124
1125
1126
1127
1128
1129
1130
1131
1132
1133
1134
1135
1136
1137
1138
1139
1140
1141
1142
1143
1144
1145
1146
1147
1148
1149
1150
1151
1152
1153
1154
1155
1156
1157
1158
1159
1160
1161
1162
1163
1164
1165
1166
1167
1168
1169
1170
1171
1172
1173
1174
1175
1176
1177
1178
1179
1180
1181
1182
1183
1184
1185
1186
1187
1189
1189
1190
1191
1192
1193
1194
1195
1196
1197
1198
1199
1200
1201
1202
1203
1204
1205
1206
1207
1208
1209
1210
1211
1212
1213
1214
1215
1216
1217
1218
1219
1220
1221
1222
1223
1224
1225
1226
1227
1228
1229
1230
1231
1232
1233
1234
1235
1236
1237
1238
1239
1240
1241
1242
1243
1244
1245
1246
1247
1248
1249
1250
1251
1252
1253
1254
1255
1256
1257
1258
1259
1260
1261
1262
1263
1264
1265
1266
1267
1268
1269
1270
1271
1272
1273
1274
1275
1276
1277
1278
1279
1280
1281
1282
1283
1284
1285
1286
1287
1288
1289
1290
1291
1292
1293
1294
1295
1296
1297
1298
1299
1300
1301
1302
1303
1304
1305
1306
1307
1308
1309
1310
1311
1312
1313
1314
1315
1316
1317
1318
1319
1320
1321
1322
1323
1324
1325
1326
1327
1328
1329
1330
1331
1332
1333
1334
1335
1336
1337
1338
1339
1340
1341
1342
1343
1344
1345
1346
1347
1348
1349
1350
1351
1352
1353
1354
1355
1356
1357
1358
1359
1360
1361
1362
1363
1364
1365
1366
1367
1368
1369
1370
1371
1372
1373
1374
1375
1376
1377
1378
1379
1380
1381
1382
1383
1384
1385
1386
1387
1388
1389
1390
1391
1392
1393
1394
1395
1396
1397
1398
1399
1400
1401
1402
1403
1404
1405
1406
1407
1408
1409
1410
1411
1412
1413
1414
1415
1416
1417
1418
1419
1420
1421
1422
1423
1424
1425
1426
1427
1428
1429
1430
1431
1432
1433
1434
1435
1436
1437
1438
1439
1440
1441
1442
1443
1444
1445
1446
1447
1448
1449
1450
1451
1452
1453
1454
1455
1456
1457
1458
1459
1460
1461
1462
1463
1464
1465
1466
1467
1468
1469
1470
1471
1472
1473
1474
1475
1476
1477
1478
1479
1480
1481
1482
1483
1484
1485
1486
1487
1488
1489
1490
1491
1492
1493
1494
1495
1496
1497
1498
1499
1500
1501
1502
1503
1504
1505
1506
1507
1508
1509
1510
1511
1512
1513
1514
1515
1516
1517
1518
1519
1520
1521
1522
1523
1524
1525
1526
1527
1528
1529
1530
1531
1532
1533
1534
1535
1536
1537
1538
1539
1540
1541
1542
1543
1544
1545
1546
1547
1548
1549
1550
1551
1552
1553
1554
1555
1556
1557
1558
1559
1560
1561
1562
1563
1564
1565
1566
1567
1568
1569
1570
1571
1572
1573
1574
1575
1576
1577
1578
1579
1580
1581
1582
1583
1584
1585
1586
1587
1588
1589
1590
1591
1592
1593
1594
1595
1596
1597
1598
1599
1600
1601
1602
1603
1604
1605
1606
1607
1608
1609
1610
1611
1612
1613
1614
1615
1616
1617
1618
1619
1620
1621
1622
1623
1624
1625
1626
1627
1628
1629
1630
1631
1632
1633
1634
1635
1636
1637
1638
1639
1640
1641
1642
1643
1644
1645
1646
1647
1648
1649
1650
1651
1652
1653
1654
1655
1656
1657
1658
1659
1660
1661
1662
1663
1664
1665
1666
1667
1668
1669
1670
1671
1672
1673
1674
1675
1676
1677
1678
1679
1680
1681
1682
1683
1684
1685
1686
1687
1688
1689
1690
1691
1692
1693
1694
1695
1696
1697
1698
1699
1700
1701
1702
1703
1704
1705
1706
1707
1708
1709
1710
1711
1712
1713
1714
1715
1716
1717
1718
1719
1720
1721
1722
1723
1724
1725
1726
1727
1728
1729
1730
1731
1732
1733
1734
1735
1736
1737
1738
1739
1740
1741
1742
1743
1744
1745
1746
1747
1748
1749
1750
1751
1752
1753
1754
1755
1756
1757
1758
1759
1760
1761
1762
1763
1764
1765
1766
1767
1768
1769
1770
1771
1772
1773
1774
1775
1776
1777
1778
1779
1780
1781
1782
1783
1784
1785
1786
1787
1788
1789
1790
1791
1792
1793
1794
1795
1796
1797
1798
1799
1800
1801
1802
1803
1804
1805
1806
1807
1808
1809
1810
1811
1812
1813
1814
1815
1816
1817
1818
1819
1820
1821
1822
1823
1824
1825
1826
1827
1828
1829
1830
1831
1832
1833
1834
1835
1836
1837
1838
1839
1840
1841
1842
1843
1844
1845
1846
1847
1848
1849
1850
1851
1852
1853
1854
1855
1856
1857
1858
1859
1860
1861
1862
1863
1864
1865
1866
1867
1868
1869
1870
1871
1872
1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880
1881
1882
1883
1884
1885
1886
1887
1888
1889
1890
1891
1892
1893
1894
1895
1896
1897
1898
1899
1900
1901
1902
1903
1904
1905
1906
1907
1908
1909
1910
1911
1912
1913
1914
1915
1916
1917
1918
1919
1920
1921
1922
1923
1924
1925
1926
1927
1928
1929
1930
1931
1932
1933
1934
1935
1936
1937
1938
1939
1940
1941
1942
1943
1944
1945
1946
1947
1948
1949
1950
1951
1952
1953
1954
1955
1956
1957
1958
1959
1960
1961
1962
1963
1964
1965
1966
1967
1968
1969
1970
1971
1972
1973
1974
1975
1976
1977
1978
1979
1980
1981
1982
1983
1984
1985
1986
1987
1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
2014
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025
2026
2027
2028
2029
2030
2031
2032
2033
2034
2035
2036
2037
2038
2039
2040
2041
2042
2043
2044
2045
2046
2047
2048
2049
2050
2051
2052
2053
2054
2055
2056
2057
2058
2059
2060
2061
2062
2063
2064
2065
2066
2067
2068
2069
2070
2071
2072
2073
2074
2075
2076
2077
2078
2079
2080
2081
2082
2083
2084
2085
2086
2087
2088
2089
2090
2091
2092
2093
2094
2095
2096
2097
2098
2099
2100
2101
2102
2103
2104
2105
2106
2107
2108
2109
2110
2111
2112
2113
2114
2115
2116
2117
2118
2119
2120
2121
2122
2123
2124
2125
2126
2127
2128
2129
2130
2131
2132
2133
2134
2135
2136
2137
2138
2139
2140
2141
2142
2143
2144
2145
2146
2147
2148
2149
2150
2151
2152
2153
2154
2155
2156
2157
2158
2159
2160
2161
2162
2163
2164
2165
2166
2167
2168
2169
2170
2171
2172
2173
2174
2175
2176
2177
2178
2179
2180
2181
2182
2183
2184
2185
2186
2187
2189
2189
2190
2191

№ по ред	Чинъ, име и фамилия	Длъжность
192	Мл. подоф. Миланъ Мит. Стойковъ	вз. подоф. 13. рота
193	Мл. подоф. Георги Ст. Никовъ	„ 16. „
194	„ Иорданъ Исионовъ Стояновъ	„ 9. „
195	„ Атанасъ Христовъ Костурковъ	„ 8. „
196	„ Иорданъ Петровъ Костовъ	„ 3. „
197	Ст. подоф. Димитъръ Ст. Кундовъ	„ 10. „
198	Мл. подоф. Георги Иванчовъ Лапевъ	„ 1. „
199	„ Никола Стоименовъ Здравковъ	„ 1. „
200	„ Наке Величковъ Миленковъ	„ 2. „
201	„ Стефанъ Димитровъ Расолковъ	„ 2. „
202	„ Иванъ п. Николовъ Стоичковъ	„ 2. „
203	„ Алексо Ст. Коджабашийски	„ 2. „
204	„ Геле Николчовъ Димитровъ	„ 3. „
205	„ Гаврилъ Давитковъ Шапаровъ	„ 4. „
206	„ Ал. Николовъ Воденичарски	„ 4. „
207	„ Петъръ Ангеловъ Бенгалски	„ 5. „
208	„ Иванъ Станковъ Бучковъ	„ 5. „
209	„ Георги Иванчовъ Малиновъ	„ 5. „
210	„ Кирилъ Алексовъ Костовъ	„ 6. „
211	„ Христо Георгиевъ Ангеловъ	„ 6. „
212	„ Христо Иванчовъ Атанасовъ	„ 8. „
213	„ Атанасъ Христовъ Костуровъ	„ 8. „
214	„ Серафимъ Ангеловъ Чочовъ	„ 9. „
215	„ Точе Велиновъ Клапарски	„ 9. „
216	„ Иванъ Костовъ Сейтарски	„ 9. „
217	„ Никола Петровъ Касметовъ	„ 10 „
218	„ Симеонъ п. Христовъ	„ 11. „
219	„ Захари Паневъ Таратански	„ 12. „
220	„ Иорданъ Велиновъ Сръбянски	„ 9. „
221	„ Стефанъ Ст. Катранджийски	„ 13. „
222	Мл. подоф. Димитъръ Ян. Чипевъ	„ 13. „
223	„ Александъръ Н. Панагоновъ	„ 14. „
224	„ Атанасъ Велиновъ Ивановъ	„ 14. „
225	„ Лазо Петруновъ Пешовъ	„ 15. „
226	„ Михалъ Стойчовъ Харизановъ	„ 15. „
227	„ Михалъ Георгиевъ Петровъ	„ 16. „
228	„ Георги Стоименовъ Никовъ	„ 16. „
229	„ Андонъ Стефановъ Тасковъ	„ 16. „
230	„ Христо Божиловъ Свински	сан. подофицеръ
231	„ Иванъ Бозаджийски	„
232	Ст. подоф. Георги Т. Гиздовъ	„
233	„ Александъръ Минковъ	„

№ по ред	Чинъ, име и фамилия	Длъжность
234	Мл. под. Димитъръ Василовъ	сан. подофицеръ
235	„ Методи Димовъ	„
236	„ Никола Ст. Атовъ	„
237	„ Стоянъ Кьосевъ	„
238	„ Стефанъ п. Христовъ	„
239	„ Димитъръ Пѣйчовъ	„
240	„ Никола Хр. Радомирски	„
241	„ Никола Тошевъ	„
242	„ Коста Бошняковъ	„
243	„ Миланъ Рангеловъ	„
244	„ Тодоръ Ст. Боцевъ	„
245	„ Манаси Витановъ	„
246	„ Василъ Стоиловъ	„

СПИСЪКЪ

на офицеритѣ и офицерскитѣ кандидати отъ 13. пех. Рилски полкъ презъ войната 1915. — 1918. год.

№ по ред	Чинъ, име и фамилия	Длъжность
1	Полков. Сантурджиевъ Панайотъ	к-ръ на полка
2	„ Кировъ Кръстю	„ „
3	„ Йовчевъ Жечо	„ „
4	Подполков. Костантиновъ Никола	„ на 4. дружина
5	„ Ангеловъ Емануилъ	„ 3. „
6	Майоръ Андреевъ Ставри	„ 1. „
7	„ Коевски Стефанъ	„ 2. „
8	„ Иванъ Тодоровъ	„ 3. „
9	„ Начевъ Христо	„ 4. „
10	„ Ташевъ Параскевъ	„ 2. „
11	Сан. Майоръ Киселковъ Слави	старши полк. л-рь
12	Капитанъ Рачевъ Димитъръ	адютантъ на полка
13	„ Стоименовъ Георги	к-ръ на 2. рота

№ по редъ	Чинъ, име и фамилия	Длъжность
14	Капитанъ Коджейковъ Христо	к-ръ на 5. рота
15	„ Карановъ Любенъ	„ 7. рота
16	„ Самоковлийски Димитъръ I.	„ 10.
17	„ Самоковлийски Димитъръ II.	„ 11.
18	„ Константиновъ Георги	„ 15.
19	„ Симеоновъ Александъръ	„ 14.
20	„ Терекиевъ Дончо	„ 9.
21	„ Стоилковъ Георги	„ нестр. рота
22	Поручикъ Чобановъ Илия	воен. следователь
23	„ Божковъ Илия	к-ръ на 1. рота
24	„ Ташовъ Михаилъ Василиевъ	мл. офиц. 2. рота
25	„ Андреевъ Богомилъ	к-ръ на 3. рота
26	„ Кюркчиевъ Георги	адютантъ на 2. др.
27	„ Ивановъ Атанасъ Георгиевъ	мл. офиц. 5. рота
28	„ Черкезовъ Василъ	к-ръ на 6. рота
29	„ Захариевъ Михалъ	„ 9. рота
30	„ Атанасовъ Василъ	„ 12. рота
31	„ Вжжаровъ Руско	адютантъ на 4. др.
32	„ Сапунджиевъ Василъ	мл. офиц. 1. рота
33	„ Петковъ Стоянъ	„ 6.
34	„ Михаиловъ Панайотъ	адютантъ на 4. др.
35	„ Величковъ Димитъръ	н-къ др. В. районъ
36	„ Тавалички Тодоръ Цековъ	мл. офиц. 1. рота
37	„ Чипевъ Димитъръ Яневъ	„ 10.
38	Подпоруч. Филиповичъ Владимиръ	адютантъ на 1. др.
39	„ Заховъ Давидъ	мл. офиц. 1. рота
40	„ Петровъ Иванъ	„ 3.
41	„ Стаматовъ Дечко	„ 3.
42	„ Велиновъ Иорданъ	к-ръ на 4.
43	„ Малиновъ Атанасъ	мл. офиц. 4.
44	„ Зографски Димитъръ	„ 4.
45	„ Драгановъ Добри	„ 5.
46	„ Георгиевъ Костадинъ	„ 6.
47	„ Пѣйчевъ Наумъ Лазовъ	„ 7.
48	„ Тенчевъ Тенчо Манчовъ	„ 7.
49	„ Георгиевъ Тодоръ	к-ръ на 8.
50	„ Порожановъ Миланъ	мл. офиц. 8.
51	„ Червеняковъ Михалъ	„ 8.
52	„ Ивановъ Влад. Димитровъ	адютантъ на 3. др.
53	„ Веселиновъ Богданъ	мл. офиц. 9. рота
54	„ Попъ Христовъ Борисъ	„ 9.
55	„ Бумбаровъ С. Котевъ	„ 10.

№ по ред.	Чинъ, име и фамилия	Длъжность
56	Подпор. Дудевъ Ив. Константиновъ	мл. офиц. 11. рота
57	„ Пилевъ Тодоръ Илиевъ	„ 11.
58	„ Димитровъ А. Константиновъ	„ 12.
59	„ Велевъ Георги Ивановъ	„ 12.
60	„ Петковъ Никола Стоименовъ	к-ръ на 13.
61	„ Топлодолски Мил. Стоименовъ	мл. офиц. 13.
62	„ Пѣйчевъ Стойне Яневъ	„ 13.
63	„ Веселковъ Апостолъ	к-ръ на 14.
64	„ Дойчиновъ Григоръ	мл. офиц. 14.
65	„ Никола М. Величковъ	„ 14.
66	„ Диамандиевъ Димитъръ	„ 15.
67	„ Попъ Атанасовъ Ефремъ	„ 15.
68	„ Гьошевъ Захари	к-ръ на 16.
69	„ п. Тодоровъ Стойне Христовъ	мл. офиц. 16.
70	„ Питевъ Ал. Яневъ	„ 16.
71	„ Алексиевъ Димитъръ	к-ръ на карт. рота
72	„ Попъ Захариевъ Григоръ	завед. прехраната
73	„ Попъ Ивановъ Василъ	н-къ на тел. ком.
74	„ Ризовъ Христо	к-ръ на парк. взв.
75	„ Богдановъ Илия	мл. офиц. 13. рота
76	„ Петровъ Соколъ	„ 1. рота
77	„ Атковъ Никола	к-ръ на 11.
78	„ Карановъ Радивой	мл. офиц. 11.
79	„ Андоновъ Коста	„ 5.
80	„ Главевъ Георги Христовъ	„ 1.
81	„ Стоилковъ Борисъ Георгиевъ	„ 9.
82	„ Рѣкалийски Димитъръ	к-ръ на минохв. р.
83	„ Велевъ Кирилъ Ивановъ	мл. офиц. 12. рота
84	„ Дандуловъ Георги Цвѣтковъ	
85	„ Ванчевъ Яни Грудевъ	„ 1. рота
86	Сан. Подп. Починковъ Александъръ	дружиненъ лѣкарь
87	„ Попъ Никовъ Александъръ	„
88	„ Богдановъ Александъръ	„
89	Зжболѣкарь Нисимъ Машияхъ	полк. зжболѣкарь
90	Оржж. техникъ Миленковъ Захари	оржж. майсторъ
91	Капелмайсторъ Касабовъ Петъръ	капелмайсторъ
92	Чиновникъ Велиновъ Атанасъ	ковчежникъ
93	Свещеникъ Павловъ Христо	полк. свещеникъ
94	Оржж. майсторъ Починковъ Кирилъ	оржж. майсторъ
95	Майоръ Здравевъ Георги	к-ръ на 3. друж.
96	„ Ватевъ Атанасъ	„ 3. „
97	„ Христовъ Христо	„ 2. „

№ по ред.	Чинъ, име и фамилия	Длъжность
98	Сан. Капитанъ Астарджиевъ Борисъ	полк. лѣкарь
99	Поручикъ Ненковъ Христо	мл. офиц. 6. рота
100	„ Илиевъ Илия Яневъ	„ 1. „
101	„ Георгиевъ Йорданъ	„ 2. „
102	„ Керелезовъ Захари Стойневъ	„ 12. „
103	Подпоруч. Наумовъ Рад. Ламбревъ	„ 7. „
104	„ Попъ Николовъ Иванъ	„ 1. „
105	„ Дойчиновъ Горанъ Христовъ	„ 2. „
106	„ Желевъ Диньо Колевъ	„ 2. „
107	„ Треневъ Ал. Стефановъ	„ 9. „
108	„ Богданцалиевъ Г. Василиевъ	„ 1. карт. рота
109	„ Милошовъ Георги	„ 3. рота
110	„ Смиленовъ Крумъ Ивановъ	„ 3. „
111	„ Дойчиновъ Горанъ Христовъ	„ 2. „
112	Оф. канд. Димовъ Вл. Михайловъ	„ 2. „
113	„ Ангеловъ Христо Петровъ	„ 1. „
114	„ Абаджиевъ Вл. Михаловъ	„ н. „
115	„ Попъ Илиевъ Иванъ	„ 9. „
116	„ Винаровъ Димитъръ Тасевъ	„ 3. „
117	„ Стойчовъ Манчо Велиновъ	„ 4. „
118	„ Добродолски Александъръ	„ 10. „
119	„ Трайчевъ Кирилъ Георгиевъ	„ 1. „
120	„ Костовъ Василъ Христовъ	„ 10. „
121	„ Трайчевъ Иванъ Стояновъ	„ 8. „
122	„ Поповъ Георги Василиевъ	„ щаба 2. друж.
123	„ Ингилизовъ Георги п. Арсовъ	„ 7. рота
124	„ Хаджи Илиевъ Димитъръ	„ 3. „
125	„ Димитровъ Кирилъ Цоневъ	„ 1. „
126	„ Георгиевъ Симеонъ Николовъ	„ щаба 2. друж.
127	„ Пашински Венелинъ Богдановъ	„ 3. рота
128	„ Атанасовъ Иванъ Спасовъ	„ н. „
129	„ Атанасовъ Стоянъ Георгиевъ	„ 2. „
130	„ Абаджиевъ Борисъ Христовъ	„ 16. „
131	„ Валявичарски Кирилъ	„ 7. „
132	„ Янковъ Георги Христовъ	„ 1. „
133	„ Киселички Георги Таневъ	н-къ на телеф. ком.
134	„ Владимиръ Чехларовъ	взв. к-ръ 2. рота
135	„ Турковски Вл. Игнатовъ	„ 3. „
136	„ Христо Илиевъ Гешевъ	„ 4. „
137	„ Лазаровъ Димитъръ Антоновъ	„ 5. „
138	„ Кюркчиевъ Василъ Ивановъ	„ 5. „
139	„ Владимиръ Ивановъ Дончовъ	„ 6. „

№ по ред	Чинъ, име и фамилия	Длъжность		
140	Офиц. канд. Димитъръ Иос. Заховъ	взв. к-ръ	8.	рота
141	„ Аврамъ Соломоновъ Леви	„	9.	„
142	„ Антонъ Хр. Лѣкарски	„	9.	„
143	„ Цвѣтанъ Ефтимовъ	„	10.	„
144	„ Свраковъ Любенъ	„	10.	„
145	„ Антоновъ Радославъ	„	10.	„
146	„ Треневъ Ал. Стефановъ	„	11.	„
147	„ Велковъ Павелъ Петровъ	„	11.	„
148	„ Андреевъ П. Велиновъ	мл. офиц.	12.	„
149	„ Георги Христовъ Бояджиевъ	„	12.	„
150	„ Жерабовъ Д. Стоименовъ	„	13.	„
151	„ Никола Ангеловъ Атанасовъ	„	13.	„
152	„ Мирчо Пѣйчо Недѣлчовъ	„	16.	„
153	„ Стояновъ Григоръ	„	карт.	„
154	„ Станчевъ Кирилъ	„	карт.	„
155	„ Станишевъ Д. Станишевъ	„	11.	„
156	„ Карамитовъ Б. Василиевъ	„	15.	„
157	„ Николовъ Никола Петровъ	„	3.	„
158	„ Божиловъ Лазаръ Костовъ	„	8.	„
159	„ Константиновъ Конст. Тодоровъ	„	4.	„
160	„ Х. Стамовъ Дим. Христовъ	„	8.	„
161	„ Петровъ Крумъ Йордановъ	„	10.	„
162	„ Муцковъ Никола Христовъ	„	1.	„
163	„ Георгиевъ Григоръ Ивановъ	„	2.	„
164	„ Захариевъ Арсо Харалампиевъ	„	3.	„
165	„ Минковъ Кирилъ Георгиевъ	„	3.	„
166	„ Тодоровъ Йорданъ Гавриловъ	„	5.	„
167	„ Христовъ Евтимъ Стоичковъ	„	12.	„
168	„ Марковъ Ботю Ивановъ	„	3.	„
169	„ Георгиевъ Асенъ Аначковъ	„	4.	„
170	„ Цоцомански Йор. Спиридоновъ	„	10.	„
171	„ Манчевъ Борисъ Димитровъ	„	4.	„
172	„ Шаякарски Методи Гавриловъ	„	11.	„
173	„ Яковъ Челеби Лазаровъ	„	3.	„
174	„ Главевъ Стойне Николовъ	„	7.	„
175	„ Акмаджовъ Д. Христовъ	„	2.	„
176	„ Баруховъ Йосифъ Леоновъ	„	2.	„
177	„ Марковъ Боянъ Ангеловъ	„	5.	„
178	„ Диновъ Коста Димитровъ	„	9.	„
179	„ Борисъ Ив. п. Христовъ	„	н.	„
180	„ Митошевъ Григоръ Захариевъ	„	16.	„
181	„ Цвѣтановъ Д. Евтимовъ	„	н.	„

№ по редъ	Чинъ, име и фамилия	Длъжность
182	Оф. канд. Василъ Кост. Стефановъ	мл. офиц. 12. рота
183	„ Векиларчевъ Д. Христовъ	„ 2. к. рота
184	„ Карановъ Методи Ивановъ	лѣкарь на 2. дружина
185	„ Гребенаровъ К. Михаловъ	мл. офиц. 10. рота
186	„ Ангеловъ Смиленъ Евстатиевъ	„ 13. „
187	„ Фархи Иосифъ Бохоровъ	„ 15. „
188	„ Величковъ Вел. Стояновъ	„ 1. „
189	„ Генчевъ М. Чакъровъ	„ 6. „
190	„ Генковъ Боянъ Димитровъ	„ 15. „
191	„ Ковачевъ Стефанъ Янковъ	„ 14. „
192	„ Цоневъ Александъръ Илиевъ	„ 8. „
193	„ Кисовъ Георги Костовъ	„ 1. „
194	„ Айари Самоилъ Яковъ	„ 16. „
195	„ Стоилковъ Велинъ Симеоновъ	„ 5. „
196	„ Петровъ Цвѣтанъ Георгиевъ	„ 1. „

списъкъ

на подофицеритѣ отъ 13. пех. Рилски полкъ презъ войната 1915. — 1918. година.

№ по редъ	Чинъ, име и фамилия	Длъжность
1	Фелдф. Христо Ст. Георгиевъ	фелдф. на 1. рота
2	„ Стефанъ Алексовъ	„ 2 рота
3	„ Григоръ Петровъ Тасковъ	сан. фелдф. 1. дружина
4	„ Василъ Атанасовъ Стояновъ	взв. подоф. 5. рота
5	„ Димитъръ К. Мутафчийски	фелдф. на 6. рота
6	„ Христо А. Мановъ	„ 7. „
7	„ Алексо Атанасовъ	„ 8. „
8	„ Стоянъ Ив. Вуневъ	„ 10. „

№ по ред.	Чинъ, име и фамилия	Длъжность
9	фелдф. Стоименъ Ст. Ангеловъ	фелдфеб. на 11. рота
10	„ Захари Пеневъ Таратански	„ 12. „
11	„ Гаврилъ Николовъ Опълченски	санит. фелдф. 3. друж.
12	„ Василъ Георгиевъ Кеновъ	взв. подоф. 13. рота
13	„ Давитко Димитровъ	фелдф. 14. „
14	„ Стоименъ Младеновъ Тасковъ	взв. подоф. 15. „
15	„ Димитъръ Христовъ Стойчевъ	фелдфеб. на 16. „
16	„ Мулювски Димитъръ Спасовъ	взв. подоф. 16. „
17	„ Петъръ Наковъ Колевъ	„ 4. „
18	„ Яне Велевъ Шуневъ	фелдф. пис. щаба г.
19	„ Христо Ивановъ Бойчевъ	санит. фелдф. щ. полка
20	„ Серафимъ Костадиновъ	щабъ тржбачъ „
21	„ Никола Ангеловъ	фелдфебелъ музиката
22	„ Никола Стоичковъ	старши подофицеръ
23	„ Максимъ Величковъ	щабъ барабанчикъ
24	„ Димитъръ Лазовъ	фелдфеб. нестр. рота
25	„ Гроздань Димитровъ Ивановъ	аптекарь
26	„ Христо Божанковъ	ветеринаренъ фелдшеръ
27	„ Тодоръ Георгиевъ Соколовъ	полкови ключарь
28	„ Христо Г. Златаревъ	фелдшеръ нестр. рота
29	Ст. подоф. Димитъръ К. Митовъ	взвод. команд. 1. „
30	„ Наке Величковъ Миленковъ	взвод. подоф. 1. „
31	„ Кирилъ Алексовъ Костовъ	„ „ 1. „
32	„ Никола Стоименовъ Атовъ	санит. ст. под. 1. „
33	„ Йорданъ Ивановъ	фелдфебелъ 2. „
34	„ Александъръ Д. Маноловъ	взвод. команд. 2. „
35	„ Григоръ Митовъ Главевъ	взвод. подоф. 2. „
36	„ Стоянъ Марковъ Тодоровъ	„ 2. „
37	„ Стоянъ Йордановъ Кьосевъ	санит. подоф. 2. „
38	„ Аризановъ Захари Сотировъ	взвод. команд. 3. „
39	„ Лазо П. Пешевъ	взвод. подоф. 3. „
40	„ Тодоръ Мицовъ Янковъ	„ 3. „
41	„ Янко Стояновъ Костовъ	„ 3. „
42	„ Димитъръ Пѣйчевъ Митовъ	санит. подоф. 3. „
43	„ Стоименъ Анастасовъ Гошевъ	фелдфебелъ 4. „
44	„ Димитъръ Атанасовъ Миховъ	взвод. команд. 4. „
45	„ Павле Панчовъ Яначковъ	взвод. подоф. 4. „
46	„ Костадинъ Г. Кочовъ	фелдфебелъ 5. „
47	„ Геле Николчовъ Димитровъ	взвод. подоф. 5. „
48	„ Тонче Велиновъ Гогевъ	взвод. команд. 5. „
49	„ Симеонъ Ив. Вжжаровъ	взвод. подоф. 6. „
50	„ Стоичко Георгиевъ Петачки	„ 6. „

№ по ред	Чинъ, име и фамилия	Длъжность
51	Ст. подоф. Василъ Ст. Стоймировъ	взвод. подоф. 6. рота
52	„ Георги А. Шумковъ	фелдшеръ 6. „
53	„ Георги Ст. Величковъ	взвод. подоф. 7. „
54	„ Димитъръ Анастасовъ	„ 7. „
55	„ Стефанъ п. Христовъ	санит. подоф. 7. „
56	„ Стоянъ Димитровъ Илиевъ	взвод. подоф. 8. „
57	„ Стойне Костадиновъ Никовъ	„ 8 „
58	„ Петъръ Стоименовъ Вуковъ	„ 8. „
59	„ Тодоръ Георгиевъ Момчиловъ	„ 8. „
60	„ Димитъръ А. Йосифовъ	фелдфеб. на 9. „
61	„ Христо Ивановъ Шумковъ	взвод. подоф. 9. „
62	„ Димитъръ Стояновъ Кундевъ	„ 4. „
63	„ Христо Ивановъ Атанасовъ	„ 10. „
64	„ Тонче Младеновъ Пѣйчовъ	„ 6. „
65	„ Славе Якимовъ Лучански	„ 8. „
66	Сан. ф-лъ Георги А. Пановъ	фелдшеръ 2. друж.
67	Ст. под. Никола Т. Цървенджийски	взвод. подоф. 9. рота
68	„ Никола Ивановъ Антовъ	„ 9. „
69	„ Василъ Ст. Филиповъ	„ 10. „
70	„ Атанасъ Андоновъ Пенковъ	„ 10. „
71	„ Миланъ Диновъ Карамитровъ	„ 10. „
72	„ Данчовски Иванъ Анастасовъ	знаменос. на полка
73	„ Божанковъ Христо Велиновъ	взвод. подоф. 11. рота
74	„ Панагоновъ Ал. Неновъ	„ 11. „
75	„ Брѣгарски Петъръ Лазаровъ	фелдшеръ 11. „
76	„ Дишковъ Стоянъ Стоименовъ	взвод. подоф. 11. „
77	„ Мите Цвѣтковъ Якимовъ	„ 12. „
78	„ Поповъ Василъ Стоименовъ	„ 12. „
79	„ Веселинъ Ст. Лъжовски	фелдфеб. на 13. „
80	„ Йорданъ Васевъ Укалски	взвод. подоф. 13. „
81	„ Георги Стаменковъ Никовъ	„ 13. „
82	„ Атанасъ Христовъ Костурковъ	„ 14. „
83	„ Петъръ Златановъ Димитровъ	„ 14. „
84	„ Никола Станевъ Надланековъ	взвод. к-ръ 14. „
85	„ Яне Тасковъ Джефатовъ	взвод. подоф. 14. „
86	„ Христо Мановъ Спиридоновъ	фелдфебелъ 15. „
87	„ Йорданъ Васевъ Яневъ	взвод. подоф. 15. „
88	„ Витановъ Владимиръ Христовъ	„ 15. „
89	„ Петъръ Попъ Илиевъ	„ 16. „
90	„ Марковъ Никола Кръстевъ	началникъ на обоза
91	„ Йорданъ Тодоровъ Ангеловъ	писарь щаба на полка
92	„ Тодоръ Христовъ Стоименовъ	писарь щаба на полка

№ по редъ	Чинъ, име и фамилия	Длъжность
93	Ст. подоф. Стоянъ Нешевъ	музикантъ
94	,, Василъ Ивановъ	,,
95	,, Кирилъ Николовъ	,,
96	,, Ангелъ Гогевъ	,,
97	,, Костадинъ Димитровъ	,,
98	,, Никола Стоименовъ	,,
99	,, Никола Мицовъ	писарь
100	,, Марко Тодоровъ	пом. завед. прехраната
101	,, Евтимъ Попъ Димитровъ	взвод. подоф.
102	,, Георги Х. Бояджиевъ	,, парк. взв.
103	,, Славе Якимовъ Лучански	,, 8. рота
104	,, Стойне Костадиновъ Никовъ	,, 8. ,,
105	,, Андонъ Стоименовъ Стаменовъ	,, 11. ,,
106	,, Боне Стоименовъ Богослововъ	,, 13. ,,
107	,, Стоименъ Андоновъ Кръстовъ	,, 14. ,,
108	,, Яне Тасковъ Джефаровъ	,, 14. ,,
109	,, Дамянъ Стоичковъ Ивановъ	,, 16. ,,
110	,, Миланъ Стоичковъ Аризановъ	,, 1. ,,
111	,, Хараламли А. Стойковъ	,, 9. ,,
112	,, Стоянъ Мицовъ Базовички	,, 2. ,,
113	,, Косте Митевъ Велковъ	,, 1. ,,
114	,, Тодоръ Георгиевъ Момчиловъ	,, 8. ,,
115	,, Георги Димитровъ Кузумски	,, 15. ,,
116	Мл. подоф. Гроздань П. Стойковъ	,, 1. ,,
117	,, Георги Андоновъ Сиракова	,, 1. ,,
118	,, Стойне Попъ Димитровъ	санит. подоф. 1. ,,
119	,, Стоянчо Ст. Анастасовъ	взвод. подоф. 2. ,,
120	,, Младенъ Божиловъ Свински	,, 3. ,,
121	,, Стоянчо Митовъ Бозаджиевъ	,, 4. ,,
122	,, Атанасъ Х. Каролевъ	,, 4. ,,
123	,, Стоименъ Митревъ Бачовъ	,, 4. ,,
124	,, Христо Захариевъ Илиевъ	санит. подоф. 4. ,,
125	,, Григоръ Йосифовъ Христовъ	взвод. подоф. 5. ,,
126	,, Анани Христовъ Златковъ	,, 5. ,,
127	,, Андонъ Ив. Джелаповъ	,, 6. ,,
128	,, Стоичко М. Мановъ	,, 7. ,,
129	,, Владимиръ Ст. Иговъ	,, 7. ,,
130	,, Христо Давитковъ Мицовъ	,, 8. ,,
131	,, Димитъръ Христовъ Чутински	,, 9. ,,
132	,, Янко Стояновъ Димитровъ	,, 10. ,,
133	,, Якимъ Димитровъ Калининъ	санитарь 10. ,,
134	,, Анаки Михаиловъ Мицовъ	взв. подоф. 11. ,,

№ по редъ
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159

№ по редъ	Чинъ, име и фамилия	Длъжность
135	Мл. подоф. Димитъръ Ан. Спасовъ	взвод. подоф. 12. рота
136	„ Атанасъ Ивановъ Стояновъ	„ 12. „
137	„ Бучковъ Иванъ Станчевъ	ключарь 12. „
138	„ Василъ Коцевъ Стефановъ	взвод. подоф. 12. „
139	„ Иорданъ Ст. Шляпатанъ	н-къ продов. обозъ
140	„ Димитъръ Ангеловъ Кочовъ	взвод. подоф. 13. рота
141	„ Никола Ивановъ Христовъ	„ 14. „
142	„ Треневъ Владимиръ Васевъ	„ 15. „
143	„ Кашкинъ Георги Андоновъ	„ 15. „
144	„ Кръстевъ Василъ Стояновъ	„ 16. „
145	„ Дюлгеровъ Петъръ Георгиевъ	„ 16. „
146	„ Вене Митовъ Златановъ	фелдф. на карт. рота
147	„ Стоянъ Христовъ Петковъ	взв. подоф. „ „
148	„ Тодоръ К. Захариевъ	стар. на тел. каманда
149	„ Евтимъ Д. Костадиновъ	взв. подоф. на карт. р.
150	„ Станимиръ Яневъ	мл. подоф. музик.
151	„ Антонъ Тасевъ	„ „
152	„ Стоянъ Гиговъ	„ „
153	„ Димитъръ Давитковъ	„ „
154	„ Ангелъ Васевъ	„ „
155	„ Сотиръ Заревъ	„ „
156	„ Александъръ Ивановъ	„ „
157	„ Александъръ Юнишевъ	обоз. подофицеръ
158	„ Филипъ Василиевъ	оржжейникъ
159	„ Кръсто Атанасовъ Илиевъ	взв. подоф. 8. рота

Сине мой!

Сине мой, надежда скѫпа моя,
Радость въ грижи, грижа въ радостьта,
Може би последенъ день е тоя,
Въ който те милува твой баща.
Азъ отивамъ, за да не се върна,
Дългъ отечественъ зове ме въ бой,
Може би не ще те вечъ пригърна,
Тебъ не ще продумамъ, сине мой!

Стаменъ Панчевъ.

Смъртъ въ равнинитѣ.

Лежа самотенъ, неподвиженъ,
А раната струи безъ спиръ,
Ни гласъ далечни, нито биженъ,
А само облаци-покрови
Висятъ надъ необятна ширъ —
Ахъ, кой ще ме зарови!

Т. В. Траяновъ.

Гробище.

Почивайте подъ тѣзъ могили ледни:
Не ще да чуйте вечъ тржба, ни вождъ,
Ни славний гръмъ на биткитѣ победни,
Къмъ вѣчностьта е маршътъ ви последни!
Юнаци, лека нощь!

Ив. Вазовъ

СПИСЪКЪ

на убититѣ офицери и офицерски кандидати отъ 13. пех. Рилски полкъ презъ войната 1912 —1913. год.

№ по редъ	Чинъ, име и фамилия	Мѣсторождение	Кѫде е убитъ или починалъ	Дата на убиването или умирането
	Убити.			
1	Капитанъ Мициевъ Димитъръ	Г. Джумая	с. Тахонъ (Кочанско)	18. 6. 1913.
2	„ Касабовъ Манолъ	Кюстендилъ	„	18. 6.
3	Подпор. Спировъ Рот. Краловъ	Кюстендилъ	„	17. 6.
4	„ Недѣлковъ Илия Георгиевъ	Драгойчинци	с. Райчане (Кочанско)	20. 6.
5	„ Порожановъ Геор. Христовъ	Кюстендилъ	„	21. 6.
6	„ Веселиновъ Богданъ	Кюстендилъ	Злет. рѣка	18. 6.
7	„ Таневъ Борисъ Атанасовъ	София	с. Тахонъ (Кочанско)	18. 6.
8	Оф. канд. Георги Ил. Вучковъ	Кюстендилъ	Булаиръ	21. 1.
9	Стаменко Дим. Драевъ	Изворъ	Булаиръ	21. 1.
	Починали.			
10	Подпор. Христовъ Д. Георгиевъ	Кюстендилъ	с. Гърляно	8. 7.
11	Оф. канд. Арсо Ил. Димитровъ	Уши	З. п. б-ца	9. 1.
12	„ Зинови попъ Стоичковъ	Изворъ		25. 2.
	Убити.			
13	Подп. Атанасовъ Панайотъ	Ваксево	с. Гърляно	18. 7.
14	„ Пашински Янаки Богдановъ	Изворъ		18. 6.
15	Прокопиевъ Т. п. Трайковъ	Киселица		18. 6.

СПИСЪКЪ

на убититѣ и починали офицери и офицерски кандидати отъ 13. пех. Рилски полкъ презъ войната 1915 — 1918. година.

№ по редъ	Чинъ, име и фамилия	Мѣсторождение	Кѫде е убитъ или починалъ	Дата на убиването или умирането
	Убити.			
1	Майоръ Рачевъ Димитъръ	Добричъ	Ени кьой	3.10 1916.
2	Поруч. Ташовъ Мих. Василиевъ	Кюстендилъ	Ени кой	„
3	„ Веселиновъ Б. Михайловъ	Кюстендилъ	Ени кой	„
4	„ П. Георгиевъ С. Захариевъ	Трекляно		23. 7.1916.
5	Подп. Чехларовъ Владимиръ	Кюстендилъ	с. Сливница	3. 10.1915
6	„ Георгиевъ Кост. Стояновъ	Кюстендилъ	в. Градище	10.10.1915.
7	Оф. канд. Георги Ян. Таневъ	Кюстендилъ	Ени кьой	4.10.1916.
	Починали.			
8	Кап. Стоименовъ Г. Павловъ	Гращица		15. 11. „
9	Подп. Анастасовъ Гр. Стояновъ	Кюстендилъ	1/7 б. Д. Хис.	7. 10. „
10	„ П. Тодоровъ Ст. Христовъ	Изворъ		6. 10. „
11	„ Василъ Кост. Стефановъ	Кюстендилъ	К. М. В. б-ца	18. 19. „

СПИСЪКЪ

на убититѣ подофицери и редници отъ 13. пех. Рилски полкъ презъ войниѣ 1912. — 1913. година.

№ по редъ	Чинъ, име и фамилия	Мѣсторождение	Кѫде е убитъ или починалъ	Дата на убиването или умирането
	Убити.			
1	Ефр. Христо А. Поповъ	Ямборано	при Кочани	11.10.1912.
2	Мл. п. Гиго Диновъ Бързинъ	Божица	„	„
3	Ефр. Григоръ В. Ангеловъ	Скриняно	„	„

№ по редъ	Чинъ, име и фамилия	Мѣсторождение	Кѫде е убитъ или починалъ.	Дата на убиването или умирането.
4	Ред. Рангелъ М. Видински	Трекляно	при Кочани	11.10.1912
5	„ Миланъ Т. Спасовъ	Кюстендилъ	„	„
6	„ Атанасъ Ст. Георгиевъ	„	„	„
7	„ Симеонъ И. Карадачки	Църнощица	„	„
8	„ Стоянъ Ц. Ивановъ	Кюстендилъ	„	„
9	„ Атанасъ Хр. Бъсковъ	Копиловци	„	„
10	„ Якимъ Ст. Георгиевъ	Бистъръ	„	„
11	„ Коста Ст. Иванчовъ	Г. Тлъмино	„	„
12	„ Стоянчо А. Никовъ	Леска	„	„
13	„ Ангелъ Димовъ Руйски	Бранковци	Радовишъ	18.10.1912.
14	„ Лазаръ Мановъ Георгиевъ	Зли долъ	Струмица	23.10. „
15	„ Иванъ Геор. Венковъ	Пол. Скакав.	„	23.10. „
16	„ Григоръ Г. Рѣкалски	Смоличино	„	4.12. „
17	„ Давитко Кр. Димишлярски	Гърбино	„	6.12. „
18	„ Гоге Станковъ Лазаровъ	Назърица	„	10,12. „
19	Ст. п. Никола Тачевъ Поповъ	Таваличево	Булаиръ	27. 1.1913.
20	„ Георги Стоевъ Костадиновъ	Жабокрътъ	„	„
21	Ефр. Василъ Тасковъ Карпузовъ	Радловци	„	„
22	Ред. Яне Диневъ Герасинъ	Добри долъ	„	„
23	„ Атанасъ Паш. Кемски	Друмохаръ	„	„
24	„ Ангелъ В. Буховски	Слокощица	„	„
25	„ Рангелъ Г. Златковъ	Уши	„	„
26	„ Веселинъ Ст. Лазаровъ	Цър. Ябъл.	„	„
27	„ Стоянъ М. Муравски	Н. Гращица	„	„
28	„ Сотиръ Ив. Дюлгерски	Берсинъ	„	„
29	„ Андонъ Ст. Пѣйчовъ	Гюешево	„	„
30	„ Григоръ Ан. Лесичаровъ	Д. Лисина	„	„
31	„ Петъръ М. Паламудски	Раково	„	„
32	„ Яне Стояновъ Златански	Сажденикъ	„	„
33	„ Никола Ст. Георгиевъ	Мусулъ	„	„
34	„ Никола Д. Колевъ	Граница	„	„
35	„ Андонъ Хр. Златковъ	Страдалово	„	„
36	„ Стойне Васевъ Радоинъ	Горановци	„	„
37	„ Първанъ Г. Стояновъ	Д. Романица	„	„
38	„ Цеко Николовъ Пѣйчовъ	Църнощица	„	„
39	Мл. п. Андоновъ Ст. Ружинъ	Изворъ	„	„
40	Ред. Иванъ Н. Лазовъ	Църварица	„	„
41	„ Нено Г. Сандженски	Ивановци	„	„
42	„ Василъ Ст. Златковъ	Паралово	„	„
43	„ Саве Геор. Кръстевъ	Гложе	„	„
44	Йорданъ М. Ивановъ	Буцалево	„	„
45	„ Петъръ А. Харизановъ	Млѣкоминци	„	„

№ по ред	Чинъ, име и фамилия	Мѣсторождение	Кжде е убитъ или починалъ	Дата на убиването или умирането
46	Ред. Давитко И. Георгиевъ	Сушица	при Булаиръ	27. 1.1913
47	„ Георги Ивановъ Расолковъ	Граница		11. 3. „
48	„ Драганъ К. Мечкуевъ	Кюстендилъ		17. 6. „
49	„ Арсо Тасковъ Сиджимовъ	Д. Лисина		„
50	„ Манаси Новковъ Станковъ	Доганица		„
51	„ Георги Хр. Терзиски	Пол. Скакав.		17. 7. „
52	Мл. п. Иванъ А. Георгиевъ	Кюстендилъ		„
53	Ред. Стоименъ Н. Петровъ	Горановци		18. 6. „
54	„ Никола Н. Новковъ	Вѣтренъ		„
55	„ Димитъръ В. Митревъ	Шипочано		„
56	„ Григоръ Г. Татарски	Стенско		„
57	„ Наумъ Никовъ Велковъ	Кюстендилъ		„
58	„ Димитъръ И. Дженабетовъ	Пол. Скакав.		„
59	„ Никола И. Ивановъ	Ямборано		10. 7. „
60	„ Кирилъ Т. Стоймировъ	Багренци		18. 6. „
61	„ Величко А. Рапатински	Пол. Скакав.		„
62	„ Стойне Р. Якимовъ	Поб. Кам.		„
63	„ Стойне Ив. Карадачки	Мазарачево		17. „
64	Ред. Иванъ Атовъ Кушевъ	Ръждавица		„
65	Ефр. Йорданъ В. Трънкьовъ	Граница		18. „
66	Ред. Асенъ М. Кръстевъ	Садовикъ		17. „
67	„ Йорданъ п. Анастасовъ	Кюстендилъ		18. „
68	„ Георги А. Златановъ	Г. Любата		„
69	„ Борисъ С. Станоевъ	Сушица		„
70	„ Григоръ К. Станковъ	Мазарачево		„
71	Мл. п. Иванъ А. Кръстевъ	Багренци		„
72	Ред. Георги М. Грънчаровъ	Ваксево		„
73	„ Елия Мордохай Лазаръ	Кюстендилъ		„
74	„ Васе А. Спасовъ	Назърица		„
75	„ Иванчо Спасовъ Терзиски	Вратца		17. 6. „
76	„ Стоянъ Ст. Буновски	Кюстендилъ		„
77	„ Стоянъ М. Лазаровъ	Шишковци		18. „
78	Ефр. Григоръ П. Полизовъ	Кюстендилъ		„
79	„ Георги В. Багалиски	Преколница		„
80	Ред. Младенъ В. Драндировъ	Пол. Скакав.		„
81	„ Стоименъ Н. Туфларовъ	Слокощица		„
82	„ Стаменъ Хр. Стояновъ	Доганица		„
83	„ Георги Д. Мирчовъ	Тишаново		„
84	„ Ангелъ Г. Каменички	Слокощица		„
85	„ Ангелъ М. Цвѣтковъ	Богословъ		„
86	„ Стойко Митовъ	Койно		„
87	Мл. п. Зинови Г. Станковъ	Брѣстница		10. 7. „

№ по ред
88
98
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
11
11
11
11
11
11
11
11
11
11
11
11
11
11
11
11

№ по редъ	Чинъ, име и фамилия	Мѣсторождение	Кѫде е убитъ или починалъ	Дата на убиването или умирането
88	Ред. Стойко М. Кръстевъ	Горановци		18. 6. 1913
98	„ Димитъръ А. Пекинъ	Ново село		„
90	„ Манаси Тасевъ Яниновъ	Слокощица		„
91	Ефр. Наке Цековъ Дроневъ	Д. Коритенъ		„
92	Ред. Христо П. Велиновъ	Радловци		„
93	„ Яне Христовъ Гоцевъ	Ново село		„
94	Ефр. Костадинъ М. Утмановъ	Коняво		17. 6. „
95	Ред. Стоименъ Ст. Кадравски	Р. Гращица		18. 6. „
96	Ст. п. Христо Г. Ангеловъ	Г. Гращица		17. 6. „
97	Ред. Андонъ Г. Барутчийски	Кюстендилъ		„ „
98	Мл. п. Тодоръ Г. Тикварски	Блатецъ		18. 6. „
99	Ред. Георги А. Богдановъ	Шишковци		10. 7. „
100	Ефр. Ангелъ П. Димовъ	Граница		21. 6. „
101	Ред. Захари П. Маринковъ	Г. Коритенъ		8. 7. „
102	„ Йорданъ Н. Митревъ	Раненци		18. 6. „
103	„ Димитъръ В. Маджирски	Скриняно		„ „
104	„ Василъ Г. Вампирски	Николичевци		„
105	„ Костадинъ Н. Коински	Тишаново		17. 6. „
106	„ Иванъ С. Стаменковъ	Милевци		6. 7. „
107	„ Василъ Атовъ Мазневъ	Таваличево		18. 6. „
108	„ Димитъръ Ст. Паунски	Друмохаръ		„ „
109	„ Василъ Димитровъ Никовъ	Кюстендилъ		„
110	„ Иванъ Стояменовъ Петковъ	Берсинъ		21. 6.
111	„ Миланъ Никовъ Станоевъ	Уши		17. 6.
112	„ Христакия З. Пармаковъ	Таваличево		18. 6.
113	Ефр. Иванъ Т. Мухтиски	Еремия		„
114	Мл. п. Григоръ К. Шопкинъ	Еремия		„
115	„ Коста Г. Маринковъ	Душинци		„
116	Ст. п. Костадинъ А. Ломнички	Дивля		„
117	Ред. Александъръ Г. Драйчинъ	Божица		„
118	„ Стоянчо Пеневъ Заечки	Катрище		„
119	„ Василъ Ив. Аризановъ	Таваличево		„
120	Ст. п. Георги А. Китановъ	Радловци		„
121	„ Христо Ив. Рашковъ	Слокощица		„
122	Мл. п. Стойо Ст. Поповъ	Д. Любата		„
123	Ред. Коте Ивановъ Пармаковъ	Таваличево		„
124	„ Санде Г. Воловарски	Лилячъ		„
125	„ Георги Ст. Тодоровъ	Кюстендилъ		„
126	„ Тасе Паневъ Врекльовски	Николичевци		22. 6. „
127	„ Йорданъ Я. Яшковъ	Кюстендилъ		6. 7. „
128	„ Димитъръ Ц. Туфекчиевъ	Бобешино		10. 7. „
129	„ Никола А. Фуневъ	Катрище		18. 6. „

№ по ред	Чинъ, име и фамилия	Мѣсторождение	Кѫде е убитъ или починалъ	Дата на убиването или умирането
130	Ред. Вене А. Маричинъ	Божица		18. 6.1913.
131	„ Стоянчо Ст. Пейчовъ	Кършалево		„
132	„ Георги А. Спасовъ	Кюстендилъ		„
133	„ Симеонъ Ив. Уфекчиски	„		„
134	„ Александъръ К. Гошевъ	Новъ Чифл.		„
135	„ Никола В. Кюрчиевъ	Кюстендилъ		„
136	„ Стойне Лазовъ Таушански	Друмохаръ		„
137	„ Костадинъ Г. Стубелски	Берсинъ		„
138	„ Георги П. Пръдлевски	Кадровица		6. 7. „
139	Ефр. Стоянъ Д. Витановъ	Коритенъ		„ „
140	„ Стоянъ В. Гошевъ	Поцърненци		18. 6.1913.
141	„ Стаменко Ст. Данчовъ	Косово		„
142	„ Василъ Ал. Димитровъ	Уши		„
143	„ Стоянъ Н. Стефановъ	Н. Гращица		„
144	„ Ефтимъ Т. Цинцовски	Еремия		„
145	Мл. п. Симеонъ М. Андоновъ	Периволъ		6. 7. „
146	„ Спасъ Ст. Бойковъ	Гложе		18. 6. „
147	„ Никола К. Недевъ	Таваличево		„ „
148	„ Илия Г. Ивановски	Тишаново		„ „
149	„ Стоянъ Ф. Никовъ	Катрище		„
150	„ Костадинъ Ст. Найденовъ	Тишаново		16. 7. „
151	„ Стоянчо А. Мечкарски	Згурово		21. 6. „
152	„ Христо Д. Воденичарски	Габрешевци		„
153	„ Миленъ А. Бачевски	Тишаново		„
154	„ Михалъ Ст. Иванчовъ	Кюстендилъ		18. 6. „
155	„ Стоичко Ст. Двоячки	Чеканецъ		6. 7. „
156	„ Никола М. Селянички	Раково		18. 6. „
157	„ Динчо П. Нешовъ	Д. Любата		„
158	„ Дино Ст. Миленковъ	„		„
159	„ Велинъ М. Чивийски	Вѣтренъ		21. 6. „
160	„ Иванъ В. Полегански	Цър. Ябълка		„ „
161	„ Яне В. Петровъ	Д. Любата		„
162	„ Тасе Ст. Бойковъ	Гор. Уйно		10. 7. „
163	„ Никола А. Петровъ	Цървариця		6. 7. „
164	„ Симеонъ М. Пъртенички	„		10. 7. „
165	„ Петъръ Н. Огняровъ	Чешлянци		18. 6. „
166	„ Стойчо Ст. Поповъ	Доганица		„
167	„ Тиме Ст. Злогошки	Шишковци		„
168	Ф-лъ Кирилъ П. Йовевъ	Лозно		9. 7. „
169	Ред. Ангелъ Ст. Кумашински	Бистрица		„
170	„ Смилко В. Якимовъ	Коприва		18. 6. „
171	„ Захари Ст. Салак.	Долно село		18. 6. „

№ по ред	Чинъ, име и фамилия	Мѣсторождение	Кѫде е убитъ или починалъ	Дата на убиването или умирането
172	Ред. Костадинъ М. Вежданрски	Илия		17. 6.1913
173	„ Костадинъ Ив. Тачовски	Църварица		„
174	„ Василъ Н. Стояновъ	Дворище		11. 7. „
175	„ Ангелъ Ан. Миленковъ	Долно село		18. 6. „
176	„ Никола Ив. Каранд.	Мраморъ		11. 7. „
177	„ Илия Миразчински	Полетинци		17. 6. „
178	„ Стойне Сг. Кръстевъ	Млѣкоминци		17. 6. „
179	„ Арсо Ст. Богослововъ	„		„
180	„ Георги К. Данкински	Еремия		„
181	„ Коста Я. Марковски	Гърляно		„
182	„ Иосифъ Д. Милошовъ	Буцалево		„
183	„ Стефанъ Р. Стоименовъ	Брѣстница		„
184	Мл. п. Миланъ М. Чакърски	Кюстендилъ		„
185	Ред. Рангелъ С. Войновъ	Д. Коритенъ		„
186	„ Стойне Т. Илиевъ	Г. Тлъмино		„
187	Мл. п. Илия Ал. Стойчевъ	Гърляно		„
188	Ред. Димитъръ З. Стаменковъ	Г. Гращица		„
189	Ефр. Мите Г. Щърбевъ	Еремия		„
190	Ред. Миле Д. Ивановъ	Гърбино		„
191	„ Гиго Т. Цековъ	Чудинци		„
192	Ефр. Арсо М. Спасовъ	Жеравино		„
193	Ред. Панчо Т. Костенечки	Млѣкоминци		„
194	„ Петъръ П. Стояновъ	Богословъ		„
195	„ Трене Ст. Радевъ	Г. Коритенъ		„
196	„ Коте Н. Китански	Рибарци		„
197	„ Гиго М. Симеоновъ	Босилиградъ		12. 6. „
198	„ Цвѣтко Ст. Станчовъ	Ломница		18. 6. „
199	„ Василъ А. Дойчиновъ	Дукатъ		10. 7. „
200	„ Василъ Д. Златковъ	Еремия		6 7. „
201	„ Мите Г. Яновски	„		10. 7. „
202	„ Стаменъ Т. Никовъ	„		17. 6. „
203	„ Велинъ Хр. Станоевъ	Гложе		17. 6. „
204	„ Будинъ П. Новачки	Калкасъ		18. 6. „
205	„ Василъ Ст. Петровъ	Гложе		„
206	„ Васе Д. Христовъ	Бранковци		„
207	„ Гоше Гелевъ Войновъ	Назърица		18. 7.
208	Мл. п. Тодоръ А. Чомански	Четирци		18. 6.
209	Ред. Димиръръ Г. Велковъ	Кюстендилъ		„
210	„ Христо Д. Ангеловъ	Рикачево		„
211	„ Василъ Д. Симонлиевъ	Г. Уйно		„
212	„ Владе Ил. Митревъ	Гърляно		„
213	„ Гоге Д. Лулевъ	Ресенъ		„

№ по ред	Чинъ, име и фамилия	Мѣсторождение	Кѫде е убитъ или починалъ.	Дата на убиването или умирането.
214	Ред. Ангелъ Т. Шушнаровъ	Г. Тлъмино		18. 6.1913.
215	„ Димитъръ Г. Памукчиски	Дождевица		9. 7. „
216	Ефр. Никола Н. Бързачки	Гърляно		21. 6. „
217	Ред. Мирчо П. Славковъ	Паралово		9. 7. „
218	„ Христо Д. Момчиловъ	Гор. Уйно		16. 7. „
219	„ Георги В. Аризановъ	Ресенъ		18. 6. „
220	„ Стоянъ Ст. Керавски	„		„
221	„ Найденъ Ст. Радевъ	Райчиловци		„
222	„ Василъ М. Стояновъ	Ресенъ		„
223	„ Василъ М. Станчовъ	Койно		„
224	„ Стаменъ В. Живковъ	Горановци		„
225	„ Алексо Митовъ Пашинъ	„		„
226	„ Станко П. Миленковъ	Топли долъ		„
227	„ Найденъ Ст. Дойчиновъ	Бистъръ		„
228	„ Илчо В. Янковъ	Драголевци		„
229	„ Никола Ив. Пѣевъ	Главановци		„
230	„ Стоянъ Ил. Янковъ	Габрешевци		„
231	„ Заре Ил. Спасовъ	Драголевци		„
232	„ Мите Николовъ Цековъ	Н. Гращица		„
233	„ Ненко Ст. Огорелски	Дукатъ		10. 7. „
234	„ Харалампи Станковъ Пр.	Г. Тлъмино		„
235	„ Миланъ Г. Лаловски	Долно село		8. 7. „
236	„ Станоя Б. Димовъ	Бъзовица		„
237	„ Трайко Р. Ковачевъ	Д. Кобиле		16. 7. „
238	„ Илия И. Чукинъ	Горановци		17. 6. „
239	„ Андонъ Ст. Новаковъ	Вѣтренъ		„
240	„ Рангелъ С. Букоглавски	Божица		18. 6. „
241	Ст. п. Стоименъ Р. Бекярски	Брѣстница		„
242	Ред Евтимъ П. Каменички	Ваксево		„
243	„ Алексо Ст. Златановъ	Божица		„
244	„ Иванчо А. Алексовъ	Добри долъ		„
245	„ Рангелъ Ст. Падински	Божица		„
246	„ Заре Ст. Букоглавски	„		„
247	„ Арсо Ст. Маричинъ	„		„
248	„ Величко Н. Дойкичевъ	„		„
249	„ Стойне Т. Петковъ	Д. Коритенъ		„
250	„ Миланъ С. Гойковъ	Божица		6. 7. „
251	„ Атанасъ Ив. Кръстевъ	Шипочано		18. 6. „
252	„ Васе Ст. Зеинъ	Драгойчинци		„
253	„ Мано Ст. Кръстевъ	Сушица		„
254	„ Стефанъ Ст. Кадинъ	Божица		10. 7. „
255	„ Йорданъ Р. Деяновъ	„		18. 6. „

№ по ред	
256	Р
257	
258	
259	
260	
261	
262	
263	
264	М
265	Р
266	
267	
268	
269	С
270	
271	
272	
273	
274	
275	
276	
277	М
278	Р
279	
280	
281	
282	
283	
284	
285	
286	
287	
288	
289	
290	
291	
292	
293	
294	
295	

№ по ред	Чинъ, име и фамилия	Мѣсторождение	Кѫде е убитъ или починалъ	Дата на убиването или умирането
256	Ред. Георги Н. Ангеловъ	Пенкьовци		18. 6 1913
257	„ Величко Д. Патарелски	Божица		10. 7. „
258	„ Костадинъ Кр. Перун.	Лобошъ		18. 6. „
259	„ Мите Л. Адамски	Ваксево		10. 7. „
260	„ Миланъ Д. Джив.	Божица		6. 7. „
261	„ Никола Хр. Никовъ	Д. Коритенъ		18. 6 „
262	„ Тодоръ Т. Клинчаровъ	Поб. Камъкъ		6. 7. „
263	„ Йорданъ Ст. Марковъ	Зли Долъ		„
264	Мл. п. Миланъ Ан. Илиевъ	Жеравино		17. 6. „
265	Ред. Арсо Цв. Гичевъ	Г. Лисина		18. 6. „
266	„ Димитъръ М. Дебърлиски	Н. Гращица		6. 7. „
267	„ Мите Цв. Станойковъ	Гюешево		17. 6. „
268	„ Господинъ Ст. Барабуловъ	Периволъ		18. 6. „
269	Ст. п. Христо Б. Свински	Шишковци		
	Починали:			
270	„ Миланъ М. Гоцевъ	Илия	Болн. Сѣръ	29.11.1912.
271	„ Величъ Г. Якимовски	Еремия	Б-ца К. Аг.	2.12. „
272	„ Христо Сп. Кацарски	Д. Любата	„	„
273	„ Атанасъ С. Карчовски	Раково	Б-ца Б. Ески	16.12. „
274	„ Петраки Т. Чорбаджиски	Драгойчинци	I. Б. л. Мал.	„
275	„ Христо Сп. Златановъ	Сажденикъ	„	„
276	„ Тодоръ Димитровъ	Ярешникъ	„	26.12. „
277	Мл. п. Ане Д. Стоилковъ	Ръсово	3. п. б. Мал.	4. 1.1913
278	Ред. Стефанъ Ст. Радивойновъ	Божица	„	7. 1. „
279	„ Аризанъ Ст. Христовъ	„	„	8. 1. „
280	„ Гроздань Г. Пешовъ	Ръсово	„	15. 1. „
281	„ Панчо Ст. Сугарски	Р. Гращица	„	23. 1. „
282	„ Иосифъ Д. Мошевъ	Кюстендилъ	„	1 52.1912
283	„ Стоилко Т. Иванкинъ	Кършалево	„	29.11. „
284	„ Рангелъ Г. Берковъ	Гор. Уйно		19. 1.1913
285	„ Младенъ Н. Бѣличковъ	Караманица		3. 1.1913
286	„ Христо Ст. Радулински	Дождевица		28.11. „
287	„ Георги Аг. Качански	Тишаново		24. 1. „
288	„ Ал. П. М. Стояновъ	Г. Ръжана		1. 2. „
289	„ Атанасъ В. Ангеловъ	Мусулъ		26. 1. „
290	„ Любенъ Я. Янковъ	Жеравино		31. 1. „
291	„ Раденко М. Мутафчиски	Д. Ръжана		24.12.1912.
292	„ Ангелъ Ст. Свакярски	Тишаново		4. 2 „
293	„ Димитъръ К. Джамджиевъ	Кюстендилъ		10. 2. „
294	„ Василъ А. Топийски	Гюешево		8. 2. „
295	„ Кирилъ Ан. Керелски	Еремия		„

№ по ред	Чинъ, име и фамилия	Мѣсторождение	Кѫде е убитъ или починалъ	Дата на убиването или умирането
296	Ред. Георги С. Пенчовъ	Д. Лисина		11. 2.1913
297	„ Миленъ Ст. Картелски	Пелатиково		12. „ „
298	„ Марко Н. Катинъ	Божица		10. „ „
299	„ Тасе П. Марковъ	Д. Глоговица		12. „ „
300	„ Никола Ан. Стоиловъ	Илия		21. „ „
301	„ Мито Л. Илиевъ	Срешнаво		3. „ „
302	„ Ангелъ Ст. Михаиловъ	Вѣтренъ		7. „ „
303	„ Петъръ Ив. Стояновъ	Жеравино		8. „ „
304	„ Тасе Хр. Мазневъ	Таваличево		7. „ „
305	„ Рашко М. Ивановъ	Срешнаво		11. „ „
306	„ Серафимъ Ан. Орловски	Багренци		18. „ „
307	„ Петъръ Цв. Раковски	Раково		18. „ „
308	„ Стаменъ Г. Стояновъ	Гложе		17. „ „
309	„ Тодоръ Ст. Сърбиновъ	Горановци		17. „ „
310	„ Манчо М. Карчевски	Топли долъ		15. „ „
311	„ Христо Д. Стояновъ	Г. Любата		14. „ „
312	Ефр. Манолъ Ст. Николовъ	Г. Гращица		19. „ „
313	Ред. Йорданъ Г. Калярски	Дукатъ		19. „ „
314	„ Алексо К. Овчаровъ	Търновлакъ		6. „ „
315	„ Станоя Ан. Божковъ	Назърица		12. „ „
316	„ Харалампи К. Кепачки	Лозно		16. „ „
317	„ Сава Г. Митовъ	Трекляно		4. „ „
318	Мл. п. Йорданъ Ст. Радковъ	Катрище		4. „ „
319	Ред. Янчо Ст. Велковъ	Цѣровица		25. „ „
320	„ Андонъ Йор. Бѣломустачки	Невѣстино		3. 3. „
321	„ Кръсто Ст. Кулевски	Ярешникъ		1. „ „
322	„ Йорданъ Велковъ	Божица		26. 2. „
323	„ Алексо Ат. Младеновъ	Мазарачево		1. 3. „
324	„ Анастасъ Йор. Малиновъ	Бистрица		22. 2. „
325	„ Симеонъ Сп. Златановъ	Бобешино		4. 4. „
326	„ Ал. Ст. Джорджановъ	Топ. долъ		28. 1. „
327	„ Стойменъ Сп. Стояновъ	Милевци		14. 2. „
328	„ Петъръ Д. Мановъ	Колуша		1. 2. „
329	„ Иванъ Ан. Вѣтренски	Н. Гращица		1. 2. „
330	„ Андонъ Ст. Величковъ	Цървеняно		1. 3. „
331	„ Стоичко Н. Соколовъ	Цървеняно		1. 3. „
332	„ Стефанъ Г. Андреевъ	Зли долъ		8. 2. „
333	„ Коте Ан. Пастушки	Р. Гращица		23. 2. „
334	„ Георги Ан. Гелински	Таваличево		23. 2. „
335	„ Александъръ З. Колевъ	Тишаново		4. 3. „
336	„ Панчо Ст. Шаранковъ	Ваксево		1. 3. „
337	„ Василъ М. Китановъ	Ломница		26. 2. „

№ по ред	Чинъ, име и фамилия	Мѣсторождение	Кѫде е убитъ или починалъ	Дата на убиването или умирането
338	Ред. Борисъ З. Илиевъ	Киселица		15. 3.1913.
339	„ Никола Г. Йовчевъ	Соволяно		4. 3. „
340	„ Андонъ К. Полегански	Ц. Ябълка		10. 3. „
341	Ефр. Димо Ц. Огорелски	Дукатъ		13. 2. „
342	Ред. Димитъръ Б. Янковъ	Д. Любата		11. „ „
343	„ Георги Н. Ангеловъ	Колуша		3. 3. „
344	„ Никола Ил. Стояновъ	Кюстендилъ		27. 2. „
345	„ Тодоръ Т. Цоневъ	Бобешино		17. 3. „
346	„ Анастасъ Д. Соратличиски	Г. Лисина		28. 2. „
347	„ Миланъ К. Пѣевъ	Таваличево		1.12.1912.
348	„ Иванъ Михалковъ	Койно		19. 3.1913.
349	„ Иванъ З. Илиевъ	Г. Тлъмино		12. 2. „
350	„ Стоянчо Г. Спасовъ	Котугерци		19. 3. „
351	„ Василъ Н. Комитски	Пелатиково		28. 2. „
352	„ Миле Ст. Китановъ	Г. Тлъмино		17. 3. „
353	„ Симеонъ М. Вранянски	Слокощица		18. „ „
354	„ Мите Г. Младжовъ	Ц. Ябълка		6. „ „
355	„ Деянъ Д. Стойчевъ	Ивановци		19. „ „
356	„ Рангелъ Б. Джоневъ	Паралово		24. „ „
357	„ Димитъръ Г. Станишковъ	Ивановци		15. „ „
358	„ Стойко Ст. Шуперовъ	Г. Тлъмино		18. „ „
359	„ Арсо Ив. Стояновъ	Д. Лисина		13. 2 „
360	„ Никола Л. Кючуковъ	Горановци		14. „ „
361	„ Александъръ Хр. Златковъ	Страдалово		16. „ „
362	„ Дончо Я. Димитровъ	Црешново		11. „ „
363	„ Тончо М. Драйчинъ	Божица		6. 3. „
364	„ Георги М. Неновъ	Лелинци		1. 3. „
365	„ Стоименъ Ст. Русимовъ	Ваксево		26. 2. „
366	„ Коста Р. Георгиевъ	Бъзовица		14. „ „
367	„ Миланъ Ан. Чингарски	Граница		25. 3. „
368	„ Арсо Ан. Радойковъ	Паралово		26 „ „
369	„ Христо Ст. Укалски	Църварица		6. 4. „
370	„ Манчо М. Анастасовъ	Ново село		29.12.1911.
371	„ Велинъ Ст. Ангеловъ	Назърица		29.12.1913
372	„ Гиго Хр. Карпузовъ	Таваличаво		10. 4. „
273	„ Стойне Ст. Търновски	Котугерци		15. „ „
374	„ Рангелъ М. Прътенички	Църноокъ		15. „ 2
375	„ Петъръ Ст. Витановъ	Гюешево		15. „ 2
376	„ Стоилъ Ан. Стойчевъ	Цѣровица		15. 4. „
377	„ Сотиръ Ив. Камбурски	Еремия		1. 4. „
378	„ Христо Ил. Кюрчиевъ	Църнощица		2. 3. „
379	„ Стоянъ Р. Радевъ	Гърбино		1. 4. „

№ по ред	Чинъ, име и фамилия	Мѣсторождение	Кѫде е убитъ или починалъ	Дата на убиването или умирането
380	Ред. Миланъ Т. Каменички	Зли долъ		10. 5.1913
381	„ Александъръ Ан. Чифлички	Пелатиково		31. „ „
382	„ Димитъръ М. Постолозъ	Кюстендилъ		1. „ „
383	„ Стойне Н. Дурдуновъ	Шишковци		1. „ „
384	„ Стойменъ К. Четирски	Четирци		1. „ „
385	„ Спасе Ал. Филиповъ	Гложе		13. 4. „
386	„ Божилъ Н Валявичарски	Божица		31. 5. „
387	„ Христо Цв. Кръстевъ	Трекляно		31. 5. „
388	„ Гроздань Ив. Звѣрски	Бобешино		1. 6. „
389	„ Илия П. Самоволски	Граница		4. 6. „
390	„ Мите Н. Чамовъ	Згурово		4. 6. „
391	„ Ефтимъ Д. Гърковъ	Трекляно		5. 6. „
392	„ Никола З Петковъ	Г. Коритенъ		5. 6. „
393	„ Никола Ат. Димовъ	Кюстендилъ		6. 6. „
394	„ Илия Ст. Недовски	Тишаново		1. 6. „
395	„ Стоянъ Ан. Изановъ	Злогошъ		„
396	„ Никола Г. Николовъ	Ребро		„
397	„ Атанасъ М. Цвѣтковъ	Лозно		„
398	„ Костадинъ Н. Срезовъ	Жабокрътъ		„
399	„ Димитъръ Т. Терзиски	Пелатиково		8. 5. „
400	„ Христо К. Цоцомански	Друмохаръ		14. „ „
401	„ Генчо Ив. Гавазки	„		7. 6. „
402	„ Васе Ив. Велиновъ	Раненци		9. 1. „
403	„ Иорданъ М. Величковъ	„		19. 4. „
404	„ Стоянъ Ст. Младеновъ	Колуша		16. 3. „
405	„ Димитъръ Хр. Пауновъ	Кюстендилъ		2. 1. „
406	„ Гроздань Ст. Илиевъ	Ивановци		13. 5. „
407	„ Тодоръ Д. Спасовъ	Рибарци		29. 5. „
408	„ Александъръ Георгиевъ	Г. Лисина		3. 7. „
409	„ Велинъ Ст. Сейменски	Ваксево		10. 4. „
410	„ Тасе З. Бакъмовъ	Трекляно		29. 5. „
411	„ Стоилъ К. Мариновъ	Койно		4. 7. „
412	„ Пене Ал. Гоневъ	Чудинци		14. 7. „
413	„ Стаменъ П. Груевъ	Ярешникъ		14. 7. „
414	„ Ане П. Петковъ	Преколница		8. 7. „
415	„ Найденъ Г. Кънчевъ	Дупля		8. 7. „
416	„ Борисъ Г. Симеоновъ	Лиҳиево		8. 7. „
417	„ Коста Хр. Тютюнарски	Рогозенъ		21. 7. „
418	„ Велинъ Н. Георгиевъ	Брѣстница		25 5. „
419	„ Божилъ Ст. Мариновъ	Жабокрътъ		29. 7. „
420	„ Василъ Ян. Стояновъ	Беренде		31. 7. „
421	„ Димитъръ Г. Десподовъ	Гърбино		19. 9. „

№ по редъ	Чинъ, име и фамилия	Мѣсторождение	Кѫде е убитъ или починалъ	Дата на убиването или умирането
422	Ред. Ефтимъ Г. Ризовъ	Кюстендилъ		11. 7.1913.
423	Мл. п. Христо Ст. Илиевъ	Г. Уйно		25. 6. „
424	Ред. Георги Сп. Миленковъ	Вѣтренъ		22. 7. „
425	„ Асенъ Д. Янкуловъ	Зидарци		23. 6. „
426	„ Стоянъ Ст. Петровъ	Сушица		9. 7. „
427	„ Русимъ Ст. Илиевъ	Г. Тлъмино		17. 7. „
428	Мл. п. Александъръ Николовъ	Слокощица		16. 7. „
429	Ефр. Иванъ П. Стамболийски	Гор. Уйно		16. 7. „
430	Ред. Иванъ Ил. Ранковридски	Смоличино		24. 7. „
431	„ Миланъ Ив. Дертлиевъ	Кюстендилъ		31. 7. „
432	„ Йорданъ М. Паланковъ	Г. Лисина		24. 5. „
433	Мл. п. Тодоръ К. Дончовъ	Радловци		23. 6. „
435	Ред. Никола Найденовъ	Драгойчинци		26. 1. „
435	„ Стаменъ М. Дюлгеровъ	Габрешевци		24. 6. „
436	„ Георги Ан. Таушански	Ново село		15. 7. „
437	„ Стоичко Г. Лазовъ	Горановци		б. 8. „
438	„ Рано Тасевъ	Кадровица		21. 4. „
439	„ Найденъ М. Златановъ	Долно село		23.10.1912.
440	„ Стоянчо Хр. Младеновъ	Мазарачево		1. 6.1913.
441	„ Димитъръ Ст. Маджовъ	Г. Брѣстница		1. 6. „
442	„ Георги Гр. Тоневъ	Слокощица		1. 7. „
443	„ Димитъръ Ан. Ивановъ	Мазарачево		1. 7. „
444	„ Нако Хр. Георгиевъ	Лисецъ		1. 8. „
445	„ Павле Ст. Стойчевъ	Кюстендилъ		1. 6. „
446	„ Десподъ Я. Лазаровъ	Цѣровица		1. 7. „
447	Ефр. Сераф. Цр. Джебелийски	Злогошъ		1. 6. „
448	Ред. Стоянъ Ст. Петровъ	Сушица		1. 7. „
449	Ефр. Мите М. Юруковъ	Добри долъ		1. 6. „
450	Ред. Андонъ Ил. Петровъ	Караманица		1. 7. „
451	„ Ради Андреевъ Дъковъ	Кр. Бунарско		26. 1. „
452	„ Велинъ М. Божковъ	Г. Ръжана		15, 5. „
453	„ Григоръ Хр. Петровъ	Радловци		26. 8. „
454	„ Стоянъ Н. Ивановъ	Косово	въ дома си	21. 4. „
455	Ефр. Петъръ Н. Цепанички	Бистъръ	„	7. 6. „
456	Ред. Давито П. Стоилковъ	Добри долъ	„	24. 4. „
457	„ Стоименъ Г. Гелевъ	Рибарци	Кюст. Ет. б.	9. 8. „
458	„ Миле Т. Топкаровъ	Ръждавица	Като плен.	18. 6. „
459	„ Никола Г. Деяновъ	Ръжинци	„	10. 7. „
460	„ Ангелъ Илиевъ	Зли долъ	„	10. 7. „
461	„ Спасъ Хр. Бумбарски	Еремия	Калим. поле	11. 7. „
462	„ Панайотъ Ат. Келовски	Църварица	гр. Кешанъ	12. 2. „
463	„ Павелъ К. Данкенски	Еремия	Въ б. б. д.	8. 7. „

СПИСЪКЪ

на убититѣ и починали отъ рани и болести подофицери и редници отъ 13. п. Рилски полкъ презъ войната 1915—1918. г.

№ по редъ	Чинъ, име и фамилия	Мѣсторождение	Кѫде е убитъ или починалъ	Дата на убиването или умирането
	Убити			
1	Мл. п. Алексо С. Дяволски	Николичевци		3.10.1915
2	Ред. Никола А. Якимовъ	Еремия		„
3	„ Спиридонъ Г. Парлевъ	Соволяно		„
4	„ Мирчо Т. Русимовъ	Уши		„
5	„ Стоянчо А. Локвински	Гор. Уйно		„
6	„ Владимиръ Т. Игнатовъ	Добри долъ		„
7	„ Георги Х. Джуровъ	София		„
8	„ Спаско И. Петровъ	Караманица		„
9	„ Миле А. Миладински	Църварица		„
10	„ Симеонъ И. Цековъ	Мърво-долъ		„
11	„ Йорданъ С. Бойковъ	Божица		19.10.1915
12	„ Стоянчо И. Стефановъ	Богословъ		20. „ „
13	„ Богоя А. Калъчевъ	Ръждавица		24. „ „
14	„ Василъ Хр. Струкански	Г. Гращица		3. „ „
15	Ефр. Стоичко А. Харизановъ	Киселица		3. „ „
16	Ред. Богоя С. Раденковъ	Църнощица		3. „ „
17	„ Йорданъ Ц. Младеновъ	Жилинци		3. „ „
18	„ Стойне Г. Атанасовъ	Ивановци		3. „ „
19	„ Андонъ С. Николчовъ	Копиловци		3 „ „
20	„ Богданъ М. Джуровъ	Горановци		3. „ „
21	„ Георги М. Ивановъ	Пелатиково		11. „ „
22	„ Стоилъ Д. Рановъ	Мазарачево		15. „ „
23	„ Герасимъ С. Стаменковъ	Караманица		13. „ „
24	„ Милко С. Тодоровъ	Тишаново		13. „ „
25	Мл. п. Василъ К. Стойчевъ	Илия		13. „ „
26	Ред. Георги М. Пенковъ	Еремия		13. „ „
27	„ Василъ Т. Пундовъ	Бѣлица		3. „ „
28	Ефр. Стойне В. Милошовъ	Цървеняно		3. „ „
29	Ред. Стоянъ Б. Велиновъ	Преколница		1. „ „
30	„ Георги А. Стойчовъ	Жилинци		3. „ „
31	„ Стойчо С. Аризановъ	Дождевица		3. „ „
32	„ Мите Т. Бекяровъ	Ямборано		3. „ „
33	„ Мите А. Пракалийски	Гюешево		15. „ „
34	„ Алексо М. Близначки	Дукатъ		20. „ „
35	„ Ангелъ Я. Клинчарски	Раково		20. „ „
36	„ Миланъ Т. Стоименовъ	Преколница		20. „ „

№ по редъ	Чинъ, име и фамилия	Мѣсторождение	Кжде е убитъ или починалъ	Дата на убиването или умирането
37	Ред. Димитъръ М. Тренчовъ	Бистрица		19.10.1915.
38	„ Манаси Д. Решански	Раково		3. „ „
39	„ Ефтимъ Я. Рупски	Бистъръ		3. „ „
40	„ Никола Я. Гьошевъ	Църварица		10. „ „
41	„ Иванъ Г. Вуковъ	Таваличево		10. „ „
42	Ред. Йосифъ С. Логодашки	Страдалово		10. „ „
43	„ Младенъ Н. Ризовъ	Г. Гращица		20. „ „
44	„ Атанасъ И. Стойчевъ	Невестино		13. „ „
45	„ Никола Я. Мановъ	Соволяно		13. „ „
46	„ Йорданъ С. Кукларски	Блатецъ		14. „ „
47	„ Пѣйчо Л. Кюркчийски	Срешняво		14 „ „
48	„ Иванъ П. Иванковъ	Ярешникъ		19. „ „
49	„ Игнатъ Б. Пѣйчовъ	Църнощица		19. „ „
50	„ Димитъръ Хр. Тамакярски	Слокощица		20. „ „
51	„ Заре А. Тръновски	Котугерци		20. „ „
52	„ Арсо Д. Георгиевъ	Ресенъ		24. „ „
53	„ Никола Ц. Тодоровъ	Бистрица		1. „ „
54	„ Василъ Ст. Груевъ	Д. Любата		1. „ „
55	Ст. п. Рангелъ С. Миловановъ	Г. Лисина		3. „ „
56	Ефр. Григоръ Л. Дертлиевъ	Кюстендилъ		1. „ „
57	Ред. Младенъ М. Велиновъ	Гърляно		21. „ „
58	Ф-лъ Миланъ С. Митревъ	Чуденци		26. „ „
59	Ст. п. Василъ С. Филиповъ	Мусулъ		26. „ „
60	Ред. Стойне Ц. Христовъ	„		3. „ „
61	„ Петъръ И. Ташевъ	Берсинъ		3. „ „
62	Ефр. Ненко Р. Сукинъ	Трекляно		20. „ „
63	Ред. Григоръ А. Ризовъ	Мазарачево		20. „ „
64	„ Раденко С. Тодоровъ	Трекляно		20. „ „
65	„ Ефтимъ Д. Цвѣтковъ	Д. Уйно		20. „ „
66	„ Костадинъ С. Велиновъ	Кюстендилъ		3. „ „
67	Мл. п. Миланъ К. Христовъ	Трекляно		3. „ „
68	Ред. Дочо С. Дойчиновъ	Жеравино		15. „ „
69	„ Петъръ В. Върклъовски	Никуличевци		11. „ „
70	„ Серафимъ Д. Заяковъ	Ваксево		11. „ „
71	„ Иванъ С. Букарски	Лисецъ		11. „ „
72	„ Ванче Д. Селимовъ	Кюстендилъ		11. „ „
73	„ Георги И. Башански	Банско		3. „ „
74	„ Нено Сл. Мановски	Кам. Скак.		3. „ „
75	„ Георги М. Манасиевъ	Кюстендилъ		3. „ „
76	Георги Анд. Атанасовъ	Колуша		3. „ „
77	„ Георги М. Стояновъ	Цър. Ябълка		3. „ „
78	„ Гроздань М. Кьосевъ	Атъ Кория		3. „ „

№ по ред	Чинъ, име и фамилия	Мѣсторождение	Кѫде е убитъ или починалъ	Дата на убиването или умирането
79	Ред. Стоянъ Ст. Черешарски	Багренци		10.10.1915
80	„ Арсо Д. Валявичарски	Д. Кобиле		12. „ „
81	„ Петъръ С. Локвинский	Г. Уйно		14. „ „
82	„ Георги Н. Веселинский	Покровникъ		19. „ „
83	„ Божко Анак. Николовъ	Г. Тлъмино		20. „ „
84	„ Стоянъ Г. Славевски	Нови чифл.		11. „ „
85	„ Димитъръ Д. Чорбаджийски	Периволъ		12. „ „
86	„ Евтимъ К. Тренкинъ	Ваксево		15. „ „
87	„ Михалъ П. Шукалски	Койно		21. „ „
88	„ Кръсто С. Никовъ	Ломница		3. „ „
89	Ст. п. Миланъ С. Цвѣтковъ	Д. Любата		3. „ „
90	Мл. п. Василъ П Цуцурански	Соволяно		3. „ „
91	Ред. Димитъръ Г. Милевъ	Г. Любата		3. „ „
92	„ Иванъ Д. Шумановъ	„		3. „ „
93	„ Тоне Ив. Самоволски	Гърляно		3. „ „
94	„ Никола К. Джонинъ	Ресенъ		19. „ „
95	„ Георги А. Стоймировъ	Граница		19. „ „
96	„ Заре Н. Анаккевъ	Плоча		19. „ „
97	„ Георги М. Велиновъ	Жилинци		12. „ „
98	„ Дамянъ Т. Китановъ	Бобешино		3. „ „
99	„ Станко А. Рамадановъ	Деб. лакъ		19. „ „
100	„ Андонъ В. Антовъ	Бобешино	с. Мокрешъ	19. „ „
101	„ Спасъ Ст. Кацарски	Илия	„	5.11. „
102	„ Христо Ив. Хаджиски	Лешко	„	5. „ „
103	„ Смилко М. Джорджановъ	Бобешино	„	5. „ „
104	„ Иванъ Т. Яневъ	Хърсово	„	5. „ „
105	„ Димитъръ В. Здравковъ	Багренци	„	5. „ „
106	„ Божко В. Христовъ	Г. Тлъмино	„	5. „ „
107	„ Костадинъ А. Петринъ	Вѣтренъ	„	5. „ „
108	„ Стаменко П. Колевъ	Дол. село	„	7. „ „
109	„ Младенъ Ив. Стояновъ	Жилинци	„	9. „ „
110	„ Георги М. Аневъ	Таваличево	„	8. „ „
111	„ Никола Ан. Балабановъ	Радловци	Изв. Трън.	8. „ „
112	„ Христо Д. Стояновъ	Ивановци	„	5. „ „
113	Ст. п. Стоянъ Д. Илиевъ	Кюстендилъ	„	7. „ „
114	Ред. Василъ З. Юручки	Дл. Саблярь	„	7. „ „
115	„ Григоръ Ан. Калайджийски	Д. село	„	7. „ „
116	„ Тодоръ Ст. Стойчевъ	Богословъ	„	6. „ „
117	„ Стоименъ Г. Мацинъ	Жилинци	„	6. „ „
118	„ Никола Ил. Мицовъ	Кюстендилъ	Преяковци	5. „ „
119	Ст. п. Стойне Ан. Костадиновъ	Уши	Буковикъ	6. „ „
120	Ред. Стоилъ М. Мурджовъ	Еремия	„	6. „ „

№ по редъ	Чинъ, име и фамилия	Мѣсторождение	Кждe е убитъ или починалъ	Дата на убиването или умирането
121	Ред. Рангелъ Г. Христовъ	Уши	Преяковци	6.11.1915
122	„ Кирилъ Христовъ Поповъ	Радловци	Буковикъ	6. „ „
123	Мл. п. Панайотъ Ц Антовъ	Трекляно	„	1. „ „
124	Ред. Георги М. Груевъ	Църнощица	„	1. „ „
125	Мл. п. Димитъръ А. Кочовъ	Колуша	с. Бостанс	5. „ „
126	Ред. Григоръ Т. Стоиловъ	Граница	„	3. „ „
127	„ Григоръ Ив. Божковъ	Тишаново	„	6. „ „
128	„ Александъръ П. Спасовъ	Скриняно	„	4. „ „
129	„ Василъ Л. Стоевъ	Коняво	„	5. „ „
130	„ Александъръ А. Яначковъ	Ямборано	„	5. „ „
131	„ Йорданъ Г. Парговъ	Бобешино	„	5. „ „
132	„ Ешуа Банаимъ Лереовъ	Кюстендилъ	с. Изворъ	8. „ „
133	„ Васе Иванчовъ Гаджалски	Ръсово	Буковикъ	2. „ „
134	„ Дончо Стояновъ Гергиновъ	Дождевица	„	2. „ „
135	„ Костадинъ Г. Расипийски	Багренци	Търникевци	3. „ „
	Починали въ разни болници и заведения.			
136	Ред. Спасъ Митовъ Стояновъ	Илия	2/3 З. Кум.	26.11.1915.
137	„ Христо Г. Лазаровъ	Г. Любата	/3 Е.В.Б. „	19. „ „
138	„ Костадинъ Т. Карлузовъ	Радловци	1 В. Б. Соф.	28. „ „
139	„ Йорданъ Г. Миленковъ	Тишаново	7/3 ин. б. В.	29. „ „
140	Мл. п. Илия Мицовъ Маринъ	Соволяно	2/5 Е.Б.Кум	20. „ „
141	Ред. Стоименъ Я. Марковъ	Гърляно	1/3 п. б. фер.	30. „ „
142	„ Христо Цв. Веселиновъ	Жабляно	2/3 Ар.б.Ск.	9.12. „
143	„ Стоянчо Анд. Рапатановъ	Пол. Скакав.		5.11. „
144	„ Григоръ Ив. Божковъ	Тишаново		5. „ „
145	„ Стоянчо Геор. Ашиковъ	Н. Гращица		28.10. „
146	„ Никола Ив. Перчаковъ	Слокощица		4.11. „
147	„ Рангелъ Т. Буровски	Драголевци		3. „ „
148	„ Иванъ Ст. Спасовъ	Р. Гращица	6/3п.б Враня	23.10. „
149	„ Младенъ Йор. Тасковъ	София	„	21. „ „
150	„ Георги П. Кежовъ	Р. Гращица	„	25. „ „
151	„ Димитъръ Б. Стоилковъ	Балановo	„	24. „ „
152	„ Никола М. Никовъ	Колуша	гр. Враня	28. „ „
153	Ст. п. Кирилъ Ал. Костовъ	Кюстендилъ		20.11. „
154	Ред. Миланъ Ив. Соколовъ	Тишаново		2. „ „
155	„ Василъ Попъ Анастасовъ	Кюстендилъ		9.12. „
156	„ Тасе Божиловъ Русимовъ	Трекляно		1. 1.1916.
157	„ Стоянъ Геор. Марковски	Тишаново		29.11.1915.
158	„ Андонъ В. Полеганов	Ц. Ябълка		17. „ „
159	„ Стойне К. Стояновъ	Плоча		10.12. „
160	„ Младенъ Т. Христовъ	Църварица		25.11. „

№ по ред	Чинъ, име и фамилия	Мѣстрожение	Кѫде е убитъ или починалъ	Дата на убиването или умирането
161	Ред. Димитъръ П. Дивиджийски	Стенско		14.10.1915.
162	„ Алексо Г. Станковъ	Топли долъ		22.12. „
163	„ Десподъ Ст. Смиленски	Вѣтренъ		1.12. „
164	„ Димитъръ Ив. Заешки	Страдалово	9 М В.б.Соф.	15.12. „
165	„ Спасъ Ник. Муловски	Ваксево	II Пол. бол.	21.10. „
166	„ Йорданъ Г. Портарски	Г. Гращица	„	12.10. „
167	„ Георги М. Неновъ	Ломница	5. Див. Лаз	5.11. „
168	„ Василъ Хр. Стойчевъ	Гърляно		19. 1.1916
169	„ Стоименъ Д. Златановъ	Караманица		6 11.1915
170	„ Димитъръ Ст. Спасовъ	Слокощица		18. 1.1916.
171	„ Наке В. Илчовъ	Жеравино		17. „ „
172	Мл. п. Стойне Н. Маринковъ	Г. Лисина		14. „ „
173	Ред. Стоичко Н. Стойковъ	Раненци		2. „ „
174	„ Миле Цековъ Антовъ	Трекляно		6. „ „
175	„ Алексо Ив. Янкинъ	Лисецъ		25. „ „
176	„ Никола Ив. Китановъ	Кюстендилъ		1. „ „
177	„ Митко П. Дачинъ	Г. Любата		19.10.1915
178	„ Жакъ Бох. Лереовъ	Кюстендилъ	4/7 пол. бол	21. 3.1916.
179	„ Петъръ Ц. Земенски	Полетинци		17. 2. „
180	„ Стойо Ст. Божковъ	Назърица		16. 4. „
181	„ Христо Я. Калъчевъ	Ръжлавица		19. 5. „
182	„ Иванъ В. Чукинъ	Горановци	4 М. В. бол	2. 6. „
183	„ Стоянъ Т. Ашиковъ	Н. Гращица	с. Г. Любата	1.10.1915.
184	„ Григоръ В. Милевъ	Рибарци	с. Мокрешъ	6.11. „
185	„ Стоянъ П. Стамболийски	Гор. Уйно	Пл. М. В б.	5. 6.1916.
186	„ Тасе М. Бозаджийски	Доганица	4/7 пол. бол.	21. 6. „
187	„ Миле Ст. Мановъ	Цѣровица	II/II з. б.Кр.л.	12. 6. „
188	„ Георги К. Кючуковъ	Четирци	5/7 пол. бол	30. 7. „
189	„ Арсо П. Карадачки	Църнощица	2/3 Див. лаз.	10.11.1915.
190	„ Яне Костовъ Манэвъ	Ивановци		16. 7. 1916
191	„ Христо Я. Лазаровъ	Цѣровица		28. 8. „
192	„ Симеонъ Ст. Златановъ	Брѣстница		19. 8. „
193	„ Стефанъ З. Миленковъ	Цѣровица		19. 8. „
194	„ Тасе Ив. Джогановъ	Друмохаръ		28. 8. „
195	„ Стефанъ М. Стояновъ	Ново село		21. 7. „
196	„ Илия К. Спасовъ	Чудинци		2. 9. „
197	„ Никола Йосиф. Стоименовъ	Ваксево	Затр. съ пр. въ окопа.	8. 9. „
	Убити			
198	Ст. п. Михаилъ Ст. Харизановъ	Босилиградъ	Г. Карадж.,	4.10.1916.
199	Мл. п. Миле Ст. Груевъ	Църнощица	Ени-кьой и	„ „
200	Ред. Стоянчо Хр. Гогевъ	Грамаждано	Кален. Сѣр.	„ „

№ по редъ	Чинъ, име и фамилия	Мѣсторождение	Кжде е убитъ или починалъ	Дата на убиването или умирането
201	Ред. Георги Д. Мановъ	Мазарачево	с. Г. Карадж-	4.10.1916.
202	Ефр. Георги Ан. Лапавички	Шишковци	жово, Ени-	"
203	Ред. Никола Ив. Бохорски	Пелатиково	Кьой и село	"
204	" Симеонъ Хр. Филиповъ	Църварица	Календара	"
205	" Костадинъ Ан. Чобански	Илия	— Сѣрско	"
206	" Арсо В. Георгиевъ	Г. Тлъмино	"	"
207	" Атанасъ Ст. Селишки	Пелатиково	"	"
208	" Гого М. Балтийски	Гърбино	"	"
209	" Василъ М. Гайдарджиевъ	Леска	"	"
210	Ефр. Станке Ив. Атанасовъ	Палатово	"	"
211	Ред. Божко Ив. Бачовски	Д. Тлъмино	"	"
212	" Миланъ Д. Поповъ	Гърбино	"	"
213	" Ангелъ П. Ивачковъ	Ярешникъ	"	"
214	" Александъръ А. Аризановъ	"	"	"
215	" Христаки Н. Голѣморовъ	Църнощица	"	"
216	" Анаки К. Синадиновъ	"	"	"
217	" Стоилко П. Георгиевъ	Г. Тлъмино	"	"
218	" Симеонъ Ан. Илчовъ	Копиловци	"	"
219	Ефр. Симеонъ Г. Китановъ	Тишаново	"	"
220	Мл. п. Младенъ Л. Цъклянски	Г. Лисина	"	"
221	" Йорданъ Д. Тодоровъ	"	"	"
222	" Василъ Г. Суечмезовъ	Кюстендилъ	"	"
223	Ред. Стоянчо Ан. Каменички	Пелатиково	"	"
224	" Георги Ан. Гонинъ	Периволъ	"	"
225	" Алексо Н. Воденичарски	Мазарачево	"	"
226	" Георги А. Велиновъ	Цървеняно	"	"
227	" Георги Ст. Порожановъ	Горно Уйно	"	"
228	" Иванъ В. Пашовъ .	Добри долъ	"	"
229	" Веселинъ Ст. Карамански	Дол. село	"	8.10.1916.
230	" Васе Ан. Ивановъ	Бобешино	"	"
231	Ст. п. Стоименъ М. Бачевъ	Гор. Уйно	"	4.10.1916.
232	" Стойко Г. Мицовъ	Кюстендилъ	"	"
233	Ред. Моше С. Баруховъ	"	"	"
234	" Василъ Хр. Китановъ	Гърляно	"	"
235	" Стоичко Я. Чаневъ	Ръждавица	"	"
236	" Петъръ Д. Цвѣтковъ	Кюстендилъ	"	"
237	" Анастасъ Г. Вѣтренски	Пелатиково	"	"
238	" Атанасъ В. Параскевинъ	Ямболъ	"	"
239	" Гено В. Каловски	Назърица	"	"
240	" Георги Цв. Никодимски	Топ. долъ	"	"
241	" Алексо Ст. Стояновъ	Пелатиково	"	6.10.1916
242	Ст. п. Дончо Ал. Влайковъ	София	"	4.10.1916.

№ по редъ	Чинъ, име и фамилия	Мѣсторождение	Кѫде е убитъ или починалъ	Дата на убиването или умирането
243	Ред. Тодоръ К. Берловъ	Банско	с. Г. Караджово, Ени-	4.10.1916.
244	Ст. п. Владимиръ А. Поповъ	Кюстендилъ	Кьой, и село	,,
245	Мл. п. Стоянъ Ан. Лозенски	Слокощица	Календра—	,,
246	Ред. Иванъ Т. Илиевъ	Ломница	Сѣрско	,,
247	,, Стоянъ Н. Георгиевъ	,,	,,	,,
248	,, Георги Ив. Малински	Друмохаръ	,,	,,
249	,, Стоянъ И. Тауровъ	Д. Тлъмино	,,	,,
250	,, Давитко Н. Станковъ	Ивановци	,,	,,
251	,, Димитъръ Ст. Тренковъ	Цървеняно	,,	,,
252	,, Христо В. Никовъ	Згурово	,,	,,
253	,, Георги В. Здравковъ	Изворъ	,,	,,
254	,, Христо Г. Аризановъ	,,	,,	,,
255	Ст. п. Тасе Димовъ Копанички	Зли долъ	,,	,,
256	Мл. п. Гиго Ив. Пановъ	Периволъ	,,	,,
257	,, Александъръ Ст. Кюркчиевъ	Г. Любата	,,	,,
258	Ред. Стоименъ М. Христовъ	Караманица	,,	,,
259	,, Димитъръ Ст. Боцевъ	Леска	,,	,,
260	,, Христо Т. Ивановъ	Гложе	,,	,,
261	Йорданъ Ив. Московски	Смоличино	,,	,,
262	Ефр. Гроздань Ст. Стойчинъ	Дол. село	,,	,,
263	Ред. Никола К. Яновски	Койно	,,	,,
264	,, Иванъ С. Тутевъ	Пол. Скакав.	,,	,,
265	,, Рангелъ Ст. Ивановъ	Гърбино	,,	,,
266	,, Коте Г. Стоиловъ	Р. Гращица	,,	,,
267	,, Гаврилъ Г. Паничарски	Раково	,,	,,
268	Ефр. Йорданъ Т. Антовъ	Трекляно	,,	,,
269	Ред. Георги З. Цървенджийски	Тишаново	,,	,,
270	,, Спасъ Иванъ Турнод.	Раково	,,	,,
271	,, Стоянъ Нен. Рибчински	Котугерци	,,	,,
272	,, Стойко А. Топчински	Леска	,,	,,
273	,, Андонъ Ц. Златановъ	Бобешино	,,	,,
274	Ст. п. Анко Ст. Димитровъ	Сушица	,,	,,
275	Ефр. Петъръ В. Галалийски	Преколница	,,	,,
276	Ред. Цвѣтко И. Чорбаджийски	Пол. Скакав.	,,	,,
277	,, Заре Я. Кутрачки	Д. Гращица	,,	,,
278	,, Христо В. Филиповъ	Горановци	,,	,,
279	,, Никола Ст. Сухарски	Р. Гращица	,,	,,
280	Ред. Никола П. Петровъ	Ръсово	,,	,,
281	,, Никола Ст. Лютинъ	Периволъ	,,	,,
282	,, Трендафилъ С. Карамановъ	Мусулъ	,,	,,
283	,, Андонъ Р. Пешовъ	Барйе	,,	,,
284	,, Христо А. Стойовъ	Жилинц	,,	,,

№ по ред	Чинъ, име и фамилия	Мѣсторождение	Кжде е убитъ или починалъ	Дата на убиването или умирането
285	Ред. Михалъ Ст. Фудулски	Н. Гращица	с. Г. Карадж-	4.10.1916
286	„ Реджебъ Д. Акушовъ	Кюстендилъ	жово, Ени-	»
287	„ Ризе Д. Соколовъ	Бобешино	Кьой и село	»
288	„ Христо А. Петревъ	Смоличано	Календра—	»
289	„ Костадинъ А. Костадиновъ	Искю дере	Сѣрско	»
290	„ Иванъ Т. Пашалийски	Гюешево	„	»
291	„ Андонъ А. Джалевъ	Горно-Уйно	„	»
292	„ Вене Ст. Николовъ	Уши	„	»
293	„ Никола Д. Цвѣтановъ	Коприва	„	»
294	„ Игнатъ Ив. Новковъ	Вѣтренъ	„	»
295	„ Атанасъ Ст. Бѣловски	Рибарци	„	»
296	„ Симонъ Хр. Маринковъ	Бобешино	„	»
297	„ Кръсто Ив. Михтарски	Ново село	„	»
298	Ст. п. Димитъръ Ст. Мицовъ	Лозно	„	»
299	Ред. Стоянъ А. Зюмбулевъ	Ямборано	„	»
300	„ Андонъ Ил. Шундуловъ	Згурово	„	»
301	„ Андонъ А. Цинцарски	Ваксево	„	»
302	„ Йорданъ Ив Кръстевъ	Бобешино	„	»
303	„ Георги А. Зюмбулевъ	Ямборано	„	»
304	„ Георги М. Симеоновъ	Босилиградъ	„	»
305	Мл. п. Стоичко Ст. Пръщеинъ	Добри долъ	„	»
306	Ред. Гроздань К. Гогевъ	Раненци	„	»
307	„ Стоилко Ил. Милковъ	Срешново	„	»
308	„ Коста М. Пашовъ	Г. Любата	„	»
309	Ефр. Славе П. Доброджиевъ	Кюстендилъ	„	3.10.1916.
310	Ред. Марко А. Маджирски	Колуша	„	»
311	„ Стоичко М. Митревъ	Коняво	„	»
312	„ Божилъ Г. Митревъ	Църнощица	„	»
313	„ Никола Д. Гововъ	Коняво	„	»
314	„ Петъръ А. Младеновъ	Мазарачево	„	»
315	„ Симеонъ Д. Тасковъ	Раково	„	»
316	„ Стоичко Чорбаджиски	Драгойчинци	„	»
317	„ Илия В. Станковъ	Цѣровица	„	»
318	„ Александъръ А. Диревъ	Тишаново	„	»
319	„ Манойлъ Ал Селнички	Пелатиково	„	»
320	Ст. п. Атанасъ Хр. Костурковъ	Горановци	„	»
321	Ред. Йорданъ Хр. Ломнички	Полетинци	„	»
322	„ Христо Ил. Пѣйчовъ	Рикачево	„	»
323	„ Василъ В. Златковъ	Габрешевци	„	»
324	„ Дино М. Петровъ	Д. Любата	„	»
325	„ Костадинъ П. Ангеловъ	Раненци	„	»
326	„ Александъръ Ат. Карамф.	Слокощица	„	4.10.1916.

№ по редъ	Чинъ, име и фамилия	Мѣсторождение	Кѫде е убитъ или починалъ	Дата на убиването или умирането
327	Ред. Серафимъ Ст. Цигарски	Д. Тлъмино	с. Г. Караджово, Ениѫкьой и село Календра—Сѣрско	4.10.1916.
328	Ф-лъ Христо Сп. Мановъ	Берсинъ		4. ,,
329	Ред. Бохоръ Л. Израиловъ	Кюстендилъ		4. ,,
330	Мл. п. Ангелъ Ст. Смричковъ	Слокощица		3. ,,
331	,, Иванъ Ст. Поповъ	Радловци		4. ,,
332	Ред. Стойо Ан. Витановъ	Д. Коритенъ	,,	3. ,,
333	,, Георги Д. Илиевъ	Шипочано	,,	4. ,,
334	,, Стоименъ А. Джорджански	Ръсово	,,	4. ,,
335	,, Иванчо А. Трендафиловъ	Шипочано	,,	4. ,,
336	,, Иосифъ Анд. Чоляковъ	Г. Тлъмино	,,	3. ,,
337	,, Стоянъ Д. Никовъ	Гюешево	,,	3. ,,
338	Мл. п. Костадинъ В. Радевъ	Кюстендилъ	,,	4. ,,
339	Ред. Димитъръ П. Гергиновъ	Самоковъ	,,	4. ,,
340	Ст. п. Дамянъ Ст. Ивановъ	Трекляно	,,	3. ,,
341	Мл. п. Алек. В. Димитровъ	Д. Любата	,,	4. ,,
342	,, Илия З. Велиновъ	Кюстендилъ	,,	3. ,,
343	Ред. Димитъръ Н. Маджирски	Баланово	,,	3. ,,
344	,, Георги Д. Мановъ	Колуша	,,	4. ,,
345	,, Никола А. Питевъ	Граница	,,	4. ,,
346	,, Александъръ Цв. Груевъ	Д. Любата	,,	3. ,,
347	,, Тасе Ризовъ Миленски	Враца	,,	3. ,,
348	,, Василъ Хр. Пеневъ	Пол. Скакав.	,,	4. ,,
349	,, Атанасъ Хр. Гошевъ	Д. Гращица	,,	4. ,,
350	,, Божилъ Ст. Георгиевъ	Млѣкоминци	,,	4. ,,
351	,, Петъръ Ст. Никовъ	Лелинци	,,	4. ,,
352	,, Христо Цв. Гововъ	Сажденикъ	,,	4. ,,
353	,, Миланъ Д. Пешовъ	Габрешевци	,,	3. ,,
354	,, Симеонъ М. Милославовъ	Косово	,,	4. ,,
355	Мл. п. Стойо Ст. Костадиновъ	Габрешевци	,,	4. ,,
356	Ред. Георги Н. Касъмски	Невѣстино	,,	4. ,,
	Умрѣли отъ рани.			
357	Ред. Зинови Б. Недѣлковъ	Драголевци	Дем. Хисаръ	2.10.1916.
358	,, Васе М. Ивановъ	Ивановци	,,	2. ,,
359	,, Лазо Ст. Ивановъ	Жеравино	,,	4. ,,
360	,, Симеонъ Т. Мирчевъ	Радловци	,,	4. ,,
361	,, Василъ С. Радойковъ	Г. Любата	,,	4. ,,
362	,, Младенъ П. Славковъ	Поб. Кам.	Гюм. М. в. б.	6. ,,
363	,, Георги Цв. Пауновъ	Ново село	,,	8. ,,
364	,, Миленко Ст. Алексовъ	Слокощица	,,	8. ,,
365	,, Евтимъ Цв. Барбуловъ	Ресенъ	,,	8. ,,
366	Ст. п. Стоянъ Хр. Карпузовъ	Таваличево	,,	8. ,,

№ по ред	Чинъ, име и фамилия	Мѣсторождение	Кѫде е убитъ или починалъ	Дата на убиването или умирането
367	Ст. п. Йорданъ Н. Ивановъ	Косово	Гюм.М.В.б.	9.10.1916.
368	Ред. Мите Т. Траяновъ	Бобешино	„	15. „ „
369	Ефр. Хрчсто Н. Мицовъ	Мастиларе	„	12. „ „
370	Ред. Малинъ А. Лаговски	Долно село	1/7п.б.д.Хис.	24. 9. „
371	„ Никола М. Мановъ	Ново село	Гюм.М.В.б.	4. 10. „
372	„ Йорданъ М. Койнски	Згурово	„	4. „ „
373	Ф-лъ Христо Ст. Георгиевъ	Кюстендилъ	„	4. „ „
374	Ред. Стаменъ Р. Ивановъ	Буцалево	„	4. „ „
375	„ Йорданъ Богосл. Никовъ	Ръжинци	„	4. „ „
376	„ Спасъ Г. Букоглавски	Койно	„	5. „ „
377	„ Цоне Т. Станоевъ	Рибарци	„	5. „ „
378	„ Стаменъ М. Лингарски	Горановци	„	5. „ „
379	„ Стоянчо Я. Ризовъ	Периволъ	„	6. „ „
380	Мл. п. Василъ Хр. Алексовъ	Изворъ	„	6. „ „
381	Ред. Димитъръ К. Сотировъ	Анджи кьой	„	6. „ „
382	„ Иванъ Ст. Янковъ	Дл. Сабляръ	„	6. „ „
383	Ефр. Симеонъ З. Колунички	Божица	„	28. „ „
384	Ред. Пене Зл. Янковъ	Преколница	1/7 пол. бол.	6. „ „
385	„ Стойне Цв. Костовъ	Босилиградъ	„	9. „ „
386	„ Георги К. Тодоровъ	Сели олу	„	5. „ „
387	„ Стойо М. Малиновъ	Габрешевци	Гюм М.В.б.	21. „ „
378	„ Георги Ст. Мечкарски	Раненци	„	19. „ „
389	„ Миланъ Я. Кюркчиски	Котугерци	1/10зап.бГюм	18. „ „
390	„ Никола М. Пѣевъ	Кюстендилъ	1/2 Ар. б-ца	24. „ „
391	„ Стоименъ Н. Христовъ	Шипочано	Гюм.М.В.б.	22. „ „
392	„ Стойне П. Коджабашиски	Горановци.	„	30. „ „
393	„ Евтимъ В. Митревъ	Сушица	„	9. „ „
394	Ефр. Симеонъ З. Орлячки	Божица	„	28. „ „
395	Ред. Василъ А. Стаменовъ	Църварица	„	13. „ „
396	„ Занко В. Джайнъ	Райчиловци	„	30. „ „
397	Ефр. Алекс. Гр. Карадачки	Злогошъ	„	23. „ „
398	Ред. Георги М. Стойковъ	Страдалово	„	16. „ „
399	„ Костадинъ Ст. Ивановъ	Р. Гращица	„	16. „ „
400	„ Русе Ст. Христовъ	Дукатъ	„	10. „ „
401	„ Христо М. Ризовъ	Мазарачево	„	15. „ „
402	„ Йорданъ П. Бърбасановъ	Злогошъ	„	3. „ „
403	„ Велинъ Ст. Стефановъ	Ц. Ябълка	„	3. „ „
404	„ Ангелъ Ст. Панайотовъ	Гьонъ тепе		6. „ „
405	Мл. п. Евтимъ Ив. Барбуловъ	Ресенъ		8. „ „
406	Ред. Алексо Д. Шишковъ	Ръждавица		8. „ „
407	Ст. п. Петъръ С. Стърганички	Р. Гращица		19. „ „
408	Ред. Наке Ст. Гължбовъ	Раненци	6/7 пол. б.	27. „ „

№ по редъ	Чинъ, име и фамилия	Мѣсторождение	Кжде е убитъ или починалъ	Дата на убиването или умирането
409	Ред. Анаки Хр. Радевъ	Д. Тлъмино	6/7 пол бол.	2. 2.1916
410	„ Хараламли Ст. Вжжаровъ	Шишковци	Гюм.М.В.б.	14 9. „
411	Ст. п. Боне Ст. Богослововъ	Мѣкоминци	„	3. 9. „
412	Ред. Стоименъ Р. Костадиновъ	Горановци		23. 9. „
413	„ Младенъ Г. Пъртенички	Църнощица	2/2 зап. б.	15.10. „
414	„ Христо Ст. Найденски	Тишаново	„	14.10. „
415	„ Стоянъ Я. Золошки	Църнощица	Пл. М. В. б.	26.12. „
416	„ Лазаръ Ст. Митовъ	Преколница	1/7 Ет.б.Дуп.	27.12. „
417	„ Иванъ М. Въртинъ	Бъзовица	3 С.М.В.б.	31.12. „
418	„ Христо А. Стоименовъ	Гърляно	Кюст.М.В.б.	1. 1.1917.
419	„ Миланъ А. Лаговски	Долно село	7 Див. лаз.	24. 9.1916
	У б и т и.			
420	Ред. Василъ Ст. Стойчевъ	Вратца	Южно отъ	8. 1,1917.
421	„ Иванъ Ст. Мицовъ	Новъ Чифл.	Спатово	15. „ „
422	„ Йове Ив. Димитровъ	Косово		15. „ „
423	„ Петъръ В. Треневъ	Цървеняно		3.10.1916.
424	„ Петъръ Д. Клапевъ	„		3.10.1916.
	Починали.			
425	Ред. Петъръ Ив. Пириевъ	Шипочано	1/7 пол. бол.	28. 1.1917.
426	„ Александъръ Г. Божиловъ	Пещера	3/3 „ „	22 10.1915.
427	„ Мил-о Цв. Траяновъ	Бобешино	1/7 „ „	17. 1.1917.
428	„ Нако Ст. Илиевъ	Ръжинци	„	16. „ „
429	„ Самоилъ М. Лазаръ	Кюстендилъ	„	16. „ „
430	„ Вангелъ Ст. Гюринъ	Раково	„	16. „ „
431	„ Никола Хр. Орловъ	Н. Гращица	Пл. М. В. б.	3. 3. „
432	„ Йорданъ П. Цвѣтковъ	Църнощица	„	5. 3. „
433	„ Христо Ан. Кацарски	Раково	7 Див. лаз.	19.10.1916.
434	„ Крумъ Ст. Пулевъ	Пожарево	убитъ	14. 3.1917.
435	„ Любенъ М. Павловъ	Ръждавица	3/7 пол.бол.	5. 8.1919.
436	„ Коте Ив. Кьосевъ	Фролошъ	1/7 „ „	2.10.1919.
	Убити.			
437	Ред. Владимиръ И. Начовъ	Доб. Долъ		23. 3.1917.
438	„ Стаменъ Ст. Златковъ	Срешняво	Из. отъ Спат.	21. 5. „
439	„ Стоименъ В. Митовъ	Ръсово	„	24. 5. „
440	„ Арсо П. Митовъ	Коприва	„	30. 5. „

№ по ред	Чинъ, име и фамилия	Мѣсторождение	Кѫде е убитъ или починалъ	Дата на убиването или умирането
	Починали.			
441	Ред. Димигъръ М. Митовъ	Кюстендилъ	Въ дома си	8. 1.1917.
442	„ Йорданъ Н. Недѣлковъ	Брѣстъ	7 Див. л.Лад.	24. 4. „
443	„ Стойменъ М. Стойковъ	Коприва	2/2 зап. бол.	21. 4. „
444	Ефр. Арсо Ст. Младеновъ	Гложе	убитъ	29. 4. „
445	Ред. Георги Ст. Паничарски	Раково	1/7 пол. бол.	27. 5. „
446	„ Славе Ст. Клисурски	Котугерци	„	24. 5. „
447	„ Димитъръ В. Димитровъ	Раково	3/7 „	4. 5. „
448	Ефр. Евтимъ Н. Терзийски	Р. Гращица	7 Див. лаз.	15. 1. „
449	Ред. Милошъ Ст. Макариевъ	Злогошъ	„	30. 5 „
450	„ Василъ Т. Бачевъ	Д. Коритенъ	„	26. 5. „
451	„ Йорданъ Хр. Кръстевъ	Катрище	„	15. 5. „
452	„ Мите М. Христовъ	Бобешино	„	25. 5. „
	Убити.			
453	Ст. п. Василъ Д. Обидиевъ	Новъ Чиф.	"	2. 6.1917.
454	Ред. Ангелъ В. Укалски	Църварица		„
455	„ Младенъ Тр. Стояменовъ	Голешъ		„
456	„ Мите Д. Релински	Илия		„
457	„ Ламбо Хр. Койчовъ	Маражъ		„
458	Ефр. Стоянъ Ян. Здравковъ	Г. Тлъмино		„
459	Ред. Никола М. Христовъ	Лисецъ		„
460	„ Стойчко Ан. Момчиловъ	Гор. Уйно	Ени Кьой	3.10.1916.
	Починали.			
461	Ред. Георги Хр. Карадачки	Страдалово		29. 6. „
462	„ Станойко Д. Стойковъ	Ръсово	3/7 пол. бол.	14 7. „
463	„ Стефанъ Ив. Пантелевски	Полетинци	3/7 див лаз.	24. 7. „
464	„ Георги Д. Дурковъ	Банско	2/2 А.Е. бол.	1. 7. „
465	„ Иванъ В. Георгиевъ	Катрище	3/7 пол. бол.	13. 8 „
466	„ Стойменъ Ст. Церевски	Бобешино	Кюст.М.В.б.	13. 8. „
467	„ Тано М. Божиловъ	Обелия	4 М. В. бол.	3. 8. „
468	„ Василъ В. Петровъ	Църнощица	Кюст М.В.б.	27. 8. „
469	„ Лидонъ М. Христовъ	Еремия	„	2. 8. „
470	„ Христо Ан. Овчарски	Н. Гращица	3/7 пол. бол.	18. 9. „
471	„ Стоянчо Ст. Стоилковъ	Бранковци	„	3. 9. „
472	„ Евтимъ М. Маринковъ	Рибарци		1.10. „
473	„ Василъ Г. Радойковъ	Г. Любата	Гюм.М.В.бол	7.10. „
474	„ Лазаръ Ст. Валявичарски	Раково	гара Пресен.	4.10. „
475	„ Георги Ан. Атанасовъ	Ръсово	3/7 пол. бол.	13.10. „
476	„ Стефанъ Н. Валязичарски	Бистъръ	2/2Ет.А.бол.	4. 5. „
477	Ред. Йорданъ Ан. Курубански	Жилинци	1/7 пол. бол.	21.11.1917.

№ по редъ	Чинъ, име и фамилия	Мѣсторождение	Кжде е убитъ или починалъ	Дата на убиването или умирането
	У б и т и.			
478	Ред. Стоянъ Т. Никовъ	Дол. село		7. 6. „
479	„ Велинъ Ан. Ягмурски	Вѣтренъ		25. 5. „
480	„ Георги Т. Стойковъ	Кам. Скак.	умрѣлъ	5. 8. „
481	„ Петъръ Л. Пандурски	Г. Василица	умрѣлъ	11. 8. „
482	Ефр. Иванъ А. Бекярски	Лечевци		23. 8. „
483	„ Христо М. Придолски	Църнощица	Орманли	30. 9 „
	Починали.			
484	Ред. Милошъ Богдановъ	Косово	1/7 пол. бол.	24. 8. „
485	„ Заре Ст. Джорджановъ	Бобешино	Въ дома си	29. 9. „
486	„ Стойменъ Стояновъ	Косово	3/7пол. бол.	20.11. „
487	„ Стоилъ К. Митревъ	Лисецъ	с.Мах. Петр.	4.12. „
488	„ Стефанъ А. Чортански	Раково		3.10.1916
489	„ Иванъ Д Станевъ	Башатли		20.10 1916
490	„ Йорданъ М. Атанасовъ	Чеканецъ	3/7 Див.лаз.	27.10.1917.
491	„ Георги Н. Христовъ	Сръбци	1/8 пол.бол.	10.11 1917
492	„ Янко Ст. Мицовъ	Г. Любата	3/7 „	28. 1.1918
493	„ Ненко М. Илиевъ	Блатецъ	1/8 „	25. 1. „
494	„ Ангелъ А. Бѣловодски	Тишаново	3/7 „	5. 3. „
495	„ Стойне Хр. Диновъ	Рибарци		1. 3. „
496	„ Пано Йосиф. Дудуковъ	Бѣлица	7 Див. бол.	8. 3. „
497	„ Атанасъ Р. Кьосевски	Четирци	4/7 пол.бол.	11. 2. „
498	„ Стоянчо Т. Петруновъ	Периволъ	Кюст.М.В.б.	28. 2. „
499	„ Алексо Ст. Велиновъ	Жабокрътъ	Въ дома си	17.12.1917
500	„ Симеонъ В. Стояновъ	Илия	„	27. 4.1918
501	„ Никола Ц. Алексовъ	Дол. село	Кюст.М.В б.	9. 5. „
502	„ Наке Ст. Рангеловъ	Стенско	Дол. чифл.	29. 5. „
503	„ Никола Ц. Алексиевъ	Дол. село	Кюст М. В.б.	8. 5. „
504	„ Никола П. Рахталийски	Раково	Въ дома си	24 4. „
505	„ Андонъ М. Ивановски	Бистрица	Кюст.М.В.б.	5. 7. „
506	Ефр. Стойне П. Георгиевъ	Брѣстница	1/7 пол бол.	6. 7. „
507	Ред. Алексо Ст. Паничарски	Пелатиково	„	26. 7. „
508	„ Гоне Ил. Джоневъ	Метохия	6/7 пол.бол.	29. 7. „
509	„ Давитко Р. Цвѣтковъ	Сушица	3/7 „	2 8. „
510	„ Димитъръ З. Дойчиновъ	Трекляно	6/7 „	7. 8. „
511	„ Симеонъ Д. Велиновъ	Г. Тлъмино	6/7 „	13. 5. „
512	Мл. п. Йорданъ Д. Смоковъ	Кюстендилъ	3/8 „	11. 8. „
513	Ред. Никола Ст. Лехчански	Раненци	2/7 „	11. 8. „
514	Ред. Андонъ Г. Назинъ	Берсинъ	3/7 пол. бол	31. 7.1918
415	„ Костадинъ К. Илиевъ	Дукатъ	„	15. 8. „
516	„ Стойо Д. Мановъ	Малешево	1. м. В. бол.	14. 8. „

№ по редъ	Чинъ, име и фамилия	Мѣсторождение	Кжде е убитъ или починалъ	Дата на убиването или умирането
517	Ред. Костадинъ М. Дѣньовъ	Кюстендилъ	2/2 ЕА.б.Г.Д.	2. 7. „
518	„ Костадинъ Н. Цоневъ	Гюешево	4/7 пол. бол.	24. 8. „
519	„ Спиро П. Атанасовъ	Кюстендилъ	1/7 пол. бол.	26. 8. „
520	„ Стоянъ К. Георгиевъ	Дождевица	Кюс. М. В. б.	3. 9. „
521	„ Пеле Г. Йовчевъ	Цѣровица	3/7 пол. вол.	4. 9. „
	У б и т и.			
522	Мл. п. Никола Ив. Якимовъ	Кам. Скак.	Дол. Чифл.	4. 2. 1917.
523	Ред. Славе Г. Станишковъ	Ивановци		7. 2.1917
524	„ Никола П. Маджирски	Еремия		5. 2. „
525	„ Георги Н. Ковачевъ	Грамаждано		22. 1. „
526	„ Иванъ М. Стояновъ	Кюстендилъ		5. 3. „
527	„ Харалампий К. Груевъ	Църнощица	Юж.отъСпат.	17. 4. „
528	„ Йорданъ М. Стоевъ	Буцалево	При Спатово	17. 4. „
529	„ Идаки В. Митовъ	Чокльово		11. 5. „
530	„ Атанасъ П. Постоловъ	Згурово		11. 5. „
531	„ Никола Ал. Марковъ	Седларци	Бар. Джум.	29. 6. „
532	„ Тодоръ Хр. Пукневъ	Г.Драгалище		29. 6. „
533	„ Христо Ст. Христовъ	Бранковци	Дол. Чифл.	25. 8. „
534	„ Христо Иор. Мирчовъ	Страдалово	„	25. 8. „
535	„ Иго А. Станоевъ	Леска	„	8. 9. „
536	„ Методи Сл. Арнаудовъ	Кюстендилъ	Спатово	27. 2.1917.
537	Ст. п. Стойчко Г. Петрачки	Ваксево	„	2. 3. „
538	Ред. Йорданъ Н. Лазаровъ	Косово	„	2. 3. „
539	„ Костадинъ А. Стаменовъ	Н. Граница	Латрово	3. 3. „
540	„ Спасъ Я. Пановъ	Кюстендилъ	осжд. на см.	5.10.1917
541	„ Петъръ Ил. Грънчаровъ	Мехомия	уд. въ р. Стр	6. 6.1917
	Починали.			
542	Ред. Василъ А. Лаговски	Дол. село	1/7 пол. бол.	8. 9.1918
543	„ Никола М. Бандарски	Враца	„	8. 9. „
544	„ Иванъ А. Каменички	Пелатиково	„	9. 9. „
545	„ Манаси Ст. Черкезки	Дол. село	3/7 пол. бол	16. 9. „
546	„ Ризо В. Петровъ	Жилинци	Кюст.М.В.б.	8. 8. „
547	„ Йорданъ М. Бъзовички	Соволяно	„	26. 8. „
548	Ефр. Миленко Хр. Ханковъ	Шияковци	I Соф.М.В.б.	8. 9. „
549	Ред. Стоименъ Ст. Георгиевъ	Г. Тлъмино	Кюст.М. В. б.	24. 9. „
550	Мл. п. Йорданъ К. Лазаровъ	Ръсово	„	24. 9. „
551	Ред. Ангелъ Ив. Христовъ		Шум.М. В.б.	4 8. „
552	„ Григоръ Н. Балабановъ	Трекляно	3/7 пол. бол.	19. 9. „
553	„ Стоянъ Джор. Къртевъ	Кършалево	Кромидово	2.10. „

СЪДЪРЖАНИЕ:

Булаиръ маршъ.

На Рилци (посвещение).

ЧАСТЬ I.

Стр.

Формиране на 13. пех. Рилски полкъ . 9.

ЧАСТЬ II.

Балканската война

1. Причинитѣ и подготовката на войната срещу Турция . . . . 16.
2. Мобилизацията на полка . . 19.
3. Заминаването на полка въ охрана и подкрепа на границата . . 25.
4. Обявяване на войната . . 31.
5. Смѣлиятъ патрулъ за свръзка . 39.
6. Боятъ при Кочани . . . 40.
7. Действията на полка по посока на Солунъ . . . . . 51.
8. Отъ Солунъ за Деде Агачъ . . 63.
9. Походътъ къмъ Малградъ . . 65.
10. Полкътъ при Саянъ-дере—Ганосъ . 68.
11. Възобновяване военнитѣ действия . 77.
12. Боятъ при Булаиръ . . . 82.
13. Действия следъ Булаирския бой . 102.
14. Сключаване на второто примирие . 106.
15. Заминаване за Македония . . 108.

ЧАСТЬ III.

Войната съ съюзницитѣ

1. Прегледъ на събитията . . 115.
2. Походъ къмъ Македония . . 119.
3. Боеветѣ при Злетовска рѣка . 123.
4. Боеветѣ при с. Райчани . . 137.
5. Действията отъ 22—30. юний . 140.
6. Боеветѣ при Калиманци . . 141.
7. Примирието и Букурещкия миръ . 148.
8. Демобилизация . . . 153.

ЧАСТЬ IV.

Общоевропейската война

		Стр.
1.	Причини за намѣса на България .	163.
2.	Мобилизацията на полка . .	167.
3.	Къмъ границата . . .	170.
4.	Обявяване на войната . .	172.
5.	Настжпление въ Сърбия . .	174.
6.	Подвигъ.	185.
7.	Боевете по долината на р. Елешница	186.
8.	Завидна храбрость . . .	196.
9.	Смѣлиятъ охотникъ . . .	197.
10.	Къмъ Лѣсковецъ . . .	198.
11.	Презъ Кукавица за Враня . .	201.
12.	Боевете при Гиляни и Тръникевци	203.
13.	На пжть за Македония . .	216.
14.	Боятъ при Гевгели. . . .	220.
15.	Почивка при Бурлево. . .	222.
16.	Походъ къмъ Струмския фронтъ .	228.
17.	Заемане на Рупелското дефиле .	231.
18	Настжпление къмъ Сѣресъ . .	232.
19.	Боевете при Караджово и Ени-коьй	237.
20.	Смѣлиятъ картечникъ. . .	254.
21.	Личенъ примѣръ . .	255.
22.	Позиционната война . . .	256.
23.	Любовь къмъ началника . .	271.
24.	Храбритѣ секрети . . .	271.
25.	Примирие и демобилизация. .	272.

* * *

Царската сватба . . . . 277.

Приложение:

1. Списъкъ на офицери и подофицери 280.
2. Списъкъ на убититѣ и умрѣли . 299.

„Тозъ който падне
въ бой за свобода,
Той не умира;
него жалѣятъ."

Хр. Ботевъ

Н. Ц. В. КНЯЗЪ КИРИЛЪ

Н. В. ЦАРИЦА ЙОАННА

АВГУСТЕЙША СЪПРУГА НА Н. В. ЦАРЬ БОРИСЪ III

Н. Ц. В. МАРИЯ ЛУИЗА

ПАМЕТНИКЪ

НА ПАДНАЛИТѢ ЗА РОДИНАТА „РИЛЦИ“ ПРЕЗЪ ВОЙНАТА

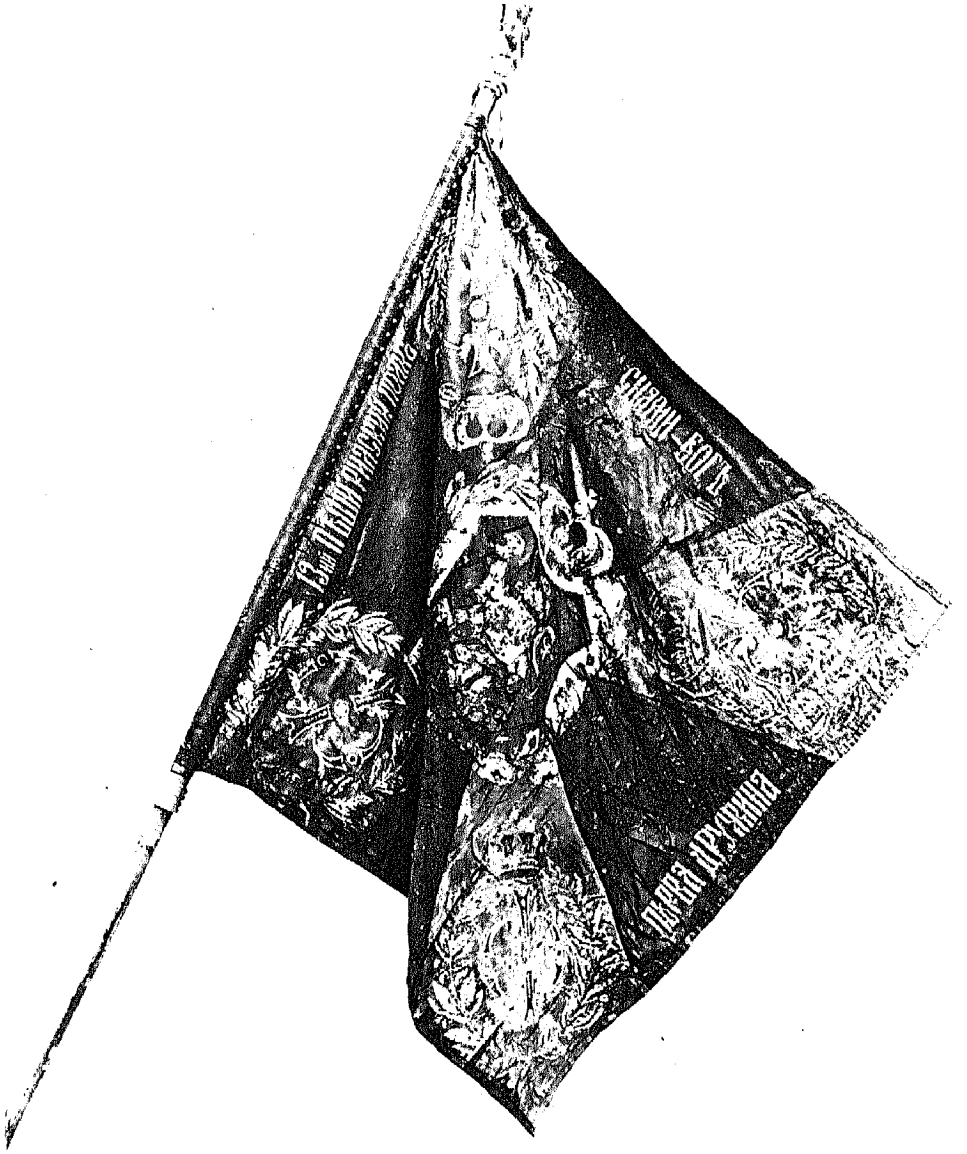

БОЙНОТО ЗНАМЕ НА 13-и ПЕХ. РИЛСКИ ПОЛКЪ

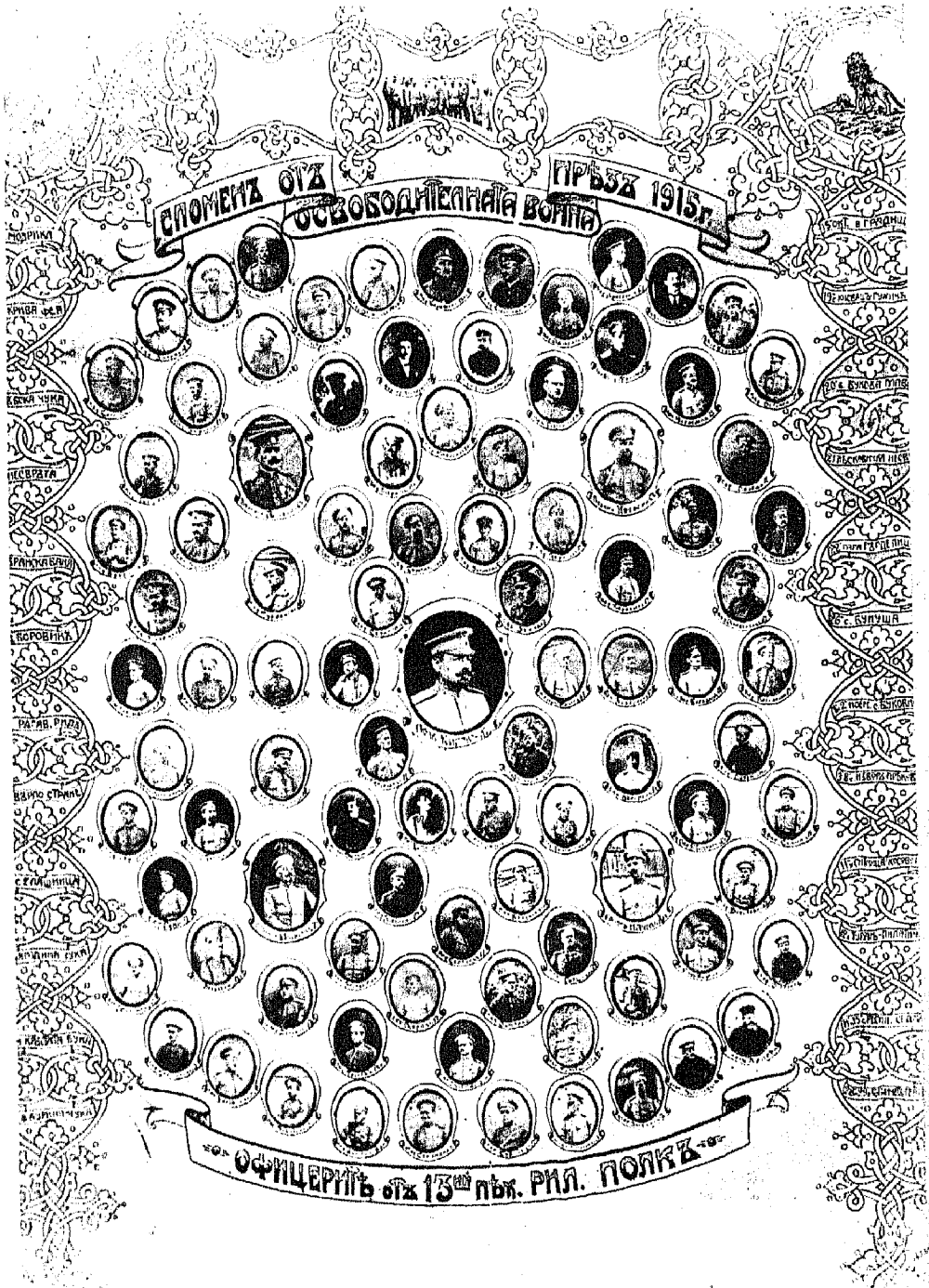
СПОМЕНЪ ОТЪ ОСВОБОДИТЕЛНАТА ВОЙНА
ПРѢЗЪ 1915 г.
ОФИЦЕРИТѢ ОТЪ 13-ИЯ ПѢХ. РИЛ. ПОЛКЪ

БОЯ ПРИ КОЧАНИ 11.X.1912г.

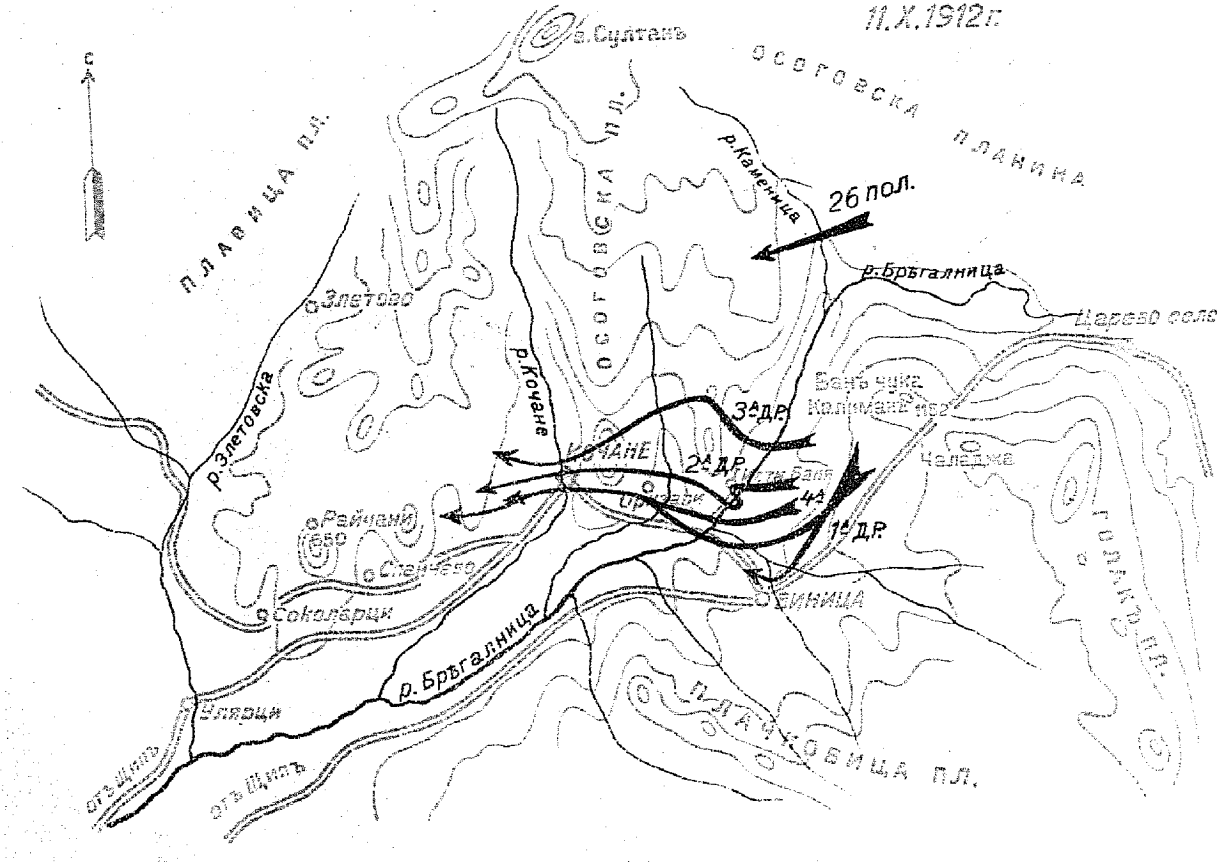

Бои при Булаире
на 9/11 (22/11) 1913 год.
Положение на 2 армиях.
2А АРМИЯ
Сарос
Сарос
Сарос

Бой при Булаир
на 8.II (26.I.) 1913 год.

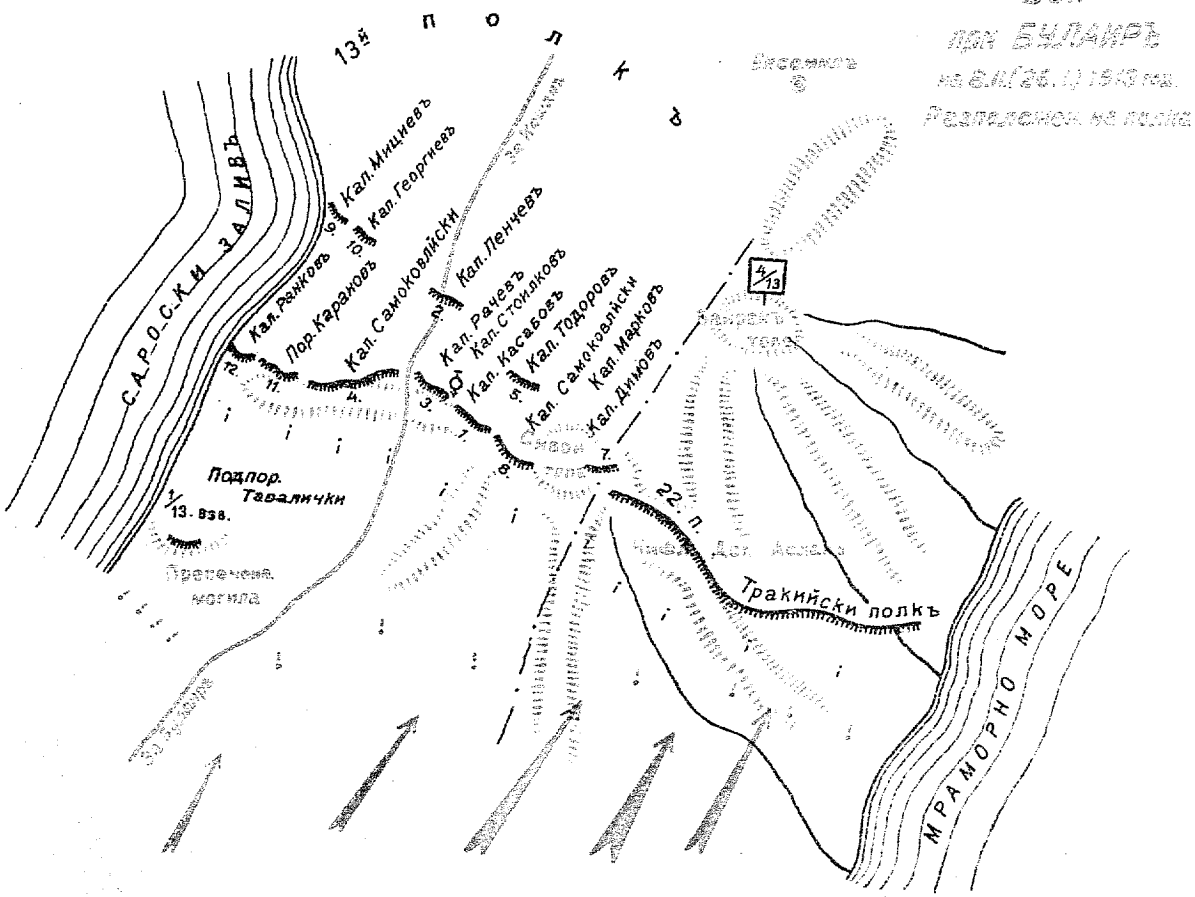

БОЯ
ПРИ БУЛАИРЪ
НА 8.II.(26.I.)1913 г. СЛ. ПЛАДНЕ.

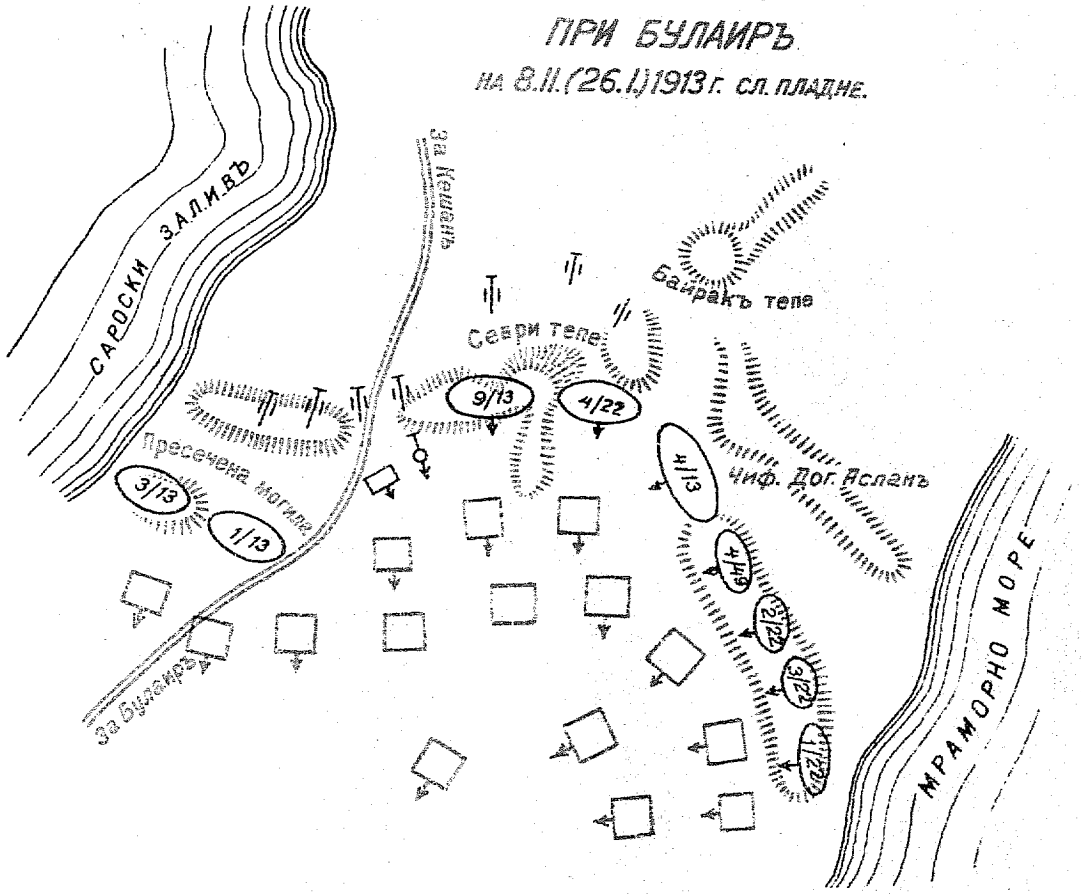

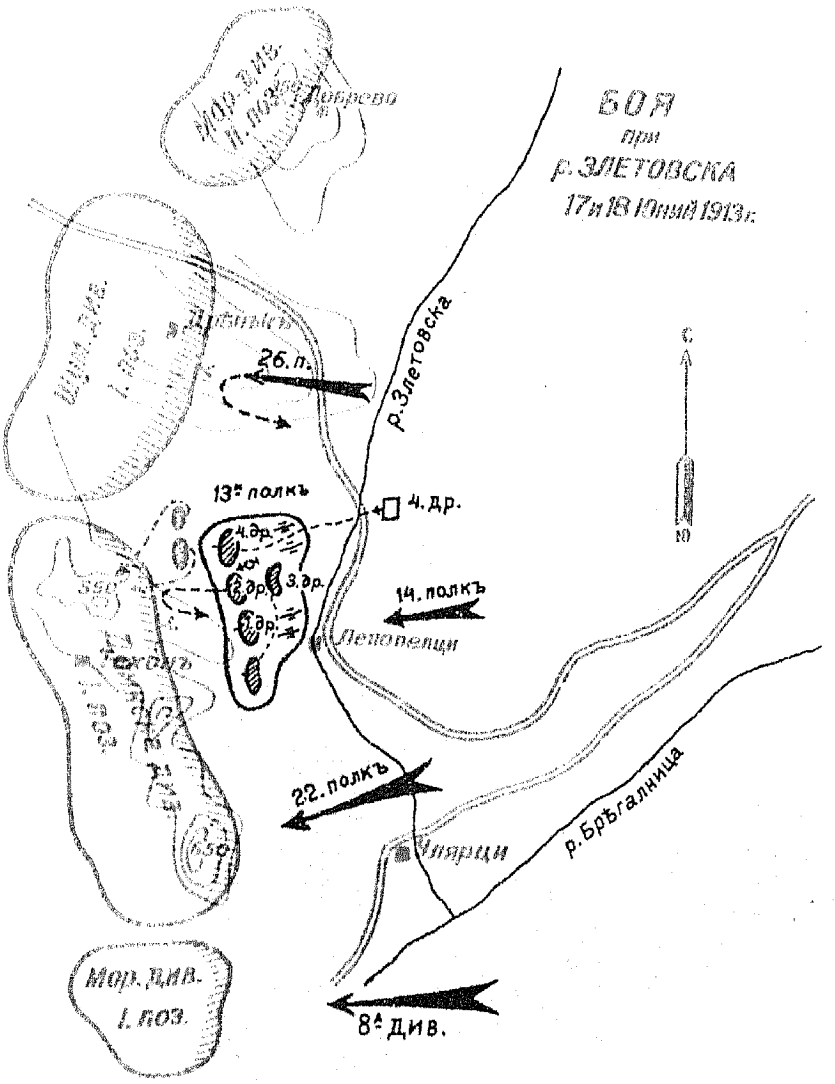
БОЯ
при
р. ЗЛЕТОВСКА
17 и 18 Юний 1913 г.
Мор. див. I. поз.
Добрево
Шум. див. I. поз.
Дабилци
26. п.
р. Злетовска
13. полкъ
4. др.
4. др.
3. др.
14. полкъ
Лепопелци
Чегань
22. полкъ
Ушрци
р. Брѣгалница
Мор. див. I. поз.
8. див.

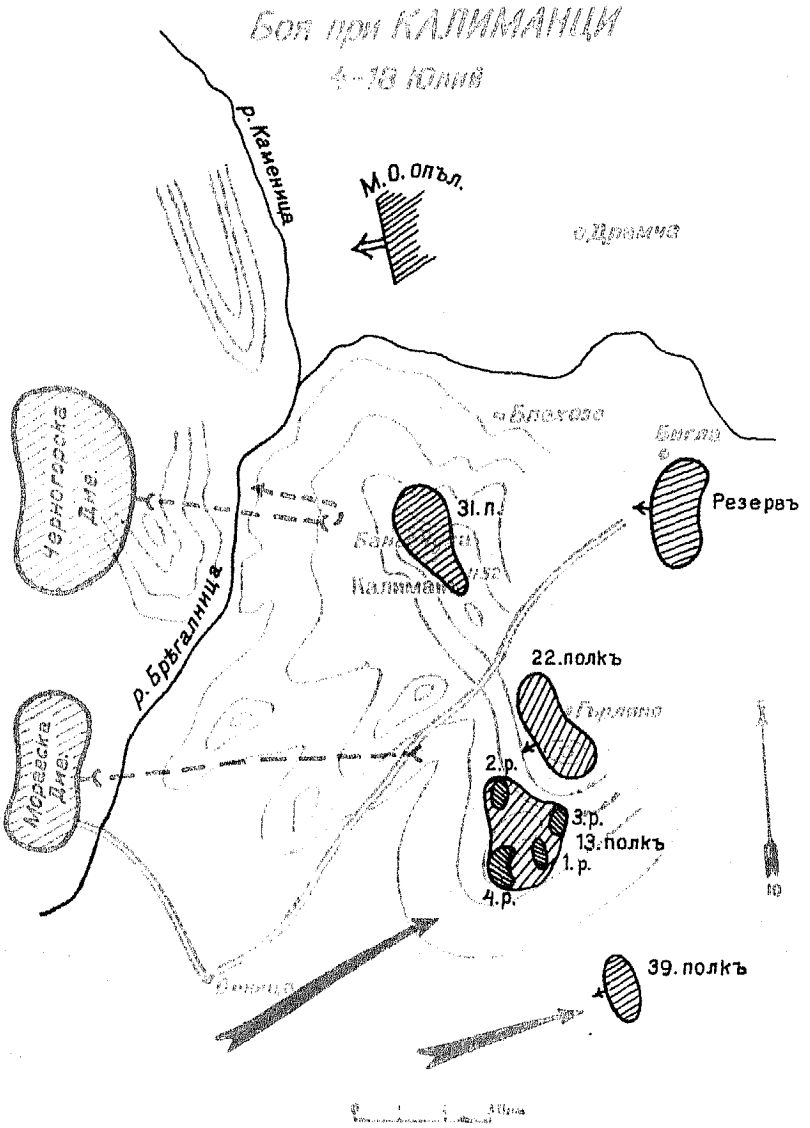
Бой при КАЛИМАНЦИ
4–13 юлий
р. Каменица
М. О. опъл.
с. Ярмица
с. Блатово
Бигла
Резервъ
31. п.
Черногорска Див.
р. Брѣгалница
22. полкъ
Моравска Див.
2. р.
3. р.
13. полкъ
1. р.
4. р.
39. полкъ

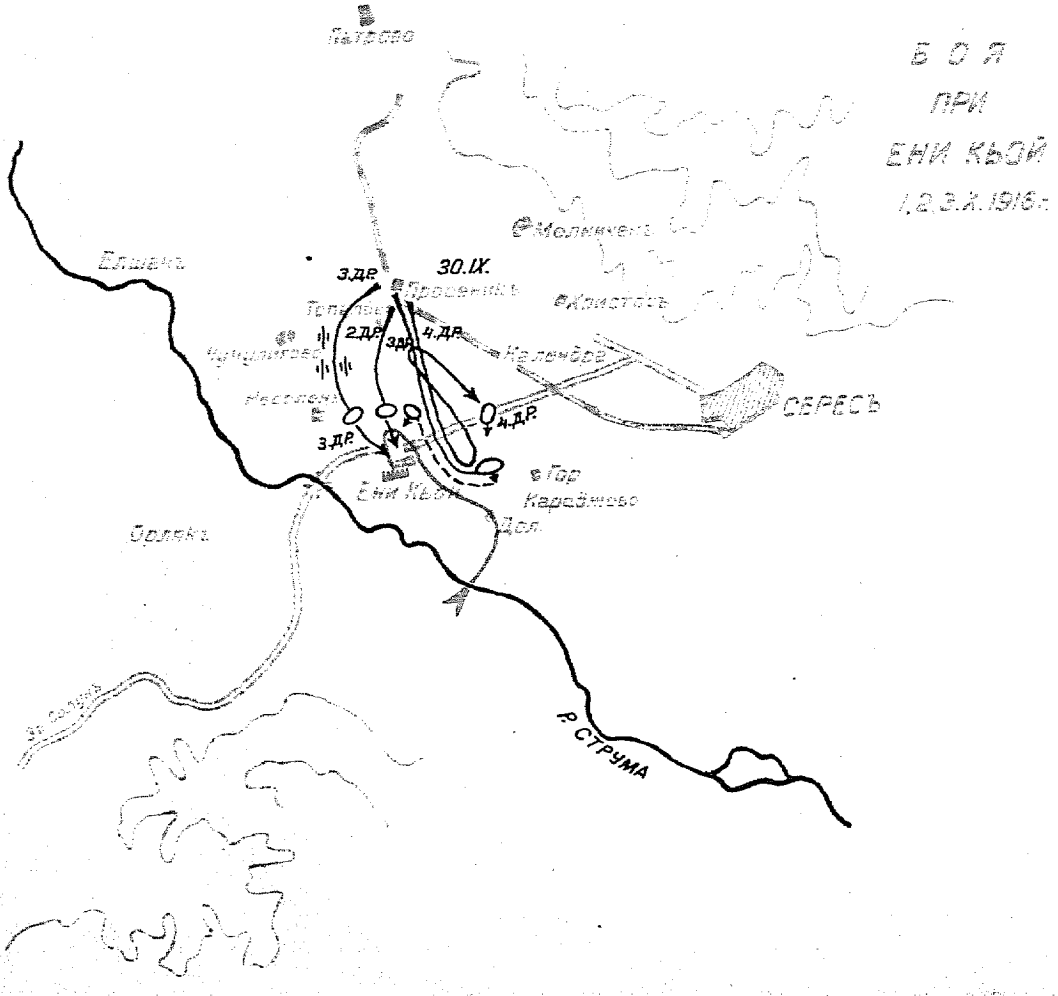
БОЯ
ПРИ
ЕНИ КЬОЙ
1,2,3.X.1916г.
Ельшани
Молинчево
Константсь
30.IX.
3.ДР.
2.ДР.
4.ДР.
Нелюбово
СЕРЕСЪ
Ени Кьой
Караджиево
Орляк
Дол.
Р.СТРУМА

ИЗМИНАТИЯ ПЪТЪ
ОТЪ 13 ПЕХ. РИЛСКИ ПОЛКЪ
ПРЕЗЪ ВОЙНИТЪ 1912 – 1918 г.

М–1:850.000

Балканската война
Съюзническата „
Европейската „

Държ. граница до 1912 г.
„ „ „ 1918 г.
Сегашна държ. граница

39° 40° 41° 42° 43° 44°

Видинъ
Дунавъ
Ломъ
Пиротско
Фердинанд
Берковица
Царибродъ
Лѣсковацъ
Трънъ
СОФИЯ
Призрънъ
Гилянe
Врания
Бујановацъ
Куманово
Скопие
Прилепъ
Кавадарци
Струмица
Петричъ
Дупница
Кюстендилъ
Крива-паланка
Радовишъ
Щипъ
Велесъ
Кочане
Царево-село
Г. Джумая
Ени-кьой
Елешница
Роброво

Косово поле
Козячка пл.
Шаръ пл.
Осоговска пл.
Витоша пл.
Рила
Пирин
Славия
Ю г о
Вардаръ
Пчиня
Брѣгалница
Струмица
Малешевска пл.
Ограденъ пл.
Плачковица пл.
Благуна пл.
Бабуна пл.
Овче поле

Превлянски ханове
Вакарелски ханчета
Ваксевски ханчета
Черна скала
Кукавица пл.
Коприва
Вистрица
Крива фея
Мосулъ
Сапаръ
Бѣлиница
Несалци
Качаникъ
Фериз овичъ
Сушево
Търникевци
Г. Мокрешъ
Русиновци
Скуланово
Буйновци
Изворъ
Кърнино
Катланово
Врбица
Теранци
Подрище
Дукатино
Куклишъ
Балдевци
Долно-село
Раково
Митница
Баньо Чука
Гърляно
Кочане
Оризари
Калиманци
Винница
Градецъ
Дупляне
Г. Романовци
Сувойница
Богошово
Себе Враня
Копаница
Разкръсе
Жабляне
Лозище
Теговище
Гор. село
Градия
Ениджа
Ново Село
Ораовица
Ново Село
Ораовица
Ново Село
Ораовица

42°
43°
44°
Р У М Ъ Н И Я
ДУНАВЪ
Тутра
РУСЕ
Ломъ
Орѣхово
Искъръ
Свищовъ
Янтра
ПЛѢВЕНЪ
Вит
Осъмъ
Росица
Търгови
Мездра
Ловечъ
Г. Орѣховица
Търново
Севлиево
Ботевградъ
Габрово
А Р А П Л А Н И Н
СЛИВЕНЪ
Казанлъкъ
Н. Загора
СТАРА-ЗАГОРА
Тополница
Струма
ПАЗАРДЖИКЪ
Чирпанъ
З А П. Р О Д О П И
ПЛОВДИВЪ
Асеновградъ
Вача
Чая
ХАСКОВО
Свиленградъ
Кърджали
Арда
Ц Е Н Т Р А Л Н И Р О Д О П И
Ю Ж Н И Р О Д О П И

44°
45°
46°
ДУНАВЪ
Силистра
Тутраканъ
Добричъ
ШУМЕНЪ
Търговище
ВАРНА
Камчия
СЛИВЕНЪ
Несебъръ
Поморие
БУРГАЗЪ
ЯМБОЛЪ
Елхово
Тунджа
Велика
М. Търново
Ръзовска
Лозенградъ
ОДРИНЪ
Мидия
Марица
Люле Бургазъ
СТРАНДЖА ПЛ.
ИЗТОЧНА ТРАКИЯ

41°
42°
43°
Р У М Ъ Н И Я
Дунавъ
Лом
Орѣхово
Огоста
Искъръ
Видъ
Ломъ
Русе
Ломъ
Свищовъ
Янтра
Ферд
Фердинандъ
ПЛѢВЕНЪ
Берковица
Вратца
Мездра
Осъмъ
Ловечъ
Росица
Г. Орѣховица
Търново
Севлиево
Янтра
Ботевградъ
Габрово
А Р А П Л А Н
СОФИЯ
Казанлъкъ
Витоша пл.
Самоковъ
Дупница
Р И Л А П Л.
Стрѣма
ПАЗАРДЖИКЪ
Чирпанъ
ПЛОВДИВЪ
З А П. Р О Д О П И
Г. Джумая
Асеновградъ
Въча
Чая
ХАСКОВО
П И Р И Н Ъ П Л.
Ц Е Н Т Р А Л Н И Р О Д О П И
Струма
Неврокопъ
Ю Ж Н И Р О Д О П И
Катунци
24 V.
пл.
Стара-Загора

Косово поле

Призрен

Сушево

Гилянци

Русиновци

Фершовичъ

Тетово

Гостивар

Кичево

Охридъ

ОХРИДСКО

ЕЗ. гол. Преспа

БИТОЛЯ

Ресенъ

Прилепъ

Кавадарци

Крива-паланка

Куманово

Криво-дол

Кратово

Щипъ

Радовишъ

Струмица

Куклишъ

Берово

Дойранъ

Гевгели

Валандово

Кукушъ

Солунъ

Ник. Кавала

Ник. Серес

Ник. Драма

Ник. Ксанти

Ник. Гюмюрджина

Ник. Дедеагачъ

Ник. Порто-Лагосъ

Ник. Орфано

Ник. Кастория

Ник. Флорина

Ник. Верия

Ник. Едесса

Ник. Салоники

Ник. Катерини

Ник. Литохоро

Ник. Ларисса

Ник. Волосъ

Ник. Трикала

Ник. Превеза

Ник. Янина

Ник. Превеза

Ник. Арта

Ник. Месолонги

Ник. Агринионъ

Ник. Навпактосъ

Ник. Патрасъ

Ник. Пиргосъ

Ник. Триполисъ

Ник. Навплионъ

Ник. Коринѳосъ

Ник. Аѳины

Ник. Халкисъ

Ник. Ламия

Ник. Карпенисіонъ

Ботевградъ

А Р А П Л А Н И

Тополница

Струма

Самоковъ

ПАЗАРДЖИКЪ

ПЛОВДИВЪ

Чирпанъ

Казанлъкъ

СЛИВЕНЪ

Н. Загора

СТАРА-ЗАГОРА

Тунджа

Елх

Л. ЗАП. РОДОПИ

Въча

Чая

Асеновградъ

ХАСКОВО

Свиленградъ

ЦЕНТРАЛНИ РОДОПИ

Кърджали

Арда

Марица

Неврокопъ

ЮЖНИ РОДОПИ

ПЛ. БОЗДАГЪ

Места

Драма
19 - 20. V

Гюмурджина

Джума

Сѣръ

КАВАЛА
18. V.

КУШНИЦА ПЛ.

Текес

Ипсала

Фере
19. XI.

Дедеагачъ
17 - 18. XI.

ОВЪ ТАСОСЪ

ОВЪ САМОТРАКИ

ОВЪ ИМБРОСЪ

Б Ъ Л О М О Р Е

45°

44°

Мездра
Ловечъ
Търново
Севлиево
Габрово
Казанлъкъ
СТАРА-ЗАГОРА
Чирпанъ
ПАЗАРДЖИКЪ
ПЛОВДИВЪ
Асеновградъ
ХАСКОВО
Кърджали
СОФИН
Самоковъ
Дупница
Неврокопъ
Петричъ
Елешница
Демир-хисаръ
Драма
Места
Кушница пл.
ОБЪ ТАСОСЪ
ОБЪ САМОТР
ОБЪ ИМБЪ
Витоша пл.
Рила пл.
Пирин пл.
Централни Родопи
Западни Родопи
Южни Родопи
Беш Дагъ пл.
Тополница
Струма
Места
Арда
Марица
Тунджа
Бяла

Камчия

Н А

СЛИВЕНЪ

Несебъръ

Поморие

БУРГАЗЪ

ЯМБОЛЪ

Елхово

Тунджа

Велика

М. Търново

Ръзовска

С Т Р А Н Д Ж А П Л.

Виленградъ

Лозенградъ

ОДРИНЪ

Арда

Марица

Мидия

Люле-Бургазъ

Иеникьой 27. XI–6. XII.

Павло

Залъвъ-кьой 26. XI.

Арнаутъ-кьой 24. и 25. XI.

Ергене

Айроболъ 7. XII.

Чиф. Козъ-Юрукъ 8. XII.

Чаталджа

Силиврия

ЦАРИГРАДЪ

С. Стефано

Р О Д О С Т О

Ипсала

Малгара 10. XII.

К У Р У Д А Г Ъ П Л.

Ганосъ

М Р А М О Р Н О М О Р Е

Коджа-чешме 25. III

Кара Чалж 16. V.

Уршa 11. I.

Серинъ

Ексимилъ

Мерефте

Шаръ-кьой

Булаиръ 26. I.

Т У Р Ц И Я

42°

44°

45°

46°